

Jantar v české únětické kultuře – k počátkům jantarové stezky

Bernstein in der böhmischen Aunjetitz-Kultur – zu den Anfängen der Bernsteinstrasse

Michal Ernée

Předloženo redakci v září 2011

Z území Čech je ze starší doby bronzové známo ca 4000 jantarových předmětů ze 106 lokalit. Většinu tvoří pohřebiště (82 % lokalit), dále 7 depotů, 5 sídlišť a 7 nejistých nálezů. Na 87 pohřebištích bylo v 304 hrobech nalezeno ca 3600 (90 %) jantar. předmětů. Nejčastěji jde o korále s jednoduchým vrtáním různých tvarů (97,6 %), tvořící převážně součást náhrdelníků. Dále se našly tzv. Schieber nebo Abstandhalter (24 ks z 18 hrobů na 12 pohřebištích), kroužky a disky (14–16 ks z 13 pohřebišť) či knoflík. V jednom případě byl jantar součástí bronzové dýtky s litou rukojetí. Zatím nejbohatší (Mikulovice, č. 1963) obsahoval nejméně 430 jantar. korálků, 6 Bernsteinschieber, 4 bronz. korále, ca 15 mušlí, 2 zlaté náušnice, 3 bronz. jehlice, 5 bronz. náramků a 1 nádobu. Absolutní většinu českých nálezů jantaru datujeme do klasické fáze únětické kultury (ca 2050/2000–1750 BC). Všech ca 100 provedených analýz z 9 lokalit potvrdilo baltský původ jantaru. Největší koncentrace nálezů je ve středních Čechách, v oblasti severozápadně od Prahy. Čechy jsou mnohem bohatší na jantar než všechny sousední oblasti a byly hlavním cílovým územím obchodu s jantarem v celé širší střední Evropě. Pokud můžeme už tehdy mluvit o jantarové stezce, směřovala od polského pobřeží Baltu do Čech. Masový příliv jantaru do Čech náhle končí kolem poloviny 18. století BC, kdy v Čechách končí klasická fáze únětické kultury a v jihovýchodním sousedství se tvoří kulturní komplex Maďarouce-Věteřov. Území Čech ztrácí výsadní postavení a centrum vývoje se přesouvá právě do této oblasti. To dokládají i nálezy jantaru, které mizí z Čech, ale ve větším množství se objevují právě tam. Zásadní změna v distribuci nálezů jantaru dokládá nejen zhroucení dosavadního systému obchodu s jantarem v desetiletích kolem r. 1750 BC, ale i zhroucení celého systému nadregionálních kontaktů, který byl jednou z opor vyspělé civilizace klasické únětické kultury.

jantar, časná doba bronzová, únětická kultura, Čechy, jantarová stezka

Amber in Czech Únětice (Aunjetitz) culture – on the origin of the Amber Route. Approximately 4,000 amber artefacts from a total of 106 sites in Bohemia are known from the Early Bronze Age. The majority of these sites are burial grounds (82 %); the others are comprised of seven deposits, five settlements and seven unidentified finds. Approximately 3,600 (90 %) of the amber artefacts were found in 304 graves at 87 burial sites. Most often these were beads with a simple hole of various shapes (97.6 %), which were typically parts of necklaces. Also found were so-called “Schieber” or “Abstandhalter” (24 artefacts from 18 graves at 12 burial grounds), rings and disks (14–16 artefacts from 13 burial grounds) and a button. In one case the amber was part of a bronze dagger with a cast handle. The richest site yet (Mikulovice, no. 1963) contained at least 430 amber beads, six Bernsteinschieber, four bronze beads, approximately 15 shells, two gold earrings, three bronze pins, five bronze bracelets and one vessel. We date the vast majority of the finds to the classic phase of Aunjetitz culture (ca. 2050/2000–1750 BC). All of the roughly 100 analyses conducted on artefacts from nine sites confirmed the Baltic origin of the amber. The greatest concentration of finds is from central Bohemia, in the area north-west of Prague. Bohemia is far richer in amber than all of the surrounding territories and was the main target area for trade with amber in the broader Central European region. If it is possible to speak of an “Amber Route” that was already in existence at that time, it would have run from the Polish Baltic coast to Bohemia. The massive influx of amber into Bohemia stops abruptly with the end of the classic phase of Aunjetitz culture around the middle of the 18th century BC; the Maďarouce-Věteřov cultural complex then formed to the southeast. Bohemia lost its prominent position, and the centre of development shifted down to the new area. This is also documented by finds of amber, which disappeared in Bohemia and emerged instead in Maďarouce-Věteřov. The fundamental change in the distribution of amber finds documents not only the collapse of the existing system of amber trade in the decades around 1750 BC, but also the breakdown of the entire system of supra-regional contacts – a cornerstone of the advanced civilization of classic Aunjetitz culture.

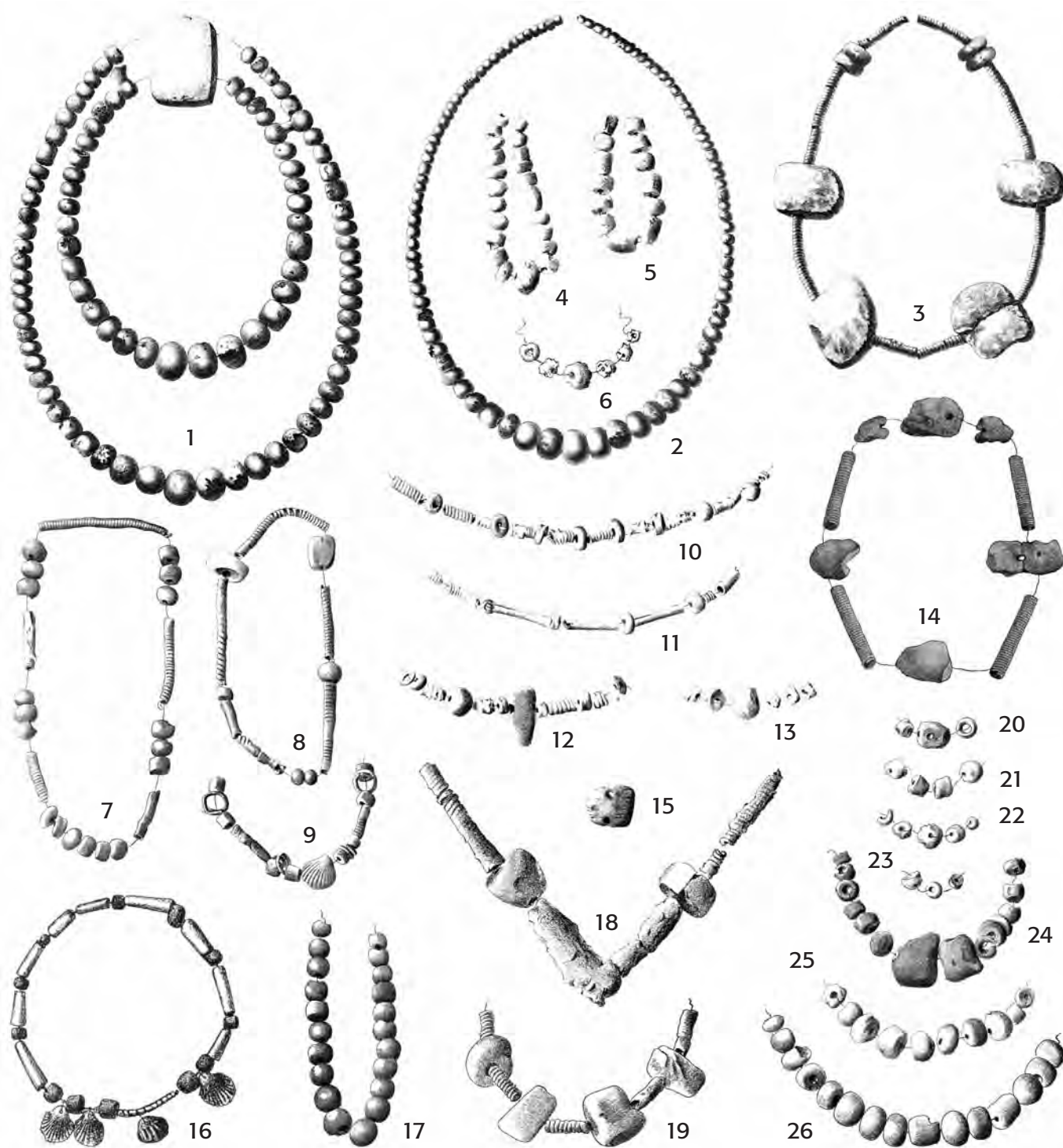
Amber, Early Bronze Age, Aunjetitz Culture, Bohemia, Amber Route

1. Úvod

V roce 1880 zveřejnil Č. Ryzner v časopisu Památky archeologické nálezy ze dvou eponymních pohřebišť únětické kultury v Úněticích (Ryzner 1880a; 1880b), mimo jiné i s několika jantarovými náhrdelníky (obr. 1: 1–3).

Již o pouhých 11 let později, v roce 1891, konstatoval na stránkách téhož časopisu J. Smolík v publikaci

hrobů se skrčenými kostrami ve Zvoleněvsi (Smolík 1891, 430) při zhodnocení milodarů, že „některé vyskytují se buď téměř v každém hrobě, jako na př. bronzové jehlice s úškem, jantarové korale ve větším počtu – aneb častěji, jako rourky svinuté z bronzového drátu, bronzové a zlaté náušnice z dvojnásobného drátu, bron-

Obr. 1. Jantarové náhrdelníky z českých únětických hrobů, vyobrazené na stránkách časopisu Památky archeologické před rokem 1900. Různá měřítka. Sestavil M. Ernée. — **Abb. 1.** Bernstein-Halsketten aus böhmischen Aunjetitzer Gräbern, abgebildet auf den Seiten der Zeitschrift Památky archeologické vor 1900. Verschiedene Maßstäbe. Zusammengestellt von M. Ernée.

1 – Únětice/Aunjetitz 1, hrob 10/ Grab 10 (podle/nach Ryzner 1880a, tab. XIII: 1, 1a, 1b); **2** – Únětice/Aunjetitz 2, hr./Gr. 6 (podle/nach Ryzner 1880b, tab. XV: 2); **3** – Únětice 2, hr. 2/Aunjetitz 2, Gr. 2 (podle/nach Ryzner 1880b, tab. XV: 1); **4** – Holubice 1–3, hrob/Grab (podle/nach Schmidt 1893b, tab. X: 5); **5** – Holubice 1–3, hrob/Grab (podle/nach Schmidt 1893b, tab. X: 4); **6** – Malé Čičovice 3, hr./Gr. 19 (podle/nach Pič 1893a, tab. XX: 7); **7** – Noutonice, hr./Gr. 33 (podle/nach Felcman 1898a, tab. VI: 2); **8** – Noutonice, hr./Gr. 17 (podle/nach Felcman 1898a, tab. VII: 6); **9** – Noutonice, hr./Gr. 10 (podle/nach Felcman 1898a, tab. VII: 11); **10** – Neprobílce, hr./Gr. 1 (podle/nach Felcman 1893, tab. XXVI: 11); **11** – Neprobílce, hr./Gr. 14 (podle/nach Felcman 1893, tab. XXVI: 24); **12** – Neprobílce, hr./Gr. 3 (podle/nach Felcman 1893, tab. XXVI: 15); **13** – Neprobílce, hr./Gr. 4 (podle/nach Felcman 1893, tab. XXVI: 25); **14** – Zvoleněves, hr./Gr. 8 (podle/nach Smolík 1891, tab. XX: 11); **15** – Neprobílce, hr./Gr. 11 (podle/nach Felcman 1893, tab. XXVI: 8); **16** – Veliš, depot/Depot (podle/nach Pič 1891a, obr. str./Abb. S. 319); **17** – Noutonice, hr./Gr. 14 (podle/nach Felcman 1898a, tab. VI: 8); **18** – Malé Čičovice 1, 2, hrob/Grab (podle/nach Pič 1893a, tab. XIX: 7); **19** – Kymýk 2, hr./Gr. 52? (podle/nach Schmidt 1899b, obr. 2: 9); **20** – Dřínov, hr./Gr. 27 (podle/nach Schmidt 1895b, tab. XXXIX: 3); **21** – Dřínov, hr./Gr. 30? (podle/nach Schmidt 1895b, tab. XXXIX: 20); **22** – Dřínov, hr./Gr. 20 (podle/nach Schmidt 1895b, tab. XLI: 17); **23** – Dřínov, hr./Gr. 43? (podle/nach Schmidt 1895b, tab. XLI: 7); **24** – Dřínov, hr./Gr. 54? (podle/nach Schmidt 1895b, tab. XL: 17); **25** – Dřínov, hr./Gr. 21 (podle/nach Schmidt 1895b, tab. XXXIX: 11); **26** – Želenice, hrob/Grab (podle/nach Schmidt 1899a, obr. str./Abb. S. 235–236: 9).

zové dýlky, nádobky určitého tvaru a t. p.“. Ilustrativní je i autorova poznámka, již počíná popis milodarů, které „**bohatostí nevyčníkají, spíše nás překvapují tím, že téměř ve všech hrobech byly stejného druhu...**“ (Smolík 1891, 417). Jistě poněkud neskromně konstatování, uvážíme-li, že **mezi 14 nalezenými hroby byly ve třech zlaté náušnice** (celkem 5 kusů) a **v deseti jantarové korále!**

Během prvních desetiletí výzkumu a publikování bohatých středočeských únětických nekropolí na stránkách Památek archeologických se postupně ustálil z dnešního pohledu dosti vysoký standard těchto publikací, které většinou obsahovaly detailní popisy jednotlivých hrobů a nálezů z nich, často sumární tabulky s uváženými údaji a v řadě případů také plány publikovaných pohřebišť vč. parcelních čísel.

Nárůst poznatků o únětických nekropolích v relativně krátkém časovém období byl obrovský. Popisy nových hrobů skrčků a vyobrazení dalších a dalších nálezů z nich se objevovaly pravidelně na stránkách Památek archeologických, a to i z několika nekropolí v jednom čísle. Jen v XVI. ročníku Památek z let 1893–1895 najdeme publikace nekropolí v Osluchově (Schmidt 1893a), Holubicích (Schmidt 1893b), Malých Čičovicích (Píč 1893a), Třebovli (Píč 1893b), Neproblicích (Felcman 1893), pod Slánskou Horou (Schmidt 1893c) a Dřínově (Schmidt 1895b, 735). A tak mohl již v posledním sešitě tohoto čísla z roku **1895**, v publikaci posledního zmíněného pohřebiště V. Schmidt konstatovat, že „**Pohřebiště Dřínovské, obsahující 75 hrobů, je na ten čas největší známé pohřebiště se skrčenými kostrami typu Únětického ... jeť tedy pohřebiště Dřínovské co do počtu 51. místo, kde na hroby se skrčenými kostrami uhozeno bylo**“ (Schmidt 1895b, 735).

Z dobových textů vyplývá, že někteří badatelé byli tímto množstvím záhy poněkud „přesyceni“. Prvním „nespokojencem“ byl V. Schmidt, který prezentoval svůj postoj naplno v publikaci dřínovského pohřebiště v roce 1895: „*Prve než k vlastnímu popisu pohřebiště přikročíme, dovolíme si předem ještě připomenouti, že celkový ráz jeho shoduje se s typem Únětickým ... Z té příčiny bylo by zbytečno, jako nudno, obírat se na tak rozsáhlém pohřebišti s každým hrobem zvlášť, poněvadž jednotlivé jsou si mezi sebou podobny a odjinud s dostatek známy. My tedy popíšeme hroby Dřínovské ve větších skupinách a co takové je mezi sebou porovnáme.*“ (Schmidt 1895b, 720–721). Vždyť „*artefakty hrobové ... nevykazují ... nic nového, co by snad zvláštním rázem vynikajíc, z jiných stejnorodých pohřebišť již známo nebylo*“ (Schmidt 1895b, 729–730). Alespoň ale ještě vyobrazuje plánek s čísly hrobů (str. 721–722) a u výčtu jednotlivých nálezů, byť uvážených po skupinách, také čísla hrobů, umožňující, i když komplikovaně, rekonstrukci hrobových celků.

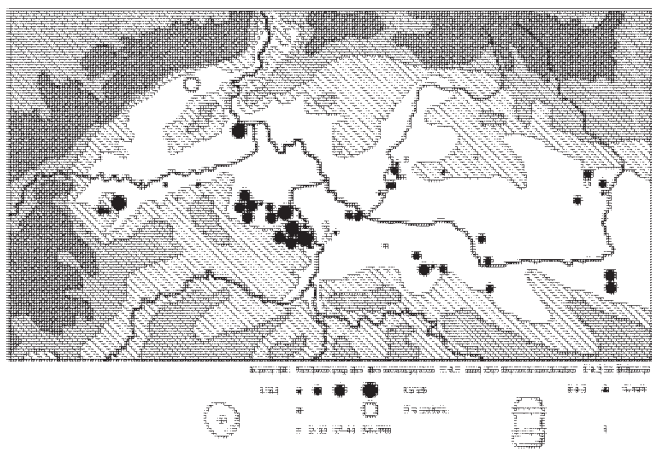
Diskuse byla patrně bouřlivá. To je zřejmé z nesouhlasných reakcí J. Felcmana v publikacích pohřebišť u Lotouše a v Noutonicích: „*Ačkoli hroby tyto, rázu Únětického, byly již na různých místech naší české vlasti v hojné míře nalezeny a popsány, a tím významná charakteristika jejich důkladně je známa, proto přece považují za naši povinnost i na dále každé takové naleziště hrobů systematicky prozkoumat, neb není nikdy vyloučena možnost, že na jednom neb druhém pohřebišti něco abnormálního se objeví, kterážto abnormalita může vésti*

pak ku zcela novým úsudkům. I zde, na tomto pohřebišti, vyskytují se nové předměty co milodary, které až dosud v žádných hrobech v Čechách nalezeny nebyly a potvrzují můj náhled nahoře uvedený“ (Felcman 1897, 546); „*Ač charakteristika hrobů těchto jest s jinými v údolí Svatojirském prozkoumanými totožnou, zdálo by se, že nyní, kdy již tolik pohřebišť bylo prozkoumáno, jest pouhým luxusem, další pohřebiště systematicky zkoumati, na což odpověděti musím, že tomu tak není a býti nemůže, nýbrž musí zůstatí snahou naší, aby to, co nám jednou bylo odkryto, též bylo prozkoumáno, neboť dosud každé pohřebiště nám poskytuje novotiny, které by v lůnu země pohřbeny zůstaly, kdyby další pohřebiště zkoumána nebyla*“ (Felcman 1898a, 24).

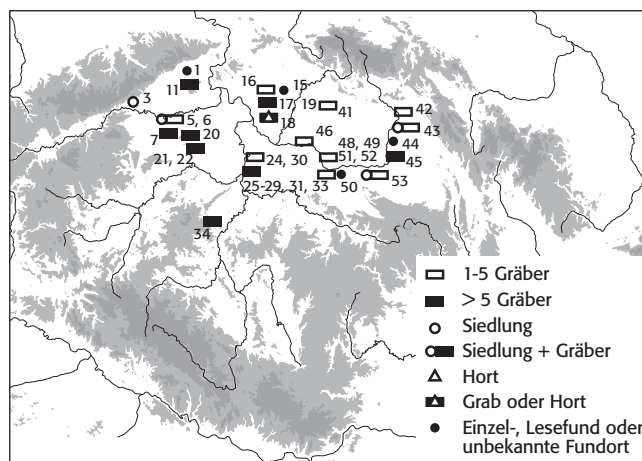
V. Schmidt reagoval záhy, již roku 1899, v publikaci pohřebiště v Kamýku: „*V popisu podávám výsledek zkoumání, při němž, aby nebyly opakovány věci již známé, obmezím se jen na to důležitější, vůbec nutné, a na vylíčení okolností nových, neboť typické známky těchto pohřebišť, pokud sahají do periody Únětické, mezi něž i tento hřbitov Kamýcký zařaditi dlužno, jsou z jiných pohřebišť s dostatek známy, tak že by bylo plýtváním místa tohoto časopisu, popisovati každý hrob zvlášť, uváděti jeho rozměry, pak způsob obložení atd. nebo vypisovati bezúčelné a únavné rozměry nádobek a j. K tomu cíli vyhoví popis hromadný úplně*“ (Schmidt 1899b, 551). Výsledek tohoto Schmidtova přístupu byl ovšem z našeho pohledu tristní. Z jednoho z vůbec největších prozkoumaných únětických pohřebišť (objeveno bylo tehdy 99 hrobů a jejich celkový počet byl odhadnut na ca 150; Schmidt 1899b, 551–552) nemáme ani celkový plán, ani popisy jednotlivých hrobových inventářů. Možnosti jakéhokoli vyhodnocení této nekropole jsou proto jen velmi omezené. Na tom nic nemění ani skutečnost, že přináležitost některých nálezů dochovaných dnes v NM Praha (NM 2010) k některým konkrétním hrobům a tedy alespoň částečná rekonstrukce některých hrobových inventářů bude snad v budoucnosti možná.

Tímto až nevybíravým Schmidtovým útokem se nakonec, bohužel, nechal ve svém přesvědčení zvíkat i J. Felcman. Již v publikaci pohřebiště v Tursku (1902) píše: „*Pokolení skrčených u nás tak hojně se vyskytující zachovalo nám v hrobech v každém ohledu obrázků kulturní a náboženských a podává nám následkem systematicky prozkoumaných pohřebišť tak jasný obraz tohoto pokolení, že by snad ani nebylo třeba další objevená pohřebiště prozkoumávatí. Avšak v každém novém prozkoumaném pohřebišti nalézáme přec nějaké novinky neb doplňky a i kdyby tomu tak nebylo, jest přec třeba hroby prozkoumati, jelikož by zanedbáním toho mohla vzniknouti pochybnost, že snad pohřebiště přec něco nového obsahovalo. Každé nově prozkoumané pohřebiště doplňuje vždy naši předhistorickou mapu a proto nemohl jsem odolati, abych nově poznané pohřebiště Turské neprozkoumal. Při popisu volím formu nejstručnější a to potud, pokud mají okolnosti pro archeologii důležitost*“ (Felcman 1902, 37).

Jestli došlo i na osobní výměnu názorů, nebo hovořili-li spolu dotčení badatelé pouze „přes média“, nevíme. Na tom, že „**jantarové korále ve větším počtu ... vyskytují se téměř v každém hrobě**“ (Smolík 1891, 430) a že **jantar „všude provází hroby se skrčenými**

Obr. 2. Starobronzové nálezy jantaru na území Čech podle M. Bartelheima (Bartelheim 1998, Karte 68). — **Abb. 2.** Frühbronzezeitliche Bernsteinfunde im böhmischen Raum nach M. Bartelheim (1998, Karte 68).

Obr. 3. Starobronzové nálezy jantaru na území Čech podle Ch. Stahl (2006, 186, Karte 1). — **Abb. 3.** Frühbronzezeitliche Bernsteinfunde im böhmischen Raum nach Ch. Stahl (2006, 186, Karte 1).

kostrami“ (Schmidt 1893a, 74) se ale protagonisté tehdejší vzrušené diskuse shodli. Není ostatně ani divu, vidíme-li všechny jantarové náhrdelníky, kroužky, rozřadovače a další předměty, vyobrazené jen v rozmezí let 1880–1900 výhradně na stránkách Památek archeologických (výběr na obr. 1). Počet nálezů jantaru v kostrových hrobech starší doby bronzové v Čechách utěšeně narůstal i po celé 20. století. Větší pozornost však tomuto důležitému, na naše území importovanému druhu nálezu po celou tuto dobu nikdo nevěnoval. Pouze dílčí zmínky najdeme v krátkém článku J. Schránila (Schránil 1926, 279) nebo později u J. Hraly s E. Pleslem (Hrala — Plesl 1989, 210–211).

Na skutečnost, že prostředí české únětické kultury je ve srovnání se sousedními oblastmi na nálezy jantaru velmi bohaté, poukazovali ve svých pracích zejména zahraniční badatelé (např. Bartelheim 1998, 75–76, 166–167, 172; Stahl 2006, 15). M. Bartelheim identifikoval na českém území 43 únětických lokalit s nálezy jantaru (obr. 2; Bartelheim 1998, 75–76, Karte 68). Překvapivě jen 37 jich pak ve své o osm let mladší práci z roku 2006 uvádí Ch. Stahl (obr. 3; Stahl 2006, 171–172). Již při zběžné kontrole soupisů obou zmíněných autorů se

však ukázalo, že v nich řada lokalit zmiňovaných ve starší české literatuře chybí. Další velké soubory jantarových nálezů pak pocházejí z nových výzkumů, jejichž výsledky M. Bartelheim a Ch. Stahl nemohli reflektovat. Výchozím bodem všech dalších analýz a z nich vycházejících úvah, interpretací a srovnání se situací v sousedních i vzdálenějších oblastech je proto revize nálezového fondu jantarových předmětů starší doby bronzové z území Čech, jejich analýza a interpretace.¹

2. Kritika pramenů

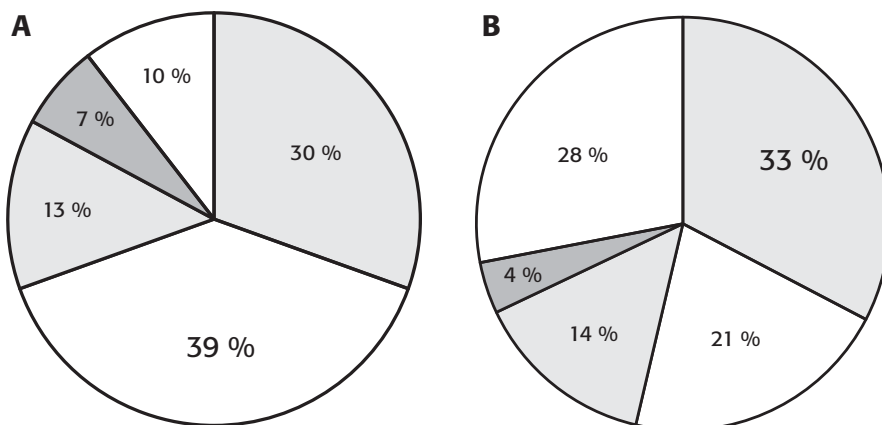
V návaznosti na údaje uvedené v úvodu musíme konstatovat, že jisté zahlcení únětickými hroby vedlo již nedlouho před koncem 19. století k částečnému útlumu zájmu o další nálezy z tohoto období. To mělo za následek také zhoršení úrovně jejich dokumentace a publi-

¹ Tato práce vznikla v rámci vědeckého stipendia Alexander von Humboldt Stiftung a výzkumného záměru ARÚ AV ČR, Praha, v.v.i. č. AVOZ80020508.

Období	Lokalita		J korále	
	Ks	%	Ks	%
1 před 1900	32	30 %	1336	33 %
2 1901–1945	41	39 %	859	21 %
3 1946–1970	14	13 %	584	14 %
4 1971–1990	7	7 %	165	4 %
5 po 1991	11	10 %	1146	28 %
Celkem	105	100 %	4090	100 %

□ před 1900 □ 1901–1945 □ 1946–1970

■ 1971–1990 □ po 1991

Tab. 1. Starobronzové lokality s nálezy jantaru na území Čech podle doby nálezu. **A** – lokality, **B** – jantar. předměty. — **Tab. 1.** Frühbronzezeitliche Lokalitäten mit Bernsteinfunden im böhmischen Raum nach der Fundzeit. **A** – Lokalitäten, **B** – Bernstein-Objekte.

kace, počínaje nepřítomností plánek pohřebišť a přesných popisů jednotlivých hrobů a nálezů z nich (takže je např. jen stěží možné zpětně rekonstruovat kompletní nálezové celky) a konče mnohdy nedostatečnou kvalitou vyobrazení nálezů nebo jejich úplnou absencí. Také informace o výskytu jantaru jsou často neúplné či nepřesné. Musíme proto konstatovat, že ke skutečně detailní analýze by bylo možné využít pouze velmi malý zlomek nálezů. Problémem není jen jejich stáří (30 % lokalit a 33 % předmětů pochází z 19. století a celkem 69 % lokalit a 54 % nálezů z období před r. 1945), ale i relativní mládí některých z nich (tab. 1). Celkem 65 hrobů s jantarem (tj. 23 %) ze 7 lokalit bylo prozkoumáno až po roce 2000 a údaje o nich proto většinou ještě nejsou dostupné buď vůbec, nebo jen torzovitě.

Překvapivě často nejsou ani v nejnovější literatuře z neznámých důvodů uváděny základní údaje např. o přesném počtu jantarových předmětů² v hrobech (15, 17)³, jejich umístění vzhledem ke kosterním pozůstatkům a podobně. To vše velmi ztěžuje analýzu a částečně samozřejmě i relativizuje její výsledky. Všechny nezbytné informace byly dostupné vlastně jen z jediného většího pohřebiště – Prahy 9 - Miškovice (59). V ještě alespoň částečně vyhovující podobě jsou potom k dispozici informace z nekropolí v Praze 5 - Stodůlkách (52) a Vepřku 2 (77). U pohřebiště Vliněves 1 (78) bohužel chybí antropologická analýza.

Za nejpřesnější můžeme považovat údaj o počtu starobronzových **lokalit**, na kterých se jantarové předměty vyskytly – 105⁴. Jde o číslo minimální, ale počet eventuálně chybějících (přehlédnutých, nepublikovaných, v nalezeném materiálu neidentifikovaných atp.) lokalit si dovoluji odhadnout na max. 1–5. Může jít zejména o menší pohřebiště či jednotlivé hroby (srv. 98–104). Soupis depotů je vyčerpávající.

Relativně méně přesný je údaj o počtu **hrobů s jantarem**. V některých případech víme jen, že na pohřebišti se jantar našel (1, 3, 16, 26, 29, 35, 36, 46, 53, 75, 85), jindy se dočteme, že jantar pochází z hrobů x-y (11/1–4; 72/20–22). Také zde je proto uvedené číslo 292 hrobů nutné považovat za minimální a dovoluji si odhadnout, že jejich skutečný počet již překročil 300⁵.

Nejméně přesný je údaj o počtu **jantarových předmětů** v jednotlivých hrobech. Tuto informaci získáváme na několika úrovních – bývá uváděn (tab. 2):

- 1) zcela přesný počet JK v hrobě (často u hrobů, kde byl nalezen jen jeden JK – 13/1, 23/2, 39/26, 48/15 atd.),
- 2) relativně přesný počet JK – asi 50 (72/5), přibližně (31/13), více než 20 (39/19b) atp.,

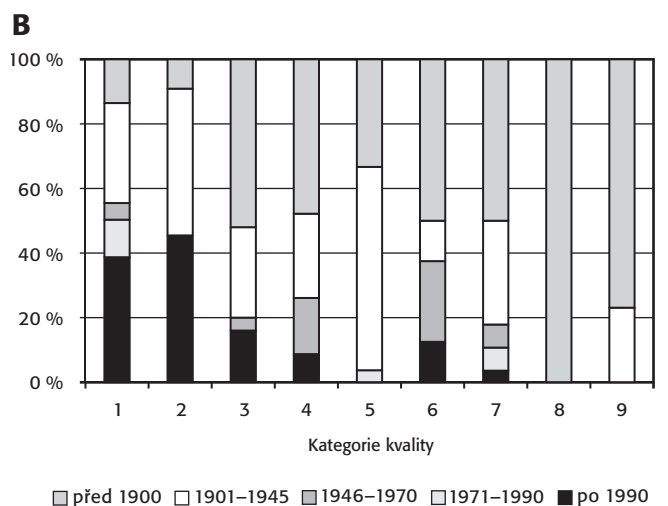
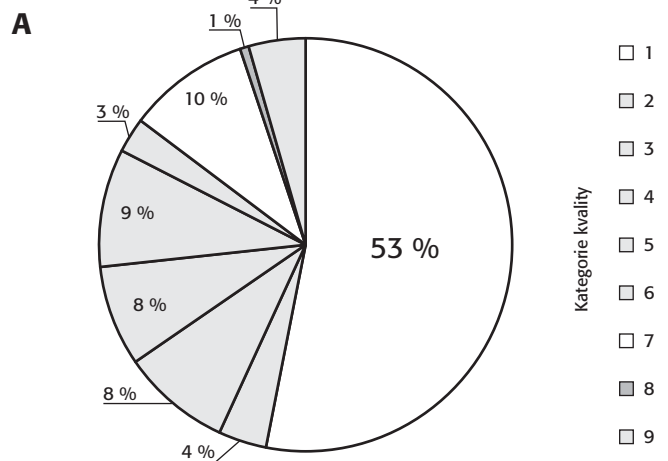
² Vzhledem k častému opakování výrazu **jantarový korál, jantarové korále** používám v dalším textu zkratku **JK**.

³ Je-li v závorce (18, 97–103) nebo za názvem lokality (Neprobílce, 45) uvedeno číslo, jde o číslo lokality (viz *Katalog a obr.* 4–5), jsou-li uvedena dvě čísla oddělená lomítkem (5/1A, 6/XV, 41/1963), jde o č. lokality/č. hrobu.

⁴ Do tohoto počtu není započtena lokalita č. 106 – Kolín, Mezi silnicemi. Informace o tomto pohřebišti s celkem 11 (resp. 12) hroby s jantarem měl autor k dispozici až po dokončení článku a proto není zahrnuta v celkové analýze. Informace byl doplněny pouze do katalogu (*kap.14.5. Dodatky, č. 106*) a na mapě *obr. 4*.

⁵ Započítáme-li hroby z pohřebiště Kolín, Mezi silnicemi (č. 106), čítá celkový počet starobronzových hrobů s jantarem celkem 304 (viz *pozn. 4*).

Období	Kategorie kvality informace									Celkem	%
	1	2	3	4	5	6	7	8	9		
před 1900	21	1	13	11	9	4	14	2	10	85	29 %
1901–1945	48	5	7	6	17	1	9		3	96	33 %
1946–1970	8		1	4		2	2			17	6 %
1971–1990	18				1		2			21	7 %
po 1990	60	5	4	2		1	1			73	25 %
Celkem	155	11	25	23	27	8	28	2	13	292	
%	53,1 %	3,8 %	8,5 %	7,9 %	9,2 %	2,7 %	9,6 %	0,7 %	4,5 %		100 %

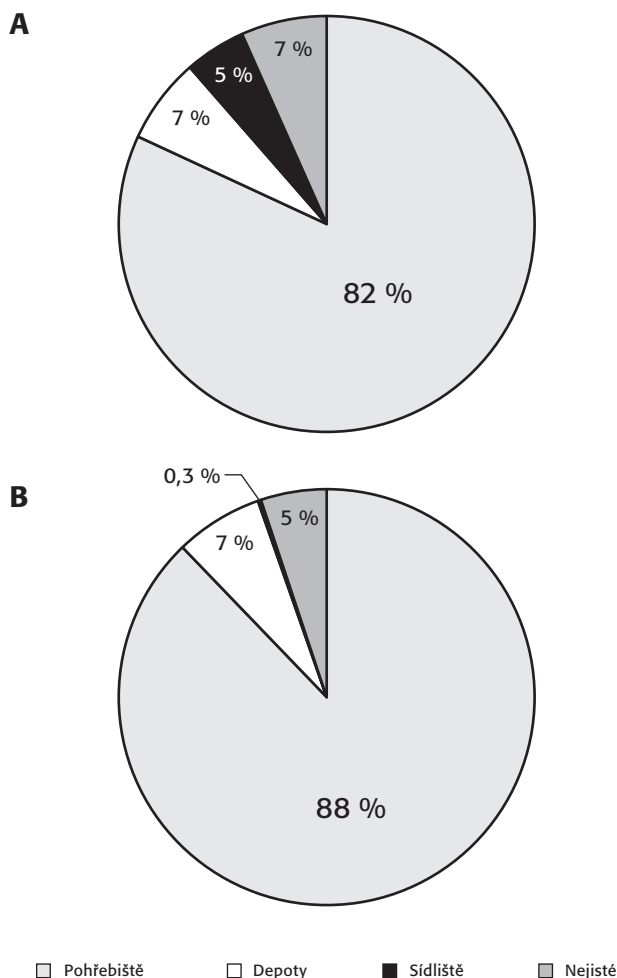
Tab 2. Kvalita dostupných informací o jantaru předmětech v jednotlivých hrobech podle kategorií 1–9 (viz text). — **Tab 2.** Qualität der zugänglichen Informationen über Bernstein-Objekte in den einzelnen Gräbern nach den Kategorien 1–9 (siehe Text).

3) přesný počet dochovaných JK a informace, že hrob obsahoval *několik, řadu, množství dalších ve zlomcích nebo které se rozpadly, nepodařilo se je pro jejich zetlelost vyzvednout* atp. (např. i u depotu z Divčického Kamene, 89); přesně je uveden jen počet dochovaných JK, počet nedochovaných neznáme,

4) počet JK neuveden, dá se pouze odhadovat na základě vyobrazení, jehož kompletnost ale nelze ověřit – jde vždy o minimální počet,

5) počet JK neuveden, dá se bez záruky původního počtu odhadnout z počtu JK dochovaných v muzejních sbírkách – jde vždy o minimální počet,

Druh nálezů	A – Lokality		B – J korále	
	Ks	%	Ks	%
Pohřebiště	86	81,9 %	3600	87,8 %
Depoty	7	6,7 %	280	6,8 %
Sídlíště	5	4,8 %	10	0,2 %
Nejisté	7	6,7 %	210	5,1 %
Celkem	105	100 %	4100	100 %

Tab. 3. Starobronzové nálezy jantaru z území Čech podle druhů nálezů – počty lokalit (A) a počty jantar. předmětů (B). — **Tab. 3.** Frühbronzezeitliche Bernsteinfunde aus dem böhmischen Raum nach der Fundart – Lokaltäten-Anzahl (A) und Anzahl der Bernstein-Objekte (B).

6) relativní údaj typu několik (5/A3, 5/2, 71/21, 72/3, 84/9), ojedinělé (39/1/1903), veliké množství (72/20–22), hojnost (45/29) atp.,

7) údaj, že hrob obsahoval JK, počet ale uveden není a předměty nejsou ani vyobrazeny,

8) údaj, že jantar pochází z hrobů 1–4 (viz výše),

9) údaj, že jantar pochází z pohřebiště (počet hrobů ani JK uveden není; viz výše).

Ze srovnání vyplývá (tab. 2), že pouze u 155 hrobů (53 %) máme údaje o přesném počtu JK (kategorie 1), u dalších 94 hrobů (32 %; kategorie 2–6) můžeme počet JK pouze více či méně přesně odhadovat a u 28 hrobů (10 %) pak víme jen, že se v nich nějaký jantar našel (kategorie 7). U zbývajících 15 hrobů pak máme pouze

velmi vágní údaje o tom, že z příslušného pohřebiště pochází jantar, nebo že nalezený jantar pochází z více hrobů (viz výše).

Aby bylo možné provést vůbec nějakou analýzu, bylo nutné v některých případech podle kontextu a komparace s dalšími nálezy počet JK v hrobech odhadnout (tento údaj je v tabulce uveden kurzívou). Vždy však jde o odhady minimální.

Na základě dostupných údajů můžeme proto prezentovaný údaj (ca 3600 JK v hrobech a ca 4000 ks celkem) považovat za relativně přesný kvalifikovaný odhad řádově odpovídající počtu skutečně nalezených jantarových předmětů.

Závažným nedostatkem při pokusech o interpretaci významu jantarových předmětů jsou téměř zcela chybějící antropologické analýzy. Z celkového počtu 292 hrobů máme jen u 70 (24 %) k dispozici údaj o věku pohřbených a pouze u 19 (6,5 %) bylo určeno jejich pohlaví (viz níže kap. 8). Při analýze vztahu pohlaví a věku zemřelých k nálezům jantaru v jejich hrobech budeme proto muset počkat na zevrubně publikace nejnovějších dobře dokumentovaných nekropolí.

Podobně je tomu i s otázkou distribuce hrobů s jantarem na jednotlivých nekropolích, jejich případnými kumulacemi v rámci pohřebiště atd. I v tomto případě musíme vyčkat na publikace zejména vcelku prozkoumaných pohřebiště nebo skupin hrobů.

3. Typy nálezů

Jantarové předměty se ve starší době bronzové na území Čech vyskytují v různých typech nálezů zatím na celkem 105 lokalitách (tab. 3; obr. 4–5). Nejčetnější jsou v hrobech, a to jak co do počtu lokalit (86 – ca 83 %), tak co do počtu kusů (ca 3600 – ca 88 %), daleko méně jich najdeme v depotech (necelých 7 % lokalit i jednotlivých kusů) a jen mizivě množství v sídlištních kontextech (ca 10 kusů z 5 lokalit).

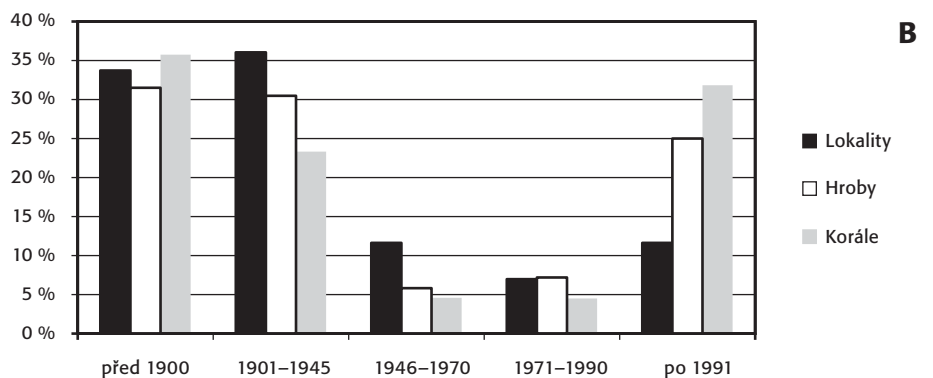
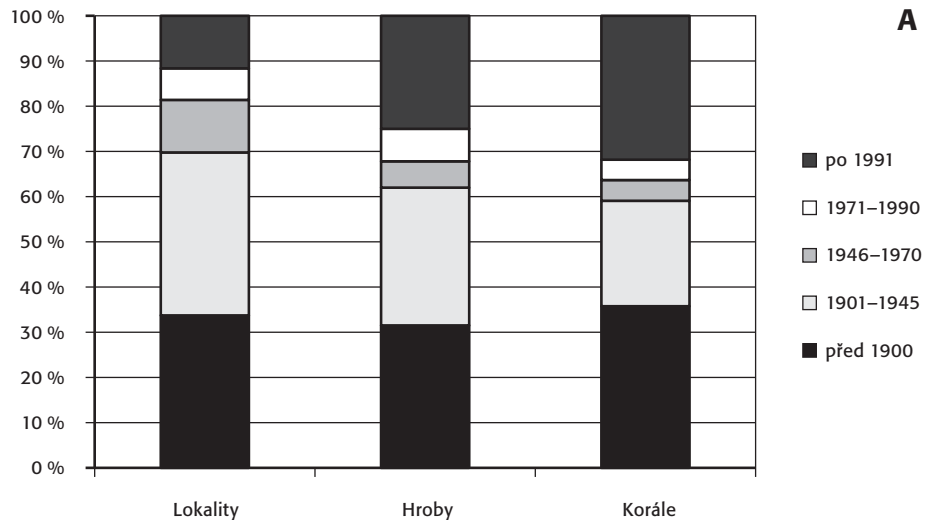
3.1. Hrobové nálezy

Největší množství jantarových předmětů pochází z hrobů, a proto jim bude v následné analýze (zejména kap. 4–11) věnována největší pozornost. Omezím se zde proto jen na některé základní údaje. Veškeré podrobnosti obsahuje katalog (kap. 14) a také přehledná tab. 5.

Jak jsem již částečně uvedl v kap. 2, pochází velké množství hrobových nálezů z doby před 2. sv. válkou (70 % lokalit, 62 % hrobů a 59 % JK), nebo z výzkumů v posledních letech – 7 lokalit (8 %), 65 hrobů (22 %) a 1121 JK (31 %). To je celkem 78 % lokalit, 84 % hrobů a 90 % JK. Informace o nich jsou často dostupné pouze torzovitě. Nepřesné a neúplné jsou zejména údaje o počtech JK v hrobech, u kterých můžeme vesměs počítat s větším počtem JK nežli jaký bývá uváděn v literatuře (tab. 4: A). Skutečnost, že z výzkumů po roce 1991 máme z nejmenšího množství lokalit největší množství JK, může být částečně zkreslena nálezy z bohatého pohřebiště Mikulovice 3 (nejméně 875 JK z 23 hrobů) – viz níže. Z tab. 4 zřetelně vyplývá i marginální nárůst počtu časně bronzových nálezů s jantarem téměř v celé druhé

Tab. 4. Starobronzová pohřebiště s nálezy jantaru na území Čech podle doby nálezů. **A** – % zastoupení podle počtu lokalit, hrobů a JK, **B** – % zastoupení podle období nálezů. – **Tab. 4.** Frühbronzezeitliche Gräberfelder mit Bernsteinfinden im böhmischen Raum nach der Fundzeit. **A** – % Vertretung nach Anzahl der Lokalitäten, Gräber und BP, **B** – % Vertretung nach Fund-Zeitraum.

Období	Lokality		Hroby		J korále	
	Ks	%	Ks	%	Ks	%
1 před 1900	29	34 %	92	32 %	1286	36 %
2 1901–1945	31	36 %	89	30 %	840	23 %
3 1946–1970	10	12 %	17	6 %	165	5 %
4 1971–1990	6	7 %	21	7 %	162	5 %
5 po 1991	10	12 %	73	25 %	1145	32 %
Celkem	86	100 %	292	100 %	3598	100 %

polovině 20. století (1946–1990) – pouhých 19 % lokalit, 13 % hrobů a 10 % JK.

3.2. Depoty

V Čechách evidujeme 7 starobronzových depotů bronzů, ve kterých se vyskytly mimo jiné i jantarové předměty v různých formách (87–93; *tab. 6; obr. 4: 87–93*). Především se jedná o jantarové korále či závěsky jako součásti náhrdelníků, a to buď samotné (90 – Mříč, Dívčí Kámen), nebo spolu s předměty z dalších materiálů (87 – Hrdlořezy, Předliška; 88 – Kosmonosy; 92 – St. Boleslav; 93 – Veliš). Pouze torzem může být závěsek z Kosova (89).

Bronzové předměty tvořily většinou dominantní část nálezů. Výjimkou v tomto směru může být depot z Dívčího Kamene. Kromě 2 seker se schůdkem a 2 nízkých žebrovaných náramků se z něho dochovalo 250 JK (podle J. Poláčka jich původně bylo daleko více, ale roz-

padly se při vyzvedávání; *Poláček 1966, 54, pozn. 4*). J. Poláček také uvádí, že v nalezené nádobě byly nepochybně uloženy jen JK, zatímco bronz. předměty mohly být v nějakém váčku z organického materiálu, který se nedochoval (*Poláček 1966, 54, pozn. 4*). Depot z výšinného sídliště ze závěru starší doby bronzové na Dívčím Kameni obsahuje největší množství JK; také rozměry některých z nich jsou úctyhodné – průměr 34 a síla 22 mm (*obr. 6; 7: A: a*). Do současné doby se ve sbírkách JČM Č. Budějovice dochovalo 201 JK z tohoto depotu.⁶

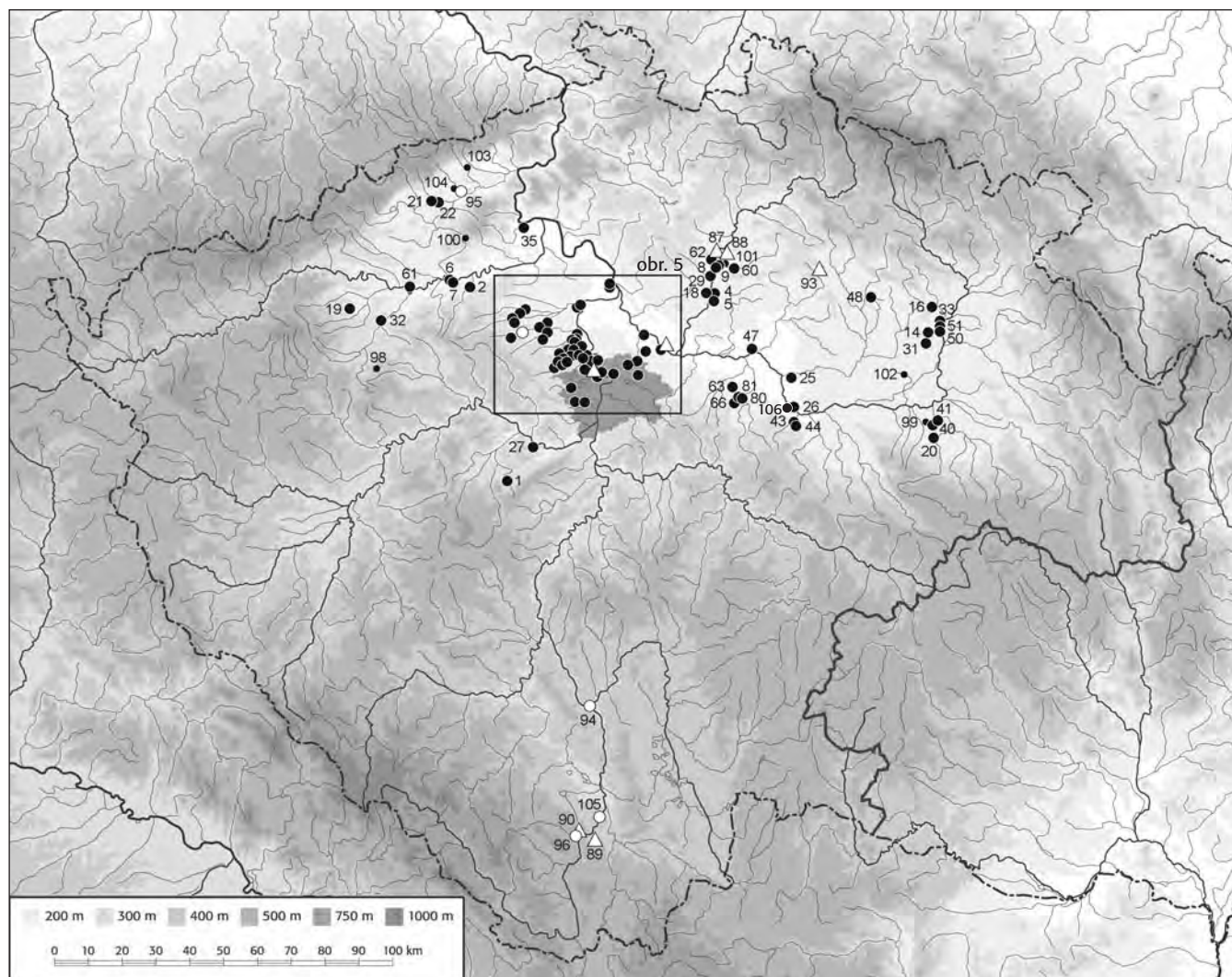
Výjimečné postavení má jantar ve známém depotu dýk s litou rukojetí (mimo jiné) z Prahy 6 - Suchdola, Kozích hřbetů (*Divac — Sedláček 1999*). Jantar zde byl použit k výrobě ozdobných součástí jedné z dýk (inv. č. 37493), a to dokonce v kombinaci se zlatem (*viz kap. 4.4; obr. 20*).

⁶ Za informace, kresby a fotografie JK z tohoto depotu jsem zavázán O. Chvojkoví z JČM Č. Budějovice.

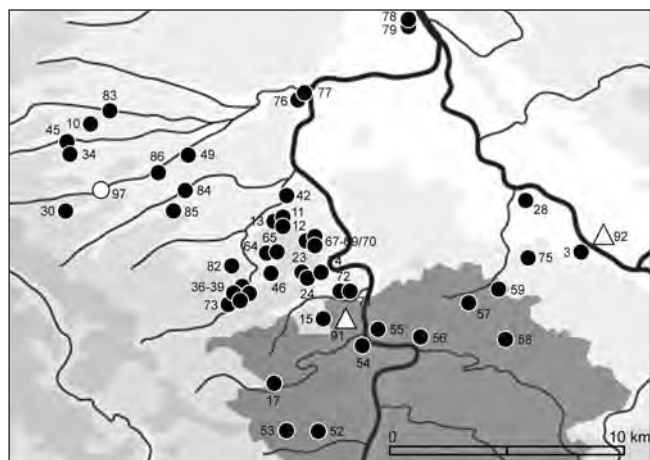

Obr. 4. Starobronzové nálezy jantaru na území Čech, stav 2010. ● – pohřebiště, Δ – depot, ○ – sídliště, ● – nejisté nálezy. Čísla lokalit odpovídají číslům v katalogu (kap. 14). Výřez viz obr. 5. Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 4.** Frühbronzezeitliche Bernsteinfunde im böhmischen Raum, Stand 2010. ● – Gräberfelder, Δ – Depot, ○ – Siedlung, ● – unsichere Funde. Die Nummern der Lokalitäten entsprechen den Nummern im Katalog (Kap. 14). Ausschnitt siehe Abb. 5. Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

Obr. 5. Starobronzové nálezy jantaru na území středních Čech (pražsko-slánská oblast): ● – pohřebiště, Δ – depot, ○ – sídliště. Čísla lokalit odpovídají číslům v katalogu (kap. 14). Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 5.** Frühbronzezeitliche Bernsteinfunde im mittelböhmischen Raum (Prag/Slaný): ● – Gräberfelder, Δ – Depot, ○ – Siedlung. Die Nummern der Lokalitäten entsprechen den Nummern im Katalog (Kap. 14). Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

korálek a zlomky jantaru ze dvou sídlištních jam prozkoumaných r. 1894 J. L. Pičcem a o několik dalších JK, které se v té době nacházely ve sbírce E. Zahradky, majitele většiny pozemků na Slánské hoře, který předměty získal vlastní činností. Také z jihočeských Hostů pocházejí celkem 3 předměty – dva okrouhlé korále a polotovár jantaru, destičky. Z ostatních lokalit máme dochován vždy jen jeden kus jantaru – zl. jantaru z Křemýže, zlomek jantaru korálu z Dívčího Kamene a zlomek jantaru z Plané.

Interpretace sídlištních nálezů jantaru je vzhledem k jejich malému počtu téměř nemožná. Zajímavé je z tohoto pohledu pravděpodobné datování většiny nálezů. V případě Slánské hory můžeme asi počítat s mladší fází UK (Jiráň /ed./ 2008, 26), nálezy z ostatních lokalit (Dívčí Kámen, Hosty, Křemýž) pak mohou být ještě mladší a náležet snad až přechodnému věteřovsko/mohylovému horizontu B A2/B1. Výplň jámy č. 37 v Křemýži obsahovala vedle mladoúnětické keramiky i prvky věteřovské a středodunajské mohylové kultury (srv. Pleinerová 1966, 428).

Č. lokality	Lokalita	Okres	Rok	JANTAR						Další součásti ozdoby						Č. podle Moucha 2005	Datování podle Moucha 2005	Typ depotu (viz text)	
				Korál / perla	Závěsek	Nýtky	Vložky	Celkem	Analýzy	Měď / bronz									
										Kostěné trubičky	Br. spirálky - krátké	Br. spirálky - dlouhé	Br. korále	Br. napodob. muší	Tutulovitá zápona				Mořské mušle
87	Hrdlořezy, Předliška	MB	1954	1				1						824			48	BA1	Bc
88	Kosmonosy	MB	před 1921	6				6						27	1		75	BA1/A2	Bb
89	Kosov	CB	1894/1923		1			1									77	BA1/A2	Bc
90	Mříč, Divčí Kámen	CK	1960	250				250	3								127	BA2	Ba (A)
91	Praha 6 - Suchdol, Kozí hřbety	P 6	1928			3	3	6									175	BA1	C
92	Stará Boleslav	PH	1946	1				1			?	2?					214	BA1	Bc
93	Veliš	JC	před 1891	12				12		9	1				1	3			Bb
Celkem				270	1	3	3	277	3										

Č. lokality	Lokalita	Další předměty v depotu													Poznámka								
		Nádob	Sekera se schůdkem	Sekera ve zl.	Dýka s litou rukojetí / hruška	Pochva na dýku	Stabdolch	Nákrčníkové hřívny	Manžet. žeb. nár.	Manžet. žeb. nár. - nízký	Týčkovité náramky	Spirálovité náramky	Spirálovité kruhy	Masivní náramek / kruh		Kruhový terč	Šídlo	Jehlice únětická	Jehl. s kroužk. hl. a řetízem	Řetěz	Prsten	Br. spirálky	
87	Hrdlořezy, Předliška										4	3				2	11						autoři uvádějí 2 náhrdelníky
88	Kosmonosy	?		2					4										x				řetěz o 19 článcích
89	Kosov													2									čtverhranný J závěsek
90	Mříč, Divčí Kámen	1	2						2														nejméně 250 JK
91	Praha 6 - Suchdol, Kozí hřbety				6/2	1	1																jantar. výzdoba jedné dýky
92	Stará Boleslav							11			1	4	1				2			1	x		
93	Veliš								2														

Tab. 6. Starobronzové depoty s jantarem na území Čech (srv. obr. 4–5). — Tab. 6. Frühbronzezeitliche Depots mit Bernstein im böhmischen Raum (vergl. Abb. 4–5).

Tab. 7. Starobronzová sídliště s nálezy jantaru na území Čech (srv. obr. 4–5). — Tab. 7. Frühbronzezeitliche Siedlungen mit Bernsteinfunden im böhmischen Raum (vergl. Abb. 4–5).

Č. lokality	Lokalita	Okres	Rok	JANTAR					Poznámka	
				Korál	Polotovar destičky	Zlomek jantaru	Jantarové úlomky	Celkem		Analýzy
94	Hosty	CB	1981–1985	2	1			1	1	závěr st. d. bronzové
95	Křemýž	TP	1935–1942			1		1		jáma 37 (ker. mladoúnět., věteř., středodunaj. moh., dat A2 či B1)
96	Mříč, Divčí Kámen	CK	1962–1965	1				1		sonda A5
97	Slaný, Slánská hora	KL	před 1895	1			1	2		počet zl. neuveden, v Zahrádkové sbírce jantarů asi více
105	Planá u Č. Budějovic	CB	2008			1				jáma 1A/08, při plavení vyplně
Celkem				4	1	2	1	8	1	

Jak ukazuje příklad lokality Planá u Č. Budějovic, jsou sídlištní nálezy jantaru jednoznačně podrepresntovány, a to díky metodice výzkumu sídlištních objektů. Jak se potvrdilo i na některých jiných lokalitách (srv. např. *Ernée et al. 2007*), najde se při plavení výplní sídlištních objektů množství předmětů miniaturních rozměrů, které ale mohou mít zásadní dopad pro interpretaci funkce a významu jednotlivých situací, objektů,

areálů, aktivit i celých chronologických komponent na příslušné lokalitě.

3.4. Nejisté nálezy

V Čechách evidujeme 7 nálezů jantar. předmětů (98–104), u kterých panuje nejistota o jejich chronologické

Č. lokality	Lokalita	Okres	Rok	Nejisté			JANTAR				Objekt				Poznámka	
				Nejisté nález. okolnosti	Nejisté datování	Nejisté datování (možná mladší)	Korál	Jantarový amulet	Zlomky JK	Valounek jantaru	Celkem	Hrob	Patrně hrob	Depot?		?
98	Bílenec	LN	před 1868		x	x	36				36	x				
99	Dražkovice	PU	před 1932	x	x		1				1	x				
100	Měrunice	TP	před 1946	x			xx				xx	?			počet JK neuveden	
101	Mladá Boleslav	MB	před 1932	x	x			1			1	?				
102	Rohoznice	PU	před 1932	x	x		1				1			x		
103	Teplice	TP	před 1961	x	x	x	166	xx	1	167		?	?		počet zl. neuveden	
104	Želénky u Duchcova	TP	před 1947		x		1				1	x				
Celkem							205	1	xx	1	207					

Tab. 8. Nejisté starobronzové nálezy jantaru na území Čech (srv. obr. 4–5). — **Tab. 8.** Unsichere Frühbronzezeitliche Bernsteinfunde im böhmischen Raum (vergl. Abb. 4–5).

Obr. 6. Mříč, Dívčí Kámen. Jantar z depotu nalezeného v r. 1960. Ve sbírkách JČM Č. Budějovice je dnes dochováno 201 JK. Foto J. Bílý. — **Abb. 6.** Mříč, Dívčí Kámen. Bernstein aus dem 1960 gefundenen Depot. In den Sammlungen des SBM Č. Budějovice sind heute 201 BP erhalten. Foto J. Bílý.

přináležet studovanému období, nebo o tom, zda se jedná o hřobový či sídlištní nález, případně o depot (tab. 8; obr. 4: 98–104). Většinou jde o nálezy z období před 2. sv. válkou, s neověřitelnými nálezovými okolnostmi. Nálezy uvádím pro úplnost, v dalších analýzách s nimi ale nepracuji.

4. Typy jantarových předmětů

Není a ani nemůže být ambicí této práce přinést detailní typologickou klasifikaci a analýzu všech jednotlivých JK, zejména pak v případě jejich nejrozšířenějších typů a variant – JK s jednoduchým vrtáním a ca kruhovým řezem. Jsou proto dále hodnoceny pouze sumárně.

Z celkového počtu ca 3600 doposud zjištěných starobronzových jantar. předmětů z území Čech pocházejících z hrobů patří ca 3515 (97,6 %) JK s jednoduchým vrtáním, z toho ca 3445 JK s okrouhlým či jemu blízkým řezem (95,7 % z celku) a 67 JK (1,9 % z celku) jiným typům JK s jednoduchým vrtáním. Zbývajícím typům jantar. předmětů (korále s vícenásobným vrtáním, kruhy, disky, hrudky, knoflík, obdélný závěsek) náleží ca 1,8 % všech jantar. předmětů. U ca 20 JK (ca 0,6 %) se nepodařilo jejich typ určit, s největší pravděpodobností náležejí ale také JK s jednoduchým vrtáním. Zdá se být pravděpodobné, že tvary těchto JK byly intencionálně upraveny soustružením, řezáním (kvadratické tvary), broušením, hlazením atd.

4.1. Korále s jednoduchým vrtáním

Korále s jednoduchým vrtáním můžeme přiřadit několika základním typům a variantám (tab. 9–10; obr. 7):

A – s kruhovým či jemu blízkým řezem (diskovitě, kulovitě, soudečkovitě, bochníčkovitě ...)

B – výrazně ploché (kvadratické či jiné)

B1 – kvadratické s vrtáním v kratší straně

B2 – kvadratické s vrtáním v delší straně

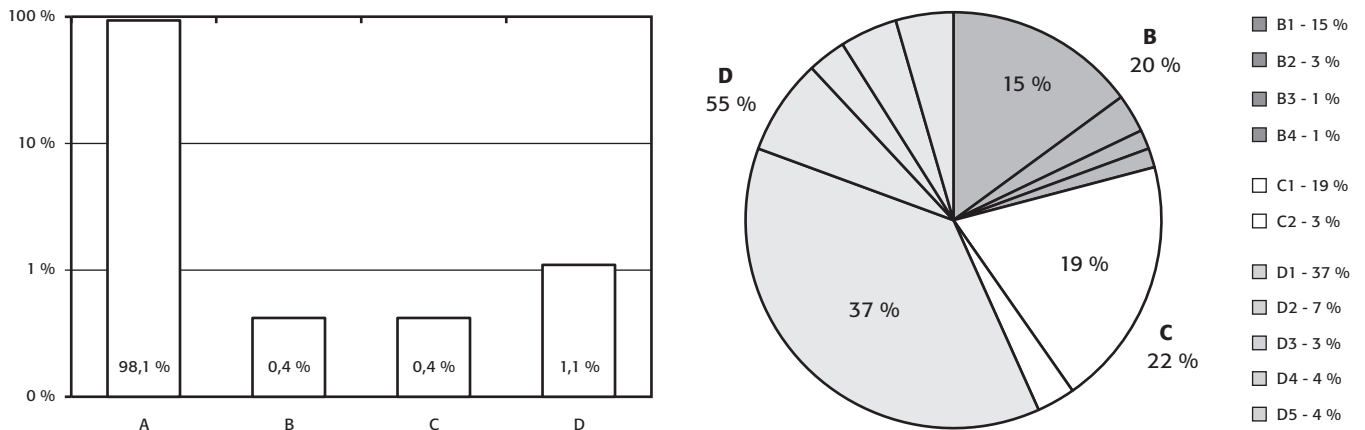
B3 – trojúhelníkovitě

B4 – jiný (oblý, nepravidelný ...)

C – výrazně podlouhlé

C1 – oválné (olivovitě)

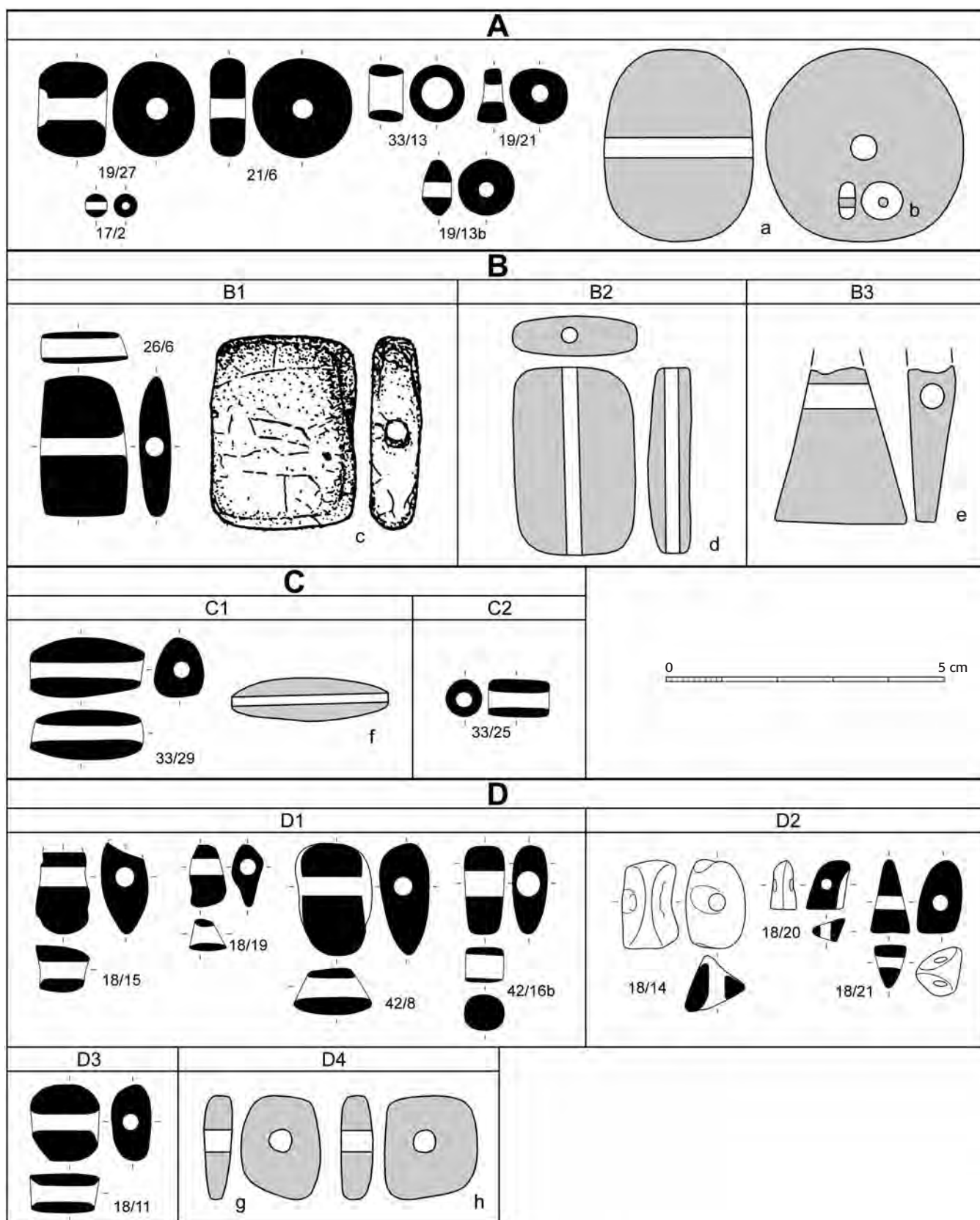
C2 – válcovitě

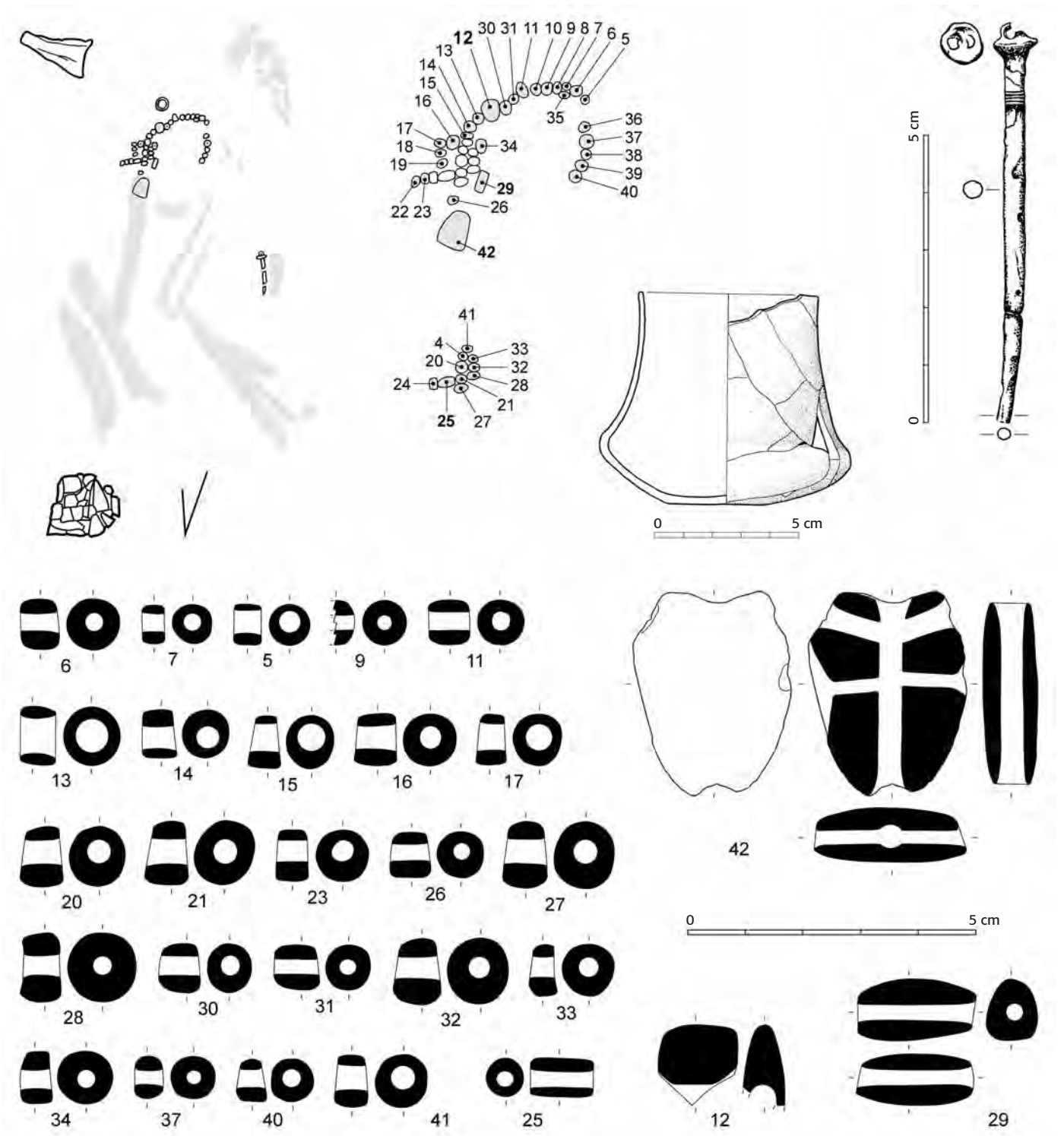
Tab. 9. Starobronzové JK s jednoduchým vrtáním z území Čech. Procentuální zastoupení jednotlivých typů a variant (viz text a obr. 7). — **Tab. 9.** Frühbronzezeitliche BP mit einfacher Bohrung aus dem böhmischen Raum. Prozentuelle Vertretung der einzelnen Typen und Varianten (siehe Text und Abb. 7).

Č. lokality	Lokalita	Hrob č.	A S kruhovým či blízkým řezem	JK typů B, C a D											Další součásti ozdoby											
				B – ploché				Podl.		D – jiné					Celkem B-D	Celkem	Kostěné korále	Br. spirálky - krátké	Br. spirály - dlouhé	Br. trubičky	Br. spir. nebo trub.	Mořské mušle				
				B1	B2	B3	B4	C1	C2	D1	D2	D3	D4	D5												
				Kvadrat., vrtání v kratší str.	Kvadrat., vrtání v delší str.	Trojúhelníkovité	Jiné (oblé, nepravdelné ...)	Oválné (olivovité)	Válcovité	Sekerkovité	Trojúhelníkovité	Malé ploché podél. vrtané	Malé ploché příčně vrtané	Jiné												
4	Brodce nad Jizerou 1	1	2							1	1			2		4	6		1							
8	Čejetičky, Choboty I	7/62												1		1	1									
10	Dřínov	54	18				1			1						2	20									
19	Chotěbudice	33A		1												1	1								1	
23	Kamýk 2	45	5					1								1	6		1							
23	Kamýk 2	52	1							3						3	4		1							
24	Kamýk 3	1/1933	8	1	1			3								5	13		1		1					
26	Kolín, Zálabí	2								2	1					3	3									
29	Krnsko	1	1	2		1										3	4		1							
32	Liběšovice	13	20						1							1	21		1						1	
32	Liběšovice	34	10					4								4	14									
32	Liběšovice	37	5	1												1	6							1		
39	Malé Čičovice 4	38		1												1	1		1							
41	Mikulovice 3, v Loučkách	1982												2		2	2									
42	Mínice	1				1										1	1									
42	Mínice	6	4							1						1	5		1							
45	Nepobilice	3	6							1						1	7		1							
45	Nepobilice	11								2						2	2									
46	Noutonice	17	4							1					1	2	6		1	1						
51	Plotiště nad Labem 2	XLVI	3	1						1						2	5									
52	Praha 5 - Stodůlky	24								6						6	6		1							
52	Praha 5 - Stodůlky	32										1				1	1									
59	Praha 9 - Miškovice	18	4							2	3	1				6	10		1						1	
59	Praha 9 - Miškovice	20	1	1												1	2		1							
59	Praha 9 - Miškovice	26		1												1	1									
59	Praha 9 - Miškovice	33	35	1				1	1							3	38									
59	Praha 9 - Miškovice	42	2							3						3	5	1	1							
70	Tursko	E	12						1							1	13									
79	Vlíněves 2	4249	1					3								3	4		1							
79	Vlíněves 2	4274	5							1						1	6		1	1						
CELKEM			147	10	2	1	1	13	2	25	5	2	3	3	67	214										

Tab. 10. Starobronzové hroby z území Čech, ve kterých byly identifikovány JK s jednoduchým vrtáním typů B–D (viz text a obr. 7). — **Tab. 10.** Frühbronzezeitliche Gräber aus dem böhmischen Raum, in denen BP mit einfacher Bohrung der Typen B–D identifiziert wurden (siehe Text und Abb. 7).

Obr. 7. Typy starobronz. JK s jednoduchým vrtáním z Čech. – **Abb. 7.** Im böhmischen Raum identifizierte Typen frühbronzezeitlicher BP mit einfacher Bohrung. Měř./Maßstab 1 : 1. Kromě/Außer **c** kresba/Zeichnung M. Ernée. **A:** JK s kruhovým či blízkým řezem (diskovité, kulovité, soudeckovité, bochníčkovité)/BP mit rundem oder ähnlichem Schnitt (scheiben-, kugel-, fass-, laibförmig); **B:** JK výrazně ploché (kvadratické či jiné)/deutlich flache BP (quadratische oder andere); **C:** JK výrazně podlouhlé/deutlich längliche BP; **D:** JK jiných tvarů (sekerkovité, trojúhelníkovité, malé ploché s podél. či příčným vrtáním, jiné)/BP anderer Formen (axtförmig, dreieckig, klein und flach mit Längs- oder Querbohrung, andere); cf. Kap. 4.1. **Korále s černým řezem/Perlen mit schwarzem Schnitt:** Praha/Prag 9 - Miškovice (č. hrobu/předmětu/Grab-/Objektnr.); **a-b:** 90 Mříč, největší a nejmenší korál ze souboru/größte und kleinste Perle des Sets (za poskytnutí podkladů kreseb jsem zavázán O. Chvojkovi/für das Zur-Verfügung-Stellen der Zeichnungs-Unterlagen bin ich O. Chvojka verbunden); **c:** 19 Chotěbudice, hr./Gr. 33a (podle/nach Rada 1981, obr. 5: 8); **d, f:** 24 Kamýk 3, hr./Gr. 1/33 (podklad/Unterlage NM 2010); **e:** 29 Krnsko, hr./Gr. 1 (podklad/Unterlage NM 2010); **g-h:** 4 Brodce n. Jizerou 1, hr./Gr. 1 (podklad/Unterlage Rataj et al. 1954, obr. 6: 15).

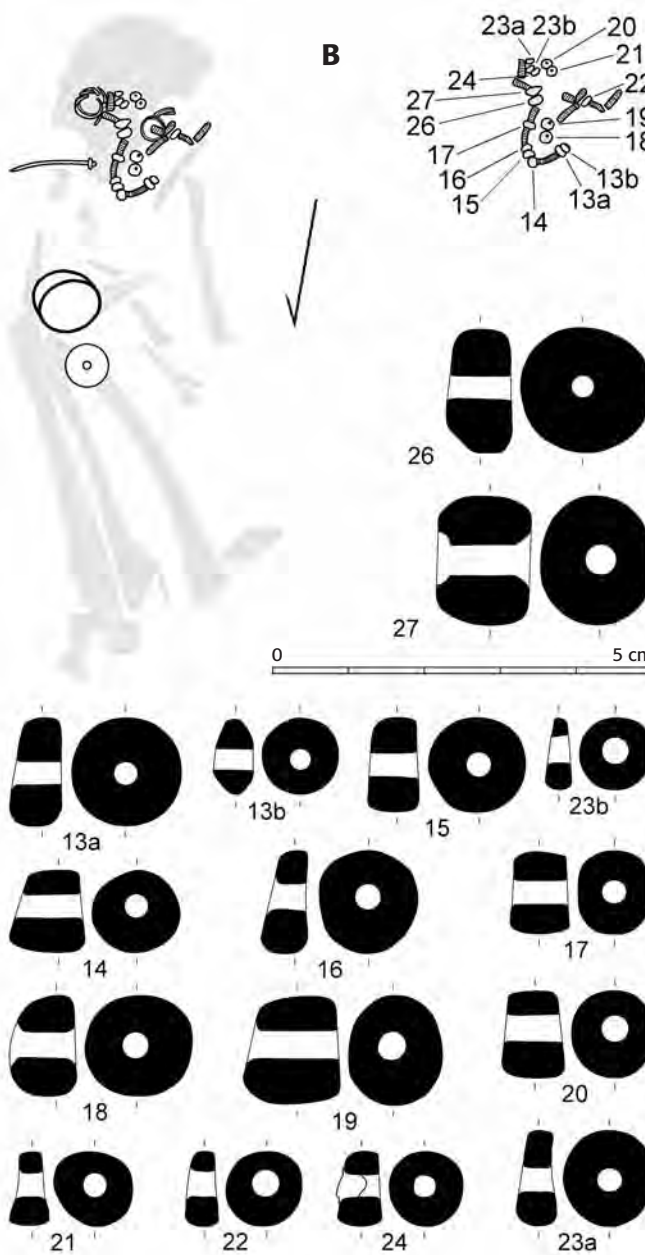
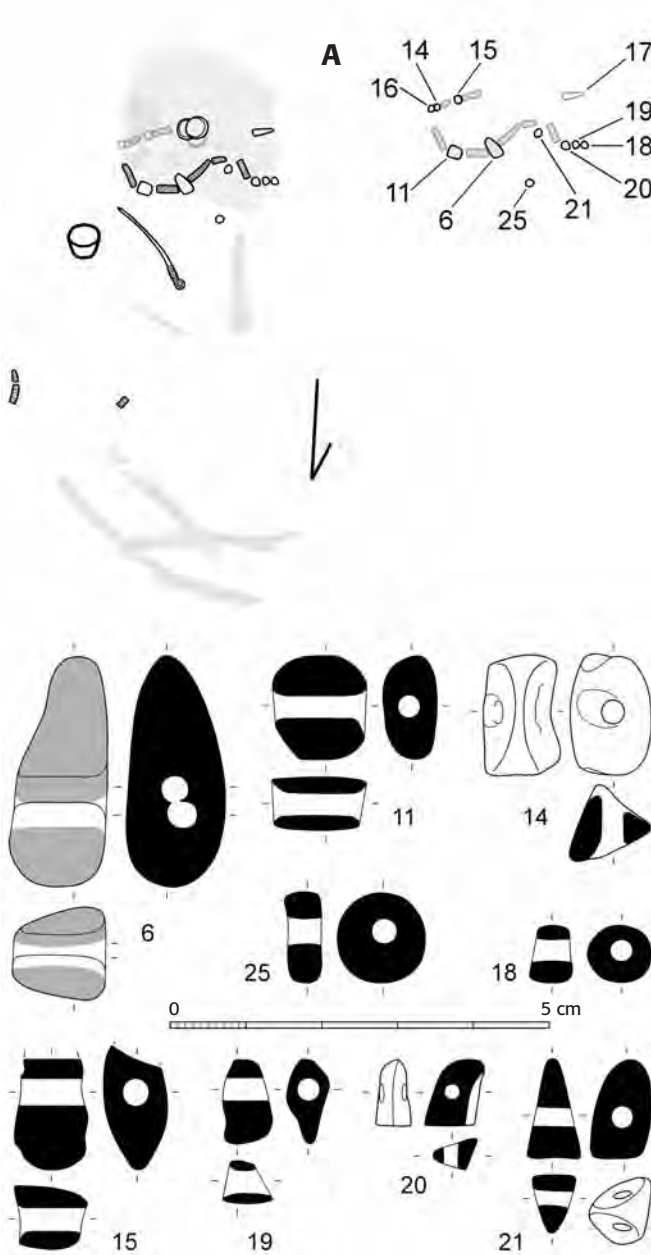
Obr. 8. Praha 9 - Miškovice, hr. 33. Nevyobrazené JK se dochovaly pouze ve zlomcích. Kresba a foto M. Ernée. — **Abb. 8.** Prag 9 - Miškovice, Gr. 33. Nicht abgebildete BP sind nur in Fragmenten erhalten. Zeichnung und Foto M. Ernée.

D – jiné (další tvary)

- D1 – sekerkovité či jim blízké
- D2 – trojúhelníkovité
- D3 – malé ploché podélně vrtané
- D4 – malé ploché příčně vrtané
- D5 – jiné

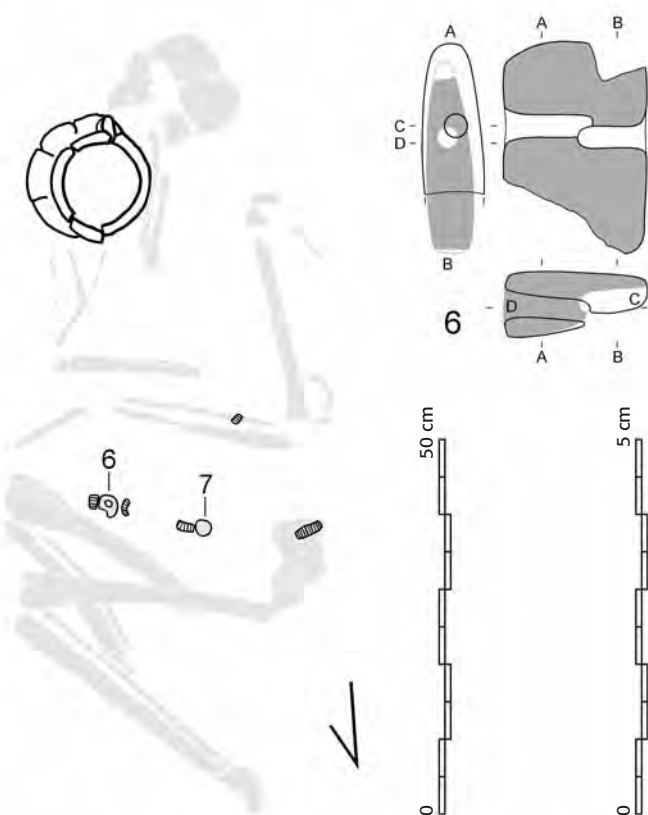
Vůbec nejčastěji se vyskytujícím typem jantarového předmětu jsou jantarové korále s jednoduchým vrtá-

ním, mezi nimi pak ty s okrouhlým (kruhovým nebo kruhovému velmi blízkým) řezem různých tvarů (diskovitých, kulovitých, soudečkovitých, bochníčkovitých atd.) a velikostí (až do $\varnothing$ ca 35 a délky ca 27 mm), které tvořily součásti náhrdelníků. Bylo jich identifikováno zatím ca 3445 (tab. 5), což je 95,7 % z celku a 98 % mezi JK s jednoduchým vrtáním (tab. 9). Jako jejich příklady jsem zvolil různé varianty z pohřebiště v Praze 9 - Miškovicích

Obr. 9. Praha 9 - Miškovice, **A** – hr. 18, **B** – hr. 19. Kresba a foto M. Ernée. — **Abb. 9.** Prag 9 - Miškovice, **A** – Gr. 18, **B** – Gr. 19. Zeichnung und Foto M. Ernée.

Obr. 10. Praha 9 - Miškovice, hr. 20, JK v kombinaci s br. spirálkami u pasu. Kresba a foto M. Ernée. — **Abb. 10.** Prag 9 - Miškovice, Gr. 20, BP in Kombination mit Bronzespiralen an der Taille. Zeichnung und Foto M. Ernée.

(59; obr. 7: A vlevo) a také nejmenší a největší JK z depotu nalezeném na Dívčím Kamene (90; obr. 7: A: a, b). Za příklady náhrdelníků složených mj. z JK typu A nám poslouží exempláře z hrobů č. 33 (obr. 8) a 19 (obr. 9: B) na pohřebišti v Praze 9 - Miškovicích. Zatímco náhrdelník z hrobu č. 33 je složen výhradně z JK (39 JK, z toho 35 typu A, 1 typu B, 2 typu C a 1 s vícenásobným vrtáním), jsou v náhrdelníku z hrobu č. 19 JK náležející výhradně typu A kombinovány s bronz. spirálkami.

Největší JK typu A na pohřebišti v Praze 9 - Miškovicích (obr. 9B: 26–27) vážily 1,64, resp. 2,18 g, nejmenší

Hrob	JK	Váha (g)	Hrob	JK	Váha (g)	
18	6	2,33	33	5	0,08	
	11	0,83		6	0,36	
	14	0,96		7	0,10	
	15	0,64		9	0,20	
	18	0,24		11	0,29	
	19	0,15		12	2,00	
	20	0,13		13	0,12	
	21	0,41		14	0,22	
	25	0,49		15	0,21	
19	13a	0,97		16	0,38	
	13b	0,35		17	0,22	
	14	0,78		20	0,44	
	15	0,80		21	0,50	
	16	0,58		23	0,31	
	17	0,61		25	0,50	
	18	1,06		26	0,28	
	19	1,36		27	0,54	
	20	0,69		28	0,67	
	21	0,36		29	1,24	
	22	0,29		30	0,31	
	23a	0,51		31	0,28	
	23b	0,21		32	0,59	
	24	0,42		33	0,18	
	26	1,64		34	0,34	
	27	2,18		37	0,17	
				40	0,13	
				41	0,23	
				42	5,27	
	19	16		12,81	33	24
g/1JK		0,80		g/1JK		0,30

Tab. 11. Praha 9 - Miškovice. Váhy JK z hrobů č. 18, 19 a 33 (viz obr. 8 a 9). Nevyznačeny – JK skupiny A. — **Tab. 11.** Prag 9 - Miškovice. Gewichte der BP aus den Gräbern Nr. 18, 19 und 33 (siehe Abb. 8 und 9). Unmarkiert – BP der Gruppe A.

JK (obr. 7: A: 17/2) pouze 0,04 g. Za příklad můžeme opět vzít váhy JK z hrobů č. 19 a 33 v Praze 9 - Miškovicích (tab. 11). Průměrná váha jednoho z 16 JK typu A z hrobu č. 19 činí 0,8 g, průměrná váha 1 dochovaného JK typu A z hrobu č. 33 pak 0,3 g. Zatímco nejmenší korál v depotu z Dívčího Kamene (obr. 7: A: b) vážil jen 0,09 g, dosáhla váha největšího z nich (obr. 7: A: a) celkem 18,09 g. Velká většina JK typu A však takových rozměrů ani vah nedosahovala. Průměrnou váhu jednoho JK typu A si proto dovoluji odhadnout maximálně kolem 1 g.

Počet ostatních typů jantarových korálů s jednoduchým vrtáním (obr. 7–10) je marginální (tab. 9). Doposud jich bylo zjištěno 67, což jsou jen 2 % všech JK s jednoduchým vrtáním (tab. 9–10). Mezi nimi nejčastější jsou JK sekerkovité (typ D1 – 25 ks / 38 %; obr. 7; 9: A; tab. 9) následované JK oválnými/olivovitými (typ C1 – 13 ks / 18 %; obr. 7; 8: 29; tab. 9) a kvadratickými s vrtáním v kratší straně (typ B1 – 10 ks / 14 %; obr. 7; 10: 6; tab. 9). U ostatních variant jde zatím o jednotlivé exempláře. I když je možné, že se mezi nedochovanými staršími nálezy nebo doposud nezpracovanými nálezy z posledních let JK těchto typů a variant také vyskytnou, jejich obecně malý celkový podíl oproti JK s okrouhlým řezem (okolo 2 %) se tím nezmění.

4.2. Korále s vícenásobným vrtáním

Na základě některých jihoněmeckých nálezů z poněkud mladšího období, u kterých se podařilo doložit, že tyto předměty sloužily k udržení odstupu mezi více řadami na šňůrkách navlečených ozdob (tzv. Abstandnebo Distanzhalter; srv. *Bartelheim 1998, 76; Hachmann 1957*), se pro nejčastěji ploché jantarové „desičky“ s vícenásobným paralelním vrtáním obecně vžil název rozřadač (Bernsteinschieber). Jako zvláštní forma bývají označovány korále, z jejichž podélně vrtaných otvorů vycházejí šikmo vrtané kanálky – tzv. V vrtání (V-Bohrung), někdy jsou pak popisovány i tzv. *Schlußstücke*, „*deren Längsbohrungen unter einer geringen Winkelöffnung divergierend verlaufen*“ (*Rottländer 1975, 14*).

Oproti nejběžnějším JK zpravidla okrouhlého tvaru s jednoduchým vrtáním představují tzv. rozřadače naprostou raritu a jejich nálezy jsou stále velmi vzácné. R. Hachmann uvádí ve své práci o jantarových rozřadačích z roku 1957 z celého území středoevropské starší doby bronzové jen 3 nálezy (*Hachmann 1957, 23, 36*). První z hrobu č. 10 na pohřebišti Únětice 1 (*Ryzner 1880a, tab. XIII: 1, 1a, 1b*), druhý z hrobu č. 13 z lokality Burk bei Bautzen (*Grünberg 1940, Abb. 7*), oba náležející klasické fázi únětické kultury, a třetí, chronologicky patrně poněkud mladší nález z tyrolského Riedu (*v. Wieser 1892, Taf. IV: 8–9*), jehož nálezové okolnosti ovšem nejsou stoprocentní. Ani M. Bartelheim jich z Čech více nezná (*Bartelheim 1998, 76, Karte 68*). Z oblasti střední Evropy sice vyobrazuje jednu lokalitu ve středním Německu (*Bartelheim 1998, Karte 164*), v katalogu ale uvádí opět pouze Burk a Ried (*Bartelheim 1998, 323*). U lokality na Bartelheimově mapě jde patrně o v té době již publikovaný depot z Kiebitz (např. *Coblentz 1986, 84–85*). I když počet nálezů v Čechách od té doby narostl na zhruba 24 kusů z 12 lokalit, představuje to stále jenom necelých 0,7 % z celku. JK s vícenásobným vrtáním byly na území Čech doposud zjištěny výhradně v hrobech.

4.2.1. Typy a varianty korálů s vícenásobným vrtáním

Z území Čech máme dnes k dispozici celkem **24 kusů z 18 hrobů na 12 pohřebištích**. Při pokusu o jejich základní třídění se přidržuji obecnějšího společného názvu – korále s vícenásobným vrtáním. Ty pak mohou mít různé tvary, počty a směry/průběhy vrtání a pochopitelně i různé funkce. Na druhé straně je pravda, že většina typů je prozatím zastoupena jen jedním exemplářem a pokud je jich více, často pocházejí z jediného hrobu (např. kuželkovité korále). Proto považuji zde prezentovaný pokus o jejich třídění (*obr. 11*) za pracovní, který bude jistě v budoucnu upraven:

A – KORÁLE S PARALELNÍM VRTÁNÍM

1. Kuželkovité

- a. Dvojitá kuželka s dvojitým vrtáním
- b. Trojitá kuželka s trojitým vrtáním
  1. velké
  2. malé

2. Kvadratické (nebo jim blízké, často s mírně zaoblenými rohy či stěnami)⁷

- a. Dvojitá vrtání
  1. příčné vrtání
  2. podélné vrtání
- b. Trojitá vrtání
  1. příčné vrtání

3. Kruhové

- a. Dvojitá vrtání

4. Jiné

- b. Dvojitá vrtání

B – KORÁLE S KŘÍŽOVÝM VRTÁNÍM

1. Jednoduché (dva na sebe kolmé provrty)

- a. Provrty se protínají
  1. oblé, okrouhlé, kulovité
  2. kvadratické (bochníčkovité, s výrazně zaoblenými rohy či stěnami)
  3. oválné
- b. Provrty se míjejí
  1. tvar kvadratický

2. Vícenásobné (nejméně tři na sebe kolmé provrty)

- a. Protínající se
  1. 1x podélně, 2x (?) příčně

C – KORÁLE S KOMPLIKOVANÝM VRTÁNÍM

1. Vrtání v jedné rovině – dvourozměrné (typ Miškovice)
2. Vrtání ve více na sebe kolmých rovinách – trojrozměrné (typ Vliněves 1)

D – KORÁLE S JINÝM TYPEM VRTÁNÍ

1. Vrtání ve tvaru písmene **T**
2. Vrtání ve tvaru písmene **Y** (?)

Korále s vícenásobným vrtáním dělím do 4 základních skupin, vycházejících z interpretace průběhu vrtání/otvorů (*obr. 11*):

A – korále s paralelním vrtáním. Právě jejich úlohou bylo udržovat odstup mezi několika řadami navlečených ozdob a můžeme je proto označit termíny Schieber, Abstandhalter – rozřadač. Podle tvaru je dále dělím na 1. kuželkovité (dvojitá a trojitá), 2. kvadratické (s příčným či podélným vrtáním), 3. kruhové a 4. jiné.

Kuželkovité korále známe ve dvou formách, dvojitá a trojitá, trojitou formu pak ve dvou rozměrově odlišných variantách. Dvojitá kuželkovité korále (s dvojnásobným vrtáním) známe z hrobu č. 10 na pohřebišti Únětice 1 (71), a to ve dvou exemplářích (spolu s jedním kvadratickým korálem s dvojnásobným paralelním vrtáním, viz *níže*). Trojitá kuželkovité korále (s trojnásobným vrtáním) známe ve dvou velikostních variantách a nejméně 4 exemplářích z hrobu č. 1963 na pohřebišti Mikulovice 3 (41),⁸ také zde s jedním korálem kvadratického/bochníčkovitého tvaru s trojnásobným paralelním vrtáním (viz *níže*).

⁷ Označení **kvadratický** používám v tomto případě i pro tvary jim blízké, často s výrazněji zaoblenými rohy a mírně vyklenutými stěnami, které by se daly označit např. za bochníčkovité, mírně trapézovité atd.

⁸ Doposud jedinou, o to však zajímavější analogií je rozřadač téměř identického tvaru z šachtového hrobu A v řeckém Kakavatos (např. *Harding — Hughes-Brock 1974, 148, 155, 160, 162; Harding 1984, 70, Fig. 15*).

A - paralelní vrtání							
1 - kuželkovité		2 - kvadratické			3 - kruhové	4 - jiné	
a - dvojité	b - trojité		a - dvojité		b - trojité	a - dvojité	a - dvojité
	1 - velké	2 - malé	1 - příčné	2 - podélné	1 - příčné		
Únětice-Burk	Mikulovice						
A1a	A1b1	A1b2	A2a1	A2a2	A2b1	A3a	A4a

B - křížové vrtání				
1 - jednoduché				2 - vícen.
a - provrty se protínají			b - p. se mijejí	a - protínají
1 - oblé (kulovité ...)	2 - ca kvadratické	3 - oválné	1 - kvadratické	1 - podél./příč.
B1a1	B1a2	B1a3	B1b1	B2a1

C - komplikované		D - jiný typ vrtání	
1 rovina	2 roviny	T	Y(?)
C1 - Miškovice	C2 - Vliněves	D1	D2

Obr. 11. Typy starobronzových jantarových korálů s vícenásobným vrtáním z území Čech. Kresba M. Ernée. — **Abb. 11.** Typen frühbronzezeitlicher Bernsteinperlen mit mehrfacher Bohrung aus dem böhmischen Raum. Zeichnung M. Ernée.

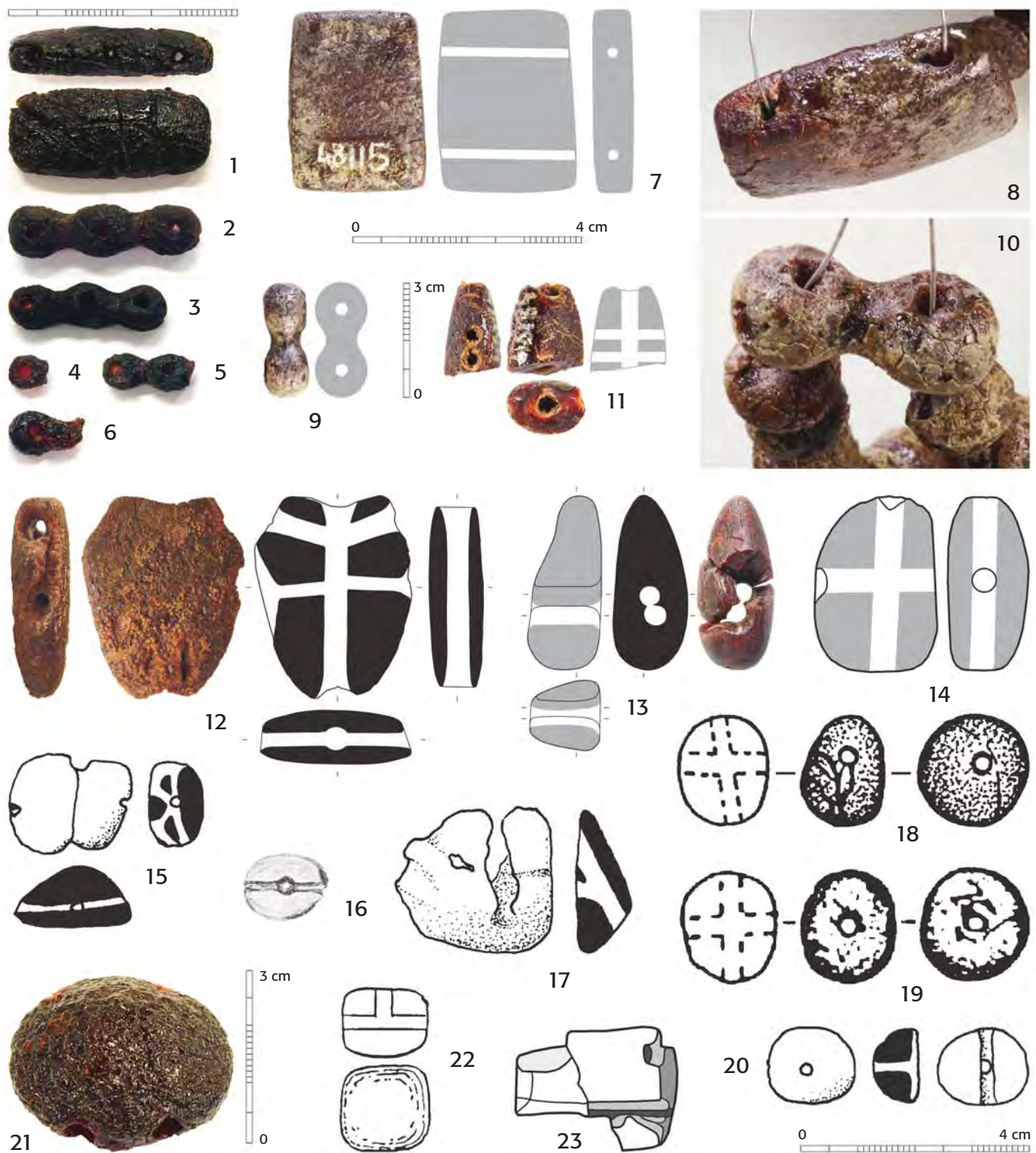
Další formou jsou korále kvadratické. Dva ze tří zjištěných typů byly již zmíněny – s dvojnásobným (71/10) a trojnásobným příčným vrtáním (47/1963). U třetího je pak vrtání podélné (47, Nymburk).

V posledním případě se pravděpodobně jedná o náhodný výsledek nepovedeného vrtání – paralelní otvory jsou tak blízko u sebe, že se vzájemně dotýkají, respektive částečně porušují (59/18).

B – Korále s křížovým vrtáním. Korále jsou provrtány dvěma (výjimečně více) na sebe kolnými otvory s osami ležícími na jedné ploše. Dělíme je podle toho, zda jsou provrtány pouze jednoduchým křížem, nebo zda je kol-

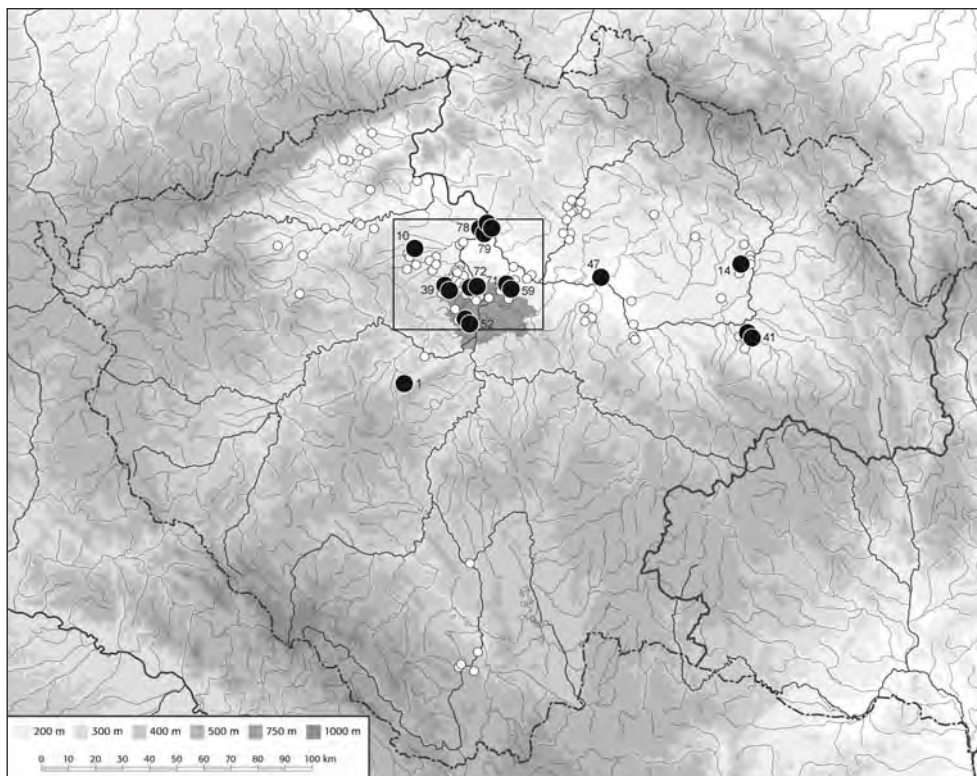
mo na podélný provrt umístěno více příčných otvorů. Dalším kriteriem je jejich tvar (kulovitý, kvadratický, bočníkovitý atp.).

Nejčastěji jsou zastoupeny kulovité (oblé) korále s příčným vrtáním, které (nebo jejich zlomky) známe v 5 exemplářích ze 4 lokalit (14/2, 52/26, 52/40, 78/74, 39/8??, 39/15). Někdy se z nich dochovala pouze polovina (obr. 12: 16, 20). Jedním exemplářem (1, Bezdědice) je zastoupen korál s kvadratickým tvarem a výrazně zaoblenými rohy. Poněkud výjimečný je kvadratický korál s dvěma na sebe kolnými, ale vzájemně se mijejícími otvory z pohřebiště ve Vliněvsi (79/4274).

Obr. 12. Starobronzové jantarové kordle s vícenásobným vrtáním z území Čech. **1–6** – Mikulovice 3 (41), hrob 1963 (foto H. Bráníková); **7–10** – Únětice 1 (71), hrob 10; **11** – Únětice 2 (72), patrně hr. 20–22; **12** – Praha 9 - Miškovice (59), hr. 33; **13** – Praha 9 - Miškovice (59), hr. 18; **14** – Bezdědice (1), (podle NM 2010, inv.č. 33461); **15** – Vliněves 1 (78), hr. 102 (podle Kalfusová 2008, tab. 81: w); **16** – Horní Přím (14), hr. 2/1909 (podle Domečka 1911, tab. XXI: 25); **17** – Vliněves 1 (78), hr. 72 (podle Kalfusová 2008, tab. 73: h); **18** – Praha 5 - Stodůlky (52), hr. 40 (podle Petrišćáková 2002, obr. 56: 311); **19** – Praha 5 - Stodůlky (52), hr. 26 (podle Petrišćáková 2002, obr. 49: 175); **20** – Vliněves 1 (78), hr. 74 (podle Kalfusová 2008, 93: h); **21** – Mikulovice 3 (41), hrob 1998 (foto H. Bráníková); **22** – Dřínov (10), hr. 27 (podle Schmidt 1895b, tab. XXXIX: 3; NM 2010, inv.č. 47788); **23** – Nymburk (47), (podle NM 2010, inv.č. 11835). Měřítka 1 : 1; 16, 23 – bez měřítka. Není-li uvedeno jinak, kresby M. Ernée, foto H. Toušková. — **Abb. 12.** Frühbronzezeitliche Bernsteinperlen mit mehrfacher Bohrung aus dem böhmischen Raum. **1–6** – Mikulovice 3 (41), Grab 1963 (Foto H. Bráníková); **7–10** – Aunjetitz 1 (71), Grab 10; **11** – Aunjetitz 2 (72), vermutlich Gr. 20–22; **12** – Prag 9 - Miškovice (59), Gr. 33; **13** – Prag 9 - Miškovice (59), Gr. 18; **14** – Bezdědice (1), (nach NM 2010, Inv.-Nr. 33461); **15** – Vliněves 1 (78), Gr. 102 (nach Kalfusová 2008, Tab. 81: w); **16** – Horní Přím (14), Gr. 2/1909 (nach Domečka 1911, Tab. XXI: 25); **17** – Vliněves 1 (78), Gr. 72 (nach Kalfusová 2008, Tab. 73: h); **18** – Prag 5 - Stodůlky (52), Gr. 40 (nach Petrišćáková 2002, Abb. 56: 311); **19** – Prag 5 - Stodůlky (52), Gr. 26 (nach Petrišćáková 2002, Abb. 49: 175); **20** – Vliněves 1 (78), Gr. 74 (nach Kalfusová 2008, 93: h); **21** – Mikulovice 3 (41), Grab 1998 (Foto H. Bráníková); **22** – Dřínov (10), Gr. 27 (nach Schmidt 1895b, Tab. XXXIX: 3; NM 2010, Inv.-Nr. 47788); **23** – Nymburk (47), (nach NM 2010, Inv.-Nr. 11835). Maßstab 1 : 1; 16, 23 – ohne Maßstab. Falls nicht anders angegeben, Zeichnungen M. Ernée, Foto H. Toušková.

Obr. 13. Lokality s nálezy starobronzových jantarových korálů s vícenásobným vrtáním na území Čech (srv. obr. 11–12; tab. 12a, b). Počet černých kroužků značí počet hrobů s tímto typem JK na pohřebišti: **1** – Bezdědice; **10** – Dřínov; **14** – Horní Příim; **39** – Malé Čičovice 4; **41** – Mikulovice 3, v Loučkách; **47** – Nymburk; **52** – Praha 5 - Stodůlky; **59** – Praha 9 - Miškovice; **71** – Únětice 1; **72** – Únětice 2; **78** – Vliněves 1; **79** – Vliněves 2. Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 13.** Lokalitäten mit Funden frühbronzezeitlicher Bernsteinperlen mit mehrfacher Bohrung im böhmischen Raum (vergl. Abb. 11–12; Tab. 12a, b). Die Anzahl der schwarzen Kreise bezeichnet die Zahl der Gräber mit diesem BP-Typ auf dem Gräberfeld: **1** – Bezdědice; **10** – Dřínov; **14** – Horní Příim; **39** – Malé Čičovice 4; **41** – Mikulovice 3, v Loučkách; **47** – Nymburk; **52** – Prag 5 - Stodůlky; **59** – Prag 9 - Miškovice; **71** – Aunjetitz 1; **72** – Aunjetitz 2; **78** – Vliněves 1; **79** – Vliněves 2. Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

V jednom exempláři se nám dochoval zlomek korálu s kvadratickým tvarem, jedním podélným a původně nejméně dvěma na něj kolnými příčnými provrty (72; Únětice 2, hr. 20–22?).

C – Korále s komplikovaným vrtáním. Jde vlastně o korále s křížovým vrtáním, u kterých byl tento vzorec doplněn dalšími provrty umístěnými tentokrát šikmo na průběh původních pravoúhle se křížících otvorů. Zatím jsou z území Čech známy dva typy, 1. s otvory, jejichž osy leží na jedné ploše (typ Miškovice, 59/33), 2. s otvory, jejichž osy leží na dvou na sebe kolných plochách (typ Vliněves, 78/102).

D – Korále s jiným typem vrtání. Prozatím se podařilo identifikovat korále s vrtáním ve tvaru písmen **T** (Dřínov, hr. 27) a pravděpodobně **Y** (Vliněves 1, hr. 72). Údajné vrtání ve tvaru **L** (Neprobílce, hr. 11) nebylo možné ověřit.

4.2.2. Rozměry korálů

Rozměry korálů s vícenásobným vrtáním jsou uvedeny v katalogu u jednotlivých položek a jsou patrné z obr. 12 – všechny jsou vyobrazeny v měřítku 1 : 1. Okrouhlé korále s křížovým vrtáním (obr. 12: 16, 18–20) mají většinou rozměry poněkud větších běžných korálů s jednoduchým vrtáním. K největším patří kvadratické korále s paralelním (obr. 12: 7–8; 31 x 23 x 7 mm) či křížovým vrtáním (obr. 12: 14, 21; 31 x 22 x 15, 28 x 25 x 7 mm) a také exemplář se složitějším vrtáním z Prahy 9 - Miškovice (obr. 12: 12; 35 x 28 x 9 mm).

Zajímavé v tomto směru je, že korále s vícenásobným paralelním vrtáním pocházející z jednoho hrobu mají různé rozpětí – vzdálenost mezi otvory. V případě hrobu

č. 10 na pohřebišti Únětice 1 je vzdálenost mezi provrty u kvadratického korálu (obr. 12: 7–8) 18 mm, u kuželkovitého exempláře (obr. 12: 9–10) pak jen ca 11 mm. V případě hrobu č. 1963 na pohřebišti Mikulovice 3 (obr. 12: 1–6) je vzdálenost mezi otvory u kvadratického korálu 12/13 mm, u většího trojnásobného kuželkovitého ca 13/13 mm, u menšího pak ca 9,5/10 mm.

4.2.3. Poloha korálů v hrobech, typy a další součásti ozdob

Zcela přesnou polohu JK s vícenásobným vrtáním v jednotlivých hrobech můžeme dokumentací doložit doposud pouze v 6 případech (tab. 12b: m–u) – hroby 72 a 102 ve Vliněvsi 1 (78), hroby 26 a 40 v Praze 5 - Stodůlkách (52) a hroby 19 a 33 v Praze 9 - Miškovicích. V případě dalších 2 hrobů (obj. 1963 a 1998) z Mikulovic 3 (41) musíme ještě vyčkat detailního zpracování dokumentace. Ve všech případech byly tyto korále pravděpodobně součástí ozdoby krku, v případě hrobu č. 40 v Praze 5 - Stodůlkách (52) se vzhledem k poloze (obr. 15) mohlo jednat např. i o součást oděvu (spinadlo?).

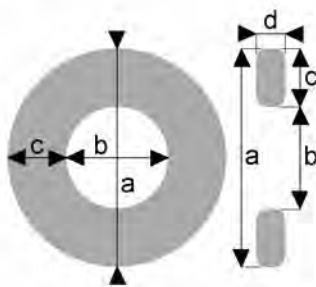
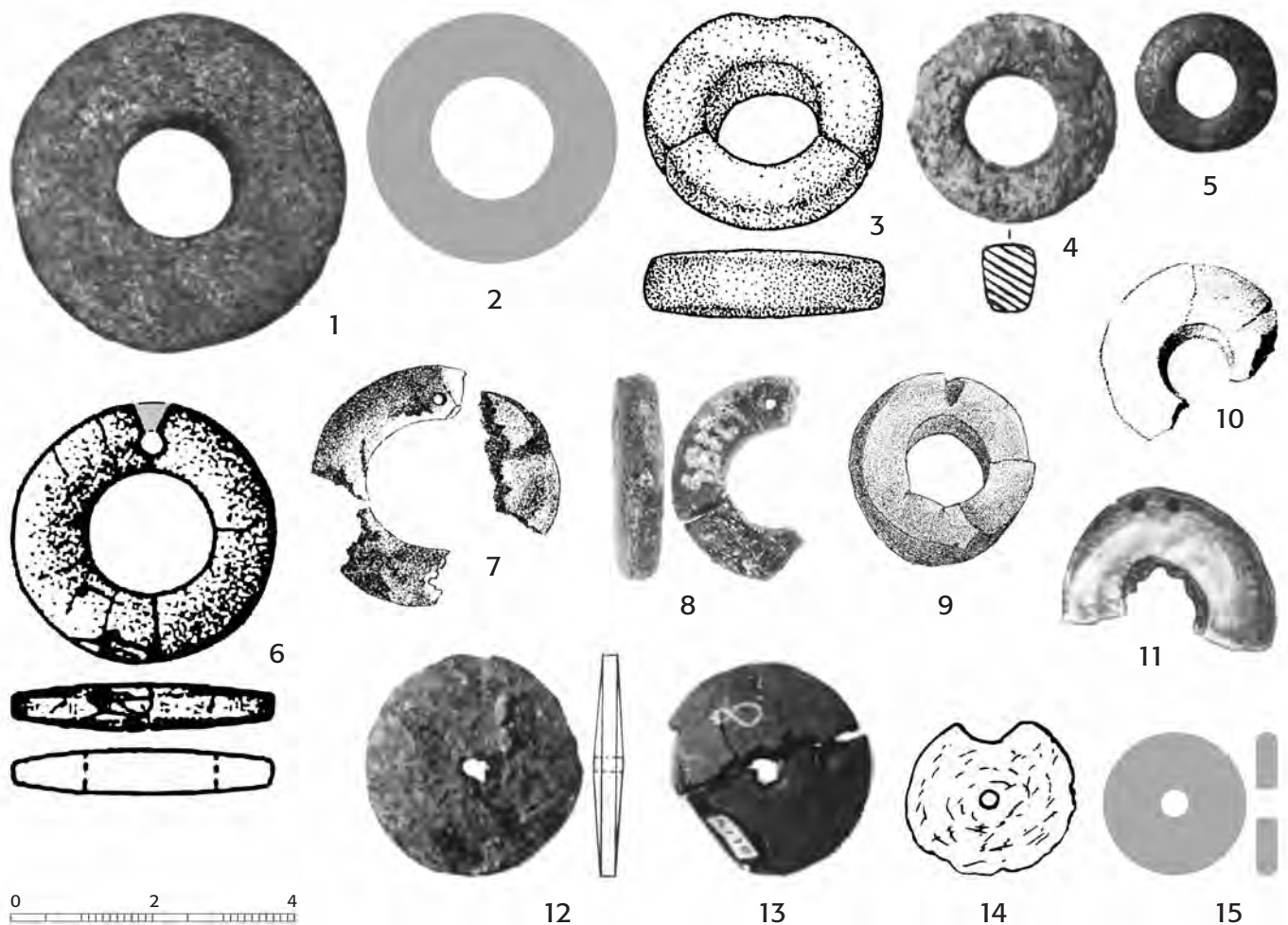
Zatím pouze v jediném případě se JK s vícenásobným vrtáním vyskytl v hrobě osamoceně (hr. 74 ve Vliněvsi 1). Byl ale nalezen až při proplavování materiálu ze dna hrob. jámy a jeho přesná poloha proto není známa. V hrobě č. 40 v Praze 5 - Stodůlkách bylo sice JK nalezeno více, všechny ostatní byly ale součástí ozdoby/amuletu nalezeného u pasu (obr. 15). Ve všech ostatních případech byly tyto JK patrně součástí ozdob krku – náhrdelníků, a to buď složených výhradně z JK (obr. 8; Praha 9 - Miškovice, hr. 33), nebo z JK a nejčastěji bronz. spirálek (obr. 9: A; Praha 9 - Miškovice, hr. 19; srv. tab. 12a: ag–ak; 12b: v–y).

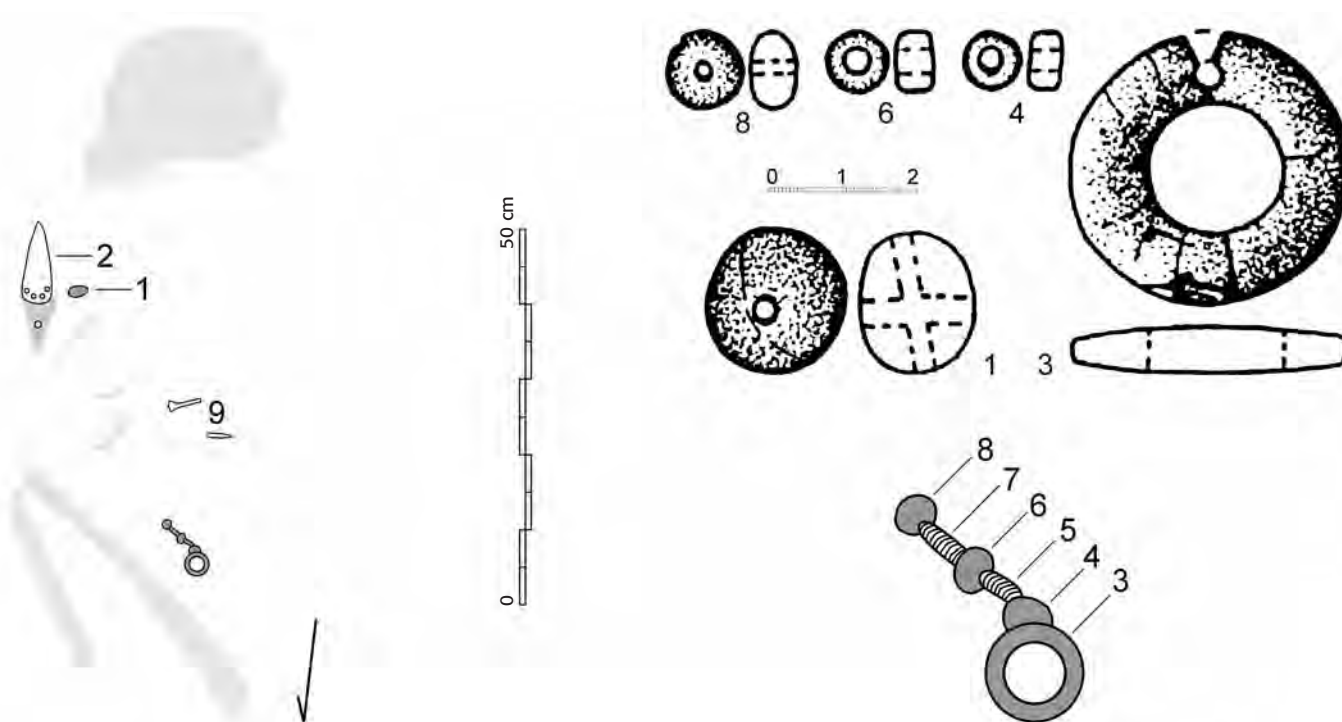

Čechy - typy jantarových kroužků a disků				
A - kroužky			B - disky	
A 1	A 2	A 3	B 1	B 2
1-5	6	11	12, 14-15	13
	7-9			

Obr. 14. Starobronzové jantarové kroužky a disky z území Čech podle jednotlivých typů (viz tab. 13; obr. 16). **1** – Řepov (60), hr. III (podle Turek 1932a, tab. VII: 22); **2** – Praha 6 - Bubeneč (54; podle NM 2010, inv.č. 17943); **3** – Vepřek 2, hr. 27 (77; podle Lička – Lutovský 2006, Abb. 31: 3); **4** – Liběšovice (32), hr. 22 (podle Moucha – Pleinerová 1966, obr. 4: 14); **5** – Mikulovice 1–2 (40; podle Böhm 1932, obr. 33: 2); **6** – Praha 5 - Stodůlky (52), hr. 40 (podle Petriščáková 2002, obr. 56: 368); **7** – Únětice 2 (72), hr. 25 (podle Ryzner 1880b, tab. XVI: 10); **8** – Únětice 1 (71), hr. 17 (foto H. Toušková); **9** – Zvoleněves (84), hr. 11 (podle Smolík 1891, tab. XX: 3a); **10** – Třeboule (66), hr. 3 (podle Pič 1893b, obr. s. 357–358: 4); **11** – Plotíště n. L. 1 (50), hr. 3/1908 (podle Domečka 1911, tab. XX: 30); **12** – Liběšovice (32), hr. 22 (podle Moucha – Pleinerová 1966, obr. 4: 15); **13** – Kostelec n. L. (28), hr. 8 (podle ARÚ č. j. 2446/49, 2675/41); **14** – Holubice 2 (12), hrob 2 (podle NM 2010, inv.č. 13958); **15** – Zvoleněves (84), hr. 1 (podle NM 2010, inv.č. 11902). Měřítka 1 : 1. Není-li uvedeno jinak, kresby M. Ernée. — **Abb. 14.** Frühbronzezeitliche Bernsteinringe und -scheiben aus dem böhmischen Raum nach den einzelnen Typen (siehe Tab. 13; Abb. 16). **1** – Řepov (60), Gr. III (nach Turek 1932a, Tab. VII: 22); **2** – Prag 6 - Bubeneč (54), (nach NM 2010, Inv.-Nr. 17943); **3** – Vepřek 2, Gr. 27 (77), (nach Lička – Lutovský 2006, Abb. 31: 3); **4** – Liběšovice (32), Gr. 22 (nach Moucha – Pleinerová 1966, Abb. 4: 14); **5** – Mikulovice 1–2 (40), (nach Böhm 1932, Abb. 33: 2); **6** – Prag 5 - Stodůlky (52), Gr. 40 (nach Petriščáková 2002, Abb. 56: 368); **7** – Aunjetitz 2 (72), Gr. 25 (nach Ryzner 1880b, Tab. XVI: 10); **8** – Aunjetitz 1 (71), Gr. 17 (foto H. Toušková); **9** – Zvoleněves (84), Gr. 11 (nach Smolík 1891, Tab. XX: 3a); **10** – Třeboule (66), Gr. 3 (nach Pič 1893b, Abb. S. 357–358: 4); **11** – Plotíště n. L. 1 (50), Gr. 3/1908 (nach Domečka 1911, Tab. XX: 30); **12** – Liběšovice (32), Gr. 22 (nach Moucha – Pleinerová 1966, Abb. 4: 15); **13** – Kostelec n. L. (28), Gr. 8 (nach ARÚ č. j. 2446/49, 2675/41); **14** – Holubice 2 (12), Grab 2 (nach NM 2010, Inv.-Nr. 13958); **15** – Zvoleněves (84), Gr. 1 (nach NM 2010, Inv.-Nr. 11902). Maßstab 1 : 1. Falls nicht anders angegeben, Zeichnungen M. Ernée.

Obr. 15. Praha 5 - Stodůlky, hr. č. 40. Jantar. předměty nalezené na prsou a u pánve kostry (upraveno podle Petriščáková 2002, obr. 56 a podle originální dokumentace uložené v MHMP). — **Abb. 15.** Prag 5 - Stodůlky, Gr. Nr. 40. Auf der Brust und am Becken des Skeletts gefundene Bernstein-Objekte (bearbeitet nach Petriščáková 2002, Abb. 56 und nach der im MHP hinterlegten Originaldokumentation).

4.3.4. Věk a pohlaví zemřelých

Antropologické údaje, velmi důležité při pokusech o interpretaci většiny hrobových nálezů, nejsou ani v tomto případě pro většinu nálezů dostupné (tab. 13: r–s). Údaj o pohlaví pohřbeného není k dispozici ani pro jeden z nálezů, předpokládaný věk v době úmrtí pak pouze u pěti z nich. Ve třech případech šlo o hroby dětské (jedno z dětí bylo odrostlejší – 12–13 let), ve dvou (?) patrně o hroby dospělých.

4.3.5. Ostatní milodary

Jantarové kroužky/disky se v Čechách nevyskytují v hrobech výjimečně (nadprůměrně) bohatých (tab. 13: u–ab). Jen v jediném případě se vyskytly společně se zlatou záušnicí (Liběšovice, hr. 22), s čepelí dýky (Praha 5 - Stodůlky, hr. 40), litým náramkem (Holubice 2, hr. 2) či bronz. záušnicí (Zvoleněves, hr. 11), dvakrát potom s tyčinkovitým náramkem (Třeboule, hr. 3; Zvoleněves, hr. 11). V sedmi případech se jako milodar vyskytla bronz. jehlice, z toho 6x tzv. únětická – s kyjovitou hlavíci a očkem (tab. 13: z). V jednom případě není typ jehlice uveden. Zajímavé je, že ani z jednoho hrobu s jantarovým kroužkem či diskem nepochází žádná nádoba.

4.3.6. Datování

Ze žádného hrobu s jantarovým kroužkem/diskem nemáme k dispozici radiokarbonové datum. Celkem v 6 hrobech se spolu s jantarovým kroužkem či diskem vyskytla bronz. únětická jehlice (viz výše), ať již samotná, nebo s dalšími předměty (tab. 13: u–ab). I ostatní nale-

zené milodary můžeme spolehlivě datovat do klasické fáze únětické kultury. Většina hrobů se také vyskytovala v kontextu pohřebišť klasické fáze únětické kultury – ani v jednom případě nebyl hrob s jantar. kroužkem či diskem identifikován v rámci nekropole starších fází únětické kultury. Na základě těchto zjištění se domnívám, že výskyt jantarových kroužků a disků je v rámci české únětické kultury vázán na její klasickou fázi.

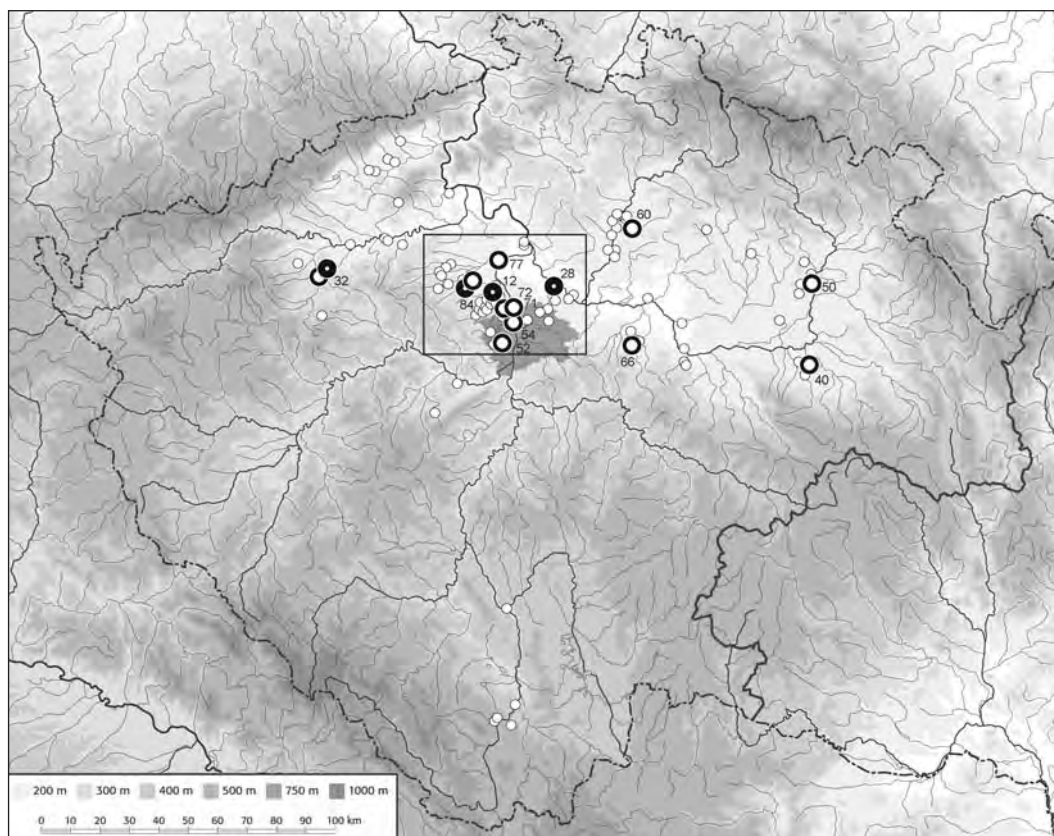
4.3.7. Geografické rozšíření

Většina nálezů jantar. kroužků i disků se soustřeďuje v oblasti středních Čech (8 ze 13 lokalit, 11 ze 16 exemplářů), aspoň jeden exemplář však máme z každé regionální skupiny české únětické kultury (obr. 16). Mimo střední Čechy nepřekvapí zejména jejich přítomnost na významných a bohatých nekropolích v Liběšovicích (32) a Mikulovicích (40) či regionálních centrech v Pojizeří (60), na Kolínsku (66) nebo Královéhradecku (50).

4.3.8. Kroužky/disky z dalších materiálů

V hrobech české únětické kultury se vyskytují také kroužky/disky z jiných materiálů – kosti, kamene a keramiky. Tento článek je věnován především nálezům jantaru a nebudu se proto pouštět do rozsáhlejších analýz těchto předmětů, jejich významu a srovnání s početnějšími zahraničními nálezy (zejména Podunají). Rád bych upozornil pouze na tu skutečnost, že některé z nich jsou jednoznačně datovány již do starších (předklasických) fází únětické kultury. Kroužky a disky z jantaru tak mohly plnit stejnou funkci (byla-li jiná než estetická) a pouze v jiném (hodnotnějším, efektnějším)

Obr. 16. Nálezy starobronzových jantarových kroužků ○ a disků ● na území Čech (viz tab. K; obr. K1). **12** – Holubice; **28** – Kostelec n. L.; **32** – Liběšovice; **40** – Mikulovice 1–2; **50** – Plotiště n. L.; **52** – Praha 5 - Stodůlky; **54** – Praha 6 - Bubenec; **60** – Řepov; **66** – Třeboule; **71** – Únětice 1; **72** – Únětice 2; **77** – Vepřek 2; **84** – Zvoleněves. Kresba M. Ernée. — **Abb. 16.** Funde frühbronzezeitlicher Bernsteinringe ○ und Scheiben ● im böhmischen Raum (siehe Tab. K; Abb. K1). **12** – Holubice; **28** – Kostelec n. L.; **32** – Liběšovice; **40** – Mikulovice 1–2; **50** – Plotiště n. L.; **52** – Prag 5 - Stodůlky; **54** – Prag 6 - Bubenec; **60** – Řepov; **66** – Třeboule; **71** – Aunjetitz 1; **72** – Aunjetitz 2; **77** – Vepřek 2; **84** – Zvoleněves. Zeichnung M. Ernée.

materiálu navazovat na starší myšlenkovou tradici. I u těchto předmětů je zřejmá jejich koncentrace především v oblasti středních Čech.

4.3.9. Interpretace jantarových kroužků/disků

Jantarové kroužky/disky jsou předměty, které se svým tvarem a svojí velikostí jasně odlišují od ostatních jantar. předmětů a na rozdíl např. od tzv. rozřadovačů není jejich funkce zjevně především technická – neplní jasně danou roli jako součást bohatšího složeného šperku. Při pokusech o interpretaci významu jantarových kroužků a disků jsme odkázáni víceméně pouze na interpretaci významu jejich polohy v hrobové jámě, případně vůči kosterním pozůstatkům jejich zemědělského majitele. Jak bylo uvedeno výše, vyskytují se jantar. kroužky/disky samostatně i jako součásti složitějších šperků (artefaktů) a bývají nalézány jak v oblasti krku (závěsek či součást náhrdelníku), tak u pasu nebo rukou (32, 52, 84/11).

Jantarové kroužky/disky mohly být používány jako ozdoby, nebo mohl být jejich význam jiný – např. amulet/talisman či jeho součást. O tom se zdají svědčit nálezy „u pasu“ pohřbených, ať už se původně nacházely v ruce, na ruce, na oděvu nebo v nějakém pouzdře/sáčku z org. materiálu. Ilustrativní je v tomto směru zejména zjištění v hrobě č. 40 na pohřebišti v Praze 5 - Stodůlkách (obr. 15). Zejména v tomto případě můžeme možná uvažovat o nějakém druhu amuletu/magického předmětu. Zajímavé je, že i v těchto případech tvořily někdy součást „magického předmětu“ i další JK (52, 84) nebo bronz. před-

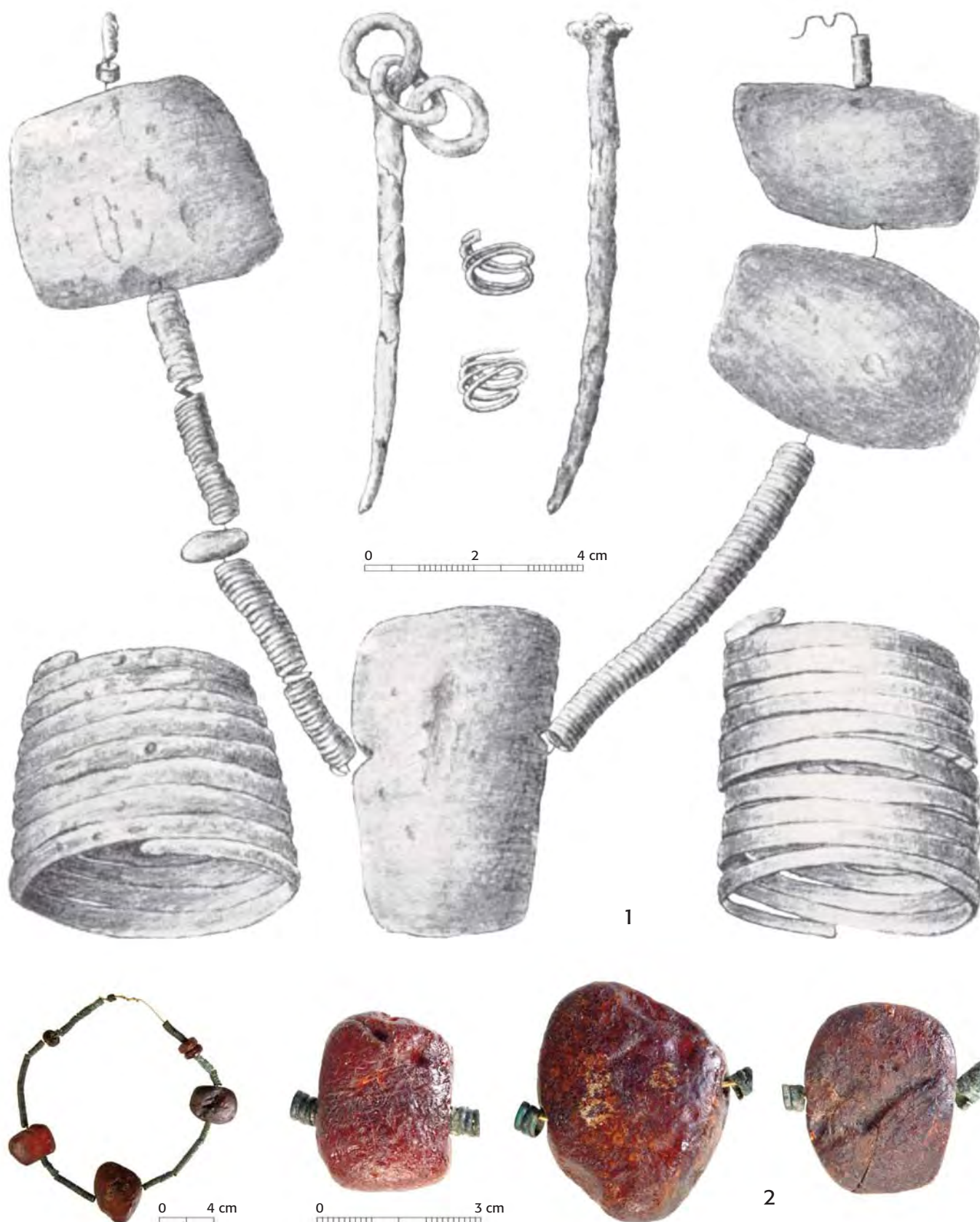
měty, patrně navlečené na těžé šňůrce. Zřejmé ale je, že neznáme-li přesnou polohu předmětu, nemůžeme ho automaticky pokládat za závesek nošený na krku (jako např. 71 – Únětice 1, hr. 17; Ryzner 1880a, 299).

4.4. Hrudky

Za hrudky považují zpravidla větší, převážně neopracované kusy jantaru, na nichž prakticky jedinou zřetelnou intencionální stopu představuje vrtaný otvor, ani ten však patrně nemusí být nezbytnou podmínkou. Známe jich momentálně 18 ks ze 6 hrobů na 6 lokalitách: Lochenice (33), hr. 1906 (4 ks); Nebovidy 1 (43), hr. 2 (2 ks); Neprobilice (45), hr. 15 (1 ks); Únětice 2 (72), hr. 2 (4 ks); Vrbčany 1 (80), hr. 6 (1 ks); Zvoleněves (84), hr. 8 (6 ks). Vyskytují se jako součásti náhrdelníků spolu s dalšími JK a bronz. spirálkami, jako např. v Lochenicích (obr. 17: 1) nebo Úněticích 2 (obr. 1: 3; 17: 2), ale i samostatně (Nebovidy).

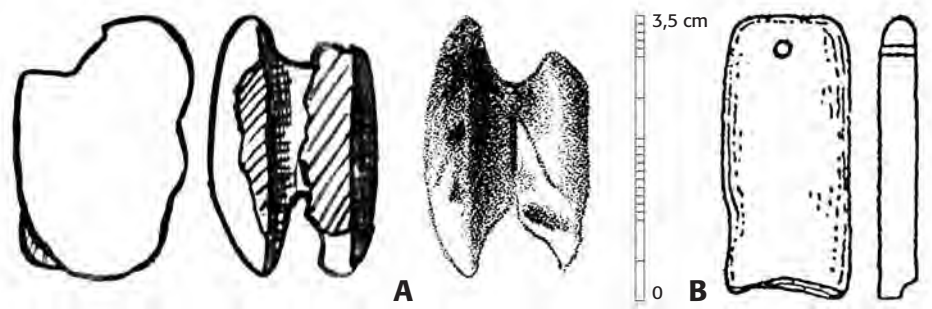
Nejzajímavější je možná nález z Lochenic (obr. 17: 1). Všechny bohaté milodary (2 zlaté záušnice, 2 únětické jehlice a 1 jehlice s kroužk. hlavici, 2 spirál. náramky a náhrdelník z bronz. spirálek, trubiček a jantarových hrudek) měly totiž být uloženy v jedné z nádob – únětickém koflíku (33/1906; Domečka 1911, 464). Vzhledem k rozměrům hrudek (největší z nich až 6 x 3,5 cm) jde patrně o jednu z největších jantar. předmětů z Čech.

V Nebovidech (43/2) se v dětském hrobě našly pod čelistí „2 neopracované hrudky jantarové, váhy 5 g a 4 g“ (Dvořák 1931, 6), o jejich vrtání ale není ani zmínky. Vzhledem k váze však předpokládám jejich větší roz-

Obr. 17. Ukázky hrudek jantaru použitých jako součásti náhrdelníků. **1** – Ločenice (33), hr. z r. 1906 (podle Domečka 1911, tab. XXII); **2** – Únětice 2 (72), hr. 2 (podle Ryzner 1880b, tab. XV: 1). Foto H. Toušková, kresba M. Ernée. — **Abb. 17.** Muster von als Halskettenteile verwendeten Bernsteinklumpen. **1** – Ločenice (33), Gr. von 1906 (nach Domečka 1911, Tab. XXII); **2** – Aunjetitz 2 (72), Gr. 2 (nach Ryzner 1880b, Tab. XV: 1). Foto H. Toušková, Zeichnung M. Ernée.

Obr. 18. A – jantar. knoflík z hrobu č. 5 na pohřebišti v Osluchově (vpravo upraveno podle NM 2010; vlevo podle Schmidt 1893a, obr. str. 68: 9). **B** – jantar. závěsek z hrobu č. 38 na pohřebišti Svrkyně 1 (podle Vokolek v tisku, tab. 61: 7). — **Abb. 18. A** – Bernsteinknopf aus Grab Nr. 5 auf dem Gräberfeld in Osluchov (rechts bearbeitet nach NM 2010; links nach Schmidt 1893a, Abb. S. 68: 9). **B** – Bernsteinanhänger aus Grab Nr. 38 auf dem Gräberfeld Svrkyně 1 (nach Vokolek im Druck, Tab. 61: 7).

měry. Z hrobu pochází také pazourkové škrabadlo a miniaturní nádobka – džbánec s uchem pod okrajem (*Dvořák 1931*, tab. XCIV: 22). Není proto vyloučeno, že hrob může být datován do starší fáze UK.

V případě Neprobilic (45/15) píše J. Felcman o větším kusu provrtaného jantaru nalezeném u kolen, který se rozpadl na více částí (*Felcman 1893*, 443). Skutečný tvar a velikost proto zůstává otázkou, podobně jako přesné typologické zařazení předmětu.

Pochyb není díky únětické jehlici o datování hrobu č. 2 na pohřebišti Únětice 1 (72/2). I zde byly jantar. hrudky (Č. Ryzner si je při výzkumu spletl s patelou z kolena (*Ryzner 1880b*, 356) součástí náhrdelníku společně se 4 JK a bronz. spirálkami (*obr. 1: 3; 17: 2*).

Za výjimečný nález musíme považovat „hrubě opracovaný kus jantaru váhy 150 gr, sytě červené barvy“ (*Dvořák 1931*, 9) z hrobu č. 6 ve Vrbčanech 1 (80/6). Díky váze, která odpovídá ca 150–200 běžných okrouhlých JK (např. *obr. 7: A*), jde o zatím vůbec největší starobronzový jantarový předmět z území Čech. I v tomto případě můžeme díky nalezené keramice (*Dvořák 1931*, tab. II: 22; ani z dalších hrobů na pohřebišti nepochází mladší keramika) uvažovat o datování do starší fáze únětické kultury.

Poslední zástupci této kategorie jantar. předmětů pocházejí z hr. č. 8 na pohřebišti ve Zvoleněvsi (84/8) a J. Smolík je popisuje jako „6 kousků beztvareho jantaru, an byl každý o několika hranách a nerovného poruchu“ (*Smolík 1891*, 419). I zde byl jantar v náhrdelníku kombinován s bronz. spirálkami (*obr. 1: 14*). Z hrobu dále pochází miniaturní nádobka, 3 záušnice a jehlice s hlavicí svinutou v očko.

V některých případech (např. Neprobilice 45/15 nebo Zvoleněves 84/8) vzbuzují nedostatečné popisy v literatuře nebo špatný stav dochování předmětů pochybnosti o tom, zda zmíněné předměty můžeme skutečně označit za hrudky jantaru a nebylo-li by je možné přiřadit k nějakému typu JK. V ostatních případech ale pochyb není a proto musíme konstatovat, že i samotné hrudky neopracovaného jantaru byly (ať už s vrtáním, jako součásti šperků, nebo bez něho, jen jako kus jantaru) také ukládány do hrobů. Zajímavé jistě je, že ve dvou případech šlo o hroby starší nežli klasická fáze UK, do které náleží naprostá většina ostatních českých starobronzových jantar. nálezů.

4.5. Závěsek

Jantarový závěsek (?) ve tvaru ploché obdélné desičky s otvorem při jednom (?) konci pochází z hrobu č. 38 (?) na pohřebišti Svrkyně 1 (64). Závěsek má minimální délku 36 mm, šířku 16 mm a sílu 5 mm (*obr.*

18: B). Díky dalším pravděpodobným milodarům – čepele dýky a jehlice s hlavicí svinutou v očku, můžeme i v tomto případě hovořit o klasické fázi UK.

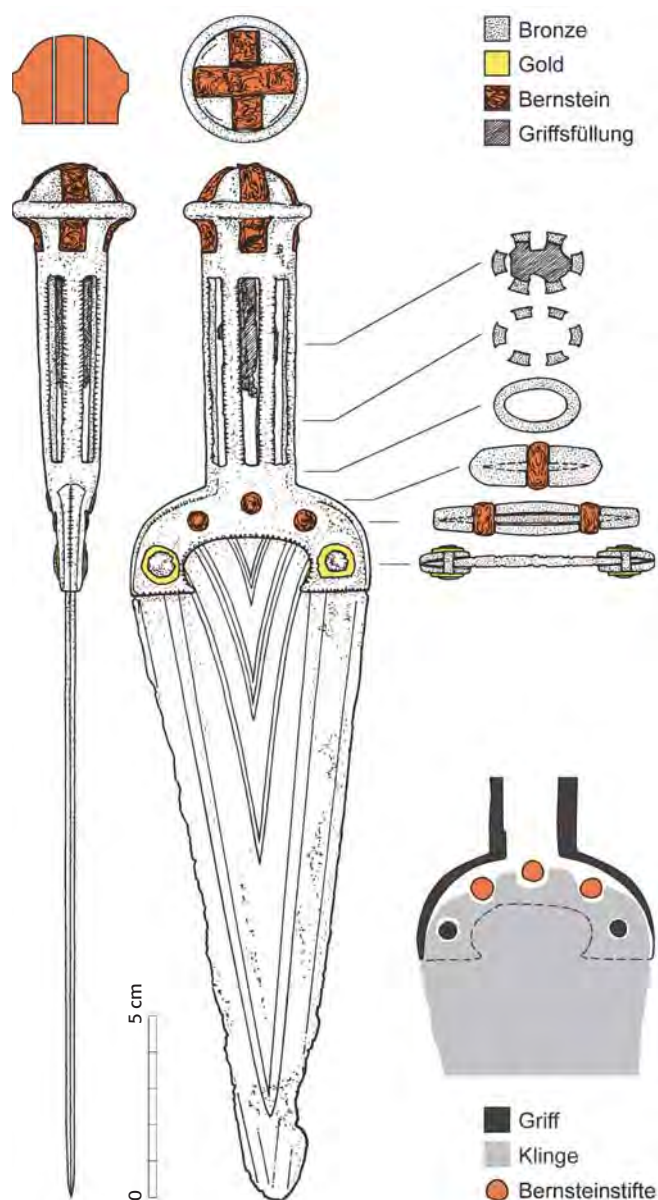
4.6. Knoflík

Unikátním nálezem je bezesporu jantarový dvojitý „knoflík“ (Doppelknopf) o rozměrech 32 x 20 a výšce 20 mm z hrobu č. 5 na pohřebišti v Osluchově (49/5). O knoflíku (*obr. 18: A*) víme jen to, že se našel „při rozebírání postranních ploten ... na dně v hořejší části hrobové“ (*Schmidt 1893a*, 70), tedy patrně někde při horní části těla. Předmět se, bohužel, nepodařilo ve sbírkách NM Praha identifikovat. Z hrobu nepocházejí žádné další nálezy, celé pohřebiště však náleží klasické fázi UK.¹⁰

4.7. Součásti bronzových předmětů

Stejným unikátem je nepochybně užití jantaru jako ozdobného doplňku (součástí) bronzového předmětu, v našem případě zbraně – dýky s litou rukojetí z depotu z Kozích Hřbetů (91, Praha 6 - Suchdol), a to dokonce v kombinaci se zlatem (*obr. 19; srv. Divac — Sedláček 1999*). Na spoji čepele s rukojetí byly namísto tří prostředních nýtů použity jejich nefunkční (čistě dekorativní) jantarové imitace ve formě krátkých jantar. tyčinek. Jejich konce ani nevystupují nad povrch ramen rukojeti, jak tomu bývá u tyčinek bronzových (měděných), které po roztepaní jejich konců pevně spojí čepel s rukojetí. Tuto roli zde plní jenom oba krajní nýty, jejichž hlavičky jsou podloženy kroužky ze zlatého plechu, také s čistě ozdobnou funkcí. Použitelnost dýky k nějaké „fyzické“ činnosti ale asi nebyla její hlavní předností a požadovanou vlastností. To vidíme nejen z nefunkčnosti tří z pěti nýtů – vzhledem k měkkosti materiálu se ani zlaté podložky nezdají být ideální pro použití v místě, kde se předpokládá výrazné dlouhodobé namáhání spoje. Jantarovou výzdobu v podobě patrně tří vložených profilovaných segmentů nese i hlavička rukojeti dýky. Původně šlo asi o tři jantarové hranolky o rozměrech 18 x 20 x 6 (1x), resp. 18 x 7 x 6 mm (2x) vložené do otvorů v hlavicí rukojeti a posléze opracované (ořezané, ohlazené) tak, aby

¹⁰ Pokud je mi známo, má tento předmět mezi nálezy z počátků doby bronzové pouze jedinou analogii, a to jantarový knoflík podobného tvaru, ovšem s vrtáním v prožlabení, a to z hrobu č. 2 na pohřebišti Barwice (Bärwalde, wojw. Koszalin) v Polsku (např. *Kersten 1958*, 88, Nr. 828–830, Taf. 94: 828–829).

Obr. 19. Praha 6 - Suchdol, Kozí hřbety. Dýka s prolamovanou litou rukojetí inv.č. 37493. Zvýrazněny jsou jantarové a zlaté součásti dýky. Kresba M. Ernée (s využitím Divác – Sedláček 1999, Taf. III). — **Abb. 19.** Prag 6 - Suchdol, Kozí hřbety. Dolch mit durchbrochenem gegossenem Griff Inv.-Nr. 37493. Bernstein- und Goldbestandteile des Dolchs sind hervorgehoben. Zeichnung M. Ernée (unter Verwendung Divác – Sedláček 1999, Taf. III).

nevyčnívaly mimo rámeček bronzového odlitku. V případě jantarové a zlaté výzdoby dýky inv. č. 37493 jde o unikát, který doposud nemá v nálezovém fondu starší doby bronzové obdoby.

5. Jantarové předměty v hrobových jamách

Interpretace údajů o pozorované poloze jantaru, předmětů (zejména JK) v hrobových jamách nebo ve vztahu ke kosterním pozůstatkům je velmi komplikována předpokládanými častými změnami polohy těchto lehkých artefaktů v důsledku postdepozicičních procesů (navrhování kamenné konstrukce či tvorba závalu, druhotné intencionální zásahy do hrobů, samovolný pohyb artefaktů v dutém prostoru rakve/hrobky, pohyb artefaktů

v důsledku rozkladných procesů během skeletizace kadávrů, posun artefaktů činností drobných hlodavců, důsledky orby, skrývky při výzkumu atd.). Proto musí být při interpretaci jejich polohy velmi opatrná a kritičtí. Důležité bude v tomto směru zejména vyhodnocení nových, detailně dokumentovaných výzkumů.

Přesnější údaje o poloze jantarových předmětů v rámci hrobových jam nebo ve vztahu k nalezeným kosterním pozůstatkům (tab. 5) máme k dispozici u 152 hrobů (ca 52 %). U 140 hrobů není poloha JK v literatuře uvedena vůbec, nebo jde o doposud nepublikované nálezy.

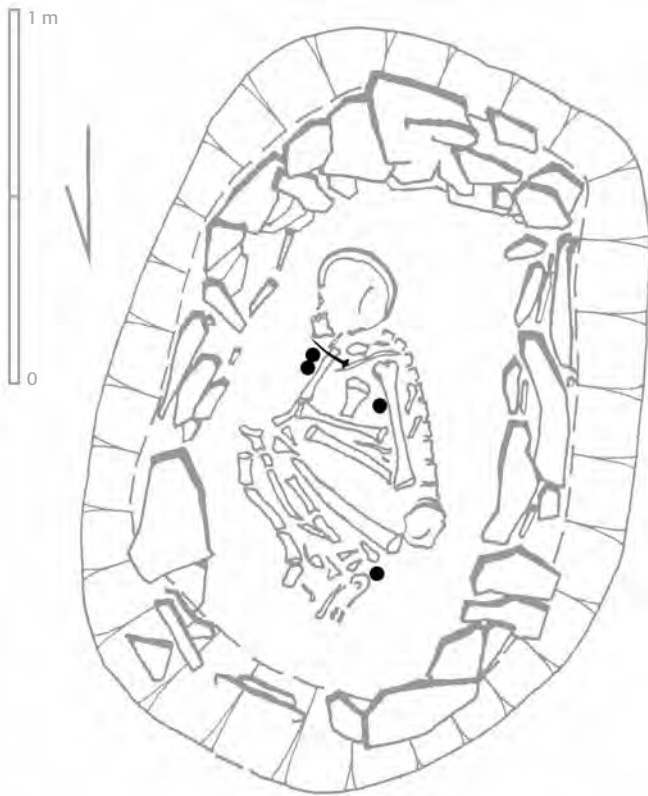
Podle údajů uvedených v dosavadních publikacích musíme konstatovat, že jantar. předměty se v hrobových jamách nebo ve vztahu k uloženým kosterním pozůstatkům nacházely téměř všude, velmi často na více místech hrobové jámy. V rámci uvedených 152 hrobů je zmiňováno celkem 184 konkrétních míst, kde byl nalezen jantar, protože v řadě hrobů byl objeven na více místech. Proto také dále uváděná % zastoupení jednotlivých případů nedávají dohromady 100 % – údaj vždy znamená, v kolika % případů byla zjištěna i tato konkrétní poloha jantaru v rámci hrobu.

Někdy je sice obecně uvedena poloha JK v hrobech na pohřebišti, nelze ale přesně stanovit, v jakém hrobu byly korále nalezeny. Např. v Dřínově (10) byl jantar nalezen v šesti hrobech, víme ale jen, že JK se našly „místo pod krkem, ve dvou případech roztroušeny po kostře“ (Schmidt 1895b, 730).

I u jednotlivých hrobů jsou údaje často jen velmi obecné, typu „na dně ... v zásypu ... ve středu hrobu ... uprostřed hrobu pod kostrou ... při kostře ... u nádobky“ nebo „mezi kostmi ... roztroušeny po kostře ... u nádobky ...“, případně „po celém těle ... rozházeny téměř po celé kostře“. To se týká celkem 24 hrobů (ca 15,8 %) ze zmíněných 152.

Vzhledem k tomu, že nejčastějším předmětem obsahujícím jantarové korále byly náhrdelníky (nebo samostatné závěsky na krku), nepřekvapí četné polohy v oblasti hlavy/lebky, krku, ramen, hrudníku či u rukou pokrčených před hrudníkem. Tyto polohy také asi nemá smysl detailněji pitvat. Jantar byl mimo jiné i v oblasti hlavy/lebky, krku a hrudníku nalezen v celkem 126 případech (ca 82,9 %).

Je-li uváděna poloha u nebo na ruku (17 případů u 12 hrobů – ca 7,9 %), nelze mnohdy jednoznačně odlišit, zda byl JK součástí ozdoby rukou nebo krku (ruce se často nacházely před hrudníkem nebo hlavou), podobně jako v případech možných nášivek na oděvu (spínadel?) v horní partii těla. V těchto případech by upřesnění mohla přinést jen detailní analýza nálezové dokumentace, která ale ve většině případů (starší nálezy) ani neexistuje a na slovní popisy se při této interpretaci příliš spoléhat nedá. U pasu nebo dokonce u nohou koster byl jantar nalezen celkem v 18 hrobech (11,8 %), i zde ale mohlo jít o důsledek přesunu artefaktů z jejich původní polohy, zejména v případech, kdy se JK našly i v oblasti krku či hrudníku. To se patrně týká např. hrobu č. 4 na lokalitě Vepřek 2 (77), kde se JK dostal z oblasti krku/hrudníku až k patám nohou (obr. 20), hrobu č. 14/93 na lokalitě Jenišův Újezd 1 (21), kde byly „na pravém rameni dva jantarové korále, dva v dlaní levé ruky, jeden mezi pánvemi a Z delší stě-

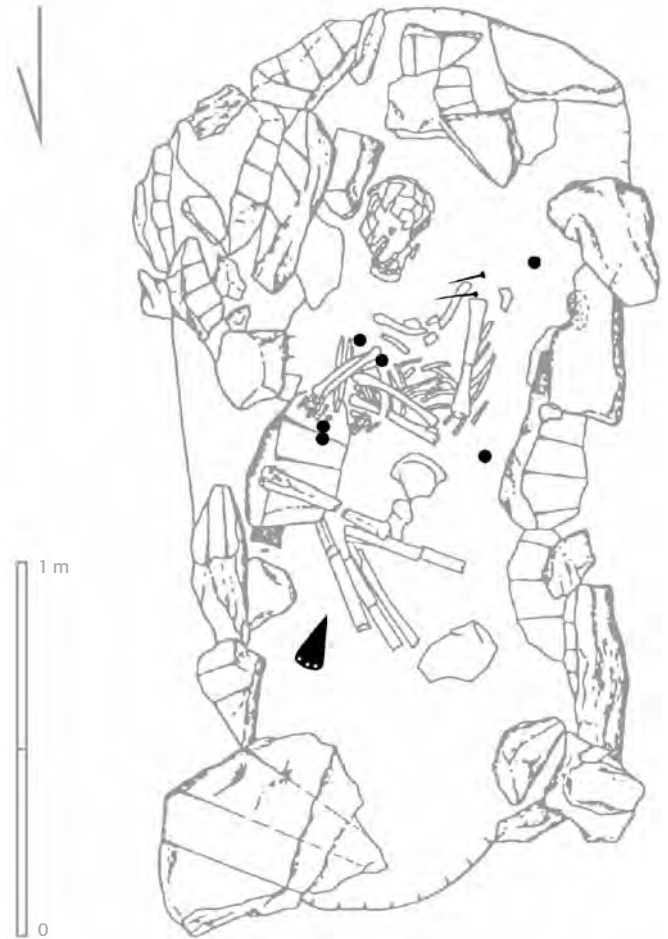

Obr. 20. Vepřek 2 (77), hr. 4. Černě – poloha JK (černé body) a br. jehlice (černě). I ve zdánlivě neporušeném hrobu došlo patrně k postdepozicičnímu přesunu lehkých JK z oblasti krku/hrudníku (JK 3–5) až k dolním končetinám (JK 2). Upraveno autorem podle Lička – Lutovský 2006, Abb. 24. — **Abb. 20.** Vepřek 2 (77), Gr. 4. Černě – Lage der BP (schwarze Punkte) und der Br.-Nadel (schwarz). Auch in dem scheinbar ungestörten Grab war es offenbar zu einer postdepositären Verlagerung der leichten BP aus dem Hals-/Brustkorb-bereich (BP 3–5) bis zu den unteren Gliedmaßen gekommen (BP 2). Vom Autor nach Lička – Lutovský 2006, Abb. 24, bearbeitet.

nou hrobu“ a další „zlomek jantarového korálu vtlačen do dna při levém rameni“ (obr. 21; Čech 1995, 139–140), nebo hrobu č. 8 na pohřebišti Únětice 1 (71), kde bylo několik JK nalezeno „na dolejších končetinách“, „podobných ... našlo se zde pod bradou kostry ještě 25“ (Ryzner 1880a, 295), a řady dalších hrobů (Brodce nad Jizerou 2, hr. 2; Čejetičky, „Choboty I“, obj. 9; Hrušov, hr. 2; Jenišův Újezd, hr. 14/93; Plotišť nad Labem 2, hr. XXX; Praha 5 - Stodůlky, hr. 39 a 51; Praha 8 - Kobylisy 2, hr. 2; Vepřek 2, hr. 386; Vrbčany 1, hr. 6 či Zvoleněves, hr. 1 atd.).

Pouze v případě 10 hrobů (ca 3,4 % z celku a 6,6 % z hrobů se známou polohou JK) z 8 lokalit můžeme s jistotou (nebo velkou pravděpodobností) hovořit o takové původní poloze JK, kterou nelze apriorně spojovat pouze s funkcí součásti náhrdelníku nebo předmětem zavěšeným na krku. Ve 3 dalších hrobech ze tří lokalit byly JK nalezeny v nádobě (tab. 14).

Nádoby. Ve třech hrobech byly jantar. předměty nalezeny v nádobkách: **Kamýk 3** (24), **hr. 6** – v nádobce nalezeno bronz. šídlo a 1 velký JK (Felcman 1908a, 240). **Lochenice** (33), **hr. z r. 1906** – všechny milodary (náhrdelník z jantar. hrudek, 1 JK a bronz. spirálek, 2 spirál. náramky, 2 záuš. ze zlatého drátu, 1 únět. jehl.,

Obr. 21. Jenišův Újezd 1 (21), hr. 14/93 – poloha JK (černé body) a ostatních milodarů (černě). Doklad pohybu JK v důsledku postdepozicičních procesů. Upraveno autorem podle Čech 1995, obr. 149. — **Abb. 21.** Jenišův Újezd 1 (21), Gr. 14/93 – Lage der BP (schwarze Punkte) und der übrigen Beigaben (schwarz). Nachweis für eine Bewegung der BP in Folge postdepositärer Prozesse. Vom Autor nach Čech 1995, Abb. 149, bearbeitet.

1 jehlice s kroužkovou hlavicí a řetízem o dvou kroužcích, 1 bronz. plíšek) měly být nalezeny v jedné ze dvou nádob, klasickém únětickém koflíku (Domečka 1911, 464, tab. XX: 16, XXII). **Lovosice** (35), **hr. 3** – uvnitř hrobu nalezena nádobka, „...ve které se nalézaly jantarové korále“, vedle nádobky pak zlatý drátek (Weinzierl 1885, 24–25); i když V. Moucha nálezy okolnostem příliš nedůvěřuje (Moucha 1961, 48), nemůžeme tento nálezy kontext vzhledem k jiným nálezům milodarů v nádobách zcela vyloučit.

Ruce. Ve třech hrobech byly jantar. předměty doloženy na rukou: **Minice** (42), hr. 6 – na krku náhrdelník z 1 JK a bronz. spirálek, „na každé ruce měla kostra náramek sestávající ze třech spirál a jantarového korálku“ (ARÚ č. j. 557/29). L. Horáková-Jansová k témuž uvádí: „na krčních obratlích i pod nimi ležely tři kličkovité záušnice, drobné bronzové spirálky a jeden jantarový korál. Na levé ruce byly bronzové spirálky a zbytky tří jantarových korálků, na pravém předloktí byly rovněž bronzové spirálky a jantarový korál“ (ARÚ č. j. 57/33, obr. 4). **Nepobilice** (45), hr. 14 – „na ruce kostry nalezeny náramky, podobné nákrčníkům z hrobů předešlých, sestávající z korálů jantarových, svítek bronzových a z trubiček

a bronz. spirálek). Polohy u pasu i u nohou můžeme podle mého názoru interpretovat společně – nálezy u kolen skrčených koster se totiž vlastně nacházely také poblíž pasu. Je u nich nepochybně zajímavé, že jejich součástí byly ve všech případech minoritně zastoupené jantar. předměty – ve 3 případech (50 % !) jantarové kroužky/disky, jantar. hrudky nebo ploché či sekerkovité JK (*tab. 14*). To naznačuje, že se v těchto případech a u těchto osob skutečně nejednalo o zcela „běžný“ druh šperku (srv. i *kap. 4.3*). I když se mohlo jednat i o nášivku na oděvu, jak to je doloženo např. u hrobu č. 20 v Praze 9 - Miškovcích (*obr. 10*), nebo o součást ozdoby zakončení nějakého opásání z org. materiálu (spekulace autora), pravděpodobnější je podle mne v těchto případech interpretace těchto předmětů jako amuletů či nějakých magických předmětů nošených ve váčku (schránce) z organického materiálu někde u pasu. Při pohledu na sestavu jantar. kroužku, 3 JK a 2 bronz. spirálek v hr. č. 40 v Praze 5 - Stodůlkách (*obr. 15*) a z popisu nálezů v hrobech č. 22 v Liběšovicích a č. 11 ve Zvoleněvsi je jasná podobná poloha podobně vyhlížejících sestav jantar. předmětů v těchto hrobech. To jistě není náhoda. Co se týče nálezů z výjimečného hrobu č. 1963 v Mikulovicích, jejich detailnější interpretace bude možná až po podrobné analýze. Vzhledem k výskytu JK s vícenásobným vrtáním je pravděpodobné, že jantar. předměty byly součástí více předmětů /šperků nebo oděvu.

6. Náhrdelníky s jantarem

Za náhrdelníky s jantarem považují pro potřeby následující analýzy ozdoby zavěšené na krku, které obsahovaly: **a)** nejméně 2 JK v případě, že se skládaly výhradně z JK **b)** nejméně 1 JK v případě tzv. složených náhrdelníků (jejich součástí byly i předměty z jiných materiálů). Pokud se v hrobě vyskytl pouze jediný JK či jiný předmět vhodný k zavěšení, považují ho pro potřeby této analýzy až na další za závěsek.

Ve 292 hrobech byly doposud identifikovány celkem 302 šperky či předměty, které tvořil nebo kterých byl součástí jantar (*tab. 5*). U celkem 105 hrobů (105 případů z 302, tj. 34,8 %) se nepodařilo jednoznačně zjistit pravděpodobnou příslušnost JK ke konkrétnímu druhu předmětu/šperku. Ze zbývajících 197 šperků tvořil jantar ve 159 případech (80,7 %) součást náhrdelníku, v dalších 25 případech (12,7 %) šlo patrně o závěsky – jednotlivé korále, a jen v 6,6 % případů patrně o jiné druhy předmětů. Těm byla věnována pozornost v předchozí kapitole (*kap. 5*).

Ze 159 náhrdelníků s jantarem bylo celkem 75 náhrdelníků (47,2 %) složeno výhradně z JK, zbývajících 84 (51,8 %) pak obsahovalo ještě další předměty z jiných materiálů (*tab. 15*). Náhrdelníky obsahovaly celkem ca 2345 JK, tj. průměrně ca 15 JK na 1 náhrdelník (medián je 9 JK). Hodnota spodního kvartilu (Q1)¹¹ je 5 JK, hodnota horního kvartilu (Q3) je 19 JK.

¹¹ Kvartil je hodnota (číslo) dělicí ve statistice soubor seřazených (naměřených) hodnot na čtvrtiny (podobně jako medián na poloviny). Rozlišuje se spodní kvartil (Q1) a horní kvartil (Q3).

A – Náhrdelníky výhradně z JK. Celkem 75 z doposud zjištěných náhrdelníků (47,2 %) se skládalo výhradně z JK (*tab. 16*). Obsahovaly ca 1405 JK, tedy ca 60 % všech JK vyskytujících se v náhrdelnicích. Největší počet JK (nepočítáme-li dva náhrdelníky s bronz. plech. sponkou, viz níže) obsahovaly náhrdelníky z těchto hrobů:

Mikulovice 3, v Loučkách (41), hr. 1998 – **201** JK;
 Únětice 1 (71), hr. 10 – **116** JK (*obr. 1: 1*);
 Únětice 2 (72), hr. 6 – **94** JK (*obr. 1: 2*);
 Žižice (86) – **56** JK;
 Tursko 3 (67), hr. 5 – **48** JK;
 Praha 5 - Stodůlky (52), hr. 47 – **41** JK.

Ostatní náhrdelníky mají méně než 40 JK s tím, že další 4 mají 30–39 ks, 13 má 20–29 ks a 20 má 10–19 ks. Průměrný počet JK v jednom náhrdelníku je ca 19, medián je 11, Q1 = 6 JK, Q3 = 20 JK.

B – Náhrdelníky kombinované. Celkem 84 náhrdelníků (51,6 %) obsahovalo kromě jantaru i další předměty z jiných materiálů (*tab. 17–18*). Obsahovaly ca 940 JK, tedy ca 40 % všech JK vyskytujících se v náhrdelnicích. Největší počet JK obsahovaly náhrdelníky z těchto hrobů:

Únětice 2 (72), hr. 5 – **50** JK;
 Únětice 1 (71), hr. 15 – **48** JK;
 Mikulovice 3, v Loučkách (41), hr. 1990 – **32** JK;
 Tursko 3 (67), hr. 3 – **31** JK;
 Tursko 4/5 (68), hr. 1 – **30** JK;
 Únětice 1 (71), hr. 8 – **30** JK.

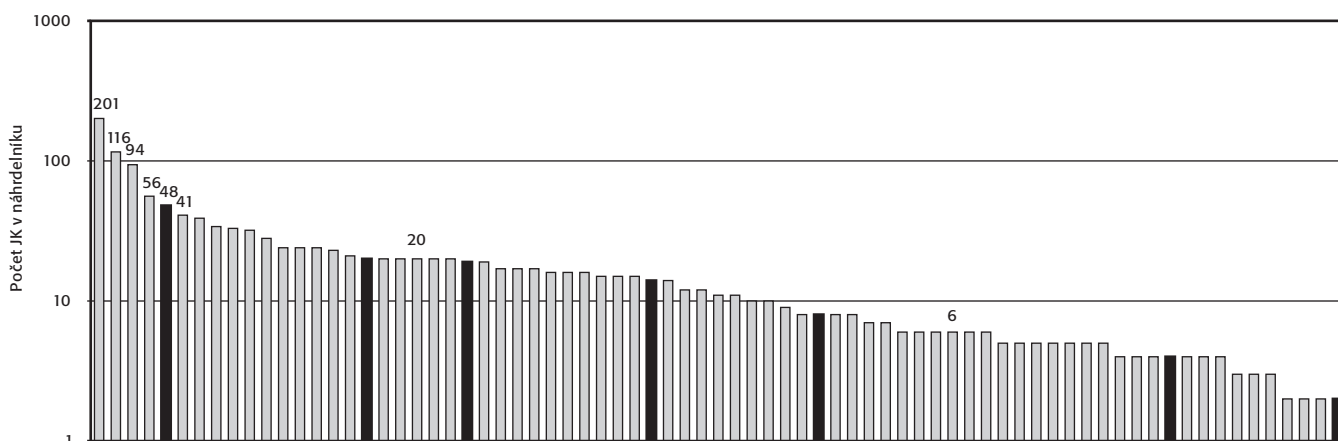
Ostatní náhrdelníky mají méně než 30 JK s tím, že dalších 10 má 20–29 ks a 19 má 10–19 ks. Průměrný počet JK v jednom náhrdelníku je ca 11, medián je 8, Q1 = 5 JK, Q3 = 16 JK.

Nejčastějším doplňkem jantaru v kombinovaných náhrdelnicích byly bronz. spirálky (srv. *obr. 1: 7–14, 18–19; 9: A, B; 17: 1*). Spirálky se vyskytly jako součást 51 náhrdelníku (61 % složených náhrdelníků a 32 % všech zjištěných náhrdelníků), z toho ve 43 případech (51 % složených náhrdelníků a 27 % všech zjištěných náhrdelníků) obsahovaly náhrdelníky vedle JK pouze spirálky. V celkem 15 případech se v náhrdelnicích spolu s JK vyskytly mořské mušle, v 10 náhrdelnicích najdeme bronz. korále, ostatní druhy předmětů (zvířecí zuby, kost. korále, bronz. trubičky ...) jsou vzácné (*tab. 18: C*). Jantar mohl být co do počtu kusů s ostatními součástmi náhrdelníku v rovnováze, mohl dominovat, nebo tvořit jen doplňkovou složku složeného náhrdelníku (*tab. 18: C*).

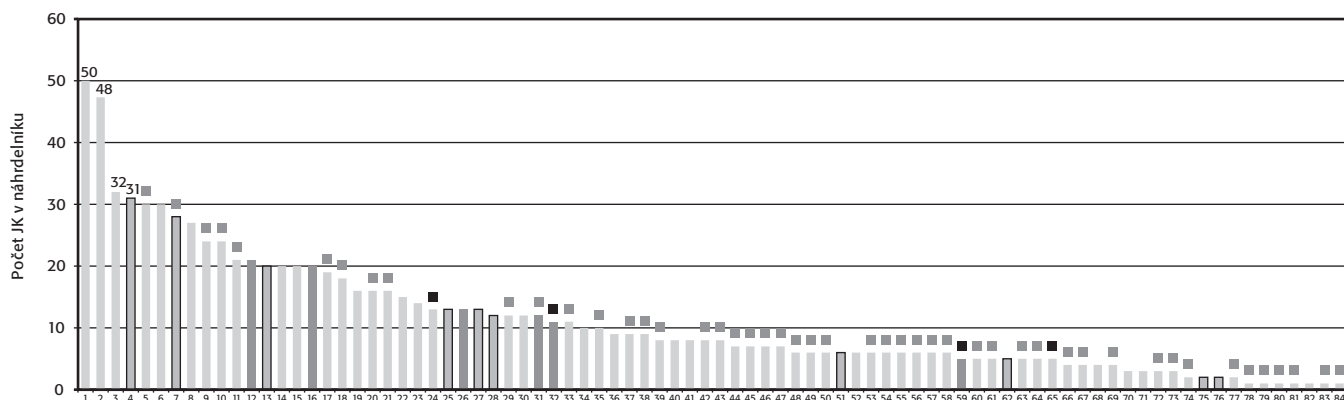
Spektrum předmětů, které se vyskytují ve špercích společně s jantarem, je velmi pestré. O tom svědčí zejména dva nálezy, i když u prvního z nich nelze říci, zda se jednalo o náhrdelník či nalezené předměty byly součástí více ozdob. Jde o soubor předmětů nalezených v hrobě č. 21 na pohřebišti Únětice 1 (71): několik jantarových korálů, několik spirálek, velký medvědí tesák na jednom konci provrtaný, závěsek „ze slonoviny zhotovený“ a také na jednom konci provrtaný, bronzový kroužek a jedna polovina škeble. Pochybnosti vzbuzuje zejména závěsek ze slonoviny (mrožoviny?), který doposud nebyl podroben analýze. Další náhrdelník s podobně pestrým složením (tentokrát jde opravdu o náhr-

Tab. 15. Starobronzové náhrdelníky s JK z území Čech – vše. **Světle šedě** – náhrdelníky složené výhradně z JK; **černě** – náhrdelníky obsahují i další předměty; **černé body** – hrob obsahoval i zlaté předměty. — **Tab. 15.** Frühbronzezeitliche Halsketten mit BP aus dem böhmischen Raum – alle. **Hellgrau** – ausschließlich aus BP zusammen gesetzte Halsketten; **schwarz** – Halsketten enthalten auch andere Gegenstände aus Gold; **schwarze Punkte** – Grab enthielt auch Goldobjekte.

Tab. 16. Starobronzové náhrdelníky s JK z území Čech – náhrdelníky složené výhradně z JK. **Černě** – hrob obsahoval i zlaté předměty. — **Tab. 16.** Frühbronzezeitliche Halsketten mit BP aus dem böhmischen Raum – ausschließlich aus BP zusammen gesetzte Halsketten. **Schwarz** – Grab enthielt auch Goldobjekte.

Tab. 17. Starobronzové náhrdelníky s JK z území Čech – náhrdelníky obsahující kromě jantaru i další předměty. **Tm. šedě** – hrob obsahoval i zlaté předměty; **černé orámování** – součástí náhrdelníku byly i br. korále; **šedý bod** – součástí náhrdelníku byly i br. spirálky; **černý bod** – součástí náhrdelníku byly i br. trubičky. — **Tab. 17.** Frühbronzezeitliche Halsketten mit BP aus dem böhmischen Raum – Halsketten, die außer Bernstein auch andere Gegenstände enthielten. **Dunkelgrau** – Grab enthielt auch Goldobjekte; **schwarze Umrahmung** – Bestandteil der Halsketten waren auch Bronzeperlen; **grauer Punkt** – Bestandteil der Halsketten waren auch Bronzespiralen; **schwarzer Punkt** – Bestandteil der Halsketten waren auch Bronzeröhrchen.

delník) byl součástí depotu z Veliše (93; obr. 1: 16). Náhrdelník se měl skládat (podle různých údajů Píč 1891a; Smolík 1891; Stocký 1928; Pleiner — Rybová /eds./ 1978; Moucha 2005) z nejméně 12 jantarových korálů, bronzových spirálek, dále 3 mořských mušlí, 1 bronzové napodobeniny mušle a 9 trubiček (kost/mušle – kelnatka?).

Při pokusu o strukturování výskytu JK v náhrdelnících a srovnání obou dvou skupin (**A** – náhrdelníků výhradně z jantaru, **B** – náhrdelníků složených) můžeme vycházet např. z příslušnosti jednotlivých náhrdelníků k hornímu či spodnímu kvartilu podle počtu JK. Při pohledu na výše této hodnoty u jednotlivých skupin náhrdelníků můžeme považovat náhrdelníky obsahující

5 nebo méně JK za relativně chudé, naopak náhrdelníky s 20 a více JK za relativně bohaté. Těch se v obou skupinách vyskytlo celkem 38 (22 a 16), tedy ca 24 %.

Graf počtu JK v náhrdelnicích vykazuje vcelku plynulý vzestup hodnot od 1 JK (v některých složených náhrdelnicích) až po prozatím nejbohatší kusy se 116, resp. 201 JK (tab. 15). Zajímavé je zjištění, že z 12 náhrdelníků s největším počtem JK obsahují pouze 2 i předměty z jiných materiálů – každý 1 bronz. plechovou sponku (Únětice 2, hr. 5; Únětice 1, hr. 15). Na počet JK až 13. nejbohatší náhrdelník obsahoval kromě JK také 1 mušli, 14. náhrdelník 1 mušli a 1 bronz. korál a teprve 15. náhrdelník v pořadí podle počtu JK (30 JK; Tursko 4/5, hr. 1) obsahoval také bronz. spirálky. Z toho bychom mohli vyvozovat, že „nejjantarové“ součásti náhrdelníků obsahujících i JK se objevují spíše v „méně honosných“ exemplářích.

Ani v jediném případě nebyl součástí náhrdelníku spolu s JK také předmět ze zlata.

7. Jantar a ostatní milodary

Jedním z nejpočetnějších předmětů nacházených v hrobech spolu s jantarem jsou bronzové jehlice. Z celkového počtu 292 hrobů s jantarem bylo v celkem 147 z nich (50,3 %) nalezeno 193 jehlic 11 různých typů – ve 118 hrobech po jedné jehlici, 25 x 2 jehlice a 3 x 3 jehlice¹² (tab. 19).

S velkou převahou nejpočetnějším typem je tzv. únětická jehlice (Ösenkopfnadel) – ve 104 hrobech (70,7 % hrobů s jehlicemi a 35,6 % všech hrobů s jantarem) jich bylo nalezeno celkem 128 (66 % všech jehlic). Na druhém místě jsou s velkým odstupem cyperské jehlice – 12 ks (6 % všech jehlic) z 12 hrobů (8 %/4 %), následují jehlice s kroužkovou hlavicí (6 ks), jehlice s hlavicí svinutou v očko (6 ks) a jehlice s roztepanou a oboustranně vertikálně svinutou hlavicí, tzv. žengle (Hül-senkopfnadel, 5 ks). Z ostatních 7 jehlic jde ve dvou případech o bronzové berličkovité jehlice (48/1, 78/4249), po jednom pak o jehlici s terčovitou hlavicí (46/33), jehlici s plnou kulovitou hlavičkou a vývalkem na krčku (71/12), jehlici s čepcovitou hlavicí a provrtaným krčkem (59/42) a jehlici s roztepanou a horizontálně svinutou hlavicí (15/15).

¹² Celkem 4 jehlice bez možnosti dalšího rozlišení jejich příslušnosti pocházejí z hrobů č. 1–4 na pohřebišti Holubice 1 (11).

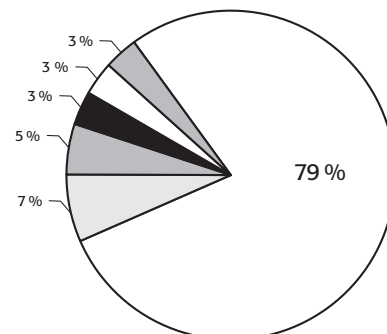
V případech 3 jehlic v jednom hrobě jde ve dvou případech o 3 únětické jehlice (32/40, 41/1963), v jednom případě potom o kombinaci dvou únětických jehlic a jedné jehlice s terčovitou hlavicí (46/33). V případě výskytu 2 jehlic v jednom hrobě spolu s jantarem jde ve 20 případech o společný výskyt dvou únětických jehlic, ve dvou případech pak o společný výskyt dvou tzv. ženglí. U 29 jehlic z celkem 28 hrobů se prozatím nepodařilo typ jehlice určit (staré či prozatím nepublikované nálezy).

Bohaté spektrum milodarů v hrobech s jantarem zmíníme pouze stručně. Vedle zvířecích kostí jsou to kostěná šídla (Brodce nad Jizerou 1, hr. 2; Brodce n. Jizerou 2, hr. A3) či kostěný prsteneček (Brodce nad Jizerou 1, hr. 1), časté jsou valouny, výjimečně se vyskytne kamenný mlat či jiný nástroj. Zatím jen v jediném případě byla zjištěna štípaná industrie (43, Nebovidy 1, hr. 2). Velmi početné jsou nádoby, vyskytne se ale i větší střep pod hlavou či jinde, nebo hliněné kolečko s otvorem – přeslen (?). Co se bronz. předmětů týče, nacházíme vedle nejčastějších jehlic (viz výše) jednak předměty, které se vyskytují i na náhrdelnicích s jantarem (br. korále, spirálky, kroužky, trubičky), ale jako součásti jiných šperků – např. náramků (náramky z plech. trubiček a záponky – 72, Únětice 2, hr. č. 2 a 3; náramky ze spirálek v celkem 20 hrobech atd.), dále prsteny, řadu drátěných šperků (záušnice, náramky), řetížky, šídla (celkem 19 ks v 18 hrobech), cívku (32, Liběšovice, hr. 28), ale i řadu blíže neurčitelných zlomků, drátků atd.

Ani v jednom případě se JK nevyskytly společně s kostěnou jehlicí, také ojedinělý výskyt se štípanou industrií (viz výše) považují za výjimku potvrzující pravidlo. V hrobech s jantarem nenajdeme ani korále ze skelné hmoty, které se jinak občas vyskytnou i v českém prostředí.

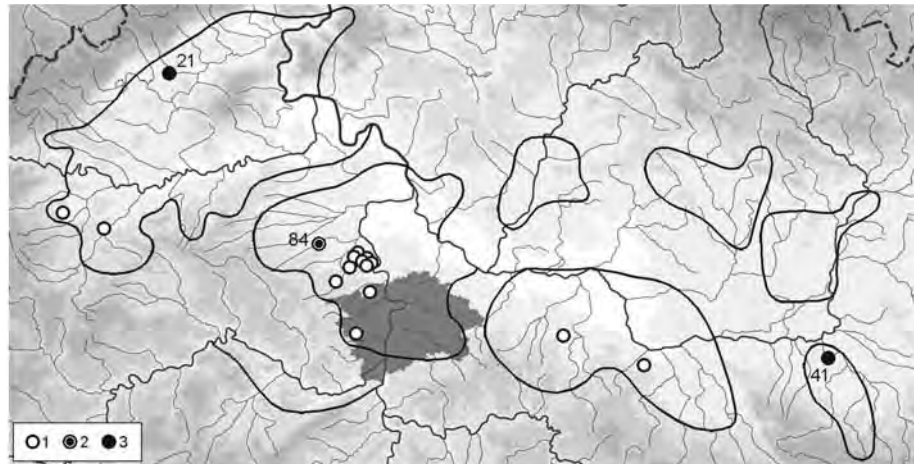
Jantarové předměty se v hrobech často nacházejí společně i s některými masivnějšími ozdobami (tyčinkovitě nebo manžetovitě náramky), zbraněmi/nástroji (dýky, dláto) nebo ozdobami ze zlata – náušnicemi, prsteny atp. (tab. 20; obr. 23–26). K interpretaci se vrátím níže (kap. 11), na tomto místě bych snad zmínil jen několik pozorování. Zatímco JK byly v celkem 14 hrobech nalezeny společně s čepelí dýky (v jednom případě, hr. č. 32 na pohřebišti v Praze 9 - Miškovcích /59/, dokonce s dýkou a dlátem), ani v jediném případě se zatím nevyskytly společně se sekýrou, která se v hrobech české únětické kultury také v ca 10 případech vyskytla.

Typ jehlice	Všechny jehlice				Určitelné jehlice			
	Kusů	%	Hrobů	%	Kusů	%	Hrobů	%
únětická	142	70 %	118	70 %	142	79 %	118	80 %
cyperská	12	6 %	12	7 %	12	7 %	12	8 %
tzv. žengle	8	4 %	3	60 %	8	5 %	3	60 %
s kroužkovou hlavicí	6	3 %	4	2 %	6	3 %	4	3 %
s hlavičkou svinutou v očko	6	3 %	6	4 %	6	3 %	6	4 %
ostatní	6	3 %	5	3 %	6	3 %	5	3 %
typ neuveden	nové	19	9 %	16	9 %			
	zl., koroze, nedoch.	5	2 %	5	3 %			
Celkem	204	100 %	169	100 %	180	100 %	148	100 %

Tab. 19. Zastoupení jednotlivých typů jehlic v hrobech s jantarem. — Tab. 19. Vertretung der einzelnen Nadeltypen in den Gräbern mit Bernstein.

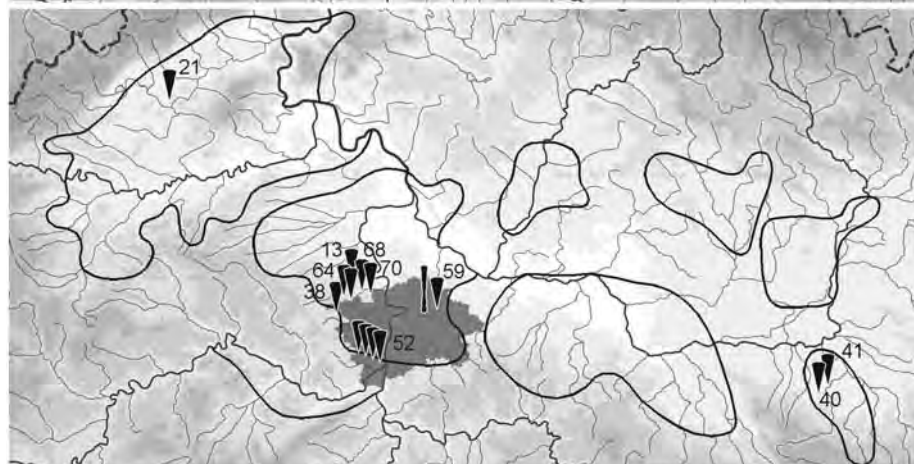
Obr. 23. Tyčinkovité náramky v českých únětických hrobech s jantarem: **1** – v 1 hrobu na pohřebišti (1–2 náramky v hrobě); **2** – ve 2 hrobech na pohřebišti (Zvoleněves /84/, 1 a 2 náramky v hrobě); **3** – v 1 hrobu na pohřebišti 4 náramky (Mikulovice 3 /41/, hr. 1963) a 5 náramků (Jenišův Újezd 1 /21/, hr. 14/93). Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 23.** Stabarmbänder in böhmischen Aunjetitzer Gräbern mit Bernstein: **1** – in 1 Grab auf dem Gräberfeld (1–2 Armabänder im Grab); **2** – in 2 Gräbern auf dem Gräberfeld (Zvoleněves /84/, 1 und 2 Armabänder im Grab); **3** – in 1 Grab auf dem Gräberfeld 4 Armabänder (Mikulovice 3 /41/, Gr. 1963) und 5 Armabänder (Jenišův Újezd 1 /21/, Gr. 14/93). Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

Obr. 24. Manžetovité náramky v českých únětických hrobech s jantarem: **1** – úzké náramky; **2** – široké náramky. Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 24.** Manschettenarmbänder in böhmischen Aunjetitzer Gräbern mit Bernstein: **1** – schmale Armabänder; **2** – breite Armabänder. Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

Obr. 25. Dýky v českých únětických hrobech s jantarem. Hrob č. 32 v Praze 9 - Miškovcích (59) obsahoval dýku a dláto. Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 25.** Dolche in böhmischen Aunjetitzer Gräbern mit Bernstein. Grab Nr. 32 in Prag 9 - Miškovice (59) enthielt einen Dolch und einen Meißel. Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

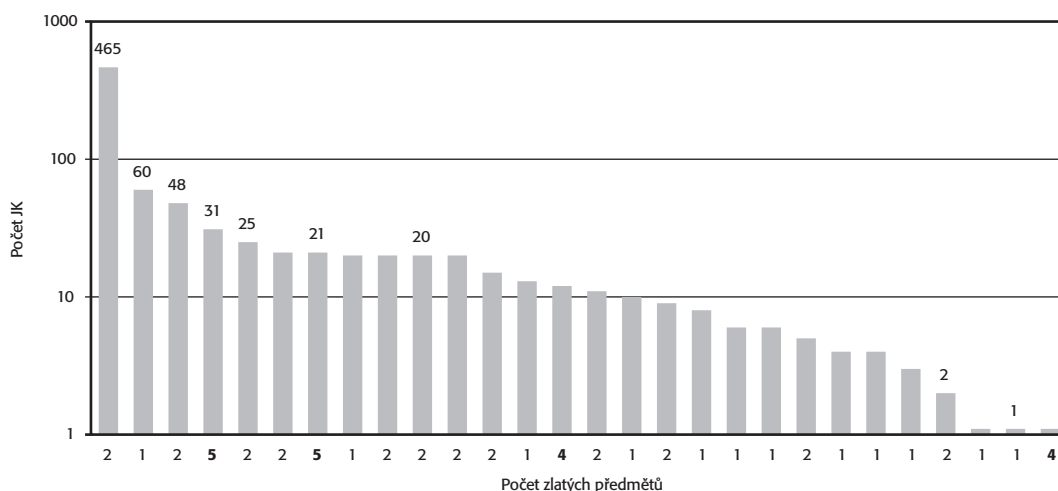
Obr. 26. Společný výskyt jantaru a zlatých předmětů v českých únětických hrobech. ● – 1 hrob na pohřebišti; ● – 2–4 hroby na pohřebišti. Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 26.** Das gemeinsame Vorkommen von Bernstein und Goldobjekten in böhmischen Aunjetitzer Gräbern. ● – 1 Grab auf einem Gräberfeld; ● – 2–4 Gräber auf dem Gräberfeld. Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

Č. lokality	Lokalita	Hrob č.	Bez kostry / nedochována	Pohlaví	Dospělý	Dítě	Typ ozdoby s J						Místo nálezů					JANTAR				CELKEM		
							Závěšek	Náhrdelník	Náramek	Nášivka na prsou (?)	Součást oděvu / pelerína?	Amulet (?)	?	Horní část těla	U páne / nad koleny	V nádobce	Po celém těle	?	Mikulovice 1963	JK	JK s vícen. vrt.		Kruh / disk	Hrudky / obdéj. závěšek
41	Mikulovice 3, v Loučkách	1963					?	?	?	1						1	460	5			465			
35	Lovosice	3									1						60				60			
67	Tursko 3	5		F?	?		1					1			?		48				48			
40	Mikulovice 1–2	2/1899					1									1	33				33			
67	Tursko 3	3					1					1					31				31			
68	Tursko 4/5	1					1					1					30				30			
64	Svrkyně 1	28									1	1					25				25			
39	Malé Čičovice 4	19b		F?	1		1					1					24				24			
67	Tursko 3	1			?		1					1					21				21			
46	Noutonice	33					1					1					21				21			
84	Zvoleněves	2					1					1					20				20			
64	Svrkyně 1	4									1				1		20				20			
83	Zlonice	IV													1		20				20			
84	Zvoleněves	12					1					1					20				20			
38	Malé Čičovice 3	19				1	1					1					20				20			
52	Praha 5 - Stodůlky	41			1		1					1					20				20			
15	Horoměřice	21				1	1					1					17				17			
63	Skramníky	3					1					1					16				16			
84	Zvoleněves	14					1					1					15				15			
32	Liběšovice	22					1				1		1		?		11		2		13			
69	Tursko 6	2					1								1		13				13			
79	Vlíněves 2	4253					1								1		12				12			
44	Nebovídy 2	1				1	1					1					12				12			
32	Liběšovice	17					1					1			?		11				11			
10	Dřínov	30									1				1		10				10			
68	Tursko 4/5	8					1					1					10				10			
32	Liběšovice	20				1	1					1			?		9				9			
73	Velké Čičovice	3					1								1		8				8			
62	Skalsko, poloha Svilno	1					?	?	?			1					6				6			
70	Tursko	D				1						1			1		6				6			
21	Jenišův Újezd 1	14/93		M	1							1	1				6				6			
38	Malé Čičovice 3	9				1	1					1					6				6			
52	Praha 5 - Stodůlky	24			1		1					1	1				6				6			
33	Lochenice	1906					1							1			1			4	5			
11	Holubice 1	13?					1								1		5				5			
52	Praha 5 - Stodůlky	40			1		1		1			1	1				3	1	1		5			
52	Praha 5 - Stodůlky	51	1		1		?					1	x				5				5			
64	Svrkyně 1	3									1				1		5				5			
64	Svrkyně 1	17									1				1		5				5			
21	Jenišův Újezd 1	2/93					1					1					4				4			
64	Svrkyně 1	36									1				1		4				4			
41	Mikulovice 3, v Loučkách	1989					1								1		4				4			
59	Praha 9 - Miškovice	32			1		1					1					4				4			
64	Svrkyně 1	34									1				1		4				4			
70	Tursko	A				1						1			1		3				3			
19	Chotěbudice	6		F	?		1					1					3				3			
79	Vlíněves 2	4280										1			1		3				3			
84	Zvoleněves	11									1		1				2		1		3			
12	Holubice 2	9					1					1					2				2			
64	Svrkyně 1	2									1				1		2				2			
66	Třeboule	3				1	1					1					1		1		2			
64	Svrkyně 1	30									1	1					1				1			
48	Ohnišťany, Podlesí	1										1			1		1				1			
52	Praha 5 - Stodůlky	32	1		1						1	1					1				1			
12	Holubice 2	2									1	1			1		1		1		1			
13	Holubice 3	2			1						1	1					1				1			
32	Liběšovice	12				?									1		1				1			
52	Praha 5 - Stodůlky	50	1		1						1	1					1				1			
53	Praha 5 - Třebonice	1941									1				1		1				1			
64	Svrkyně 1	38					1								1					1	1			
70	Tursko	C				1						1			1		1				1			
Celkem			3	0	10	9	1	33	1	1	1	3	23	33	3	1	1	1	1	1115	6	6	5	1132

Tab. 20. Starobronzové hroby s jantarem z území Čech, ve kterých se kromě jantaru vyskytly předměty ze zlata (28 hrobů) nebo masivnější bronzové šperky/zbraně (tyčinkovitý nebo manžetovitý náramek, dýka nebo dláto) – celkem 61 hrobů, tedy 21 % všech hrobů obsahujících jantar. Hroby jsou seřazeny podle počtu JK.

Ostatní součásti šperku							Pozn.	Ostatní šperky / milodary																				
Kostěné korále	Br. spirálky	Br. trubičky	Br. korále	Br. napodob. mušlí	Tutul. zápona / kroužek	Mořské mušle / šnek		Zvířecí kosti	Kamének – valounek	Nástroj	Nádoby / stěp pod hl.	Různé jednotl. drob. br.	Br. korále / perly	Náušnice / prsten	Náramek drát. (spirál.)	Šídlo	JEHLICE	únětická	žengle / cyperská	s kroužk. hlavici (řetěz)	s terč. hlavici / berličk.	Tyčinkovitý náramek	Dýka - čepel	Manžet. náram. žebř. / úzký	Díáto	ZLATO VŠE	Náušnice	Prsten / kroužek / drát
										1						3	3				5					2	2	
										1						1	2	1		1				2		1	2	1
										1	1					2	2						1		2	2	2	
			1			1				1		1			1	2	2				2				5	5		
										1			?								1							
										1					1	1	1								2	2	2	
										1					2	1	2	2							2	2	2	
										1					3	2					1			2	5	5		
							u nohou 3 kančí kly	3	1						1	1	1							1	1	1	1	
										2					1	1	1							1	2	2	2	
						1				1	1				1	1	1								2	2	2	
						1	3 zvířecí klouby	3		1	3				1	1	1								2	2	2	
										1					2	2	2						1					
										1	1		1		?	2	2				1			2				
										1																		
										1												2				2	2	
						1				1						1	1							1	1	1		
										1												1		1				
										1						1	1											
										1						1	1											
										2												1				4	4	
						1				2												1						
										1																2	2	
										1															1	1		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
										1																		
				</																								

Tab. 21. Četnost JK v hrobech se zlatem. — **Tab. 21.** Häufigkeit der BP in Gräbern mit Gold.

Za důležitý bývá někdy považován společný výskyt jantaru a zlata v hrobech (např. *Bátora 1995, 194*; srv. obr. 26; tab. 20–21). Ten byl v Čechách doposud zjištěn v 28 hrobech (9,6 % hrobů s jantarem) na 18 pohřebištích (21 % pohřebišť s hroby obsahujícími jantar). Ve více hrobech byl společný výskyt jantaru a zlata zjištěn na 5 pohřebištích (obr. 26 – velký bod), a sice v Tursku (70 – 2 hroby), Liběšovicích (32 – 3 hroby), Tursku 3 (67 – 3 hroby), Zvoleněvsi (84 – 3 hroby) a Svrkyni 1 (64 – 4 hroby). Ve většině případů jde o záušnice, ze dvou hrobů pocházejí zlaté prsteny, z jednoho zl. drát a z dalšího zl. kroužek. Není pravidlem, že zlaté předměty jsou součástí hrobů s největším počtem JK (srv. tab. 15–16). To platí jak u náhrdelníků kombinovaných, tak u těch složených výhradně z JK. S výjimkou vůbec nejbohatšího hrobu č. 1963 v Mikulovicích 3 (41) se zlatý předmět (zl. drát) vyskytl patrně až v šestém na počet JK nejbohatším hrobě (35, Lovosice, hr. 3).

Ve 14 hrobech se JK vyskytly společně s čepelí dýky, v dalších 28 hrobech pak s předměty ze zlata. Za zmínku v této souvislosti určitě stojí, že zatím ani v jednom jediném případě nebyla v hrobě obsahujícím jantar zjištěna společně čepel dýky a ozdoba ze zlata.

8. Pohlaví a věk pohřbených s jantarem

Jak již bylo řečeno výše (kap. 2), závažným nedostatkem při pokusech o interpretaci výskytu jantaru předmětů v hrobech je absence antropologických analýz řady pohřebišť/hrobů. Z celkového počtu 292 hrobů máme jen u 70 (24 %) k dispozici nějaký údaj o věku pohřbených a pouze u 19 (6,5 %) bylo určeno jejich pohlaví (tab. 22). I v případech, kdy byl soubor kosterních pozůstatků z pohřebiště antropologicky zpracován, bývají přesnější údaje zejména o pohlaví zemřelých výjimečné a i v případě jejich stáří se často dočteme jen, že se jednalo o dospělého jedince nebo o dítě (např. 52, Praha 5 - Stodůlky). Často se totiž stává, že v rámci antropologicky zpracovaného souboru se vyskytuje jen malé procento antropologicky skutečně blíže klasifikovatelných koster.

Ve sledovaném souboru se podařilo pohlavně určit 7 mužů a 12 žen (tab. 22). Z některých nálezů JK s určitými typy dalších milodarů nebo šperků se zdá, že se

JK vyskytují spíše a ve větším množství v ženských hrobech. Je ale pravda, že je prokazatelně najdeme i v hrobech mužských, ať už je to doloženo přímo antropologickou či molekulárně-genetickou analýzou, nebo jejich společným výskytem s některými „typicky mužskými“ milodary (např. dýky, dláto). Také stoprocentně se vzájemně vylučující výskyt dýk a zlatých předmětů, případně tyčinkovitých či manžetovitých náramků v hrobech se zdá svědčit pro pohlavní dimorfismus ve výskytu určitých druhů milodarů. V ženských hrobech se vyskytují předměty ze zlata, větší množství náhrdelníků, zejména kombinovaných (složení šperků je rozmanitější), spektrum milodarů je pestřejší.

Při analýze vztahu pohlaví a věku zemřelých k nálezům jantaru v jejich hrobech tak budeme muset počkat na zevrubné vyhodnocení nejnovějších dobře dokumentovaných nekropolí a zejména širší využití možností, které, jak se zdá, do budoucna skýtá archeogenetický výzkum.

9. Chronologie

Informaci o přesnějším chronologickém zařazení hrobů s jantarem získáme analýzou společného výskytu s jinými, chronologicky citlivými artefakty (relativní chronologie) nebo pomocí radiokarbonového datování (absolutní datování).

Jedním z nejčastěji se vyskytujících chronologicky citlivých předmětů jsou vedle keramiky bronzky, mezi nimi pak zejména jehlice (tab. 19). Jak již bylo zmíněno výše (kap. 7), nejpočetnější z nich jsou tzv. únětické jehlice. Ze 104 hrobů s jantarem (71 % hrobů s jehlicemi a 37 % všech hrobů s jantarem) jich pochází celkem 128 (66 % všech jehlic). Následují s odstupem cyperské jehlice – 12 ks (6 % všech jehlic) z 12 hrobů (8 %/4 %). Ostatní typy jsou zastoupeny marginálně (viz výše, kap. 7).

Naopak ani v jediném případě nebyl jantar doposud nalezen spolu s kostěnou jehlicí, pouze výjimečně např. s kostěným šídlem (2 případy, oba z Brodců nad Jizerou) či štípanou industrií (1 případ – 43, Nebovidy 1, hr. 2). Detailně doposud nebyla analyzována keramika – jednotlivé typy nádob. Z řady hrobů s jantarem pocházejí klasické únětické koflíky, jejich % zastoupení ale momentálně přesněji uvést nelze.

Č. lokality	Lokalita	Okres	Rok	Hrob č.	Hrob			Výsledek			Lokalita					Literatura
					JK celkem	JK analyzováno	Celkem analyz.	Balt (obecně)	Jiné	Neurčeno	Hrobů s JK	JK celkem	Hrobů analyzováno	JK analyzováno	Celkem analyz.	
8	Čejetičky, Choboty I	MB	1936–1963	9	5+zl.	4	19	4			5	45+	5	12	36	<i>Plesl — Beck 1993</i>
				7/61	4	1	1	1								<i>Plesl — Beck 1993</i>
				7/62	1	1	1	1								<i>Plesl — Beck 1993</i>
				64/426	34	5	13	4		1						<i>Plesl — Beck 1993</i>
				401	1	1	2	1								<i>Plesl — Beck 1993</i>
9	Čejetičky, Choboty III	MB	před 1959	8	24	4	13			1	24	1	4	13	<i>Plesl — Beck 1993</i>	
15	Horoměřice	PZ	2003	13	5	1	1	1		3	23	3	3	3	<i>sine autor 2004</i>	
				15	1	1	1	1							<i>sine autor 2004</i>	
				21	17	1	1	1							<i>sine autor 2004</i>	
20	Chrudim	CR	1952	3	32	7 spekter	X			1	32	1	?	7	<i>Rataj 1952</i>	
51	Plotiště nad Labem 2	HK	1961–1970	?	?	?	?	X		?	?	?	?	?	<i>Jiráň ed. 2008, 41; úst. sděl. V. Vokolka</i>	
59	Praha 9 - Miškovice	P 9	1999, 2001	8	5	3	3	3		11	94	11	55	55	<i>Novotná 2008</i>	
				17	7	2	2	2							<i>Novotná 2008</i>	
				18	11	6	6	6							<i>Novotná 2008</i>	
				19	16	5	5	4							1	<i>Novotná 2008</i>
				20	2	2	2	2								<i>Novotná 2008</i>
				21	3	4	4	4								<i>Novotná 2008</i>
				26	1	1	1	1								<i>Novotná 2008</i>
				32	4	4	4	4								<i>Novotná 2008</i>
				33	39	22	22	22								<i>Novotná 2008</i>
				34	1	1	1	1								<i>Novotná 2008</i>
42	5	5	5	4		1	<i>Novotná 2008</i>									
79	Vlíněves 2	ME	1999–2008	?	anal. několik JK z pohřebiště					14	85	?	?	?	úst. sděl. P. Limburského	
90	Mříč, Dívčí Kámen	CK	1960	depot	250+	3	3	3					3	3	<i>Novotná 2002</i>	
94	Hosty	CB	1981–1985	sidlišťe	1	1	1	1					1	1	<i>Beneš 1988, 10</i>	
Celkem						78	111	71		3		21	78	118		

Tab. 23. Doposud analyzované JK z území Čech. — Tab. 23. Bisher analysierte BP aus dem böhmischen Raum.

s jantarem než do klasické fáze UK. To se týká jak starších fází UK, tak jejího závěru (období věteřovské kultury).

Doposud můžeme uvést pouze dva hroby s jantarem datované s největší pravděpodobností do staršího období únětické kultury. Jde o hrob č. 2 na pohřebišti Nebovidy 1 (43) a o hrob č. 6 na pohřebišti Vrbčany 1 (80). Obě pohřebiště leží na území regionální skupiny zaujímavější východní stří. Čechy – Kolínsko (viz níže). V obou hrobech také nenajdeme typické okrouhlé korále, ale hrudky jantaru. Zejména ta z hrobu ve Vrbčanech, vážící podle F. Dvořáka 150 g (Dvořák 1931, 9), je doposud největším starobronzovým jantarovým předmětem z území Čech. Oba dva hroby můžeme na základě keramiky (Dvořák 1927, tab. XCIV: 5; 1931, tab. II: 22) datovat do starší fáze únětické kultury.

Naopak až samému závěru starší doby bronzové (kultura věteřovská) náležejí podle M. Fridrichové hroby na pohřebišti v Praze 8 - Bohnicích (55), vč. hr. 7 obsahujícího jantar (Fridrichová 1975, 212–213).

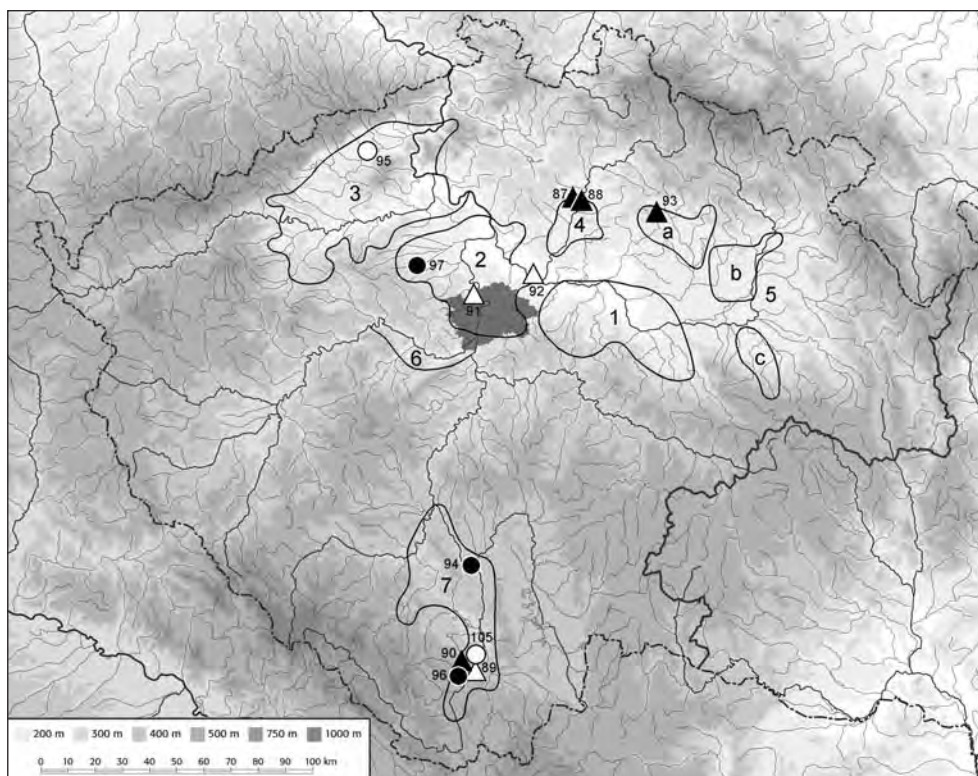
Do tohoto období bývá tradičně datována i většina výšinných opevněných sídlišť, vč. těch s výskytem jantaru. V našem případě jde zejména o Mříč, Dívčí Kámen (96). Do závěru starší doby bronzové bývá tradičně kladena i významná lokalita Hosty (94). Až na přelom starší a střední doby bronzové datuje I. Pleinerová (1966, 428) i sídlištní jámu č. 37 na rovinném sídlišti Křemýž (95).

Jáma obsahovala keramiku klasické fáze UK, kultury věteřovské a mohylové.

Téměř všechny české časně bronzové hroby s jantarem náležejí klasické fázi UK. To dokládají jak ostatní v těchto hrobech se vyskytující předměty (srv. kap. 7; tab. 20), tak získaná data ¹⁴C. V případě sídlištních nálezů je zatím situace poněkud jiná. Zdá se, že jich většina náleží teprve závěru starší doby bronzové. I když zejména u výšinných (strategických) sídlišť můžeme patrně vycházet pouze z obecné datace lokality, protože detailnější informace nemáme ani o jedné z nich (Dívčí Kámen, Slánská hora, Hosty). Teprve sklonku starší doby bronzové nepochybně náleží jáma č. 37 z Křemýže, jejíž keramický materiál obsahoval věteřovsko-mohylové prvky. Také většina depotů náleží mladší fázi únětické kultury – stupňům B A1–A2 (tab. 6). Jde o klasickou (většinou) a poklasickou fázi UK podle V. Mouchy (Moucha 2005, Abb. 1). Samému závěru starší doby bronzové řadí V. Moucha pouze depot z Dívčího Kamene (tab. 6).

10. Analýzy původu jantarů z Čech

První analýzy únětických jantarů z území Čech byly provedeny už v 50. letech 20. století (Rataj 1952), první publikace, potvrzující jejich předpokládaný baltický původ (Succinit), pochází ale až z roku 1993 (Plesl — Beck

- 1** – V část stř. Čech/O-Teil Mittelböhmens (Kolínsko/Kolín, Kutnohorsko/Region Kutná Hora)
2 – užší středočeská oblast (Pražsko, Slánsko, Brandýsko a Mělnicko)/engeres mittelböhmisches Gebiet (Prag, Slaný, Brandýs und Mělník)
3 – SZ Čechy/NW-Böhmen
4 – Pojizeří (Mladoboleslavsko)/Jizeragebiet (Mladá Boleslav)
5 – SV a V Čechy/NO- und O-Böhmen (**a** – N. Bydžov/Jičín, **b** – Hradec Králové/Jaroměř, **c** – Pardubice/Chrudim)
6 – Berounsko/Region Beroun
7 – J Čechy/S-Böhmen, ▲ – depoty typu/Depots des Typs A, Ba, Bb, △ – ostatní depoty/übrige Depots, ● – výšinná sídliště a sídliště Hosty/Höhensiedlungen und Siedlung Hosty, ○ – rovinná sídliště/Flachland-siedlungen.

Obr. 28. Starobronzové depoty a sídlištní nálezy s jantarem na území Čech (srv. tab. 6–7) ve vztahu k jednotlivým regionálním skupinám UK (upraveno podle Moucha 2005, 30–31, Abb. 2; Bartelheim 1998, Karte 81; Jiráň /ed./ 2008, obr. 7). Číslo lokalit odpovídají číslům v katalogu (kap. 14). Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 28.** Frühbronzezeitliche Depots und Siedlungsfunde mit Bernstein im böhmischen Raum (vergl. Tab. 6–7) im Verhältnis zu den einzelnen AK-Regionalgruppen (bearbeitet nach Moucha 2005, 30–31, Abb. 2; Bartelheim 1998, Karte 81; Jiráň /ed./ 2008, Abb. 7). Lokalitätsnummern entsprechen den Katalognummern (Kap. 14). Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

1993, 158). Curt W. Beck tehdy provedl celkem 49 měření na 16 JK z 6 hrobů na mohylnících I a III v Čejeticích, Chobotech u Ml. Boleslavi. Doposud byly provedeny analýzy ca stovky JK z nejméně 9 českých lokalit (7 pohřebišť, nejméně 21 hrobů), 1 depotu (Dívčí Kámen) a 1 sídliště (Hosty). Doposud největší soubor byl analyzován z pohřebišť v Praze 9 - Miškovicích (55 JK z 11 hrobů). Ani jedna jediná doposud provedená analýza nepotvrdila jiný než baltský původ starobronzových jantarových nálezů z území Čech (tab. 23).

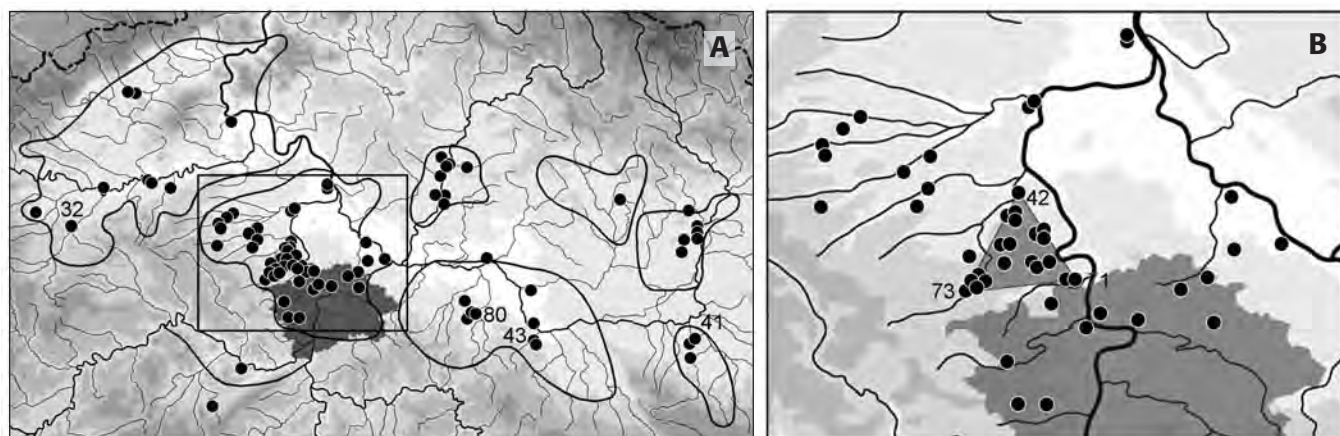
11. Jantar a regionální skupiny UK (geografické rozšíření)

Regionální skupiny české únětické kultury podrobněji definoval na základě starších pozorování J. Böhma (*Böhm* 1924, 3) již před řadou let V. Moucha (*Moucha* 1961a; 1963, Abb. 1; naposledy *Jiráň /ed./ 2008*, 30–31, obr. 7). Přidržuji se v této práci v zásadě jeho členění, i když by geografické vymezení některých skupin bylo dnes jistě možné revidovat (srv. např. *Jiráň /ed./ 2008*, obr. 8) a ani jejich umístění na mapových podkladech není vždy nejpresnější (naposledy *Moucha* 2005, 30–31, Abb. 2; *Jiráň /ed./ 2008*, 30–31, obr. 7): **1** – V část stř. Čech (Kolínsko, Kutnohorsko ...), **2** – užší středočeská oblast (Pražsko, Slánsko, Brandýsko a Mělnicko), **3** – SZ Čechy, **4** – Pojizeří (Mladoboleslavsko), **5** – SV a V Čechy (**a** – N. Bydžov / Jičín, **b** – Hradec Králové / Jaroměř, **c** – Pardubice / Chrudim), **6** – Berounsko, **7** – J Čechy (obr. 28).

11.1. Depoty a sídlištní nálezy

Rozmístění dosavadních **sídlištních nálezů** jantaru starší doby bronzové na území Čech (obr. 28) představuje zcela náhodnou strukturu, která nevypovídá téměř o ničem. Důvodem je podle mého názoru jejich obrovské podprezentování díky používaným metodám výzkumu (neproplavování výplní zkoumaných sídlištních objektů či kulturních vrstev – viz *výše*, kap. 3.3). Za zmínku stojí snad jen několik skutečností: **a**) výskyt v jižních Čechách, odkud neznáme hrobové nálezy, tak četné v severních oblastech Čech; **b**) nálezy z významných strategických lokalit (Dívčí Kámen, Hosty, Slánská hora) s uvažovanou funkcí ústředních sídel či uzlových bodů na dálkových komunikacích; **c**) jejich výskyt i na rovinných sídlištích – zejména nález z Plané u Č. Budějovic (105) svědčí o tom, že se jantar nenacházel jen na významných lokalitách a že pokud budeme proplavovat výplně sídlištních objektů, dočkáme se jistě řady dalších nálezů jantaru i z rovinných sídlišť; vzhledem k četnosti výskytu na pohřebišťích náležejících k lokalitám tohoto typu např. ve středních Čechách by nás to ale nemělo zas tak překvapovat; **d**) uváděná obecně mladší datace sídlištních nálezů až do sklonku starší doby bronzové.

Podobná může být situace i v případě **depotů** obsahujících jantar, které prozatím najdeme jen v jihočeské (7), středočeské (2) a pojizerské (4) skupině (obr. 28). Jak jsem uvedl *výše* (kap. 3.2), vzhledem k interpretaci výskytu depotů jsou důležité jen některé z nich – depoty typů A, Ba a Bb (obr. 28: černé trojúhelníčky). Ty dopo-

Obr. 29. Starobronzové hrobové nálezy jantaru na území Čech (srv. obr. 4) ve vztahu k jednotlivým regionálním skupinám UK (viz obr. 28). **A** – území severní části Čech (z jižních Čech starobronzové hroby s jantarem zatím neznáme), **B** – detail regionu středních Čech. Sv. šedým trojúhelníkem je podbarvena oblast největší koncentrace nálezů (viz text). Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 29.** Frühbronzezeitliche Grab-Bernsteinfunde im böhmischen Raum (vergl. Abb. 4) im Verhältnis zu den einzelnen AK-Regionalgruppen (siehe Abb. 28). **A** – Gebiet des Nordteils von Böhmen (aus Südböhmen kennen wir bisher keine frühbronzezeitlichen Gräber mit Bernstein), **B** – Detail der Region Mittelböhmen. Das Gebiet der größten Fundkonzentration ist durch hellgraues Dreieck untermalt (siehe Text). Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

A	Region (podle Jiráň ed. 2008, 30–31)	Pohřeb.	%	Hroby	%	JK	%
1	východní stř. Čechy (Kolínsko)	9	10,5 %	9	3,1 %	50	1,4 %
2	stř. Čechy (Pražsko - Slánsko ...)	48	55,8 %	195	66,8 %	2092	58,2 %
3	SZ Čechy	9	10,5 %	30	10,3 %	302	8,4 %
4	Pojizeří	8	9,3 %	17	5,8 %	133	3,7 %
5a-b	SV/V Čechy (Jičínsko-Hradecko)	7	8,1 %	9	3,1 %	47	1,3 %
5c	V Čechy (Pardubicko-Chrudimsko)	3	3,5 %	30	10,3 %	962	26,7 %
6	Berounsko	2	2,3 %	2	0,7 %	11	0,3 %
7	J Čechy		0,0 %		0,0 %		0,0 %
Celkem		86	100,0 %	292	100,0 %	3597	100,0 %

B	Region (podle Jiráň ed. 2008, 30–31)	Pohřeb.	%	Hroby	%	JK	%
1	východní stř. Čechy (Kolínsko)	9	10,7 %	9	3,6 %	50	2,0 %
2	stř. Čechy (Pražsko - Slánsko ...)	48	57,1 %	195	77,7 %	2092	82,9 %
3	SZ Čechy	8	9,5 %	12	4,8 %	105	4,2 %
4	Pojizeří	8	9,5 %	17	6,8 %	133	5,3 %
5a-b	SV/V Čechy (Jičínsko-Hradecko)	7	8,3 %	9	3,6 %	47	1,9 %
5c	V Čechy (Pardubicko-Chrudimsko)	2	2,4 %	7	2,8 %	87	3,4 %
6	Berounsko	2	2,4 %	2	0,8 %	11	0,4 %
7	J Čechy		0,0 %		0,0 %		0,0 %
Celkem		84	100,0 %	251	100,0 %	2525	100,0 %

32	Liběšovice (dnes část obce Blšany)			18	6,2 %	197	5,5 %
41	Mikulovice 3, v Loučkách			23	7,9 %	875	24,3 %
CELKEM		2	2,3 %	41	14,1 %	1072	29,8 %

sud najdeme výhradně mimo středočeskou oblast – v Pojizeří (87, 88, 93) a v jižních Čechách (90), tedy v územích, u kterých předpokládáme vzhledem k centrálnímu území středních Čech **a**) periferní polohu, **b**) tranzitní funkci (viz níže).

Co se týče jednotlivých regionálních skupin, za zmínku stojí zejména jižní Čechy. Z jižních Čech nemáme doposud jediný starobronzový hrobový nález jantaru, zato se však vyskytuje ve dvou depotech (z nich ten na Dívčím Kameni patří vůbec k největším v únětickém prostředí) a také v sídlištním prostředí dvou vý-

znamných lokalit s předpokládanou funkcí uzlových bodů na komunikacích – opět výšinné opevněné sídliště Dívčí Kámen a také sídliště v Hostech. Charakter výskytu jantaru v jižních Čechách prozatím naznačuje, že tento materiál (nebo výrobky z něj) tu nebyl „konzumován“, ale skrze tento region pouze transportován jinam (patrně směrem k jihu). Vzhledem k uvažovanému „tranzitnímu“ charakteru regionů je důležité i umístění depotů SV od středočeské oblasti – na Mladoboleslavsku (Hrdlořezy, Kosmonosy) a ve Veliši (obr. 28), tedy patrně poblíž cest z polského území.

Tab. 24. Starobronzová pohřebiště s nálezy jantaru na území Čech podle jednotlivých regionálních skupin české únětické kultury (viz text, upraveno podle Jiráň /ed./ 2008, obr. 7). **A** – všechna pohřebiště; **B** – odděleně jsou uvedena dvě nejbohatší pohřebiště – Liběšovice (32, SZ Čechy) a Mikulovice 3 (41, Pardubicko). — **Tab. 24.** Frühbronzezeitliche Gräberfelder mit Bernsteinfunden im böhmischen Raum nach den einzelnen Regionalgruppen der böhmischen Aunjetitz-Kultur (siehe Text, bearbeitet nach Jiráň /ed./ 2008, Abb. 7). **A** – alle Gräberfelder; **B** – Getrennt sind die zwei reichsten Gräberfelder angeführt – Liběšovice (32, NW-Böhmen) und Mikulovice 3 (41, Region Pardubice).

Tab. 25. Procentuální zastoupení hrobů s jantarem na pohřebištích UK v Čechách dle regionálních skupin. V úvahu jsou brána pohřebiště, kde se aspoň v 1 hrobě vyskytl jantar a na je znám celkový počet hrobů. Aby se předešlo dalším zkrácením, jsou uváděny údaje pro pohřebiště **a)** se známým celkovým počtem hrobů, **b)** s nejméně 5 hroby, **c)** s nejméně 10 hroby. **A** – všechna pohřebiště, **B** – pohřebiště s výjimkou nejbohatších (32, Liběšovice; 41, Mikulovice 3). — **Tab. 25.** Prozentuelle Vertretung der Gräber mit Bernstein auf den Gräberfeldern der Aunjetitz-Kultur in Böhmen nach den Regionalgruppen. In Erwägung gezogen wurden Gräberfelder, auf denen in mindestens 1 Grab Bernstein vorkam und die Gesamt-Gräberzahl bekannt ist. Um weiteren Verzerrungen zu vor zu kommen, sind die Daten für **a)** mit bekannter Gräberfelder Gesamt-Gräberzahl, **b)** mit mindestens 5 Gräbern und **c)** mit mindestens 10 Gräbern angegeben. **A** – alle Gräberfelder, **B** – Gräberfelder mit Ausnahme der zwei reichsten (32, Liběšovice; 41, Mikulovice 3).

		Pohřebiště se známým počtem hrobů											
		a) Všechna pohřebiště				b) Min. 5 hr. na pohř.				c) Min. 10 hr. na pohř.			
A	Region (podle Jiráň ed. 2008, 30–31)	Pohřeb.	Hrobů	Hr. s JK	%	Pohřeb.	Hrobů	Hr. s JK	%	Pohřeb.	Hrobů	Hr. s JK	%
1	východní stř. Čechy (Kolínsko)	9	38	9	23,7 %	4	31	4	12,9 %	1	10	1	10,0 %
2	stř. Čechy (Pražsko - Slánsko ...)	43	1128	184	16,3 %	34	1105	172	15,6 %	24	1030	150	14,6 %
3	SZ Čechy	7	162	27	16,7 %	6	159	26	16,4 %	6	159	26	16,4 %
4	Pojizeří	6	80	11	13,8 %	5	76	9	11,8 %	3	59	6	10,2 %
5a-b	SV/V Čechy (Jičínsko-Hradecko)	5	66	7	10,6 %	2	59	4	6,8 %	1	50	3	6,0 %
5c	V Čechy (Pardubicko-Chrudimsko)	2	83	24	28,9 %	2	83	24	28,9 %	1	77	23	29,9 %
6	Berounsko	1	5	1	20,0 %	1	5	1	20,0 %				
7	J Čechy												
Celkem		73	1562	263	16,8 %	54	1518	240	15,8 %	36	1385	209	15,1 %

B	Region (podle Jiráň ed. 2008, 30–31)	Pohřeb.	Hrobů	Hr. s JK	%	Pohřeb.	Hrobů	Hr. s JK	%	Pohřeb.	Hrobů	Hr. s JK	%
1	východní stř. Čechy (Kolínsko)	4	31	4	12,9 %	4	31	4	12,9 %	1	10	1	10,0 %
2	stř. Čechy (Pražsko - Slánsko ...)	43	1128	184	16,3 %	34	1105	172	15,6 %	24	1030	150	14,6 %
3	SZ Čechy	6	102	9	8,8 %	5	99	8	8,1 %	5	99	8	8,1 %
4	Pojizeří	6	80	11	13,8 %	5	76	9	11,8 %	3	59	6	10,2 %
5a-b	SV/V Čechy (Jičínsko-Hradecko)	5	66	7	10,6 %	1	50	3	6,0 %	1	50	3	6,0 %
5c	V Čechy (Pardubicko-Chrudimsko)	1	6	1	16,7 %								
6	Berounsko	1	5	1	20,0 %	1	5	1	20,0 %				
7	J Čechy												
Celkem		66	1418	217	15,3 %	50	1366	197	14,4 %	34	1248	168	13,5 %

32	Liběšovice (dnes část obce Blšany)	1	60	18	30,0 %	1	60	18	30,0 %	1	60	18	30,0 %
41	Mikulovice 3 , v Loučkách	1	77	23	29,9 %	1	77	23	29,9 %	1	77	23	29,9 %
CELKEM		2	137	41	29,9 %	2	137	41	29,9 %	2	137	41	29,9 %

11.2. Hrobové nálezy

Zcela jiný charakter má distribuce hrobových nálezů jantaru ve vztahu k jednotlivým regionálním skupinám UK (obr. 29; tab. 24).

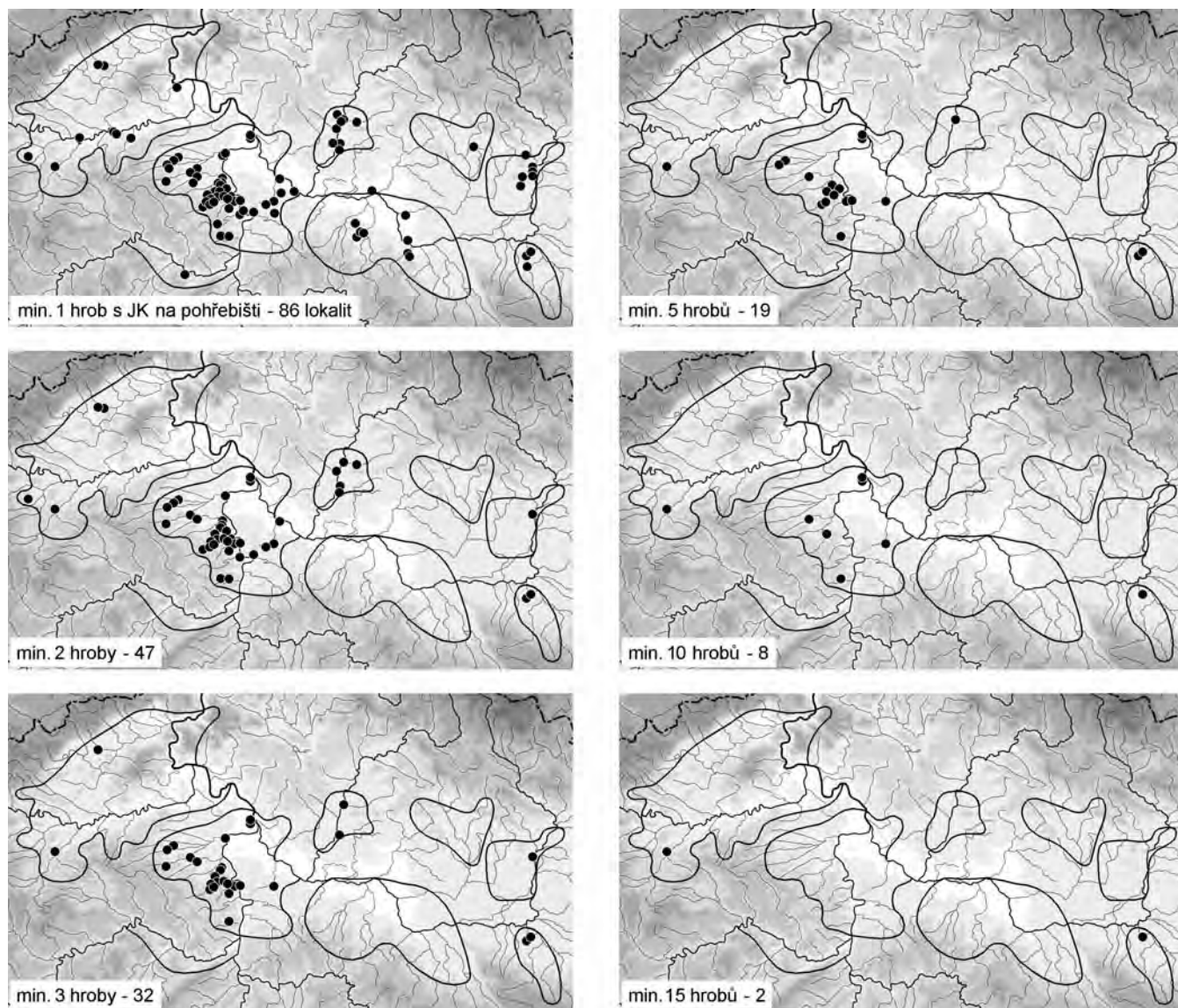
Nepřekvapí, že prozatím jediné prokazatelné nálezy jantaru v hrobech starší fáze UK (viz výše, kap. 9) pocházejí z V části středních Čech (43, Nebovidy 1; 80, Vrbčany 1), tedy z regionu v tomto období intenzivně osídleného (srv. např. Moucha 1961a, 161, obr. 3: 1).

Největší množství hrobových nálezů náleží klasické fázi UK. V tomto období je patrná zřetelná koncentrace nálezů ve středočeské oblasti (obr. 29; tab. 24), kde se nachází ca 56(57) % pohřebišť s nálezem jantaru, téměř 67(78) % hrobů s nálezem jantaru a 58(83) % jantarových předmětů (k dvojím hodnotám viz níže, kap. 12.2., bod 2). I v rámci středočeského regionu však můžeme pozorovat větší koncentraci hrobových nálezů jantaru, resp. počtu pohřebišť s výskytem jantaru. Je to oblast v bezprostředním SZ sousedství dnešních hranic Hlavního města Prahy, tvořící zhruba trojúhelník s vrcholy na pohřebištích Minice (S, 42), Únětice 1 (JV, 71) a Velké Čičovice (JZ, 73). V této enklávě je běžný výskyt i několika bohatých únětických nekropolí v rámci jednoho katastru. Jantarové předměty pak najdeme téměř na všech zdejších pohřebištích (obr. 29: B). Ve středočeském regionu můžeme pozorovat ještě další zajímavý jev – žádné jantarové předměty

z hrobů nepocházejí prozatím z oblasti vltavského pravobřeží mezi Vltavou a Labem, zhruba S od toku Mraťinského potoka. Ten je lemován pohřebišti v Praze 9 - Čakovcích (57), Praze 9 - Miškovcích (59), Velkém Brázdímu (75) a Kostelci nad Labem (28). I když z této oblasti únětická pohřebiště známe (např. Klecany – Ernée – Profantová et al. 2011, Přemyslení atd.), na první pohled zaujme absence nálezů jantaru v poměrně rozsáhlé oblasti v bezprostředním sousedství jejich největší koncentrace na vltavském levobřeží (obr. 29: B).

Na poměrně omezeném prostoru se lokality s nálezem jantaru koncentrují i v Pojizeří, další regionální koncentrace pak najdeme S od Hradce Králové (Lochenice, Plotiště nad Labem), J od Pardubic (Chrudim a zejména Mikulovice) a méně výrazně i ve V části stř. Čech, poblíž Kouřimi (Skramníky, Třeboule, Vrbčany) a v oblasti Kolína. Žádnou výraznou koncentraci více pohřebišť s výskytem jantaru naopak zatím nenajdeme v rozsáhlé oblasti SZ Čech, v povodí Ohře a Bíliny.

Za povšimnutí stojí, že dvě na počet hrobů i JK nejbohatší pohřebiště, s celkem 41 hroby s JK (14,1 %) a 1072 JK (téměř 30 % všech JK z území Čech; tab. 24: B) nenajdeme v jinak nejbohatším regionu středočeském, ale naopak ve zcela periferních oblastech – ve V Čechách, J od Pardubic (41, Mikulovice 3) a v SZ Čechách (32, Liběšovice). K interpretaci tohoto jevu se vrátím níže.

Obr. 30. Česká únětická pohřebiště ve vztahu k regionálním skupinám UK podle počtu hrobů s jantarem: **A** – nejméně 1 hrob s jantarem na pohřebišti; **B** – nejméně 2 hroby; **C** – nejméně 3 hroby; **D** – nejméně 5 hrobů; **E** – nejméně 10 hrobů; **F** – nejméně 15 hrobů. Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 30.** Böhmsche Aunjetitzer Gräberfelder im Verhältnis zu den regionalen AK-Gruppen nach der Gräberzahl mit Bernstein: **A** – mindestens 1 Grab mit Bernstein auf dem Gräberfeld; **B** – mindestens 2 Gräber; **C** – mindestens 3 Gräber; **D** – mindestens 5 Gräber; **E** – mindestens 10 Gräber; **F** – mindestens 15 Gräber. Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

12. Diskuse

Již J. Böhm si povšiml, že únětické osídlení nebylo kompaktní, ale že se v rámci Čech koncentrovalo zejména na některých územích – v několika skupinách. Jak dále uvádí, „nejmohutněji je zastoupena kultura únětická v okolí pražském a slánském ...“ a také v SZ Čechách, zejména v povodí dolní Ohře a okolí Mostu (Böhm 1924, 2–3). V. Moucha později v několika pracích (viz výše, kap. 11) definoval jednotlivé regionální skupiny české únětické kultury a věnoval pozornost jejich geografickému vymezení, jejich významu a proměnám osídlení v různých chronologických etapách vývoje starší doby bronzové a také dokladům kontaktů se sousedními oblastmi.

Dnes se můžeme pokusit postihnout i význam (postavení) a roli (funkci) jednotlivých regionálních sku-

pin ve struktuře únětického osídlení Čech. Budu zde formulovat určitou výchozí hypotézu – model, a to právě na základě nálezů jantarů, který z tohoto pohledu splňuje dvě základní podmínky: **1.** není místního původu, do země byl importován z velkých vzdáleností a vzorec jeho distribuce nemůže být v žádném regionu ovlivněn možností přístupu místního obyvatelstva k této surovině jen proto, že by se v dané oblasti zrovna náhodou vyskytovala, **2.** jantar (výrobky z něj) byl vždy považován za luxusní zboží, které nebylo (nemělo být) běžně přístupné každému. Můžeme proto předpokládat, aspoň do jisté míry, přímou úměru mezi množstvím (hustotou) nálezů a ekonomickou, politickou, vojenskou či jinou silou/mocí umožňující jeho získání. Čím více jantarů, tím obecně bohatší/významnější region hrající v systému významnější roli než regiony/oblasti jiné.

Tab. 26. Procentuální zastoupení hrobů s jantarem na pohřebištích v oblasti nejčtenějšího výskytu hrobů s jantarem, SZ od dnešních hranic Hlavního města Prahy (oblast vymezena trojúhelníkem na obr. 29). —

Tab. 26. Prozentuelle Vertretung der Gräber mit Bernstein auf den Gräberfeldern im Bereich des häufigsten Vorkommens von Gräbern mit Bernstein, NW der heutigen Grenzen der Hauptstadt Prag (durch Dreieck begrenztes Gebiet auf Abb. 29).

Č. lokality	Lokalita	Okres	Pohřebiště se známým počtem hrobů								
			Všechna pohřebiště			Min. 5 hr. na pohř.			Min. 10 hr. na pohř.		
			Hrobů celkem	Hrobů s JK	%	Hrobů celkem	Hrobů s JK	%	Hrobů celkem	Hrobů s JK	%
11	Holubice 1	PZ	14	3	21 %	14	3	21 %	14	3	21 %
12	Holubice 2	PZ	11	5	45 %	11	5	45 %	11	5	45 %
13	Holubice 3	PZ	4	1	25 %						
23	Kamýk 2 (dnes součást obce Velké Přílepy)	PZ	99	6	6 %	99	6	6 %	99	6	6 %
24	Kamýk 3 (dnes součást obce Velké Přílepy)	PZ	10	3	30 %	10	3	30 %	10	3	30 %
36	Malé Čičovice 1 (dnes součást obce Čičovice)	PZ	18	1	6 %	18	1	6 %	18	1	6 %
38	Malé Čičovice 3 (dnes součást obce Čičovice)	PZ	50	5	10 %	50	5	10 %	50	5	10 %
39	Malé Čičovice 4 (dnes součást obce Čičovice)	PZ	41	8	20 %	41	8	20 %	41	8	20 %
42	Minice	ME	7	2	29 %	7	2	29 %			
46	Noutonice (dnes část obce Lichoceves)	PZ	40	4	10 %	40	4	10 %	40	4	10 %
64	Svrkyně 1	PZ	41	13	32 %	41	13	32 %	41	13	32 %
65	Svrkyně 2	PZ	3	1	33 %						
67	Tursko 3	PZ	9	3	33 %	9	3	33 %			
68	Tursko 4/5	PZ	9	3	33 %	9	3	33 %			
69	Tursko 6	PZ	2	2	100 %						
70	Tursko	PZ	5	5	100 %	5	5	100 %			
71	Únětice 1	PZ	32	7	22 %	32	7	22 %	32	7	22 %
72	Únětice 2	PZ	29	7	24 %	29	7	24 %	29	7	24 %
73	Velké Čičovice (dnes součást obce Čičovice)	PZ	7	2	29 %	7	2	29 %			
82	Zájezd u Kovár (dnes Zájezd)	KL	9	1	11 %	9	1	11 %			
Celkem			440	82	18,6 %	431	78	18,1 %	385	62	16,1 %

Dále vycházím z předpokladu, že dokladem užívání – konzumace toho kterého druhu předmětu (nebo suroviny užitá k jeho výrobě) jsou zejména nálezy hrobové. Ty především dokládají osobní vlastnictví/užívání předmětů – zejména osobních šperků, jejichž bývá jantar nejčastěji součástí. Interpretace sídlištních nálezů a depotů hraje v tomto případě pouze doplňkovou roli. Právě distribuce jantarových nálezů v rámci jednotlivých regionálních skupin skýtá možnost uvažovat o řešení otázek spojených s problematikou vztahů centra a periferie, území cílových a tranzitních atd. Níže nastíněnou hypotézu bude nutné v budoucnu testovat analýzou dalších druhů nálezů – ať již movitých či nemovitých.

Protože téměř 100 % nálezů jantaru datujeme do klasické fáze UK, omezí se mé úvahy pouze na tento horizont, který můžeme absolutně chronologicky vymezit intervalem ca 2050/2000–1750 BC.

Již na první pohled je zřejmé, že většina nálezů jantaru (co do počtu lokalit, hrobů i předmětů) se soustřeďuje do středních Čech (obr. 4, 29; tab. 24). Toto konstatování není ani nové, ani překvapivé – do středních Čech se obecně soustřeďuje většina únětických hrobových nálezů (např. *Böhm 1932, 47; Bartelheim 1998, 170, Grafík 17, Karte 81; naposledy Jiráň /ed./ 2008*). Od tohoto obecného konstatování můžeme ale na základě hlubší analýzy postoupit dále, a to jak k detailnějšímu strukturování jednotlivých regionálních skupin, tak území Čech jako celku.

12.1. Ukazatele hodnocení

Aby byl získaný obraz plastičtější a co nejméně zatížený možnou chybou příliš jednostranného pohledu,

snažil jsem se při analýze a interpretaci vzít v úvahu více různých ukazatelů:

1. Distribuce pohřebišť s jantarem v rámci Čech i v rámci jednotlivých regionálních skupin (dále RS; upraveno podle *Jiráň /ed./ 2008, 30–31, obr. 7; obr. 29; tab. 24*).
2. Distribuce hrobů s jantarem (obr. 30).
3. Distribuce hrobů s JK ve kterých se vyskytují další cenné suroviny či předměty (v našem případě zlato, dýky, tyčinkovité a manžetovité náramky) (obr. 23–26).
4. Procentuální zastoupení hrobů s jantarem na pohřebištích (tab. 25).
5. Procentuální zastoupení hrobů s jantarem na pohřebištích v oblasti s jejich největším výskytem SZ od Prahy (trojúhelník viz obr. 29); (tab. 26).
6. Distribuce pohřebišť s více než 20 % podílem hrobů s jantarem (obr. 31).
7. Distribuce hrobů s náhrdelníky obsahujícími nejméně 20 JK (tab. 27; obr. 32).
8. Distribuce pohřebišť s jantarem, která splňují zvolená kritéria „bohatství“ (viz níže, kap. 12.2 – 60d 8; obr. 33).

12.2. Výpověď jednotlivých ukazatelů

1. Prvním analyzovaným ukazatelem je prostý počet pohřebišť s jantarem v jednotlivých regionech (obr. 29; tab. 24). Znovu jen zopakují, že ve středočeské regionální skupině najdeme ca 56(57) % pohřebišť s nálezy jantaru, téměř 67(78) % hrobů s nálezy jantaru a 58(83) % jantar. předmětů (k dvojím hodnotám viz níže, bod 2).

Region	Č. lokality	Lokalita	Hrobů celkem	Hrobů s JK	%
2	11	Holubice 1	14	3	21 %
	12	Holubice 2	11	5	45 %
	24	Kamýk 3	10	3	30 %
	39	Malé Čičovice 4	41	8	20 %
	45	Neprobílce	19	9	47 %
	52	Praha 5 - Stodůlky	25	12	48 %
	59	Praha 9 - Miškovice	28	11	39 %
	64	Svrkyně 1	41	13	32 %
	71	Únětice 1	32	7	22 %
	72	Únětice 2	29	7	24 %
	84	Zvoleněves	14	10	71 %
3	19	Chotěbuzice	10	2	20 %
	21	Jenišův Újezd 1	13	3	23 %
	32	Liběšovice	60	18	30 %
4	5	Brodce nad Jizerou 2	10	3	30 %
5c	41	Mikulovice 3	77	23	30 %

Obr. 31. Pohřebiště s nejméně 20 % hrobů s jantarem ve vztahu k jednotlivým regionálním skupinám UK. Šedě jsou zvýrazněny lokality ležící v oblasti s největší koncentrací nálezů jantaru a nejvyšší zjištěné hodnoty podílu hrobů s jantarem na pohřebištích (viz obr. 29: B). — **Abb. 31.** Gräberfelder mit mindestens 20 % Gräber mit Bernstein in Verhältnis zu den einzelnen AK-Regionalgruppen. Grau sind die Lokalitäten im Gebiet mit der höchsten Konzentration an Bernstein und die höchsten festgestellten Werte der Gräberanteile mit Bernstein auf den Gräberfeldern hervorgehoben (siehe Abb. 29: B).

Další důležité indicie přináší distribuce pohřebišť s jantarem v rámci jednotlivých RS, neboť i ty je ještě možno dále strukturovat. V řadě regionů se totiž nálezů jantaru koncentrují na poměrně omezeném prostoru, často na pohřebišťích ležících na několika sousedních katastrech. I ve středočeském regionu můžeme vymezit území s větší koncentrací pohřebišť s výskytem jantaru – oblast v bezprostředním SZ sousedství dnešních hranic Prahy (viz *výše*, kap. 11.2; obr. 29: B). Na poměrně omezeném prostoru se lokality s nálezů jantaru koncentrují i v Pojizeří, další regionální koncentrace pak najdeme S od Hradce Králové (Lochenice, Platiště nad Labem), J od Pardubic (Chrudim a zejména Mikulovice) a méně výrazně i ve V části stř. Čech, poblíž Kouřimi (Skramníky, Třeboule, Vrbčany) a na Kolínsku. Žádnou výraznou koncentraci pohřebišť s výskytem jantaru naopak zatím nenajdeme v rozsáhlé oblasti SZ Čech, v povodí Ohře a Bíliny.

Je ale nutné podotknout, že tyto regionální koncentrace více pohřebišť s nálezů jantaru jsou řádově nesrovnatelně chudší než je tomu v ústřední oblasti středočeské – tedy ve zmíněném trojúhelníku Minice – Únětice – Velké Čičovice. Jediným regionem, který se snad hustotou pohřebišť s jantarem na relativně malém prostoru může se středními Čechami částečně srovnávat, je Pojizeří – Mladoboleslavsko. I zde je však spíše na místě srovnání s některými relativně „chudšími“ a „okrajovými“ oblastmi středočeskými – např. Slánskem či povodím Mratínského potoka.

2. To vše je patrné, vezmeme-li v úvahu další ukazatel – počet hrobů s jantarem na jednotlivých pohřebišťích a v jednotlivých regionech (obr. 30). Zvolil jsem zde několik následných úrovní srovnání s celkovým stavem – minimálně 2 (47 pohřebišť), 3 (32), 5 (19), 10 (8) a 15 (2) hrobů s jantarem na pohřebišti (obr. 30).

Situace se výrazně vyjasní už při pohledu na distribuci pohřebišť s nejméně 2 hroby s jantarem. Zatímco situace ve středních Čechách (2) se téměř nemění, nezbyde nám na Berounsku (RS 6), Novobydžovsku (RS 5a) a až donedávna ani na Kolínsku/Kutnohorsku (RS 1) pohřebišť s jantarem ani jediné.¹³ Jejich počet se pak

výrazně omezí i v SZ Čechách (4 pohřebišť), na Královéhradecku (1 pohř.) i Pardubicku (2 pohř.). Vymapujeme-li dále situaci pohřebišť s nejméně 3, 5 či 10 hroby obsahujícími jantar ve vztahu k jednotlivým regionálním skupinám, zůstává dominance středních Čech stále markantní (78 %, 79 % a 75 %). V kategorii 15 a více hrobů s jantarem na pohřebišti nám zůstávají pouze dvě nejbohatší pohřebišť, obě ale překvapivě leží mimo střední Čechy – na Pardubicku (41, Mikulovice 3) a v SZ Čechách (32, Liběšovice). Na počet hrobů s jantarem **nejbohatším regionem jsou jednoznačně střední Čechy**, dvě absolutně **nejbohatší pohřebišť** však leží jako naprosté solitéry **v periferních oblastech daleko od středočeského centra**. Na těchto dvou pohřebišťích najdeme celkem 41 hrobů s JK (14,1 % všech hrobů s jantarem) a 1072 JK (téměř 30 % všech JK z území SZ Čech; tab. 24: B).

Výrazná převaha středních Čech jako „srovnávací výchozí úroveň“ co do počtu lokalit, hrobů i nálezů oproti ostatním regionům vynikne, nepočítáme-li s oběma nejbohatšími lokalitami jako s regionálními výjimkami potvrdujícími pravidlo (tab. 24: B). K interpretaci této zdánlivě protismyslné situace se vrátím níže. Z mapových podkladů (obr. 30) jsou pak také patrné výrazné absence ve výskytu jantaru mezi ústřední středočeskou RS a východními (Hradecko, Pardubicko) i severozápadními enklávami s hojnějším výskytem jantaru, a to už na úrovni pohřebišť s nejméně 2 hroby s jantarem. Opět jediným regionem, který snese srovnání se středními Čechami, je Pojizeří (RS 4).

3. Důležité vodítko přináší společný výskyt jantarových předmětů v hrobech s některými dalšími předměty, u kterých předpokládáme vyšší „hodnotu“ (majetkovou, symbolickou či jinou) – zlatými předměty (obr. 26), zbraněmi – dýkami (obr. 25) a některými ozdobami – manžetovitými (obr. 24) a tyčinkovitými (obr. 23) náramky. Z distribučních map je zřejmé, že: **a)** většina nálezů se koncentruje do středních Čech, a to opět hlavně do na-

¹³ S výjimkou nejnovějších nálezů z Kolína, lokalita č. 106 (viz pozn. 4 a 15).

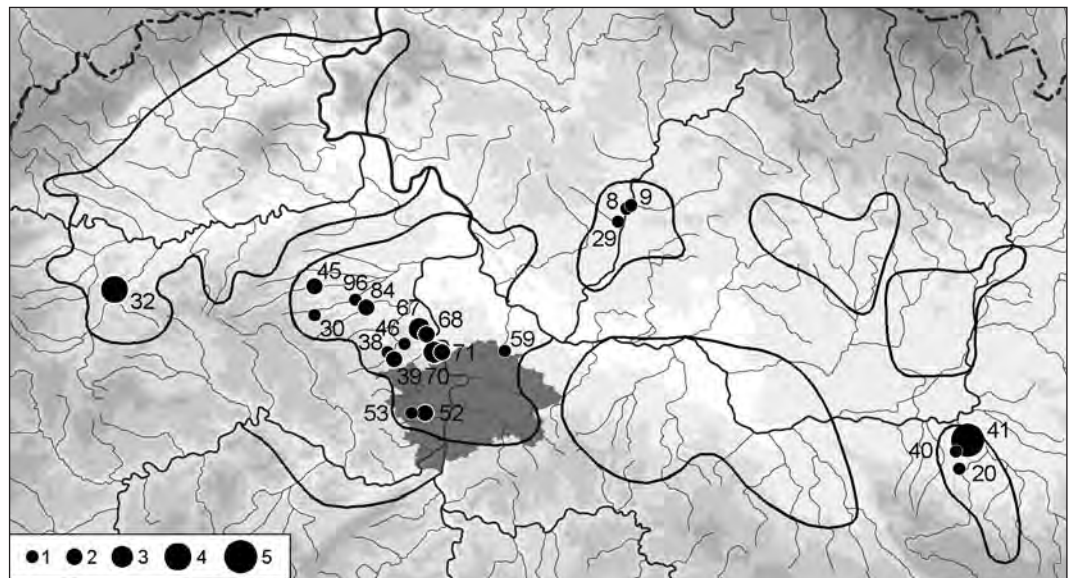

Č. lokality	Pohřebiště	Region	Hrobů	JK
41	Mikulovice 3	5c	5	296
32	Liběšovice	3	4	97
71	Únětice 1	2	3	194
67	Tursko 3	2	3	100
72	Únětice 2	2	2	144
52	Praha 5 - Stodůlky	2	2	61
68	Tursko 4/5	2	2	50
39	Malé Čičovice 4	2	2	48
45	Neprobílce	2	2	48
84	Zvoleněves	2	2	40
86	Žižice	2	1	56
59	Praha 9 - Miškovice	2	1	39
8	Čejetičky, Choboty I	4	1	34
40	Mikulovice 1–2	5c	1	33
20	Chrudim	5c	1	32
30	Ledce	2	1	27
9	Čejetičky, Choboty III	4	1	24
46	Noutonice	2	1	21
29	Krnsko	4	1	20
38	Malé Čičovice 3	2	1	20
53	Praha 5 - Třebonice	2	1	20
Celkem			38	1404

Region (podle Jiráň /ed./ 2008, 30–31)	Pohřebiště		Hroby		JK	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%
1. východní stř. Čechy (Kolínsko)		0,0 %		0,0 %		0,0 %
2. stř. Čechy (Pražsko - Slánsko ...)	14	66,7 %	24	63,2 %	868	61,8 %
3. SZ Čechy	1	4,8 %	4	10,5 %	97	6,9 %
4. Pojizeří	3	14,3 %	3	7,9 %	78	5,6 %
5a–b. SV/V Čechy (Jičínsko-Hradecko)		0,0 %		0,0 %		0,0 %
5c. V Čechy (Pardubicko-Chrudimsko)	3	14,3 %	7	18,4 %	361	25,7 %
6. Berounsko		0,0 %		0,0 %		0,0 %
7. J Čechy		0,0 %		0,0 %		0,0 %
Celkem	21	100,0 %	38	100,0 %	1404	100,0 %

Tab. 27. Hroby s náhrdelníky obsahujícími více než 20 JK (1–5 hrobů na pohřebišti), **sv. šedě** jsou vyznačena pohřebišti ležící ve středních Čechách, **tm. šedě** pohřebišti ležící v oblasti nejčetnějšího výskytu hrobů s jantarem, SZ od dnešních hranic Hlavního města Prahy (oblast vymezena trojúhelníkem na obr. 29). — **Tab. 27.** Gräber mit mehr als 20 BP enthaltenden Halsketten (1–5 Gräber auf dem Gräberfeld), **hellgrau** sind die Gräberfelder in Mittelböhmen gekennzeichnet, **dunkelgrau** die Gräberfelder im Gebiet des häufigsten Vorkommens von Gräbern mit Bernstein, NW der heutigen Grenzen der Hauptstadt Prag (durch Dreieck begrenztes Gebiet auf Abb. 29).

Obr. 32. Hroby s náhrdelníky obsahujícími více než 20 JK (1–5 hrobů na pohřebišti). Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 32.** Gräber mit Halsketten mit mehr als 20 BP (1–5 Gräber auf dem Gräberfeld). Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

šeho trojúhelníku Minice – Únětice – Velké Čičovice; **b)** v ostatních regionech jsou tyto nálezy v kombinaci s jantarem výjimečné, nebo zcela chybí; **c)** většinou je ale najdeme na dvou na jantar nejbohatších pohřebišťích – v Liběšovicích (32) a Mikulovicích 3 (41).

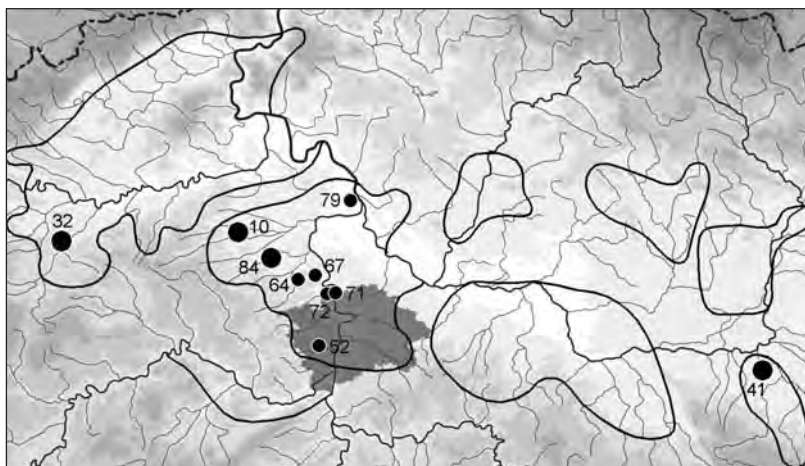
4. Velmi důležitým ukazatelem je procentuální zastoupení hrobů s jantarem na pohřebišťích (tab. 5, 25). V úvahu můžeme pochopitelně vzít jen pohřebišťe, u kterých známe přesný počet prozkoumaných hrobů.¹⁴ Těch je v rámci pohřebišť s nálezy jantaru celkem 73 (ca 81 %). Nebezpečí zkrácení u pohřebišť s malým celkovým počtem hrobů jsem se pokusil částečně eliminovat započtením pouze pohřebišť s nejméně 5/10 hroby (tab. 25: A). Nebezpečí zkrácení vzájemných poměrů

mezi jednotlivými regiony jsem se pokusil eliminovat vyloučením pohřebišť Liběšovice a Mikulovice 3 s nadprůměrnými hodnotami v jinak „chudých“ regionech (tab. 25: B). Tato tabulka podává nejobektivnější obraz o postavení jednotlivých regionů, ze kterých také o to více vyčnívají obě zmiňované nekropole. Za zmínku stojí zejména sloupce evidující pohřebišťe s minimálně 5 a 10 prozkoumanými hroby. Tab. 25: A je pak reprezentativní pro území Čech jako celek.

Pohřebišť s nejméně 10 prozkoumanými hroby máme v Čechách celkem 36, z toho 24 (ca 67 %) ve středních Čechách. Bylo na nich prozkoumáno celkem 1385 hrobů. Ve 209 z nich (15,1 %) se nacházel jantar. Můžeme proto konstatovat, že na českých pohřebišťích klasické fáze UK s nejméně 10 prozkoumanými hroby obsahuje jantar ca 15 % hrobů (tab. 25: A). Na úrovni jednotlivých regionů (tab. 25: B) se tomuto celočeskému průměru blíží nejvíce střední Čechy (14,6 %), v ostatních regionech se podíl hrobů s jantarem pohybuje

¹⁴ Zcela ideální stav, kdy se podaří prozkoumat pohřebišťe celé a můžeme pracovat skutečně s „absolutními“ čísly, je doposud v Čechách vzácností. Většina těchto výzkumů není zatím publikována, a proto je není možné zahrnout do této analýzy.

Č. lokality	Lokalita	Hrobů s JK (a)	Celkem JK (b)	JK na 1 hrob (c)	Hrobů s JK a zlatem (d)
Minimální přípustná hodnota		5	60	12	1
41	Mikulovice 3	23	875	38,0	1
32	Liběšovice	18	197	10,9	3
79	Vlíněves 2	14	80	5,7	1
64	Svrkyně 1	13	75	5,8	4
52	Praha 5 - Stodůlky	12	118	9,8	1
84	Zvoleněves	10	128	12,8	3
71	Únětice 1	7	223	31,9	–
72	Únětice 2	7	260	37,1	–
10	Dřínov	6	78	13,0	1
67	Tursko 3	3	100	33,3	3

Obr. 33. Česká únětická pohřebiště s výskytem JK, která splňují zvolená kritéria „výjimečného bohatství“ (viz text). **Velký bod** – pohřebiště splňuje všechna 4 kritéria; **malý bod (v tab. podbarveno sv. šedě)** – pohřebiště splňuje alespoň 3 kritéria ze 4. **Kritéria** (viz tabulka): **a** – na pohřebišti bylo identifikováno nejméně 5 hrobů s jantarem; **b** – na pohřebišti bylo nalezeno nejméně 60 JK; **c** – průměrný počet JK na 1 hrob je nejméně 12; **d** – na pohřebišti je alespoň 1 hrob se společným výskytem JK a zlata. **Tučně** – 4 nejvyšší hodnoty v dané kategorii. Kresba M. Erneé a redakce. — **Abb. 33.** Die böhmischen Aunjetitz-Gräberfelder mit BP-Vorkommen, die die gewählten Kriterien für „außergewöhnlichen Reichtum“ erfüllen (siehe Text). **Großer Punkt** – Gräberfeld erfüllt alle 4 Kriterien; **kleiner Punkt (in der Tab. hellgrau unterlegt)** – Gräberfeld erfüllt zumindest 3 der vier Kriterien (siehe Tabelle): **a** – auf dem Gräberfeld wurden mindestens 5 Gräber mit Bernstein identifiziert; **b** – auf dem Gräberfeld wurden mindestens 60 BP gefunden; **c** – BP-Durchschnittszahl pro Grab beträgt mindestens; **d** – auf dem Gräberfeld ist zumindest 1 Grab mit gemeinsamem Vorkommen von BP und Gold. **Fett** – 4 höchste Werte in der jeweiligen Kategorie. Zeichnung M. Erneé und Redaktion.

kolem 10 % či níže (SZ Čechy, Královéhradecko). Některé regionální průměry zvedají již vícekrát zmiňovaná bohatá pohřebiště Liběšovice a Mikulovice 3 (s ca 30 % hrobů s jantarem). Ta však musíme hodnotit jako solitéry, které nejsou reprezentativní pro celý region (zejména to platí pro Liběšovice).

Procentuální zastoupení hrobů s jantarem odráží situaci jen na pohřebištech, na kterých se vyskytl alespoň 1 hrob s jantarem. Máme ale také pohřebiště, na kterých se žádný jantar nevyskytl. Po započítání hrobů z nich by se **a)** snížil celkový podíl hrobů s jantarem, **b)** zvýraznil rozdíl mezi středními Čechami a ostatními regiony, protože ve středních Čechách máme nálezy jantaru z většího počtu nekropolí nežli v ostatních regionech, a **c)** zvýraznil význam pohřebišť s podílem hrobů s jantarem ve výši několika desítek %. Tato domněnka je však založena pouze na mé autopsii a osobním odhadu a ne na průkazné statistice, protože kompletní soupis únětických pohřebišť/hrobů pro české území k dispozici není.

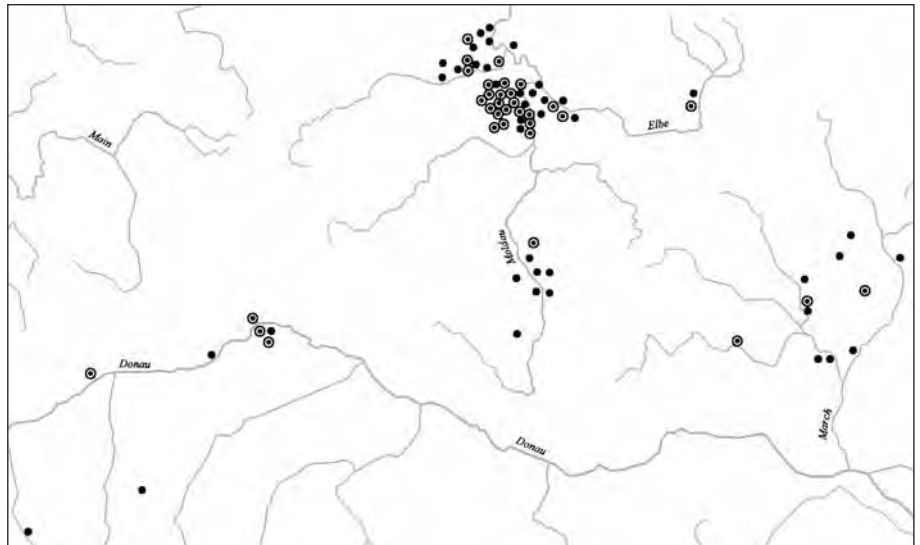
5. Zajímavé je v této souvislosti procentuální zastoupení hrobů s jantarem na pohřebištech v oblasti s jejich největším výskytem SZ od Prahy (trojúhelník viz obr. 29), jehož jistá výjimečnost vyplývá z předchozích pozorování (tab. 26). Z celkem 22 zde zjištěných pohřebišť s výskytem jantaru je u 20 znám celkový počet prozkoumaných hrobů. Oproti ostatním regionům je v této oblasti podíl hrobů s jantarem na pohřebištech vyšší, a to ve všech sledovaných pásmech – všechna pohřebiště (18,6 % oproti 16,8 %), pohřebiště s nejméně 5 prozkoumanými hroby (18,1 % oproti 15,8 %) i pohřebiště s nejméně 10 hroby (16,1 % oproti 15,1 %). I tento ukazatel naznačuje určitou výjimečnost tohoto území. Údaj můžeme považovat za statisticky průkazný zejména díky velkému počtu analyzovaných nekropolí, oproti některým jiným regionům, kde již jedině pohřebiště může zásadním způsobem ovlivnit konečné výsledky.

6. I když jsou průměrné hodnoty nižší (viz výše), na celkem 16 pohřebištech (45 %) ze 36, na kterých bylo odkryto nejméně 10 hrobů, činí podíl hrobů s jantarem více než 20 % (obr. 31), na 10 více než 30 %, na 4 více než 40 % a úplným extrémem je pohřebiště ve Zvoleněvesi s deseti hroby s jantarem ze 14 prozkoumaných. Podíl hrobů s jantarem tu činí 71 %. Je zřejmé, že tu neplatí přímá úměra ve smyslu čím více prozkoumaných hrobů, tím menší podíl hrobů s jantarem. Vysoký podíl hrobů s jantarem máme i na pohřebištech s několika desítkami prozkoumaných hrobů (např. P 9 - Miškovice – 28 prozk./11 s JK – 39 %; Svrkyně 1 – 41/13 – 32 %; Únětice 2 – 29/7 – 24 %; Únětice 1 – 32/7 – 22 % atd.). Zjištěné údaje tu nepodléhají možnému zkreslení způsobenému malým počtem prozkoumaných hrobů. I zde vidíme určitou větší koncentraci těchto pohřebišť v oblasti u SZ hranic Prahy (obr. 31).

7. Při snaze o vymapování výskytu hrobů s náhrdelníky s největším počtem jantaru jsem za hranici „bohatství“ zvolil hodnotu horního kvartilu (Q3) pro náhrdelníky složené výhradně z JK, která činí 20 JK (tab. 27; obr. 32). Hrobů s takovými náhrdelníky máme celkem 38, z toho 24 (63 %) ve středních Čechách. I zde je příznačné, že **a)** nejvíce hrobů s těmito náhrdelníky najdeme na dvou nejbohatších, přesto na periferii umístěných pohřebištech Mikulovice 3 (5 hr.) a Liběšovice (4 hr.), **b)** koncentraci pohřebišť s těmito náhrdelníky (7 – 33,3 %) i vysoké procento hrobů s nimi (14 – 37 %) najdeme opět v oblasti u SZ hranic dnešní Prahy, **c)** s výjimkou zmíněných Liběšovic, oblasti Mikulovic a několika lokalit v Pojizeří je nenajdeme jinde v Čechách.

8. Na základě uvedených pozorování jsem se pokusil stanovit určitá „kritéria bohatství“ pro pohřebiště s výskytem jantaru. Jejich hodnoty vycházejí vesměs z hodnoty horního kvartilu (Q3), a to pro následující údaje (obr. 33):

Obr. 34. Starobronzové nálezy zlata v Čechách, na Moravě a v Bavorsku, stav ca k roku 1992 (podle Moucha 1997, Abb. 6.13). — **Abb. 34.** Frühbronzezeitliche Goldfunde in Böhmen, Mähren und Bayern, Stand ca. 1992 (nach Moucha 1997, Abb. 6.13).

1. počet hrobů s jantarem na pohřebišti je nejméně 5,
2. minimální zjištěný počet JK na pohřebišti je 60,
3. na jeden hrob s jantarem připadá minimálně 12 JK,
4. nejméně v 1 hrobě se vyskytl jantar společně se zlatem.

Všechna čtyři stanovená kritéria splňovala 4 pohřebišť, do analýzy jsem ale zahrnul i ta, která splňovala alespoň 3 ze 4 zvolených kritérií. Těch bylo dalších 6 (obr. 33: šedě). Budu se už poněkud opakovat, když konstatuji, že: **a)** dvě nejbohatší pohřebišť jsou Liběšovice a Mikulovice 3, **b)** všechna ostatní najdeme výhradně ve středních Čechách, **c)** jejich určitou menší koncentraci vidíme opět v oblasti u SZ hranic Prahy.

12.3. Souhrn

1. Nejvíce pohřebišť a hrobů s jantarem i jantarových předmětů samotných se koncentruje ve středních Čechách.
2. V rámci středních Čech můžeme pozorovat ještě jednu větší, ústřední koncentraci, a to v bezprostředním SZ sousedství hranic dnešní Prahy na vltavském levobřeží. Oblast je vymezena zhruba lokalitami Mínice (S), Únětice 1 (JV) a Velké Čičovice (JZ).
3. Mimo střední Čechy je jedinou kompaktní menší oblastí s poněkud větší koncentrací lokalit i hrobů s nálezy jantaru Pojizeří – Mladoboleslavsko.
4. Dvě nejbohatší lokality vůbec, Liběšovice a Mikulovice 3, najdeme ve zcela periferních oblastech vzdálených desítky až stovky km pochodu od centrální oblasti (Liběšovice ca 60 km a Mikulovice 110 km vzdušnou čarou!).
5. Nápadný je marginální výskyt jantaru v rozsáhlé oblasti téměř celého středního Polabí na V od Vltavy.
6. V regionech se pohřebišť s výskytem jantaru často koncentrují do menších skupin, obklopených většími územími bez výskytu jantaru.
7. I při menším počtu nálezů ve srovnání se středními Čechami můžeme na základě nálezů jantaru detailněji prostorově strukturovat také jednotlivé regionální skupiny a pokusit se o postžení jejich role/podílu na ob-

chodu s jantarem a naznačit i význam jednotlivých regionů v rámci únětického osídlení Čech.

12.4. Interpretace výpovědi zvolených ukazatelů

Je nutné zdůraznit, že všechny zde uváděné hypotézy vycházejí zejména z interpretace nálezů jantaru a pouze v omezené míře z dalších hledisek. Tento pohled na jednu straně zvýrazňuje některé jinak splývající skutečnosti (vzorec distribuce importovaných artefaktů), na druhé straně zůstává do jisté míry omezený a jednostranný a bude nutné ho upřesnit a korigovat výpovědí dalších druhů archeologických nálezů.

Z velké koncentrace nálezů je zřejmý význam jantaru pro společnost tehdejších Čech. Zejména masový výskyt v hrobech pak svědčí o důležité roli (prestižní, magické, symbolické ...), kterou hrál v životě jednotlivce. Byl-li význam jantaru na celém území Čech zhruba stejný, naznačuje výjimečná středočeská koncentrace, kam se ho dostalo zdaleka nejvíc. Otázkou zůstává, proč právě sem? Je zřejmé, že zdejší lidé měli k jantaru z nějakých důvodů snadnější přístup – mohli si ho snáze opatřit, „ekonomicky“ dovolit. Jejich „kupní síla“ byla pravděpodobně větší, než tomu bylo v jiných regionech, a to nejen českých.

Distribuce časně bronzových nalezišť jantaru na mapě Čech tvoří, s přihlédnutím k jednotlivým regionálním skupinám české UK, logicky uspořádanou strukturu. Nepochybný je velký význam a také bohatství středočeské oblasti (obr. 35: A, B–C). Výmluvně to dokládají právě nálezy importovaného jantaru, ale také např. výskyt zlata (obr. 34; srv. Moucha 1997), koncentrace bronzových předmětů v hrobech atd. Klíčový význam tohoto regionu v rámci celé únětické kultury (zejména pak v její klasické fázi) bude nutné v budoucnosti ještě dále diskutovat.

Zatímco ve středních Čechách (zejména v oblasti SZ sousedství dnešní Prahy; obr. 35: A) byl výskyt jantaru v tehdejší společnosti masový a v omezeném množství si ho mohl pořídit patrně téměř každý, kdo o to stál,

bylo tomu v dalších regionech Čech nejspíš jinak. Markantní je např. rozdíl mezi středními Čechami (195 hr. a ca 2100 JK) a sousední rozsáhlou oblastí tzv. kolínské RS (9 hr., 50 JK), oddělující středočeskou oblast od východních Čech. Zatímco ze středních Čech známe 67 % hr. a ca 58 % JK, je to z „Kolínska“ 3,1 % hr. a 1,4 % JK. Propastný rozdíl i vzhledem k tomu, že kolínská skupina leží v Polabí, jedné z nejurodnějších oblastí Čech, a v průběhu starší fáze únětické kultury najdeme největší koncentraci osídlení právě zde. V klasické fázi UK je pak Kolínsko např. ve srovnání se středními Čechami výrazně chudší. Na tom nic nemění ani menší koncentrace pohřebišť s nálezy jantaru v oblasti obcí Skramníky, Třeboule a Vrbčany (*obr. 35: G*) nebo v okolí Kolína (Kolín, Nebovidy).¹⁵

V některých regionech najdeme o něco výraznější koncentrace lokalit s výskytem jantaru nebo dokonce jednotlivé lokality s extrémním bohatstvím nálezů jantaru i předmětů z jiných surovin (zlato, bronz ...). Zde musíme uvést především koncentrace v Pojizeří (Mladoboleslavsko; *obr. 35: D*) a v horním Polabí (Hradecko; *obr. 35: E*), ležící patrně na komunikacích, po kterých se k nám jantar primárně dostával z území dnešního Polska. Za extrémně bohaté pak musíme považovat lokality Mikulovice na Pardubicku (*obr. 35: F*) a Liběšovice v SZ Čechách (*obr. 35: L*). Komunity v Pojizeří, na Hradecku a v Mikulovicích profitovaly s největší pravděpodobností právě ze strategické polohy uzlových bodů na dálkových komunikacích a nepochybně mimo jiné i z obchodu s jantarem (v Pojizeří podporuje tuto možnost i výskyt depotů kategorie Bb). To není vyloučeno ani v Liběšovicích, i když v tomto případě není navázání na dálkové komunikace na první pohled tak zřejmé. V tomto případě se ale někdy uvažuje i o jiné možnosti, a sice získávání zlata z místních zlatonosných vodních toků (potok Blšanka se nazýval i Zlatý potok, německy Goldbach).

Na komunikace byly nepochybně navázány i některé další lokality. Na cestě přes Krušné hory mohl ležet Jenišův Újezd (*obr. 35: K*). Není také jistě náhoda, že nejjižnější nález jantaru v rámci středních Čech (Bezdědice - Hostomice, RS 6 Berounsko) leží na V-SV úpatí vrchu Plešivce, tedy přímo na jedné z diskutovaných komunikací spojujících střední a jižní Čechy (*obr. 35: M*). Také dále v jižních Čechách najdeme lokality, které se jednoznačně váží na dálkové komunikace nadregionálního významu (Hosty – *obr. 35: H*; Dívčí Kámen – *obr. 35: J*; srv. např. *Chvojka – Hrubý 2007*). To ostatně dokládají i další druhy nálezů, nejen jantar (*Beneš 1988*).

Řadu indicií najdeme i k řešení otázek spojených s často diskutovanou problematikou **centra a periferie**, v našem případě **území cílového a území tranzitních**. V rámci distribuce jantaru byly střední Čechy nepochybně územím cílovým, všechna ostatní pak územími tranzitními. V těchto regionech patrně existovaly určité regionální strategické/uzlové body ležící právě

na významných dálkových komunikacích. Zde se mohly etablovat počtem patrně velmi omezené, ale ekonomicky silné skupiny místního obyvatelstva (bossovské místních komunit, bohatí kupci/obchodníci a jejich rodiny či někteří další s nimi spřízněni jedinci v nejširším slova smyslu), které mohly profitovat možná právě z polohy na významné komunikaci a z obchodu s jantarem či jinými komoditami. Ve vztahu k cílové a centrální oblasti středních Čech jde v těchto případech o regiony periferní. Takový periferní region je na jedné straně sice obecně chudší nežli centrální oblast středočeská, na druhé straně jsou ale některé jednotlivé lokality svým bohatstvím naprosto srovnatelné nebo dokonce i bohatší, nežli je (byl) standard v centru. To se týká i zmíněných vlivných místních jednotlivců či skupin. Právě koncentrace bohatství a moci v regionu/periferii do omezeného prostoru poblíž konkrétní komunikace nebo dokonce do jedné uzlové lokality mohlo umožnit jednotlivcům domoci se přinejmenším stejného, ne-li většího bohatství a přístupu k exkluzivnímu zboží, nežli bylo zvykem v centru. Je příznačné, že tyto „regionální uzlové body“ jsou obklopeny rozsáhlými územími bez nálezů jantaru.

Z pohledu obchodu s jantarem a jeho pohybu po území Čech považují za významné tranzitní regiony s vytvořenou místní majetnou vrstvou především Mladoboleslavsko (*obr. 35: D*), Hradecko (*obr. 35: E*) a prostor Mikulovic (*obr. 35: F*). Další regionální uzlový bod se začíná ukazovat v oblasti Kolína¹⁶, patrně v souvislosti s možným přechodem (brodem) na Labi (*obr. 35: G*). Obecně je ale celkově chudší V část středních Čech spíše oblastí, jejíž obyvatelé ani z obchodu s jantarem příliš neprofitovali. Proč tomu tak bylo zůstává otázkou. Lokality, ležící poblíž „zemských hranic“ a představující „první kontaktní místa“ po přechodu pomezích hor měly možná větší význam a jejich obyvatelé také větší šanci zbohatnout.

Doposud nevyjasněný statut mají z tohoto pohledu obecně poněkud retardované severozápadní Čechy. Ani zde nemůžeme u některých lokalit (Jenišův Újezd; *obr. 35: K*) vyloučit jejich tranzitní funkci a jistý profit z polohy na komunikaci. Nejasný zůstává zatím i význam nepochybného regionálního centra reprezentovaného pohřebišťem v Liběšovicích (*obr. 35: L*). Zda jde v tomto případě o území tranzitní, regionální cílové, či v sobě spojuje více funkcí, prozatím pro jistou izolovanost nedokážeme rozhodnout.

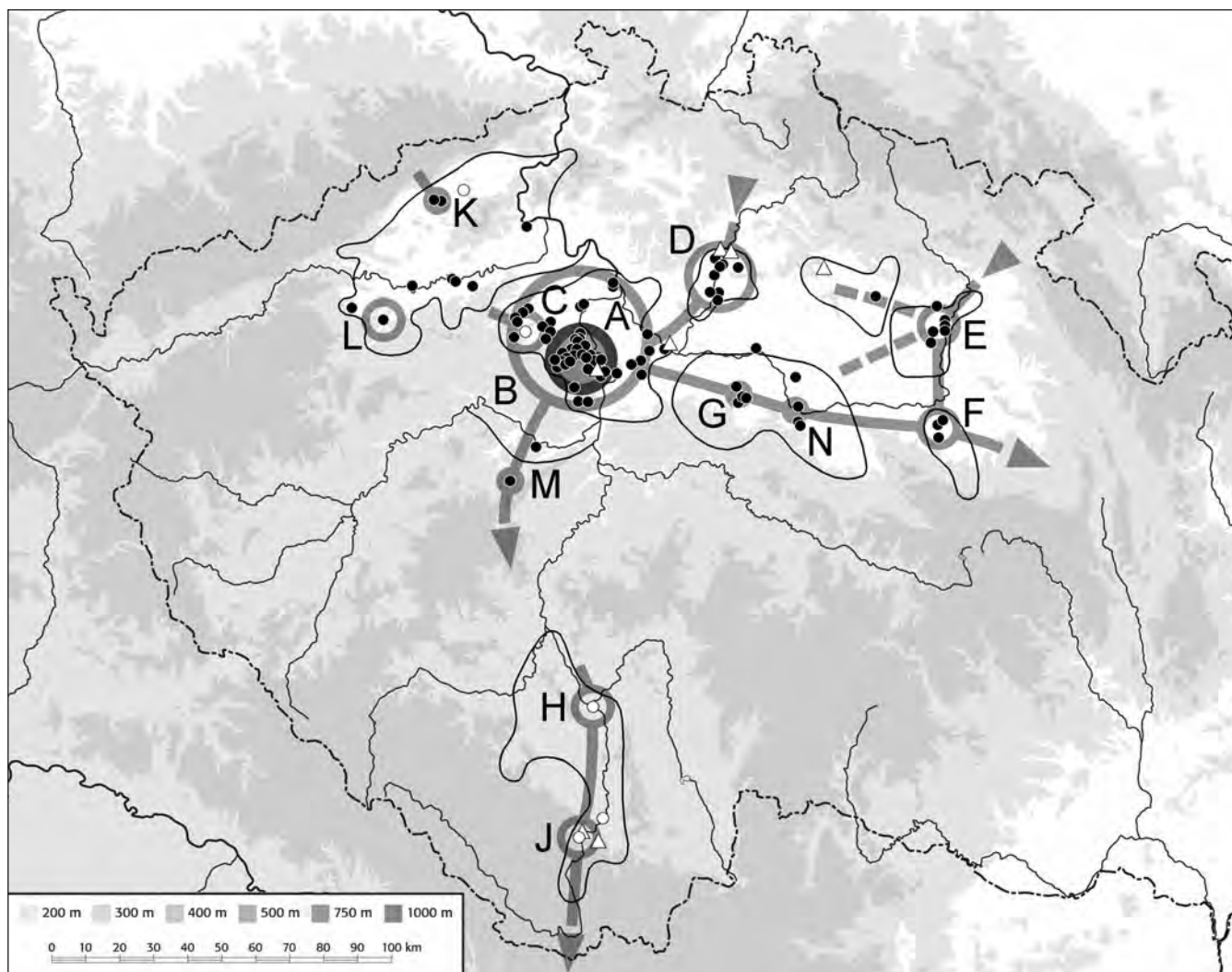
Poněkud nejasná je zatím situace také v jižních Čechách. Výjimečná je jak zatím absolutní absence jantaru v hrobech, tak i možná poněkud pozdější datace nálezů z obou klíčových strategických lokalit – Hostů (*obr. 35: H*) a Dívčího Kamene (*obr. 35: J*).

12.5. Poznámka k sociálnímu postavení pohřbených s jantarem

O možném vyšším sociálním postavení osob pohřbených s jantarovými předměty bylo již mnoho na-

¹⁵ Do analýzy již nezařazené nejnovější nálezy z Kolína (č. 106 – Mezi silnicemi) sice zvyšují počet hrobů s jantarem o 12 a počet JK o 51, tedy o více než 100 % uvedeného stavu, to však svědčí spíše o významu konkrétního místa, ležícího patrně poblíž brodu na Labi, nic ale nevyovídá o celé rozsáhlé oblasti ležící mezi stří. Čechami na západě a Pardubickem/Hradeckem na východě.

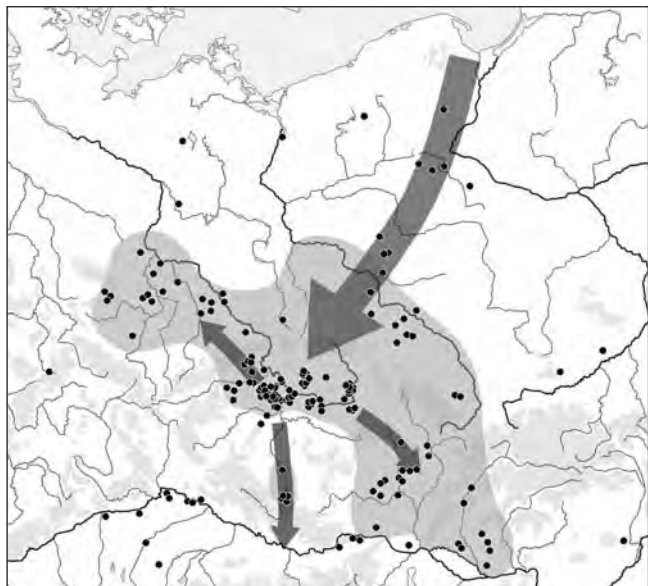
¹⁶ Viz pozn. 4 a 15.

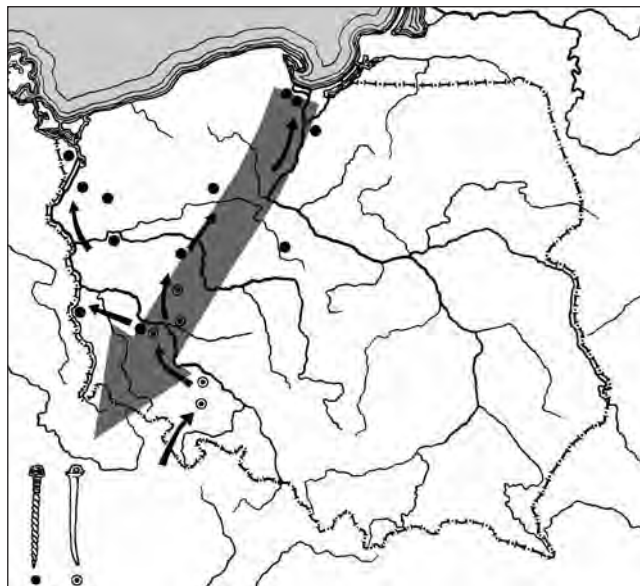
Obr. 35. Interpretace distribuce starobronzových nálezů jantaru v Čechách. **A** – region s největším výskytem jantaru SZ od hranic dnešní Prahy (viz území vyznačené trojúhelníkem na obr. 29); **B** – oblast širších středních Čech – širší zázemí území **A**; **C** – zázemí hradiště Slánská hora; **D** – Pojizeří – Mladoboleslavsko; **E** – Hradecko (Hoříněves, Libčany, Ločenice, Plotiště n. L.); **F** – Pardubicko (Mikulovice); **G** – oblast Skramníky, Třeboule, Vrbčany; **H** – Hosty; **J** – Divčívka; **K** – Jenišův Újezd; **L** – Liběšovice; **M** – Bezdědice; **N** – oblast Kolín. Linie – možný průběh hlavních komunikačních os pohybu jantaru; šípky – předpokládané hlavní směry pohybu jantaru směrem do Čech a z Čech (středních Čech) do okolních oblastí. Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 35.** Interpretation der Distribution der frühbronzezeitlichen Bernsteinfunde in Böhmen. **A** – Region mit größtem Bernsteinvorkommen NW der Grenzen des heutigen Prag (siehe mit Dreieck markiertes Gebiet auf Abb. 29); **B** – Erweiterte mittelböhmisches Region – erweitertes Hinterland des Gebiets **A**; **C** – Hinterland der Burganlage Slánská hora; **D** – Jizeragebiet – Region Mladá Boleslav; **E** – Region Hradec Králové (Hoříněves, Libčany, Ločenice, Plotiště n. L.); **F** – Region Pardubice (Mikulovice); **G** – Region Skramníky, Třeboule, Vrbčany; **H** – Hosty; **J** – Divčívka; **K** – Jenišův Újezd; **L** – Liběšovice; **M** – Bezdědice; **N** – Kolliner Gebiet. Linie – möglicher Verlauf der Haupt-Kommunikationsachsen des Bernsteintransports; Pfeile – angenommene Haupt-Transportrichtungen des Bernsteins nach und aus Böhmen (Mittelböhmen) in die umliegenden Gebiete. Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

psáno (za jiné Marková — Tirpáková — Markechová 2003; Czebreszuk 2007 atd.). V českém materiálu se nepodařilo potvrdit zjištění z některých jiných regionů, že se jantar koncentruje téměř výhradně v bohatých a významných hrobech. Z celkového počtu 292 hrobů s jantarem z území Čech jich 124 obsahuje jen 1–5 JK (42,5 %; 76/15/9/11/13) s tím, že 21 z nich (7,2 %) bez jakýchkoli dalších milodarů. Jeden JK jako jediný milodar se našel v celkem 17 hrobech (z toho 3x šlo o jantar. kruhy). Celkem 12 hrobů obsahuje kromě jednoho JK pouze jednu nádobu. V Čechách najdeme jantar jak v hrobech extrémně bohatých (např. hrob č. 1963 na pohřebišti Mikulovice 3; obr. 22), tak v hrobech relativně chudých. Jan-

tar totiž nepředstavuje jediný ukazatel bohatství zemřelého. Tím je i zlato a některé typy bronzových předmětů. Zcela typickým milodarem (šperkem) pak byly bronzové jehlice, objevující se v českých únětických hrobech skutečně masově. Ve středočeské oblasti je najdeme v ca 30 % hrobů klasické UK. Vedle řady hrobů s bronzovými předměty pak působí hroby s jedním či dvěma jantarem, korálky bez jakýchkoli dalších milodarů spíše chudě. Zdá se, že alespoň pro území Čech (zejména středních) platí, že jantar byl, přinejmenším v omezené míře, dostupný daleko většímu procentu obyvatelstva, nežli v některých jiných regionech. To patrně platí i pro zlato (obr. 34) či předměty z bronzu.

Obr. 36. Starobronzové nálezy jantaru v oblasti únětické kultury a některých sousedních regionech, šedě je vyznačen rozsah únětické kultury (podle různých autorů). **Velká šipka** – předpokládaný obecný směr, kterým se do Čech dostával jantar od pobřeží Baltského moře z území dnešní Polska; **malé šipky** – směry předpokládané redistribuce jantaru z území Čech do okolních oblastí. Kresba M. Ernée a redakce. — **Abb. 36.** Frühbronzezeitliche Bernsteinfunde im Bereich der Aunjetitz-Kultur und einiger Nachbarregionen, grau ist der Umfang der Aunjetitz-Kultur gekennzeichnet (nach verschiedenen Autoren). **Großer Pfeil** – angenommene Allgemeinrichtung, aus der der Bernstein von der Ostseeküste aus dem Gebiet des heutigen Polen nach Böhmen gelangt war; **kleine Pfeile** – Richtungen der angenommenen Bernstein-Redistribution aus dem böhmischen Raum in die umliegenden Gebiete. Zeichnung M. Ernée und Redaktion.

Obr. 37. Předpokládané směry distribuce některých českých únětických importů na polské území (**malé černé šipky**; podle Sarnowska 1975, Ryc. 45), **velká šedá šipka** označuje opačný směr pravděpodobného přílivu jantaru do Čech v období klasické fáze únětické kultury (doplněno podle Sarnowska 1975, Ryc. 45). — **Abb. 37.** Angenommene Distributionsrichtungen einiger böhmischer Aunjetitzer Importe in den polnischen Raum (**kleine schwarzen Pfeile**; nach Sarnowska 1975, Ryc. 45), **der große graue Pfeil** deutet die Gegenrichtung des wahrscheinlichen Bernstein-Zustroms nach Böhmen im Zeitabschnitt der klassischen Phase der Aunjetitz-Kultur an (ergänzt nach Sarnowska 1975, Abb. 45).

13. Závěr

Předmětem této práce není srovnání situace v Čechách se sousedními oblastmi a zasazení situace v Čechách do širšího kontextu. Těto problematice se budu věnovat (mj. z prostorových důvodů) na jiném místě (Ernée 2012 v tisku). Dovolím si zde ale přesto alespoň naznačit některé možné směry dalších úvah.

Nálezy jantaru odrážejí hlavní směry distribuce této suroviny z oblasti jejich původu do cílových destinací, vývoj a změny struktury dálkových kontaktů a hlavních distribučních koridorů a pomáhají identifikovat největší odbytiště pro jantarové výrobky a také uzlové body na těchto komunikacích, jejichž obyvatelstvo se na procházejícím obchodu mohlo podílet, organizovat ho a profitovat z něj. To nám může pomoci i při identifikaci lokálních mocenských center.

Území Čech bylo v horizontu tzv. klasické fáze únětické kultury (ca 2050/2000–1750 BC) v rámci celé širší střední Evropy zcela jednoznačně hlavním cílovým územím obchodu s jantarem. Z porovnání množství a kvality starobronzových nálezů jantaru v Čechách a v sousedních oblastech (zejména střední Německo, Polsko, Morava, Podunají, Slovensko) jasně vyplývá výrazně vyšší koncentrace nálezů na území Čech (zejména středních Čech), ale i větší rozmanitost a vyšší kvalita nálezového fondu. Množství pohřebišť, hrobů i jednotlivých předmětů je řádově několikanásobně vyšší, než je tomu v sousedních oblastech a ani počet depotů není např. ve srov-

nání se středním Německem zanedbatelný. V Čechách najdeme řadu artefaktů, které jsou z jiných území známy jen ojediněle, nebo je neznáme vůbec. Jde zejména o jantarové disky a kroužky, jantarové korále s vícenásobným vtápním (tzv. Bernsteinschieber) i další tvary.

Z doposud publikovaných mapových podkladů tak výrazná dominance českých nálezů většinou nevyplývá (naposledy např. Batora 1995, Abb. 5; Marková 2003, Karte S. 351; 2007, Fig. 3; Genz 2004; Stahl 2006, Karte I; Müller — Kneisel 2010, Fig. 1), protože jsou buď nepřesné (co do počtu i umístění lokalit), nebo často směšují nálezy z klasické fáze UK s nálezy mladšími (maďarovsko-věteřovský horizont, mohylové nebo dokonce mladobronzové kultury). Vymapujeme-li ale skutečně jen nálezy klasické fáze UK, je situace naprosto zřejmá. K této problematice se ale vrátím na jiném místě.

Čechy přitahovaly jantar jako magnet. Obyvatelé únětických Čech byli prvními takto masovými konzumenty/odběrateli jantaru v pravěké Evropě mimo oblasti jeho přirozeného výskytu. Obrovské množství a rozmanitost nálezů jasně dokládají intenzitu obchodu s jantarem, který sem byl cíleně a dlouhodobě importován. Většina tehdejšího obchodu s jantarem mířila především sem a můžeme-li hovořit ve starší době bronzové o nějaké *jantarové stezce* (de Navarro 1925; naposledy např. Todd 2003, 233; Palavestra 2007; Bouzek 2007; Czembreszuk 2009; Jaeger — Czembreszuk 2010), směřovala tato komunikace od Baltu do Čech. Baltský původ českého jantaru potvrzují

analýzy (kap. 10). Distribuce nálezů na území Polska (naposledy např. Müller — Kneisel 2010, Fig. 1; Jaeger — Czebreszuk 2010, Fig. 10) i severních oblastí Německa (srv. např. Schubart 1972, 45; Coblenz 1986, 74; Hering 2009) pak naznačuje, že výchozím územím bylo nejspíše polské pobřeží baltského moře (obr. 36). Tento směr obecně odpovídá jak W. Sarnowskou předpokládanému směru šíření některých únětických importů z Čech na polské území, pouze v opačném směru (obr. 37; Sarnowska 1975, Ryc. 45), tak hlavnímu směru předpokládané distribuce jantarů od polského Baltu směrem k jihu podle J. Müllera a J. Kneisel, včetně jisté role autory diskutované oblasti s centrem na strategickém opevněném sídlišti Bruszczewo (Müller — Kneisel 2010, 757–759, Fig. 1).

Vzhledem k obrovské koncentraci výrobků z jantaru (i suroviny?) musíme počítat i s tím, že Čechy (zejména střední) mohly plnit také funkci redistributora jantarů do dalších oblastí. Mám zde na mysli nejen další regiony Čech (zejména SZ a J, neležící na cestách z polského území), ale zejména Podunají (oblast Straubingské kultury) a další oblasti jižního Německa, ale možná i Moravu. Pro možnost, že i na Moravu se alespoň část jantarů dostávala přes území Čech, svědčí hlavně četné nálezy z bohatého pohřebiště v Mikulovicích.

Do jisté míry stále otevřená zůstává i otázka, odkud se dostával jantar do středního Německa. Vzhledem k marginálnímu výskytu jantarů v nálezech severoněmeckých (viz výše, Schubart 1972, 45; Coblenz 1986, 74; Hering 2009) i na poměrně rozsáhlém území únětické kultury mezi Labem a Odrou není vyloučeno, že i sem se mohl dostávat mimo jiné i z území Čech, a to přinejmenším v horizontu klasické UK. Ve hře jsou ale i další argumenty:

1. V Čechách byl jantar k dispozici, a to v obrovském množství. Doloženy jsou tisíce hotových předmětů, není ale vyloučeno, že se sem jantar dovážel také jako surovina pro další zpracování.
2. Střední Německo i Čechy náležely jednomu kulturnímu prostředí únětické kultury a musíme proto předpokládat, že obyvatelé obou regionů byli v pravidelném kontaktu. Obyvatelé oblasti středního Německa museli mít povědomí o tom, že jantar je u jejich únětických soukmenovců v Čechách snadno a v dostatečném množství dostupný.
3. Ze středního Německa (natož ze Saska) je do Čech blíže, nežli k pobřeží Baltského či Severního moře.
4. Z rozsáhlé oblasti mezi severním únětickým pomezím ve středním Německu (Zich 1987) a pobřežím Severního a Baltského moře (Schubart 1972, 45¹⁷; Coblenz 1986, 74¹⁸; Hering 2009, 251–252) nemáme z časné doby bronzové (Periode I severské doby bronzové), např. na

rozdíle od území dnešního Polska (např. Müller — Kneisel 2010, Fig. 1), téměř žádné nálezy jantarů (důležitou výjimku představuje hrobový nález z lokality Twietfort; Keiling 1981, 52–54, Abb. 11–13).

5. Téměř všechny únětické depoty na území středního Německa a Saska, které obsahovaly mimo jiné i jantar, leží mezi středním Německem a Čechami a ne mezi středním Německem a pobřežím Baltského či Severního moře. Zatím jedinou výjimkou je depot z lokality Mollenberg; von Brunn 1959, 62–64, Taf. 62–63).

6. Naopak na velkém území mezi polským Slezskem a Saskem nenajdeme ani jediný depot obsahující jantar a vlastně pouze jedinou (i když výjimečnou) starobronzovou lokalitu s výskytem jantarů vůbec (Burk bei Bautzen, např. Grünberg 1940).

Na základě výše uvedených argumentů považují možnost dovozu jantarů do středního Německa z Čech v horizontu klasické UK za přinejmenším stejně pravděpodobnou, jako že se sem dostával přímou cestou od severu.

V závěru starší doby bronzové (maďarovsko-věteřovský horizont) nálezy jantarů z území Čech náhle a téměř zcela mizí, najdeme je ale naopak v územích východně od Čech. Jako by se hlavní proud směřování obchodu s jantarem přesunul na východ – směrem do Karpatské kotliny? Velmi ilustrativní je v tomto směru situace na slovenském pohřebišti Jelšovce (Bátora 2000, 436–439, Abb. 656), kde se podařilo kompletně prozkoumat jak pohřebiště únětické kultury, tak následující kultury maďarovské. Zatímco z únětické nekropole (118 hrobů) nemáme ani jediný nález jantarů, našlo se v 85 maďarovských hrobech (26 % z 311 prozkoumaných) celkem 354 jantar. korálů. Podobná je situace i na dalších nekropolích.

Ke kolapsu doposud fungujícího systému dálkových kontaktů a vazeb (obchodních, institucionálních, osobních, ...) a totální změně jejich hlavních směrů přinejmenším v celé oblasti únětické sféry mezi JZ Slovenskem a Čechami došlo podle svědectví doposud známých dat ¹⁴C někdy v desetiletích kolem r. 1750 BC, ne však výrazně později.¹⁹ Věteřovská kultura, která se tak výrazně projevuje na Moravě, se v Čechách příliš neuplatnila. Maďarovsko-věteřovská společnost, znamenající v dotčených oblastech nepochybně absolutní vrchol starobronzového vývoje, ale jednoznačně převzala vůdčí roli ve velké části kdysi únětického světa a stala se tak v roli středoevropského hegemonu nástupcem civilizace klasické únětické kultury. To vše nám dokládají i nálezy jantarů. Zbývá ještě vyřešit, proč ke zmíněnému kolapsu došlo – co ho způsobilo. To už je ale jiná otázka.

¹⁷ „Aus geschlossenen Funden der Perioden I und II ist in Mecklenburg bisher kein Bernsteinfund zutage gekommen ... Es fällt auf, daß die küstennahen Gräber keinen Bernstein enthalten und daß offensichtlich auch der Bernstein von der Insel Rügen in dieser Zeit keine Rolle für das Kunsthandwerk gespielt hat, denn auch aus Vorpommern liegen kaum Bernsteinfunde vor“ (Schubart 1972, 45).

¹⁸ „Was den Handel vom Norden anbetrifft, so muß betont werden, daß in der älteren Bronzezeit Mecklenburgs, d. h. aus geschlossenen Funden der Perioden I und II Bernsteinfunde kaum vorliegen (Schubart 1972, 45), so daß dieses Gebiet als reines Transitland betrachtet wird. Entsprechende Bernsteinbeigaben fehlen in den Gräbern, was schließlich auch mit der Trachtsitte in Zusammenhang stehen kann“ (Coblenz 1986, 74).

¹⁹ Nesmíme zapomenout, že data ¹⁴C nám neudávají moment, kdy se jantar nalezený v hrobech dostal do Čech, ale kdy se s ním nebožtíkem dostal do hrobu.

14. Katalog

Katalog je rozdělen do 5 částí podle typů lokalit: **nález z hrobů** (kap. 14.1), **depoty** (kap. 14.2), **nález z sídlišť** (kap. 14.3), **nejisté nálezy** (kap. 14.4) a **dotázky** (kap. 14.5).

Katalog má poskytnout dostatečně reprezentativní data pro následné analýzy. Pozornost jsem soustředil především na detailní reprodukci a interpretaci mnohdy neúplných či nejednoznačných údajů o jantarových nálezech – počtu, druzích, poloze v hrobech atd. – v řadě starších publikací. Z tohoto důvodu obsahují jednotlivá katalogová hesla řadu přímých citací, uváděných pro přehlednost „kurzívou v uvozovkách“.

V katalogu používám tradiční názvy obcí, pod kterými vstoupila lokalita do literatury (např. Kamýk – dnes část obce Velké Přílepy; Osluchov – dnes část obce Žižice) atd. Jak se během zpracování tématu ukázalo, je velmi důležité podrobit kritice veškeré údaje o přináležitosti prezentovaných hrobů k jednotlivým pohřebištím, a to zejména ve středočeském regionu, kde známe často z jednoho katastru několik únětických nekropolí, jejichž vzájemná pozice (a tím i počet) ale není na základě údajů v dosavadní literatuře vždy zřejmá. Hodně místa tedy zabírá i obecná informace o příslušném pohřebišti. Detailní analýza informací o lokalizaci pohřebišť a hrobových nálezů např. podle parcelních čísel či majitelů polí ovšem přesahuje možnosti i téma této práce. Není vyloučeno, že se v budoucnu dočkáme v tomto směru korektur. Ty však nebudou mít vliv na obecné závěry, vycházející z katalogu zpracovaného pro tuto studii.

Postupné redukce doznala, vzhledem k velkému rozsahu nálezového fondu, i původně zamýšlená struktura údajů o jednotlivých hrobech (**Popis – Typ ozdoby** (předmětu) – **Složení ozdoby – Umístění** na těle/v hrobové jámě – **Jantar – Další nálezy – Pozn. – Literatura**) až do výsledné podoby (**Popis – Jantar – Další nálezy – Pozn.**). Některé údaje byly vypuštěny (inv. č. ostatních nálezů v NM Praha) či převedeny do tabulek.

V katalogu používám z úsporných důvodů zkratky. Označují předměty (**JK** – jantarový korál/korále, **záuš./náuš.** – záušnice/náušnice, **jehl.** – jehlice, **nád.** – nádobka, **spir.** – spirálka, **náram.** – náramek), materiály (**jantar.** – jantarový, **kam.** – kamenný, **ker.** – keramický, **kost.** – kostěný, **drát.** – drátěný), údaje o rozměrech a řadu dalších skutečností (**UK** – únětická kultura, **únět.** – únětická /jehlice/, **cyper.** – cyperská /jehlice/, **klas.** – klasická /UK/, **zl.** – zlomek/zlomky, **ks** – kus/kusy, **min.** – minimálně, **doch.** – dochováno, **hrob., hr.** – hrobový, **zv.** – zvířecí, **spirál.** – spirálový, **tyčink.** – tyčinkovitý, **roztep.** – roztepaný).

Zkratku **br.** (bronz/měď bez rozlišení) u kovových nálezů z mědi/bronzů uvádím jen je-li to nezbytné, např. mohla-li by vzniknout pochybnost (např. u bronzových či měděných korálků).

Zkratkou **záuš.** (záušnice) označuji souhrnně veškerý drátěný šperk s menším $\emptyset$ nalezený v oblasti hlavy, v literatuře zpravidla označovaný za záušnice či náušnice.

Zkratky okresů odpovídají zavedenému úzu: **BE** – Beroun, **CB** – České Budějovice, **CK** – Český Krumlov, **CR** – Chrudim, **HK** – Hradec Králové, **JC** – Jičín, **KL** – Kladno, **KO** – Kolín, **LN** – Louny, **LT** – Litoměřice,

řice, MB – Mladá Boleslav, **ME** – Mělník, **NB** – Nymburk, **PH** – Praha-východ, **PU** – Pardubice, **PZ** – Praha-západ, **RA** – Rakovník, **TP** – Teplice.

Zkratku **op.cit.** používám jen v katalogové části pro práci, jejíž citace bezprostředně předchází citaci začínající touto zkratkou.

Pod citací **NM 2010** uvádím údaje podle el. inv. knihy NM Praha dostupné na adrese: http://forum.nm.cz/prehistorie/index_ph.php ke dni 16.6.2011.

Míry JK v rámci popisů hrobů jsou uváděny v mm (bez uvádění zkratky mm), zkratka míry uvedena jen v cit. přímé řeči nebo je-li to nezbytné (např. v kombinaci s jinými jednotkami), a to jen u první uváděné míry.

14.1. Nálezy z hrobů

1. Bezdědice (část obce Hostomice, BE)

J. Böhm uvádí lokalitu jako Hostomice pod Brdy (Böhm 1926, 49), D. Stolz s V. Matouškem jako Bezdědice, dnes místní část obce Hostomice (Stolz — Matoušek 2006, 240). Nález učiněn r. 1925 na parc. p. V. Boudy č. 43-2 zv. „na Sklepích“, „na sever od trati místní dráhy, poněkud na západ od nádraží“, v SV rohu zmíněné parcely (Böhm 1926, 49). Při odklizení kamenů z pole byla narušena skupinka 5–6 hrobů s kam. konstrukcemi. Při výzkumu J. Böhma (1925) byly mezi kameny z rozrušených hrobů nalezeny milodary: 1 nád. a střepy dalších, bronz. dýka, bronz. jehlice (žengle) a zl. dalších jehlic, zl. spirálové trubičky, trubička z br. plechu, 2 zl. br. náramku, zl. dvou br. kroužků, 2 záušnice a „jantarový korál s křížovým vrtáním, d. 30, š. 12, pr. otvorů 3 mm. Jest to patrně střední člen většního náhrdelníku. Zlomky jiných jantarových korálků“ (Böhm 1926, 50; Stolz — Matoušek 2006, obr. 16 str. 107, 240). Počet zlomků JK J. Böhm neuvádí, D. Stolz s V. Matouškem vyobrazují 9 větších zlomků patrně nejméně ze 3 až 4 korálků (Stolz — Matoušek 2006, obr. 16 str. 107). J. Böhm zdůraznil, že jde o doposud nejjihněji objevené únětické hroby vůbec a jejich polohu dal do souvislosti „s cestou do jižních Čech“, která „patrně nešla údolím vltavským, nýbrž vedla na západ přes Brdy, do horního poříčí vltavského, kde k toku vltavskému připojila se asi teprve při ústí Lužnice“ (Böhm 1926, 50). Nálezy uloženy v NM Praha; pod i. č. 33460 (8 zlomků JK), pod i. č. 33461 velký JK (31 x 22 x 15 mm) s křížovým vrtáním (NM 2010; srv. ARÚ čj. 1388/58).

2. Blšany u Loun (LN)

V pískovnách na polích č. kat. 160/1 (dříve Mrázkova pískovna) a 166/1 (dříve Kozákova pískovna), na mírném návrší SZ od obce (Pleinerová 1960, 488, obr. 2), byly při těžbě písku již od 30. let porušovány četné pravěké hroby i sídlištní objekty. Postupně narušeno a částečně prozkoumáno 31 hrobů ze st. d. bronzové – 18 staroúnětických a 13 z mladší fáze UK (většinou s kam. konstrukcí). Z hrobu č. 4 pochází 1 JK, z narušeného hrobu č. 7 min. 1 zlatá záušnice, „dvě vápnité (mramorové?, spondylové?) rourky“ a 1 nád. (op.cit., 490, obr. 3; srv. i Plesl 1954, 740).

Hrob 4

Dětský hrob uložený v hl. 40 cm, orientovaný J (hlava) – S, obličejem k V, d. 85 cm, š. 60 cm byl obložen opukovými kameny (Pleinerová 1960, 490). **Jantar:** „dítě mělo v krční partii jeden jantarový korálek o průměru 1,5 cm“ (op.cit., 490). **Další nálezy:** 1 střípek z nezdob. nádoby (op.cit., 490).

3. Brandýs nad Labem (Brandýs n. L. - Stará Boleslav, PH)

Jak píše J. L. Pič, „u Brandýsa n. L. vyskytlo se též pohřebiště se skrčenými kostrami. Když jsme pěšky ubírali se z Brázdími do Brandýsa, přišli jsme na silnici teprve před Brandýsem, u kříže, kde se říká v Livách. Zde při stavbě silnice učiněn hlubší průkop, jelikož půda tu tvoří malou vlnu, a v průkopu tom pozorovali jsme při pravé straně silnice pěkně skládané balvanů ve hloubce asi 1.5 m., pod nimiž se černala půda ... vykládal dělník ..., že v době, kdy se stavěla silnice, pod takovými kameny bývaly kostry a při nich že se

mnoho nalezlo ..., že dělníci nosili nalezené věci k paní notářce, která je kupovala“ a při následné návštěvě „s velkou ochotou ... okazala“. Mimo jiné šlo o únětické jehlice, 2 dýčky, „zlatou náušničku s podvojným drátů spirálovitě zatočenou typu Únětického (č. 8), dva korale jantarové (č. 9, 11), korale bronzové (č. 18), kulatou destičku hnědě lesklou na povrchu popíchanou s dírkou uprostřed (č. 13), pak sbírku náramků, z nichž nejzajímavější dva náramky z bílého kovu (t. smíšeniny v níž je více cínu než mědi), masivní, po vrchu vroubkované zdělí 5.4 cm., v světlosti 6 cm. (č. 15), forma to, která u nás ještě na Veliši se vyskytla“ a další, tyčinkovité i jiné náramky, nádoby atd. (Píč 1891b, 407–409).

J. Smolík (1891, 429) uvádí u místa nálezu tentokrát přesný pomístní název (u Píče jde o překlep), když píše: „Při ražení okresní silnice z Brandýsa n. L. do Brázdíma vykopáno bylo asi deset takových hrobů na pozemcích č. p. 503., 506., 507. a 509. v katastrální obci brandýsské. Založeny byly ... na svahu pahorku «v nivách» řečeného. Objevené zde milodary ... dvě bronzové dýčky, jantarové korálky a náušničky z dvojnásobného zlatého drátu“. Jak uvádí v pozn. 17, sdělil mu místo nálezu p. Jan Chour, c. k. notář v Brandýse n. L. V pozn. 18 píše: „Katalog retrospektivní výstavy. Skupina XXV. 5. (1891)“.

4. Brodce nad Jizerou 1 (dnes Brodce, MB)

Pohřebiště zkoumal v r. 1953 J. Rataj v okolí písčinníku zřízeném tu r. 1937 Z. Mudrochem. Některé hroby byly narušeny již dříve (Rataj et al. 1954, 305, obr. 1). Prozkoumány byly celkem 4 hroby nejspíše mladší UK (op.cit., 334). Jantar. předměty pocházejí z hrobů 1 a 2.

Hrob 1

Oválná jáma, v hl. 115 cm odkryta tmavá černá hmota, hrob dále rozebírán a konzervován teprve v laboratoři ARÚ (Rataj et al. 1954, 306, 308–309). Šlo o hrob nedospělého jedince, určený pohlaví je nejspíše (Chochol 1954, 321–323). **Jantar:** „V krční partii byl to náhrdelník“ ze 6 JK a 5 spirálek (Rataj et al. 1954, 308). „Jantarové závěsky v počtu 6 kusů jsou trojího druhu a vždy po 2 kusech. Prvé dva kusy, ploché a lichoběžníkovitého tvaru, velikostí největší, mají na jedné boční hraně stopy po dřívějším provrtání o pr. 2 a 3 mm (rozměry 18 x 13 x 15 mm a 18 x 13 x 10 mm o maximální síle 6 mm a pr. otvoru zvenčí 4,5 mm, uvnitř pouze 3,5 mm). Tyto závěsky byly znovu přepracovány z jiných tvarů, rozlomených v provrtání. Takové druhotné užití je známé také z literatury na př.: Burk (Bautzen), hrob XIII. Další dva závěsky jsou vysoké, užší a do stran šikmo přerézávané (rozměry 16 x 9 x 11 mm, v nejužším zešíkmení š. 5 mm, pr. provrtání zvenčí 5 mm, uvnitř 4 mm). Na tomto závěsku jde přes otvor znatelná podélná rýha po dřívějším provrtání nestejně šířky. Druhý závěsek je více elipsovitý (rozměry 10 x 15 x 7 mm, pr. provrtání zvenčí 5 mm, uvnitř 4 mm). Poslední dva jantarové závěsky jsou malé vejčité korálky o rozměrech 5 x 8 x 4 mm, 8 x 9 x 5 mm s otvory excentricky vrtnými o pr. 3,5 mm. Všechny jantarové závěsky mají stejnou, hnědočervenou barvu“ (op.cit., 308, obr. 6: 15). **Další nálezy:** 5 malých spirálek jako součást náhrdelníku, 4 záuš., prstenek ze zv. kosti (op.cit., 308–309, obr. 6: 11–16).

Hrob 2

Vyzděná hrobka (z opukových kamenů vázaných červeným jílem) eliptického půdorysu 148 x 85 cm (Rataj et al. 1954, 309). Hrob náležel asi tříletému dítěti (Chochol 1954, 321, 323). **Jantar:** Náhrdelník z 5 delších bronz. spirálek a 1 JK (Rataj et al. 1954, 311, obr. 6: 2, 5–9). „1 jantarový plochý korál, provrtaný širokým otvorem 4 mm (rozměry 8 x 4 mm)“ (op.cit., 311, obr. 6: 2). **Další nálezy:** Drát. náram., šídlo z kosti ovce/kozy, nad rukama lopátka z ovce/kozy, jehla, s roztep. hlav. svin. v očko (op.cit., 311, obr. 6: 1, 3–4).

5. Brodce nad Jizerou 2 (dnes Brodce, MB)

Pohřebiště bylo objeveno r. 1954 přímo v dnešní obci, v trati „U cukrovary“, na poli č. kat. 843/1, asi 2 km na J od pohřebiště Brodce 1. V sondě 25,75 x 4 m zachyceno 7 jistých a 3 nejspíše hroby (Knor 1955, 582, 586) klasické UK. Celkový plán sondy s polohou hrobů nebyl zveřejněn, stejně jako plány jednotlivých hrobů (výběr fotografií viz op.cit., obr. 271–276) a vyobrazení všech nalezených předmětů (výběr viz op.cit., obr. 277). Autor se domnívá, že téměř

všechny hroby byly vyloupeny: „důvodem k vyloupení hrobů byl nepravděpodobně očekávaný výskyt drobných zlatých šperků v lebeční partii a snad i masivních bronzových předmětů. Okolnost, že zůstaly nepovšimnuty i náhrdelníky z jantarových perel, zdá se svědčeti pro to, že jantar a drobné šperky z něho vyráběné neměly tu hodnotu, která je jim dnes pro onu dobu přisuzována“ (op.cit., 587). Jantar. předměty pocházejí ze tří hrobů (A1, A2 a A3; op.cit., 583–585).

Hrob A1

Hrob 180 x 135 cm, hl. 135 cm od povrchu v době výzkumu, hl. vlastní hr. jámy „z úrovně ústí a vrchu kamenného obložení stěn“ udávána 50–60 cm. Podél Z, S a V stěny hr. jámy kam. obložení. Na dně poházené kosti skeletu, pohlaví ani stáří neuvedeny (Knor 1955, 583). Vnitřní rozměry hrobu ca 120 x 75 cm (op.cit., 584).

Jantar: „V zásypu hrobu byl nalezen větší bochníčkovitý korál jantarový“ (op.cit., 583, obr. 277: jeden z korálů 5–12). **Další nálezy:** 1 nád., levá lopátka vepře (op.cit., 583, obr. 277: 16). **Pozn.:** Podle autora byl hrob zřejmě vyloupen (op.cit., 583).

Hrob A3

Hrob ca 230 x 120 cm, hl. 170–180 cm od povrchu v době výzkumu, hl. vlastní hr. jámy „100 cm z úrovně ústí“. Stěny jámy „obestavěny 2–3 vrstvami kamene v šíři až 30 cm“, na dně rozrušený kostr. pohřeb (Knor 1955, 583–584, obr. 272). Vnitřní rozměry hrobu ca 170 x 60 cm (op.cit., 584). **Jantar:** Patrně náhrdelník z JK: „Mezi kořálkem a hrudním košem bylo rozhozeno několik menších a jeden větší bochníčkovitý jantarový korál“, jejich celkový počet však uveden není (op.cit., 584, obr. 277: mezi 5–12). **Další nálezy:** 1 klas. únět. kořál, u chodidel kost. šídlo, další kost. předmět, 1 záuš. sedmihradského typu (op.cit., 584, obr. 277: 3–4, 13–15).

Hrob 2

Oválná, mělká jáma 100 x 50 cm zavalená kameny, v jámě dosti porušený pohřeb dítěte (Knor 1955, 585, obr. 274). **Jantar:** „Mezi levým předloktím a pánví bylo rozhozeno několik kulovitých jantarových korálků“, počet neuveden (op.cit., 585). **Další nálezy:** Lopátka vepře (op.cit., 585).

6.–7. Březno u Loun 1–2 (Březno, část obce Postoloprty, LN)

Na terase Ohře, V od obce, na plošině při V úpatí březenského vrchu (kóta 230 m), zjištěno sídliště UK a 2 skupiny hrobů (Hnízdová 1955, 294; Pleinerová 1966, 359). Jejich vzájemná vzdálenost činí ca 200 m (op.cit., 367). Výzkum pod vedením I. Pleinerové probíhal v l. 1954–1977. Postupně bylo odkryto asi 70 hrobů ze starší doby bronzové. Vztah obou skupin hrobů a sídlištních nálezů je patrný z celkového plánu (Pleinerová 1959, obr. 169; 1965, Abb. 1; 1967; 1972, obr. 1; Pleiner — Rybová / eds. / 1978, obr. 102, str. 370).

6. Březno u Loun 1 (skupina 1)

První skupina hrobů ležela na parc. č. kat. 1494 (Pleinerová 1965, Abb. 2). Náleželo k ní 15 (18) hrobů, řada z nich s kam. konstrukcí (Pleinerová 1966, 360). Podle milodarů náleží tato skupina klasické (mlado-únětické) fázi UK a je ji možno rozdělit do 2 horizontů. Jeden hrob obsahoval náhrdelník z JK (op.cit., 362; Pleinerová 1965, 96–98).

Hrob XV

V dosavadních publikacích I. Pleinerová bližší popis hrobu neuvádí. **Jantar:** Náhrdelník z JK, celkový počet neuveden, autorka jich vyobrazuje 10, šest celých a čtyři další ve zlomcích (Pleinerová 1966, obr. 10: 11). **Další nálezy:** 1 únět. jehla. (op.cit., obr. 10: 10). **Pozn.:** Není zřejmé, zda jde o všechny nálezy z hrobu.

7. Březno u Loun 2 (skupina 2)

Druhá skupina hrobů (možná s několika podskupinami) ležela ve V části parc. č. kat. 1558 (Pleinerová 1965, Taschenplan). Náleželo k ní 45 hrobů s koster. pozůstatky 40 osob. Kromě hrobů v prosté zemi bylo i v této skupině často použito různých kam. konstrukcí. Ve 20 hrobech byly nalezeny milodary, ve 3 zlaté záušnice („2 Noppenringe und 1 Reifen“; op.cit., 99). Jantar. nálezy („vereinzelt Bernsteinkorallen“; op.cit., 99; Taf. 23) pocházejí patrně z jednoho hrobu (Pleinerová 1966, 364). Větší rozmanitost, než u skupiny první, pozoruje autorka v úpravách hrob. jam i ve složení inventáře. I zde předpokládá 2 chronologické horizonty (op.cit., 366; Pleinerová 1965, 98–101).

Hrob XXVI

V dosavadních publikacích I. Pleinerová bližší popis hrobu neuvádí. **Jantar:** V hrobě XXVI bronz. jehlice nalezena „spolu s jantarovými korálky“; počet ani podrobnosti o jejich umístění však neuvádí (Pleinerová 1966, 364). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (op.cit., 364). **Pozn.:** Nemí zřejmě, zda jde o všechny nálezy z hrobu.

8. Čejetičky (část obce Mladá Boleslav, MB), „Choboty“ I

Výzkum odkryl na J ostrožně (parc. č. 275, 285, 286, 289/1–2) mohylové pohřebiště UK, středobronz. mohylové kultury a také lužických popelníkových polí. Mohyly i ploché kostr. hroby UK se nacházejí ve V části mohylníku, únětické hrob. nálezy jsou však známy i z jeho Z části (Plesl 1959; 1963a; Plesl – Beck 1993, 153–154, Abb. 1, 2; Plesl 1966). Únětické hroby z této polohy náležejí klasické fázi UK (op.cit., 158). Některé JK (celkem 12) byly analyzovány C. W. Beckem za účelem zjištění jejich původu (op.cit., 158–159, 162–163).

Mohyla 28, obj. 9

V r. 1936 pod mohyloou č. 28 v Z části mohylníku odkryt starší hrob s kostrou ve skrčené poloze. **Jantar:** 5 JK a několik zlomků jantaru před hlavou, na prsou a pod nohama (Plesl – Beck 1993, 154, Abb. 3). **Další nálezy:** 1 nád. (op.cit., 154). **Pozn.:** 4 JK analyzovány (spektra č. 2431–2449; op.cit., 154, 158–159, 163).

Mohyla 7, obj. 61 (hrob 1)

V r. 1955 pod mohyloou č. 28 odkryty 4 kam. konstrukce překrývající 4 kostr. hroby ve skrčené poloze č. 61–64. V obj. 61 byl uložen pohřeb pravděpodobně osmiletého dítěte (Plesl – Beck 1993, 155). **Jantar:** Jantar. korále před čelistí („vor den Kieferpartien“); celkový počet autor neudává, vyobrazeny jsou 4 (op.cit., 155, Abb. 4: 2). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (op.cit., 155, Abb. 4: 1). **Pozn.:** 1 JK analyzován (spektrum č. 2416; op.cit., 155, 158–159, 162).

Mohyla 7, obj. 62 (hrob 2)

V r. 1955 pod mohyloou č. 28 odkryty 4 kam. konstrukce překrývající 4 kostr. hroby ve skrčené poloze č. 61–64. V obj. 62 byl uložen pohřeb pravděpodobně většího dítěte, ze kterého se dochovalo jen málo kosterních pozůstatků (Plesl – Beck 1993, 155). **Jantar:** 1 JK, umístění vzhledem ke kosterním pozůstatkům autor neuvádí (op.cit., 155, Abb. 4: 5). **Pozn.:** JK analyzován (spektrum č. 2417; op.cit., 155, 158–159, 162).

Mohyla 64, obj. 426 (hrob 2/63)

V r. 1963 pod mohyloou o v. 0,05 m odkryt pohřeb mladšího dospělého jedince uložený v kam. skřínce (Plesl – Beck 1993, 155). **Jantar:** JK u hlavy; počet neudán, vyobrazeno celkem 34 (op.cit., 155, Abb. 5: 11). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., zl. záušnice, 1 klas. únět. koflík (op.cit., 155, Abb. 5: 7, 10, 23). **Pozn.:** 5 JK analyzováno (spektra č. 2401–2413; op.cit., 155, 158–159, 162).

Objekt 401 (hrob 3/63)

Plochý kostr. hrob dospělého muže byl uložen v kam. skřínce, překryt kam. závalem a označen kam. stélou (Plesl – Beck 1993, 155). **Jantar:** Ve středu hrobu 1 JK (op.cit., 155, Abb. 5: 5). **Další nálezy:** Pod pávní zlomky jehl., 1 únět. koflík (op.cit., 155, Abb. 5: 2). **Pozn.:** JK analyzován (spektra č. 2414–2415; op.cit., 155, 158–159, 162).

9. Čejetičky (část obce Mladá Boleslav, MB), „Choboty“ III

Poloha „Choboty“ III (parc. č. 261/3) leží na ostrožně vzdálené asi 300 m S od polohy „Choboty“ I (viz výše). Dosavadní výzkum odkryl mohylové pohřebiště s 24 mohylami. Ze 3 doposud odkrytých mohyl náležejí 2 UK, jedna byla bez nálezu. Autoři nevylučují, že mohylník je paralelní V. (únětické) skupině mohyl na mohylníku „Choboty I“ (Plesl 1963a; 1963b; Plesl – Beck 1993, 156, Abb. 1, 2; Plesl 1966). Únětické hroby z této polohy náležejí klasické fázi UK (op.cit., 158). Některé JK (4 ks) byly analyzovány C. W. Beckem za účelem zjištění jejich původu (op.cit., 158–159, 162–163).

Mohyla 8

Kostr. hroby byly uloženy pod kam. závalem. Jako první byl nalezen hrob dospělého jedince (*maturus*, 40–60 let, pravděpodobně muž) ve skrčené poloze, uložený v kam. skřínce překrytý kam. závalem. V horní kam. vrstvě hrobu byla na kam. desce uložena kostra dítěte (*infans II*, 2 roky) bez milodarů (Plesl – Beck 1993, 157). **Jantar:** V horní partii pohřbu („in den oberen Partien der Be-

stattung“) jantar. perly. Autoři jich vyobrazují 24 (op.cit., 157, Abb. 6: 5). **Další nálezy:** 1 ker. mísa, 1 únět. koflík, spodek další nád., 1 únět. jehl. ve středu hrobu (op.cit., 157, Abb. 6: 1, 7, 10–11). **Pozn.:** 4 JK analyzovány (spektra č. 2418–2430; op.cit., 157–159, 162–163).

10. Dřínov (KL)

Hroby objeveny r. 1895 nedaleko obce, v poloze „u kamene“, na poli parc. č. 840 (Schmidt 1895b, 719–720). V publikaci sice najdeme plánek pohřebiště (op.cit., obr. str. 721–722), neobsahuje ale popisy jednotlivých hrobů a nálezové celky je nutné rekonstruovat z obecných popisů jednotlivých druhů nálezů. Hroby byly objeveny na ploše ca 32 x 26 m. Ve skupině odkryty celkem 73 hroby se 75 pohřby – v hrobech 33 a 36 vždy 2 pohřbení nad sebou (op.cit., 721). Následují sumární údaje o rozměrech hrob. jam, kam. konstrukcích, úvahy o původu kamenů (některé vážily až 2 q), o důvodech kam. obložení (ochrana před zvěří a zloději; na některých kamelech byly nalezeny stopy opracování), o činnosti vody v prázdných prostorách, o poloze koster v hrobech atd. (op.cit., 722–729). Na str. 726 najdeme i fotografii jednoho z preparovaných hrobů.

Milodary (op.cit., tab. XXXIX–XLII) obsahovalo celkem 46 (62 %) hrobů. „Artefakty hrobové, vydobyté na pohřebišti Dřínovském, jež sestávají hlavně z kovových šperků a to u veliké většině z bronzu, dále z ozdoby jantarových a konečně nádobek hliněných, nevykazují, výjma několik jen odchylek, nic nového, co by snad zvláštním rázem vynikající, z jiných stejnorodých pohřebišť již známo nebylo“ (op.cit., 729–730). Následují popisy jednotlivých skupin nálezů (op.cit., 731–735) a závěrečná úvaha (op.cit., 736–738).

Co se umístění JK v hrobech týká, uvádí autor „že jantarové korálky nalezeny byly, místo pod krkem, ve dvou případech roztroušeny po kostře, což platí v jiném hrobě opět o rourkovitých závitcích ...“ (op.cit., 730). Z bronzů bylo nalezeno 20 náramků, 21 náuš., 2 šídla, 1 dýka, 18 jehlic; „kromě toho svítky, rourky a korálky ze sedmi nákrčníků“ (op.cit., 731). Bronzové součásti nákrčníků jsou zmíněny trojho druhu: z drátu stočené rourky, rourky z br. plechu a 2 kulaté br. perličky z hrobu 14 (op.cit., 732). „Nákrčníky, při nichž, jak známo, střídaly se svítky bronzové s jantarovými korály a závěskami, ve výjimečných případech přidána i rourka kelnatky, ... a nalezeny v sedmi hrobech, totiž v čís. 14, 18, 19, 21, 27, 30 a 35“ (op.cit., 732). Co se zlata týče, „jsou to pouze čtyři náušničky nalezené po jedné u hlav koster v hrobech čís. 25, 26, 30 a 32“ (op.cit., 732). Dále píše: „Mezi součástmi nákrčních ozdob nelze se nezmínit o rourkách kelnatek (*Dentalium*), jež ve třech případech a sice v hrobech čís. 19, 30 a 35 nalezeny byly (tab. XLI 20, XL 20)“ (op.cit., 733, tab. XLI: 20, XL: 20). O JK V. Schmidt uvádí: „Jantar v podobě korálků různé velikosti, pak závěsek, obojí co součást ozdoby náhrdelní, spolu s bronzem, objeven celkem v 6 hrobech, totiž v čís. 20, 21, 27, 30, 43 a 54. Jantar utrpěl dlouhým ležením v zemi velice, tak že značná část jednotlivých předmětů již jen co drobtý nalezena byla; zachované kusy zobrazeny na tab. XXXIX 11, XL 17, XLI 17“ (op.cit., 733, tab. XXXIX: 11, XL: 17, XLI: 17). JK jsou vyobrazeny i na tab. XXXIX: 3, 20 a XLI: 7, i když na ně autor neodkazuje.

Údaj o výskytu jantaru v 6 hrobech (20, 21, 27, 30, 43, 54) je poněkud v rozporu s tím, co uvádí V. Schmidt výše o společném výskytu bronz. a jantar. ozdob v náhrdelnicích celkem v 7 hrobech (14, 18, 19, 21, 27, 30, 35). Nesedí celkové počty ani čísla jednotlivých hrobů. V dalším hodnocení proto bereme v potaz jen údaje z odstavce věnovaného přímo jantaru (op.cit., 733). O výskytu jantaru v 6 hrobech píše V. Schmidt i v závěrečné úvaze (op.cit., 736).

Z popisu v článku není možné ve většině případů rozpoznat, která vyobrazení na tabulkách přináležejí jakému nálezu. To se týká i JK. Přesně nejsou uvedeny ani jejich počty. Lze na ně usuzovat pouze z počtu JK na vyobrazeních (tab. XXXIX: 3 – 3 ks, XXXIX: 11 – 10 ks, XXXIX: 20 – 4 ks, XL: 17 – 14 ks, XLI: 7 – 3 ks, XLI: 17 – 5 ks). Vyobrazeno je 39 JK. Autor však přímo uvádí, že značné množství jich bylo nalezeno zničených a vyobrazeny jsou jen ty, které se dochovaly celé (op.cit., 733).

Nálezy jsou uloženy v NM Praha pod i. č. 47759–47861 (NM 2010), a to včetně nálezů jantaru pod 6 i. č., což opět odpovídá tomu, že původně pocházely z 6 hrobů. Pouze ve 3 případech je uvedeno č. hrobu, ze kterého pocházejí (20, 21 a 27), u dalších je

uvedeno, že „hrob nelze přesně určit“, pocházejí však patrně z hrobů č. 30, 43 a 54. Jde o následující soubory: „čtyři jantarové korálky: tři válcovitého, jeden vrchlikovitěho tvaru“ (NM 2010, i. č. 47856; shodně s Schmidt 1895b, tab. XXXIX: 20; Vokolek v tisku, tab. 16: 10), „tři jantarové korálky válcovitého tvaru, téměř polovina největšího chybí“ (NM 2010, i. č. 47857; shodně s Schmidt 1895b, tab. XLI: 7; Vokolek v tisku, tab. 16: 18), „náhrdelník složený ze dvou velkých a dvanácti menších více méně válcovitých jantarových korálků“, všechny jsou i vyobrazeny (NM 2010, i. č. 47858; shodně s Schmidt 1895b, tab. XL: 17; Vokolek v tisku, tab. 15: 15).

Hrob 20

Hrob. jáma hl. 0,5–1 m (Schmidt 1895b, 723). **Jantar:** JK (op.cit., 733), v inv. knize NM Praha jsou z hrobu č. 20 uloženy 4 „soudečkovité jantarové perly z náhrdelníku“, Ø 10–12 mm a síle 9 mm (NM 2010, i. č. 47776; Vokolek v tisku, kat. Dřínov, 20/2, tab. 12: 8–9). **Další nálezy:** 1 nád., 1 kam. mlat, 2 záuš. (Schmidt 1895b, 732; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 12: 10–11).

Hrob 21

Hrob. jáma hl. 1–1,5 m (Schmidt 1895b, 723). **Jantar:** JK v kombinaci se spirálkami nebo trubičkami (op.cit., 732, 733), v NM Praha je dochován „náhrdelník z jedenácti jantarových perel kulovitého, diskovitého i kuželovitého tvaru“ (NM 2010, i. č. 47779), Ø 9–15 mm (Vokolek v tisku, kat. Dřínov, 21/3, tab. 12: 12). **Další nálezy:** 1 nád., 3 drát. spirál. náramky, 1 sídlo, 1 únět. jehlice (Schmidt 1895b, 731; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 12: 13–15).

Hrob 27

Hrob. jáma hl. 1–1,5 m (Schmidt 1895b, 723). **Jantar:** JK v kombinaci se spirálkami nebo trubičkami (op.cit., 732, 733), v NM Praha (NM 2010, i. č. 47788) „jantarové perly z náhrdelníku: soudečkovité, terčovité. Třetí, velká hranolovitá, je provrtána horizontálně podélně a svíse od horní plochy až do horizontálního vývrtu“, tedy do tvaru T, o rozměrech 15 x 15 x 13 mm (shodně s Schmidt 1895b, tab. XXXIX: 3; Vokolek v tisku, kat. Dřínov, 27/3–5, tab. 13: 3–4). **Další nálezy:** 1 nád., 1 záuš., 1 cyper. jehl. (NM 2010; Schmidt 1895b, 732, tab. XXXIX: 1; Vokolek v tisku, tab. 13: 1–2).

Hrob 30

Hrob. jáma hl. 1,5–2 m (Schmidt 1895b, 723). **Jantar:** JK v kombinaci se spirálkami nebo trubičkami (op.cit., 732, 733). Součástí náhrdelníku byla i rourka (rourky) kelnatky (op.cit., 733). **Další nálezy:** 1 zlatá záuš., polovina ručního mlýna (op.cit., 724; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 13: 13).

Hrob 43

Hrob. jáma hl. 0,5 m (Schmidt 1895b, 723). **Jantar:** Jantar. korále (op.cit., 733). **Další nálezy:** 1 nád., 2 záuš., 1 únět. jehl. (op.cit., 732; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 13: 18–19).

Hrob 54

Hrob. jáma hluboká 1–1,5 m (Schmidt 1895b, 723). **Jantar:** Jantar. korále (op.cit., 733). **Další nálezy:** 2 záuš., 1 únět. jehl. (op.cit., 732; Vokolek v tisku, kat. Dřínov, 53–54, tab. 14: 7–11).

11.–13. Holubice 1–3 (PZ)

Holubická pohřebiště I, II a III (zde Holubice 1–3) byla objevena při orbě parním pluhem na poli č. parc. 93 v r. 1892 (Schmidt 1893b, 113, plánek na str. 115–116; Pleinerová 1959, 382–384, obr. 173). V kompletně prokopané skupině I. bylo odkryto 14 hrobů, ve skupině II., prozkoumané z větší části, bylo nalezeno 11 hrobů, v částečně odkryté skupině III. pak 3 hroby kostrové a 1 žárový, celkem tedy 29 kostr. a 1 žárový hrob (Schmidt 1893b, 116). Základní údaje o rozměrech a konstrukcích hrobů i kostrách obsahuje tab. na str. 119–120, základní údaje o druzích a počtech milodarů tab. na str. 121–122, detailní popisy následují v textu (op.cit., 116–127).

Podle tabulky na str. 121–122 pocházejí JK ze tří hrobů (č. 12, 13 a jednoho ze skupiny hrobů č. 1–4) ve skupině I., pěti hrobů (č. 2, 3, 5, 9 a 11) ve skupině II. a jednoho hrobu (č. 2) ve skupině III. Ze zmíněných 9 hrobů pochází celkem 41 JK (op.cit.), „40 kusů z nich je kulatých různé velikosti a pouze jeden s ploštělým v podobě knoflíku, tenčí ku kraji, silnější uprostřed“ (op.cit., 125). „Šperku tohoto upotřebeno k ozdobě hrdla i rukou“ (op.cit., 125). Ze dvou hrobů ve skupině II. pocházejí celkem 3 zlaté náuš., v hrobě 3 ve II. skupině byla součástí náhrdelníku z JK i schránka kelnatky (op.cit., tab. str. 121–122).

Vyobrazení na tab. IX a X nejsou provázána s textem a proto není vždy možné určit, který vyobrazený předmět náleží jakému hrobovému inventáři. To se týká i JK (op.cit., tab. IX: 11, X: 4, 5, 15, 16, 17, 20, 21). Nálezy uloženy v NM Praha pod i. č. 13927–13987 (NM 2010).

11. Holubice 1 (PZ)

Hrob 1–4

Hroby vesměs obložené i zavalené kameny prokopali na podzim 1892 bratři Hellerové (Schmidt 1893b, 127). **Jantar:** „Dva korálky jantarové kulaté, velikosti prostředního ořechu, jeden celý, druhý s polovice uchovaným“ (op.cit., 128; NM 2010, i. č. 13931–13932; Vokolek v tisku, tab. 17: 5–6). **Další nálezy:** Z hrobů 1–4 předali nálezci dále bez bližších podrobností 1 nád., 2 únět. jehl., 1 jehl. s kulovitou, šikmo provrtanou hlavicí, 1 jehl. s roztepanou a oboustranně vertikálně svinutou hlavicí, 1 spirál. náram. a 1 drát. náram. (Schmidt 1893b, 127; Vokolek v tisku, tab. 17: 1–4, 7–8).

Hrob 12

Jeden z nejhlubších hrobů byl „vyplněn těsně rovnáným, u stěn kolmo postaveným kamením, celé dno hrobové bylo plochými kameny dlážděno“ (Schmidt 1893b, 129). **Jantar:** „Korálků jantarových nalezeno mimo zlomky 15, jež podivným způsobem rozházeny byly na kostře po celém hrobě“ (op.cit., 134). V NM Praha je uloženo 22 JK (NM 2010, i. č. 13943; Vokolek v tisku, tab. 17: 14). **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., 2 záuš., 1 kroužek (prsten?) u pasu (Schmidt 1893b, 130; Vokolek v tisku, tab. 17: 15–17).

Hrob 13 (?)

Nejhlubší a nejdelší hrob ve skupině, kam. úprava jako u hrobu č. 12 (Schmidt 1893b, 130). **Jantar:** Na tab. na str. 121–122 uvádí autor u tohoto hrobu 5 kulatých JK. V popisu hrobu na str. 130 však o nich není ani zmínky. Vzhledem k tomu, že v celkových počtech s nimi autor počítá, přikláním se k tomu, že nejde o překlep, ale že v hrobu JK původně skutečně byly nalezeny (op.cit., 121–122, 125, 130). Ve sbírkách NM Praha ale JK z tohoto hrobu identifikovány nebyly. **Další nálezy:** 2 tyčink. náram., 1 nád., 1 valoun (op.cit., 130; Vokolek v tisku, tab. 17: 18–20).

12. Holubice 2 (PZ)

Hrob 2

Hrob „byl celý obložen plotnami břidlovými, zasypán prstí, vrch zavalen kameny bulizníkovými“ (Schmidt 1893b, 131). **Jantar:** „a konečně již ve vyhozené výplni hrobové jantarový korálek, s ploštělým v podobě knoflíku s dírkou uprostřed“, Ø 23 mm a síle 5 mm (op.cit., 131; NM 2010, i. č. 13958; Vokolek v tisku, tab. 18: 12). Ø JK je 24 mm, síla 5 mm. **Další nálezy:** 1 litý náram., 1 únět. jehl. (op.cit., tab. 18: 10–11).

Hrob 3

Hrob 2 m dlouhý, stěny obloženy vápenatým pískovcem, vrch hrobu kryl zával z bulizníkových kamenů (Schmidt 1893b, 131). **Jantar:** „Pod krkem kostry pracně vykrájeli jsme mimo zlomky 10 celých korálků jantarových“ (op.cit., 132). V NM Praha doch. 13 JK s Ø 7–12 mm (NM 2010, i. č. 13960; Vokolek v tisku, tab. 18: 14). **Další nálezy:** 2 náram. z drátu, „mezi náramky vyskytla se vápenitá rourka kelnatky a zlomky dvou kroužků tenkých, bronzových snad prstenů“ (op.cit., tab. 18: 13, 15–17).

Hrob 5

Hrob s kam. obložením podél stěn, částečným dlážděním dna a kam. závalem, na dně kostra asi sedmiletého dítěte (Schmidt 1893b, 132). **Jantar:** „Pod krkem 2 korálky jantarové“ (op.cit., 132; NM 2010, i. č. 13963–13964; Vokolek v tisku, tab. 19: 2–3). **Další nálezy:** 1 náram. ze silnějšího drátu, 1 nád. (op.cit., tab. 19: 1, 4).

Hrob 9

Celý hrob vyplněn menšími kameny, kostra silně zetlelá (Schmidt 1893b, 133). **Jantar:** „dva jantarové korálky, jež ležely na prsou ...“ (op.cit., 133), ve sbírkách NM Praha však nebyly identifikovány. **Další nálezy:** 2 jehl. s roztep. a oboustranně vertikálně svinutou hlavicí, 2 zlaté záuš., 1 nád., 1 valounek (op.cit., 133; Vokolek v tisku, tab. 19: 7–10).

Hrob 11

Důkladně upravený, s kam. dlabou, kostra nedochována (Schmidt 1893b, 133). **Jantar:** „o něco výše (než nádobka, ležící ve středu

hrobu – pozn. autora) *mimo zlomky 3 celé korálky jantarové* (op.cit., 134). **Další nálezy:** 1 nád. (op.cit., 134).

13. Holubice 3 (PZ)

Hrob 2

Hrob „*vyplněn celý narovnaným kamenem*“ a obsahoval pohřeb starší osoby (Schmidt 1893b, 134). **Jantar:** „*uprostřed hrobu až pod kostrou 1 korálek jantarový, kulatý*“ (op.cit., 134). **Další nálezy:** 1 dýka na prsou, 2 jehl. s roztep. a oboustranně vertikálně svinutou hlavici (op.cit., 134, tab. IX: 18; Vokolek v tisku, tab. 19: 22–24).

14. Horní Příim (HK)

V Horním Příimu (v r. 1911 uváděný jako Horní Příim) bylo „*pohřebišťe skrčků*“ s milodary náležejícími vesměs klasické UK objeveno „*za myslivnou na pokraji lesa čís. parc. 85, nazývaného „Na Válech*“ (Domečka 1911, 464; tab. XXI: 23–25). V l. 1907–1911 tu bylo při různých příležitostech narušeno větší množství hrobů, mj. i s nálezy skleněných korálů (op.cit., 464–465; tab. XX: 17–19).

Hrob 2/1909

Pod prostředním z dochovaných valů, patrně jednoho z pozůstatků středověkého hrádku (Čtverák et al. 2003, 84), byly v dubnu 1911 prokopány 2 hroby, ležící v hloubce 190 cm. V obou hrobech byly nalezeny skrčené kostry ležící na pr. boku, hlavami k S (Domečka 1911, 465). **Jantar:** Autor uvádí a vyobrazuje 3 JK nalezené na prsou pohřbeného (op.cit., 465, tab. XXI: 23–25). **Další nálezy:** 4 nád. klas. UK, celkem 7 náuš. (jedna při pravé a šest při levé straně hlavy), na prsou jehl. s hlav. stoč. v očko, 1 kroužek (op.cit., 465, tab. XXI: 1–2, 7–8, 28, 30–32).

15. Horoměřice (PZ)

Záchraný archeolog. výzkum na plochách budoucích komunikací v komerční zóně proběhl r. 2003. Krom jiného se podařilo prozkoumat skupinku 5 hrobů klasické UK (č. 13, 15, 20, 21, 22), v hrobech 13, 15 a 21 nalezeno nejméně 23 JK (Řídký — Šulová 2004). Analýza jantaru ze všech 3 hrobů (po jednom vzorku) potvrdila jejich baltský původ (op.cit., 7; sine autor 2004, 23–24).

Hrob obj. 13

Hrob. jáma tvaru pravidelného obdélníku 175 x 112 cm s rovným dnem v hl. 15 cm. Orientace JV–SZ. Při dně kameny (bulžňníky) podél J části delších stěn hr. jámy. Výplň hnědá, hlinitá. Kostra špatně dochována – pouze část kostí horních končetin, lebky a zuby (Řídký — Šulová 2004, 3; obr. 20). Dospělě individuuum starší 30 let (Dobisíková 2004, 22). **Jantar:** Pozůstatek náhrdelníku z JK v oblasti lebky. Přesný počet JK neuveden, na kresebné dokumentaci je patrné 4–5 kusů (Řídký — Šulová 2004, 3; obr. 20). **Další nálezy:** 1 nád., zl. jehl., 2 záuš. (op.cit., obr. 1: 1; 11: 1, 8).

Hrob obj. 15

Oválná hrob. jáma 165 x 120 cm s rovným dnem v hl. 32 cm. Orientace JZ–SV. Kam. konstrukce z bulžňníkových kamenů do velikosti 60 cm, uspořádaných podél stěn hr. jámy – patrně obklopovala schránku. Z kostry, uložené ve skrčené poloze na pr. boku, dochovány kosti dolních končetin, lebky a zuby (Řídký — Šulová 2004, 4, obr. 22). Dospělě individuuum mladší 35 let (Dobisíková 2004, 22). **Jantar:** V oblasti lebky nalezen 1 JK (Řídký — Šulová 2004, 4, obr. 22). **Další nálezy:** 1 nád. (op.cit., obr. 1: 2), 1 jehl. s roztep. a horizontálně svinutou hlavici, zl. jehly či šídla, 1 valoun (op.cit., 4, obr. 1: 2; 11: 2, 12).

Hrob obj. 21

Oválná hrob. jáma 150 x 110 cm s plochým dnem v hl. 83 cm. Orientace JV–SZ. Náročná kam. konstrukce z bulžňníkových kamenů vč. dláždění dna plochými kameny. Z kostry dochovány zuby, část stehenní a pažní kosti. Zjištěno množství kamenů použitých na konstrukci hrobu – hmotnost se pohybovala kolem 4–5 tun (Řídký — Šulová 2004, 5–6, obr. 28). Dítě starší 5 let (Dobisíková 2004, 23). **Jantar:** V oblasti hlavy nalezeny zbytky náhrdelníku z JK; počet neuveden, na jedné z fotografií je patrných nejméně 17 ks (Řídký — Šulová 2004, 6, foto na titulní straně zprávy). **Další nálezy:** 1 nád., 2 únět. jehl., 1 tyčink. náram., 2 záuš., valoun a zl. jehly/šídla (op.cit., 6, obr. 1: 3; 11: 3–5, 9).

16. Hoříněves (HK)

J od obce, na stráni zvané Tumelplatz, bylo r. 1882 při dobývání štěrku objeveno slezské popelnice pohřebišťe, které bylo ná-

sledně zkoumáno dvorním muzeem ve Vídni. „*V blízkosti místa tohoto po pravé straně silnice vedoucí z Hoříněvsí do Sendražic dobýván byl r. 1913 a 1914 štěrk na pozemku Jana Prostředníka (č. kat. 349) ze Sendražic. Při tom dělník Boh. Homolka, který tu pracoval, odkryl v době od května do srpna četné nádoby. Městské historické museum získalo od něho 35 nádob celých a poškozených a něco střepů a mimo to sedm celých a sedm kousků jantarových korálů, náušníci z drátu svinutou s konci přeloženými, kus náušnice z třech drátů, a zlomek náušnice z jednoduchého drátu, vesměs z bronzu (Tab. V, č. 1–25, tab. VI, č. 11–20, 22, 23). Dle výpovědi dělníka odnesl si V. Pultr, řídící učitel v Sendražicích, z Prostředníkova šustrovníku některé nádoby a jantarový korál*“ (Domečka 1932, 51). JK (celkem 7 ks) jsou v Domečkově článku také vyobrazeny (op.cit., tab. V: 17), stejně jako miniaturní nádoby a únětické koflíky.

17. Hostivice (PZ)

Výzkum uzavřené skupiny 11 hrobů (se 17 jedinci) a několika osamoceně ležících hrobů v lokalitě Hostivice - Palouky, na mírném svahu skloněném k J k Litovickému potoku proběhl v l. 2001–2002 (Pleinerová 2009, 197, obr. 1; 2). Nálezy z jantaru byly zjištěny pouze v osamoceně ležícím hrobě č. 1313, autorka je však nevyobrazuje (podobně jako dokumentaci hrobu či jeho polohu na plánu lokality – op.cit., obr. 2) a neuvádí ani jejich počet a umístění v hrob. jámě. Odkryté hroby náležely mladšímu období UK (op.cit., 205).

Hrob 1313

Autorka uvádí, že se jednalo pouze o zbytek dna hrobové jámy v hl. 3–5 cm pod úrovní skrývky, z kostry byly nalezeny jen zuby patřící podle antropologického určení dítěti ve stáří 6 let (inf. I; Pleinerová 2009, 204). **Jantar:** Ve zbytku hrob. jámy (místo neuveden) byly nalezeny rozpadlé JK (počet neuveden; op.cit., 204). **Další nálezy:** Zl. br. plíšku (op.cit., 204).

18. Hrušov (MB)

9 únětických hrobů (celkový plán sond není publikován) bylo prozkoumáno patrně J. Ratajem (autor výzkumu neuveden) před r. 1958 (rok výzkumu neuveden) na k.ú. obce Hrušov (okr. Mladá Boleslav). JK pocházejí z hrobu č. 2 (Rataj 1958, 306; Chochol 1958).

Hrob 2

Hrob ca 200 x 100 cm zavalen kameny, pohlaví neurčitelné, věk neuveden (Rataj 1958, 306). **Jantar:** „*U páne jantarový provrtaný korál ... Krk zdobil náhrdelník z bronzových spirálek a jantarových korálků*“ (op.cit., 306), počet neuveden. **Další nálezy:** 1 záuš., u páne část náramku z dvojité spirály (op.cit., 306).

19. Chotěbudice (dnes část obce Krásný Dvůr, LN)

Uzavřenou skupinu 10 mladoúnětických hrobů prozkoumal v r. 1974 I. Rada z mostecké expozitury AÚ ČSAV. JK pocházejí z dvou hrobů (č. 6 a 33A; Rada 1981, 621, 631).

Hrob 6

Hr. jáma 200 x 130 cm, hl. 55 cm, dochována kam. konstrukce, pohřeb určen jako ženský (Rada 1981, 624, 631, obr. 3). **Jantar:** 2 JK (vnější Ø 7 a 11 mm) a zlomky jantaru. kroužku (rekonstruovaný vnější Ø 12 mm; op.cit., 624, 626, obr. 4: 7, 8) nalezeny na prsou pohřbeného (op.cit., 624). **Další nálezy:** 2 tyčink. náram., 1 únět. jehl., u pasu 6 br. perel (dvě z nich spojeny), 1 nád., zl. záuš. (op.cit., 624, 626, obr. 4: 1, 3–4, 9–10).

Hrob 33A

Hr. jáma 180 x 100 cm, pohřeb ženy v hl. 40 cm (Rada 1981, 628, 631, obr. 2). **Jantar:** Na prsou jehlice a „*obdélný provrtaný jantar závěsek (destička) se zaoblenými rohy a rozměry 35 x 25 x 9 mm; Ø vrtání 4 mm*“ (op.cit., 628, obr. 5: 8), „*bronzové součásti náhrdelníku ležely na prsou a při spodní části trupu*“ (op.cit., 628). **Další nálezy:** 1 nád., 1 jehl. se zdob. krčkem a kroužkovou hlavici, 1 záuš., další součásti náhrdelníku: a) fragmenty trubiček svinutých z tenkého plechu, b) fragmenty drát. spirálek, 3 fragmenty spirálek z roztepaného drátu, spirálka z dvojitého kruh. drátu (op.cit., 628, obr. 5: 1, 4–7, 9, 12, 16). **Pozn.:** Patrně nejde u všech uvedených ozdob o součásti náhrdelníku, ale i náramků (?) nebo nášivky u pasu – revize přesné polohy fragmentů v hr. jámě není na základě publikované dokumentace možná.

20. Chrudim (CR)

Únětické pohřebiště bylo částečně odkryto v areálu tzv. vojenského depa, při Pardubické ul., na parc. č. 853/2 v r. 1952 (záchranný výzkum J. Rataje). Celkem se podařilo prozkoumat 6 kostr. hrobů skřecenců (*Rataj 1952; Frolík 1981*, 8, 19, obr. 9; 6, 10; 6, foto 1; *Frolík — Sigl 1998*, 15, obr. 12).

Hrob 3

Skrčenec na pravém boku, hlavou k J, kosti poničeny, antropol. určení nemožné (*Rataj 1952; Frolík — Sigl 1998*, 15, obr. 12). **Jantar:** „V partii krční“ náhrdelník s 32/33 JK vesměs okrouhlého tvaru s Ø 5,8–10 mm a Ø otvoru 1 mm, „největší korále ležely nejdále od kostry“ (*Rataj 1952*, foto, kresba; *Frolík 1981*, foto 1; *Frolík — Sigl 1998*, 19: A 360, obr. 12). Podle sdělení A. Beneše (čj. 398/72 in *Rataj 1952*) analyzoval C. W. Beck celkem 7 spekter (2457–2463) z hrobu č. 3 (chybně uveden jako 4/1953) a jejich původ určil jako baltský. **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 1 spirál. náramek, lopatka jelena (*Rataj 1952*, foto; *Frolík 1981*, 19: A 359, 361, obr. 9; 6; 10; 6). **Pozn.:** Při rozplavování bylo zjištěno, že kostra měla na levé ruce 2 závitý spirál. náramku, na pravé ruce 3 jeho závitý – byla tedy patrně spoutána (*Rataj 1952*).

21. Jenišův Újezd 1 (dnes zaniklá, TP)

Výzkum J. Beneše (1993) na k.ú. Jenišův Újezd, na levém břehu Lomského potoka, v poloze „Jenišův Újezd - jih“, na ppč. 519 a 532 (*Čech 1995*, 135, 143, 144, obr. 1, 2, 4; 1, tab. 1). Celkem zjištěno 18 hrobů z různých fází UK. Nejstarší hroby 37, 39 a 40 náležely fází Ia–Ib I. Pleinerové, tedy protoúnětickému stupni V. Mouchy, fázi II pak podle autora zastupovaly hroby 22 a 23. „Překvapivý byl nález pohřebiště ze III fáze UK, které svou bohatostí nemá v novodobé archeologii v povodí Bíliny období“ (*Čech 1995*, 143–144). Jantar. předměty pocházejí ze 3 hrobů (2/93, 14/93 a 15/93). Z regionu Pobělí uvádí autor dále „4 naleziště s výskytem předmětů zlatých a na některých lokalitách jsou hrobové nálezy bronzů doprovázeny jantarem“ (op.cit., 146).

Hrob 2/93

Hrob byl částečně poškozen, dochována jen SZ čtvrtina, dochovaná hloubka hr. jámy jen 5 cm, na dně několik kamenů, kosti zeměřelého „zecla ztrávené“ (*Čech 1995*, 137). **Jantar:** 4 JK, „Dva jantarové korály (jeden rozdrčen) na úrovni skrývky v pravděpodobném místě hlavy (tab. I.: 2/93.8), další dva zachyceny při preparaci hrobu v téměř místě 8 cm nade dnem (tab. I.: 2/93.6 a 7)“ (op.cit., 137). **Další nálezy:** 1 kličkovitá záuš. ze zlatého drátu, 4 lité otevřené tyčink. náram. (op.cit., tab. I: 2/93.1-5).

Hrob 14/93

Hr. jáma 240 x 140 cm, kolem hlavy shluk kamenů, skelet dochován, dno v hl. ca 20 cm (*Čech 1995*, 139). Pohřeb muže ve stáří *adultus* (op.cit., tab. 1). **Jantar:** 6 JK, „Na pravém rameni dva jantarové korále (tab. III.: 14/93.4 a 7), dva (jeden zničen) v dlani levé ruky (tab. III.: 14/93.5), jeden mezi párvemi a Z delší stěnou hrobu (tab. III.: 14/93.6). Zlomek jantarového korálu vtačen do dna při levém rameni (tab. III.: 14/93.8)“ (op.cit., 139–140). **Další nálezy:** 2 únět. jehl., 1 hrotitá sekyra – tzv. Stabdolch (podle autora) uložená u nohou (op.cit., tab. III: 14/93. 1–3), u kolen střep ze silnostěnné nádoby.

Hrob 15/93

Jáma 190 x 120 cm, koncentrace kamenů při Z delší stěně, při V a S stěně kamenů méně, v J jen jeden (*Čech 1995*, 140). Pohřeb muže (?) ve stáří *adultus* (op.cit., tab. 1). **Jantar:** 2 JK, „Těsně u týla lebký jantarový korál, další pod kamenem za zády skeletu (tab. II.: 15/93.1 a 2)“ (op.cit., 140). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (op.cit., tab. II, 15/93.3).

22. Jenišův Újezd 2 (dnes zaniklá, TP)

Vedle pohřebiště Jenišův Újezd 1, v poloze „Jenišův Újezd - jih“, uvádí P. Čech (1995, 143, obr. 4: 2, s další lit.) také 2 starší hrobové nálezy z průzkumů Antona Pobela v Hoffmanově pískovně na ppč. 661/62 v l. 1904 („dva hroby s kamenným závalem, v jednom jantarový korál – A. Pobel, Bericht 6. 12. 1904“) a 1906 („jantarový korál a klasická bronzová jehlice – A. Pobel, Bericht 18. 9. 1906“). Jantar. předměty obsahovaly 2 z hrobů. Autor také upozorňuje na skutečnost, že zmíněné nálezy, a ještě některé další z blízkého okolí, ná-

ležejí „III. fázi únětické kultury, která není v severozápadních Čechách právě hojně zastoupena“ (op.cit., 143).

Hrob 1904. Hrob s kam. závalem obsahoval 1 JK (*Čech 1995*, 143; *Pobel 1904*).

Hrob 1906. Hrob obsahoval 1 JK (*Čech 1995*, 143; *Pobel 1906*).

23. Kamýk 2 (dnes součást obce Velké Přílepy, PZ)

Jako první zmiňuje r. 1898 J. Felcman pohřebiště objevené „již před několika lety“ na zahradě majitele mlýna p. B. Ryšánka v Kamýku. Ten uhodil při zakládání blízké zahrady na několik skrčecných koster v hrobech obložených kamenem, v kterých nalezl keramické nádoby. Celkový počet hrobů se neuvádí. Při ohledání sousedního pole J. Felcman další hroby nenalezl, mohly však ležet pod budovami obytného stavení či mlýna. Bronzové ani jiné (jantar.) předměty nalezeny nebyly – podle vyobrazených nádob šlo spíše o nekropoli starší fáze únětické kultury (*Felcman 1898b*, 27–28, obr. s. 25–26). Nálezy jsou v inv. NM Praha (NM 2010) uvedeny pod lokalitou „Kamýk (u Prahy) pole p. Ryšánka“, a „zahrada p. Ryšánka“ (srv. i čj. 7113/47 a 7116/47 ARÚ Praha). Toto pohřebiště označují jako Kamýk 1 (srv. *Vokolek v tisku*, kat. Kamýk, A).

Dodnes jedno z největších odkrytých únětických pohřebišť v Čechách (Kamýk 2) prozkoumal a následně i publikoval V. Schmidt (1899b, 551–562, obr. 2; *Bartelheim 1998*, 260, č. 239; srv. i čj. 7113/47 ARÚ Praha). Pouze sumární publikace však, bohužel, postrádá nejen celkový plán, ale i popisy jednotlivých hrobů a zejména jejich inventářů, které již nelze rekonstruovat. Pohřebiště bylo objeveno na svahu proti obcím Kamýk a Velké Přílepy, „na poli zvaném ‚pod hajnicí‘, označeném v katastr. mapě parcelním číslem 103 ... jež dotýká se na východní straně hluboké, nyní již neužívané polní cesty ... Uvedené pole č. p. 103, rozkládá se na táhlé patě vrchu čelického obci V. Přílepům ... Prokopali jsme důkladně plochu 60 kroků zdělí a 50 kroků šíře, při čemž objeveno bylo celkem 99 hrobů, z nichž bylo 7 již před lety někým jiným rozkopáno“ (*Schmidt 1899b*, 551–552; srv. *Vokolek v tisku*, kat. Kamýk, B). Celkový počet hrobů na pohřebišti Schmidt odhadl na asi 150 (*Schmidt 1899b*, 552). Za zmínku stojí 2 pohřby dětí v nádobách – *píthoi* (op.cit., 555). Milo-dary byly nalezeny v 57 hrobech (ca 58 %), ve 35 (ca 35 %) pak zcela chyběly (op.cit., 556).

Co se nálezy z jantaru týče, autor uvádí (op.cit., 561, obr. 2: 9, 20): „Jantar zastoupen je hojněji a sice v osmi hrobech vždy jako ozdoba krku a to buď v podobě korálků kulatých nebo i podlouhlých (obr. č. 20), nebo v podobě hmotných závěsek, jaké viděti na náhrdelníku (obr. č. 9)“. Dále stojí za to uvést br. dláto, br. sekyru, řadu jehlic, náramků, 1 zlatou náušnici, kelnatku jako součást jednoho z náhrdelníků a také „náhrdelník ze skořápek hlemýžďích“ (op.cit., 559–561, obr. 2: 1–3, 5, 7–8, 10–12, 14, 19). Z výše zmíněných 7 již dříve rozkopaných hrobů byly některé nálezy doneseny dělníky „p. řed. Felcmanovi ku prodeji: bronzová dýka, bronzový náramek, jantarové a bronzové perle a 5 jehlic“ (op.cit., 556).

V el. inventární knize NM Praha (NM 2010) jsou evidovány nálezy z tohoto pohřebiště často i s čísly příslušných hrobů (a s odkazem na článek V. Schmidta; *Schmidt 1899b*), takže je možné se v řadě případů pokusit o rekonstrukci hrobových celků. Posledním č. hrobu, z kterého jsou evidovány nálezy, je 95 (i. č. 11496). Co se jantaru týče, podařily se identifikovat následující nálezy/celky:

Hrob 31

Jantar: V NM Praha dochován náhrdelník z 18/19 soudkovitých JK, Ø 7–11 mm (NM 2010, i. č. 11562; *Vokolek v tisku*, tab. 23: 11).

Hrob 34

Jantar: Patrně náhrdelník z několika JK a spirálek, dochovány jen 2 korálky a 1 spirálka. 1 větší, zploštělý JK, Ø 13 mm (NM 2010, i. č. 11585; *Vokolek v tisku*, tab. 22: 15), 1 menší soudkovitý JK, Ø 10 mm (NM 2010, i. č. 11586; *Vokolek v tisku*, tab. 22: 16). **Další nálezy:** 1 záuš., 1 spir. (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 22: 14, 17).

Hrob 45

Jantar: Doch. 1 rourkovitý JK, podélně provrtaný, dochov. d. 19, Ø 9 mm (NM 2010, i. č. 11553; *Vokolek v tisku*, tab. 24: 10; *Schmidt 1899b*, 561, obr. 2: 20). **Další nálezy:** 1 spir. (NM 2010, i. č. 11552; *Vokolek v tisku*, tab. 24: 11).

Hrob 51

Jantar: Doch. 3 větší a 7 drobných provrtaných JK, Ø 7–13 mm (NM 2010, i. č. 11527–11536; *Vokolek v tisku*, tab. 25: 2). **Další ná-**

lezy: 3 záuš., V. Vokolek uvádí dále 2 nádoby (NM 2010; Vokolek v tisku, kat. Kamýk, B, hr. 51/1, 3, tab. 25: 1, 3–6).

Hrob 52

Jantar: Doch. náhrdelník ze 6 spirálek a 4 JK, 3 z nich jsou ploché, obdélné a 1 kulatý, zploštělý (NM 2010, i. č. 11522; Vokolek v tisku, tab. 25: 8; Schmidt 1899b, 561, obr. 2: 9). **Další nálezy:** 1 cyper. jehl., 2 drát. spirál. náram. (NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 25: 7, 9–10).

Hrob č. ?

Podle V. Vokolka výzkum J. Jíry patrně na stejné lokalitě (parc. 103) – jde o 1 ze 7 na lokalitě dříve prozkoumaných hrobů (Vokolek v tisku, kat. Kamýk, F, hr. 1). **Jantar:** 4 celé a 16 zl. JK (NM 2010, i. č. 11612–11615; Vokolek v tisku, tab. 27: 7–10, 12), 5 spir., 2 plech. trub. (NM 2010, i. č. 11616–11623; Vokolek v tisku, tab. 27: 1–6, 11). **Pozn.:** V pozn. uvedeno „Z kopání p. Jíry – kostrové hroby – PA XVIII, 551 – inv. č. 11612–11623 jsou z jednoho náhrdelníku“ (NM 2010).

Pod lokalitou „Kamýk (u Prahy)“ je uveden pod i. č. 14520 ještě 1 malý, soudkovitý jantar. korál s Ø 7 mm s údajem v poznámce „únět. kostr. hrob“ a uvedeným původem získání „vlastní výkop“ (NM 2010), není však zřejmé, zda náleží také k některému z hrobů na pohřebišti č. 2

24. Kamýk 3 (dnes součást obce Velké Přílepy, PZ)

K nálezů pohřebiště J. Felcman uvádí: „Na panských pozemcích, náležejících alod. dvoru v Kamýku bývalého panství Statenického, jehož majitelkou jest Bedřiška baronka Dlouhoveská z Dlouhousí, bylo v roce 1904 uhozeno na poli označeném parcel. číslem 190/1 a majícím název nad „synagogou“, na nové hroby v této krajině, již vícekrát objevené a prozkoumané, s kostrami skrčenými“. Nově odkryté pohřebiště čítalo „pouze 7 hrobů“ (Felcman 1908a, 237), dva z nich (č. 2 a 6) obsahovaly jantar. nálezy. Za pozornost stojí dřevěné konstrukce zjištěné v některých hrobech (op.cit., 238) a také inventář hrobu č. 5 – úněť. jehl., dýka, dláto a záušnice (op.cit., 239, obr. 1).

Hrob 2

Hrob ca ½ m hluboký, s kam. dlážděním dna; „na této dlažbě bylo narovnáno dříví podél celého hrobu a v celé jeho šířce, stěny hrobové pak vyloženy rovněž kamenem a dřevem, též i vrch byl přikryt dřevem...“ Kostra náležela dospělému jedinci (Felcman 1908a, 239). **Jantar:** „... a pod krkem jeden velký jantarový korál“ (op.cit., 239). **Další nálezy:** 1 malý stěp pod hlavou (op.cit., 239).

Hrob 6

Kamenem (bez stop dřeva) vyložený hrob obsahoval kostru dospělého jedince (Felcman 1908a, 240). **Jantar:** „V uvedené nádobce nalezeno jedno bronzové dvojité šídlo, 45 mm dlouhé a jeden velký, jantarový korál“ (op.cit., 240). V NM Praha neidentifikován (Vokolek v tisku, kat. Kamýk, F, hr. 6/4). **Další nálezy:** 1 nád. za hlavou, 1 úněť. jehl. na prsou, 1 šídlo v nádobce (Felcman 1908a, 240, obr. 2: 3; Vokolek v tisku, tab. 27: 31–33).

V inv. knize NM Praha se pod lokalitou Kamýk (u Prahy) „panské pole“ případně „panské pole, ppč. 190/1“ (NM 2010) pod nálezy z výše uvedených hrobů skrývá i „½ většího, kulatého jantarového korálu provrtaného“ (i. č. 11661; Vokolek v tisku, tab. 27: 16), který má pocházet z hrobu č. 1, stejně jako 4 zl. jehlice (i. č. 11660), část téže, další jehlice (11662) a kousky dřeva (11663–11666). J. Felcman ale uvádí z hrobu č. 1 jen zmíněné dvě jehlice a výslovně píše, že „dalších artefaktů v tomto hrobě nebylo nalezeno“ (Felcman 1908a, 238–239). Podle V. Vokolka se v případě JK i. č. 11661 může jednat o JK z hrobu č. 2 (Vokolek v tisku, kat. Kamýk, F, hr. 1, 2).

Za součást tohoto pohřebiště (Kamýk 3) považuje M. Bartelheim (1998, 260, č. 241) i hroby odkryté později a publikované J. Neustupným (Neustupný 1933, 59–60, obr. 40, 41): „Při orání na Ženíškově poli v Kamýku (okres Praha) byly vyvaleny kameny z únětických hrobů, z nichž byly 3 neporušené, 2 prokopalo Národní muzeum, 1 p. F. Blažek. Při sondování přišlo se i na hroby již vybrané při dřívějších výkopech.“ V inv. knize NM Praha jsou nálezy uvedeny pod lokalitou „Kamýk (u Prahy) pole p. Ženíška“ (NM 2010).

Hrob 1

Popis: Hrob byl zavalen kameny, hl. 1 m, d. 150 cm, š. 90 cm, kostra jen zčásti dochovaná, na dně velké kameny „před obličejem, za zády a proti kolenům“ (Neustupný 1933, 59). **Jantar:** „na krku byl náhrdelník z bronzových spirálek, plechových trubiček a jantarových korálů“ (op.cit., 59). Plechové trubičky byly dvě (op.cit., 59, obr. 40: 9–10), spirálek 7 (op.cit., 59, obr. 40: 2–8; NM 2010, i. č. 43397–43405). „Jantarový korál, plochý, obdélníkový se zaoblenými rohy, jest podélně provrtán. D. 34, š. 22, v. 7 mm. Druhý jantarový korál jest rovněž plochý, obdélníkový, příčně provrtaný. D. 26, š. 20, v. 4 mm (obr. 40, č. 16–17). Tři jantarové korále jsou vejčité protáhlé, podélně provrtané (d. 29, 25 a 19 mm) a jeden korál jest kulovitý, zploštělý, provrtaný. Pr. 11 mm (obr. 40, č. 11–14). Ze 7 jiných jantarových korálů jsou jen zlomky“ (Neustupný 1933, 59, obr. 40: 11–14, 16–17). Neustupného popisy odpovídají popisům a vyobrazením v inv. knize NM (NM 2010), kde jsou JK z tohoto hrobu uloženy pod i. č. 43406–43412. **Další nálezy:** 1 nád., 1 jehl. s kroužk. hlavicí, 1 šídélko (Neustupný 1933, 59, obr. 40: 1, 15; 41: 1).

25. Kanín (část obce Opolany, NB)

Výzkum 7 únětických hrobů v Kaníně (okr. Nymburk) v r. 1962 provedl L. Hrdlička v rámci výzkumu slovanského pohřebiště (Hrdlička 1968, 511, obr. 1). Jantar. předměty pocházejí z jednoho hrobu (č. 7).

Hrob 7/62

Hr. jáma 219 x 130 x 61 (124) cm, v S polovině „spočívala na dně téměř úplně strávená kostra dítěte“ (Hrdlička 1968, 514, obr. 3: 2). **Jantar:** Náhrdelník z 12 JK (Ø 6 mm) a 40 soudkovitých bronzových korálků v oblasti krku (op.cit., obr. 4: 12). **Další nálezy:** 1 úněť. jehl., 1 kroužek, 2 nád. (op.cit., 514, obr. 4: 10–11, 13), opukový kámen.

26. Kolín (KO), Zálabí

F. Dvořák uvádí bez udání roku objevu, že „při plánovitěm odkopávání hlíny na kolínské „Vinici“ (na Zálabí) přišlo se na 3 kostrové hroby únětické“ (Dvořák 1927, 366). Hrob č. 2 obsahoval jantar.

Hrob 2

Hrob s d. 142, š. 92 a hl. 96 cm byl uložen v prosté zemi. Byla v něm uložena „špatně zachovaná skrčená kostra (ž.), směrem J–S, na pravém boku, obličejem k V“ (Dvořák 1927, 367). **Jantar:** Autor uvádí: „pod dolní čelistí nalezeny 3 ostře vyhraněné jantarové korále“ (op.cit., 367, tab. XCIV: 32–34). O případném vrtání se autor nezmiňuje. **Další nálezy:** Před pánví miniaturní kulovitá nádoba, 2 záuš. s Ø 2 cm, na každém spánku jedna (nevyobrazeny), pod hlavicí levého humeru zlomek cyper. jehl. (op.cit., 367, tab. XCIV: 35, 38).

27. Korno (BE)

D. Stolz a V. Matoušek uvádějí v kapitole o osídlení únětické kultury na Berounsku mimo jiné, že „jedinele součásti hrobových výjav byly zachráněny ... především v Korně, kde byla získána bronzová jehlice v podobě kříže s kroužky na konci ramen, jehlice s rozšířenou hlavicí s ouškem, bronzová dýčka, šídlo v kostěné rukojeti, náhrdelník z jantarových perel a spirálovitých bronzových rourek či kroužky z dvojitého drátu“; z JK jsou vyobrazeny 2 celé a 4 větší zlomky (Stolz – Matoušek 2006, 106, obr. 15 na str. 106). Nálezy z hrobů u Korna nedaleko Berouna (s výjimkou jantarových) stručně zmiňuje i J. Smolík (1891, 429), a to s odkazem na časopis Světozor (Světozor 1886, str. 685 a 687). Zde jsou z únětických nálezů uvedeny (B. K–a. 1886, 687, obr. s. 685) a vyobrazeny výše zmíněná jehlice (obr. s. 685: f), čepel dýky (obr. s. 685: k), jedna z více nalezených spirálek (obr. s. 685: p), úněť. jehlice (obr. s. 685: n), šídlo s kostěnou rukojetí (obr. s. 685: m) a jeden JK (obr. s. 685: o). Podle textu Světozoru předali nálezci předměty do NM (op.cit., 687), kde jsou uloženy pod inv. č. 11892 (st. i. č. 1796) 2 celé (Ø 9 a 6 mm) a poloviny 4 dalších JK s Ø 10 mm (NM 2010; Vokolek v tisku, kat. Korno, 5, tab. 29: 11).

28. Kostelec nad Labem (ME)

V NM Praha je uloženo několik předmětů (nádobky, čepel dýky, zl. drát. náramků, prsten, záuš., br. trubičky, br. šídlo, 3 úněť. jehl., 1 jehl. s roztepanou a vertikálně oboustranně svinutou hlavicí), ná-

ležejících klasické fázi UK a pocházejících podle údajů v inv. knize (NM 2010) z nejméně 15 kostr. hrobů, z nichž nejméně dva (č. 1 a 2) měly být nalezeny na zahradě p. Pekárka v Kostelci n. L. K. Sklenář (1982, 131–132) uvádí, že tyto nálezy pocházejí z kostr. hrobů objevených r. 1904 či dříve a do muzea se dostaly jako dar p. O. Vyskočila a p. Pekárka. K. Sklenář cituje i čj. 2446/49 a ARÚ 2675/41, kde jsou uváděné nálezy vyobrazeny na fotografii, a to vč. jantar. předmětů.

Hrob 8

Jantar: „1 plochý, okrouhlý jantarový terčík o průměru 30 mm s 1 okrouhlým otvorem ve středu (průměr 4–5 mm) a jedním oválným otvorem vedle (4x1 mm)“, disk má sílu 7 mm (NM 2010, i. č. 11756; Vokolek v tisku, kat. Kostelec nad Labem, 8/1, tab. 29: 27).

Hrob 14

Jantar: 1 celý JK (Ø 9 mm) a 5 zl. JK s Ø ca 8 mm (NM 2010, i. č. 11763–11767; Vokolek v tisku, kat. Kostelec nad Labem, 14/1, tab. 30: 4–5).

29. Krnsko (MB)

V čj. ARÚ č. 167/22 se poprvé dočteme o nálezů na pozemku p. Žáka, obchodníka v Horním Krnsku. V čj. ARÚ č. 354/22 se k tomu uvádí, že šlo o hromadný hrob, porušený částečně už před příchodem zástupce ARÚ (některé předměty byly již vyjmuty – min. 1 nejzachovalejší lebka a 1 nádobka uložená v muzeu v Ml. Boleslavi) a dále se píše: „Ústav vykopal tam celkem 7 hrobů, obsahujících skrčené kostry, které byly částečně nebo zcela obloženy kameny. Při kostrách byly bronz. náušnice a jehla, jiná kostěná a jantarové korále neb závěsy. Naleziště toto spadá do mladšího dílu periody únětické“. Podle zjištění mohutných kam. desek pokračovalo pohřebiště patrně také na sousedních pozemcích. V čj. ARÚ č. 1876/49 je uvedeno, že keramika a bronz z pole p. Žáka, kostr. hr. 1–8 se nacházejí v NM pod č. 45355–409. Pod těmito inv. čísly jsou v NM Praha dodnes dochovány nálezy z hrobů prozkoumaných Státním archeologickým ústavem na poli p. Žáka v Krnsku (NM 2010). Předměty náležejí vesměs klasické fázi únětické kultury.

Hrob 1

Jantar: „Trojúhelníkový jantarový korálk přičně provrtaný. Hrot chybí. V = 28 mm“ (NM 2010, i. č. 45368), 2 zlomky plochých jantarových korálků, přičně provrtaných“ (i. č. 45369–45370), „prstencový jantarový korálek, poškozovaný. Pr = 11 mm“ (i. č. 45371). **Další nálezy:** 1 nád. u hlavy, 1 nád. u nohou (i. č. 45356), 2 záuš., 7 spirálek, 1 jehl. s roztepanou hlavicí svinutou v očko (NM 2010).

Hrob 3B

Jantar: „Náhrdelník ze 16 jantarových korálků s rozrušeným povrchem. Tvar soudkovitý a prstencovitý. Pr = 6–12 mm“ (NM 2010, i. č. 45381), „drť z rozrušených jantarových korálků“ (i. č. 45382). **Další nálezy:** 1 klas. koflík, 1 baňatá nád. s výčnělkem pod okr., dobytčí lopatka (NM 2010).

30. Ledce (KL) (někdy uváděno jako Řisuty)

Neznámý autor ve zprávách a drobnostech v V. sešitu XIV. dílu Památek archeologických uvádí, že u vsi Řisut, v místech „na kopcích“ zvaných byly odkryty 2 pohanské hroby. V prvním hrobě byla v hloubce 1 m nalezena lidská lebka a u ní 4 náušnice ze zlatého drátu, dále byl vykopán i zlomek drátu a „jantarové korale, z nichž prostřední je největší, ostatní menší“, dále autor uvádí 2 únět. jehl., „široké bronzové náramky na hnátech kostry navlečené“, nikde však není rozlišeno, jaké předměty byly vyzvednuty z jakého hrobu. Oba hroby však byly vyloženy „pískovcovými plackami“ (sine autor 1888, 262–263).

Anonym (–z. 1888, 320–322) referuje o nálezech z pohřebiště, které na svém poli „v katastru obce Ledce na panství Smečenském“ při odklizení kamenů objevil V. Zahradka z Řisut. Poněvadž ale „hlavním účelem práce bylo odstranění kameny, bylo mnoho věcí v hrobech objevených hlavně s počátku pohozeno a ztraceno, tak že jen nepatrná část se zachovala“. Autor píše o kam. konstrukcích hrobů, špatně dochovaných kostrách a přináší „popis předmětů z pohřebiště zachovaných“: mimo jiné šlo celkem o 6 (7) zlatých předmětů, náušnic a prstenů, dláto, jehlice, náramky, nádoby a také „Čtyřicet jeden koral jantarový nejrůznější formy a velikosti od plochých kotoučků s průměrem 5 mm. až do válečků neb sploštělých kuliček s průměrem 17 mm. Povrch všech jest úplně zvětralý,

bledě žlutý; jádro má však posud jasný do ruda přecházející lesk, místy až ohnivý“. Všechny nálezy (kromě jednoho zlatého prstenu zakoupeného muzeem ve Slaném) byly uloženy v zemském muzeu.

Nálezy z Ledců, které se dostaly do sbírek Zemského muzea, zmiňuje o rok později i J. Smolík a krom jiného uvádí (Smolík 1888, 315): „Archaeologický Sbor Musea král. Českého odbýval řádné schůze dne 3. února a 4. května. V době té udal se důležitější nález u Ledce nedaleko Slaného ... kde se uhodilo na celé kostry skrčené v hrobech kameny lemovaných ... Z uložených tam milodarů získalo Museum ... 40 jantarových koralů různé velikosti ... a ze zlata: 3 svítky ... a 3 prsteny“.

O nálezů dalšího hrobu „U Ledce v okrese Slanském (viz str. 320)“ informuje opět anonym (sine autor 1889, 473). „Při odkopávání hlíny na stráni směrem ke Smečnu odkryli dělníci letos opět pohanský hrob, v němž mimo úplně spráchnivělý trup lidský nalézaly se různé nádoby hliněné, bronzové nástroje a ozdoby, jakož i zlaté prsteny. Z věcí nalezených podařilo se zvláště v celosti zachovati dvě větší nádoby hliněné, zcela malý kalíšek hliněný bez ozdoby, pěknou vroubkovanou sponu bronzovou, několik delších jehlic bronzových s úhledným ouškem, jantarové ozdoby různé velikosti na povrchu zcela zvětralé, malý nůž bronzový a zvláště dva úplně zachovalé zlaté prsteny. Prsteny hadovitě svinuté jsou stejného rázu a tvaru jakého byly před rokem v týchž místech anebo ještě dříve u malé Kvíce nalezené prsteny, jež chovají se v městském muzeu v Slaném. Celý nález zakoupen byl pro městské museum v Slaném.“ Z uvedené nevyplývá, jde-li o stejné naleziště, ani jedná-li se opět o hrob únětický (bronz. spona, bronz. nůž?). Tento nález však mimo jiné cituje J. Smolík v publikaci pohřebiště ve Zvoleněvsi, když píše (Smolík 1891, 429): „Hroby u Ledce blíž Slaného vyskytly se v neznámém počtu. Dobyty byly z nich tři náušnice ze zlatého plechu ... Mimo to zde objeveny tři svítky z dvojnásobného zlatého drátu, 41 jantarový koral, bronzové dlátko a pět jehlic s úškem a šestá s očkem“, dále 3 náramky, 2 nádoby a kam. klín „(Pam. XIV. 320. a 473)“.

J. L. Pič (1899, 197, tab. XIII: 4, 8) uvádí nález pod lokalitou „Řisuty-Ledce“ a vyobrazuje krom jiného dva náhrdelníky ze 14 a 27 JK a odkazuje na informaci J. Smolíka v Památkách XIV (Smolík 1888, 315).

V soupisu únětických nálezů ze Slánska, ze sbírek městského muzea ve Slaném, uvádí J. Böhm z tohoto pohřebiště následující nálezy (Böhm 1933, 63): „Ze známého únětického pohřebiště (P.A. XIV, 262) «na kopcích» pocházejí dále popsané nálezy ... pohřebiště se nalézá mezi obcemi Řisuty a Ledce ... Zlatý prsten ... (podobá se zcela prstenům ze Slaného, viz dále) ... – 11 jantarových kulovitých korálků různé velikosti (tab. VII, č. 11). – Dvě zlaté drátěné klíčkovité náušnice (tab. VII, č. 9–10)“ (op.cit., 63, tab. VII: 11).

Podle čj. ARÚ 2958/1941 bylo v NM Praha z Ledců kromě únětických jehlic a dalších šperků uloženo také celkem 41 jantar. korálků – pod i. č. 11854 náhrdelník z 14 jantar. korálků a pod i. č. 11855 náhrdelník z 27 jantar. korálků (Vokolek v tisku, kat. Ledce, 20–21, tab. 32: 23). V el. databázi NM (NM 2010) je u nálezů i. č. 11854 v poznámce odkázáno na článek J. Smolíka (Smolík 1888, 315).

Shrnout můžeme, že v Ledcích (někdy uváděno i pod lokalitou Řisuty) byly objeveny postupně pravděpodobně 3 únětické hroby, z kterých pocházejí JK – 2 v r. 1888 (nálezy v NM Praha, 2 náhrdelníky, 14 a 27 JK) a 1 v r. 1889 (nálezy v muzeu ve Slaném, „jantarové ozdoby různé velikosti“).

31. Libčany (HK)

L. Domečka uvádí, že „první, pokud známo, čtyři hroby skrčků r. 1845 prokopali v Libčanech na návrší «Obcí zvaném farář J. Kašpar. V nich nalezl nádoby typu únětického, kostěnou jehlic, jantarové korále a bronzový kroužek“ a odkazuje při tom ještě na starší Kašparův článek v Časopise Českého Musea 1847, str. 220 (Domečka 1911, 459). Z daleko podrobnějšího popisu J. Kašpara z 15. července 1845 (Kašpar 1847, 220–222) vyplývá, že k nálezů a prokopání 4 hrobů došlo v SZ části návrší zvaného Obeč, ležícího „pět minut k západu od Libčan“. Z hrobu č. 4 pocházejí 3 JK.

Hrob 4

Podle autora bylo ve výplni „asi za šturtci bílého čistého popela ... pod popelem ležela lebka tak na hnátech ... uložena“, obličejem k V (Kašpar 1847, 221–222). **Jantar:** Autor píše o vrstvě popela, „v němž se tř jantarových koralů, dva velikosti bohatého hra-

chu a jeden o něco hrubší nalezlo“ (op.cit., 221–222). **Další nálezy:** 1 záuš. u lebky, 3 nád. před obličejem, z toho 1 koflík, 1 mísa a 1 hrnek s téměř hrotitým dnem (op.cit., 221–222).

32. Liběšovice (dnes část obce Blšany, LN)

Výzkum dvou skupin „mladoúnětických“ hrobů JZ od obce Liběšovice u Podbořan (okr. Louny) proběhl na podzim 1933 a na jaře 1934 (kompletní publikace s další literaturou viz Moucha — Pleinerová 1966; srv. Streit 1935). Velikost pohřebiště, rozkládajícího se v poloze „In den Gruben“ na pozemku p. Kohna (č. parc. 349) a dále V směrem na pozemcích p. Hittmanna a Hertla, není přesně známa, podle autorů můžeme celkový počet hrobů v obou skupinách odhadnout na ca 60, z toho 34 s inventářem (op.cit., 515–516, 522, 539, obr. 10, 11). Pohřebiště patří k největším a nejbohatším v SZ Čechách a jeho inventář je plně srovnatelný s bohatými středočeskými nekropolemi (op.cit., 522). Většina hrobů měla vnitřní kam. konstrukci, autoři uvádějí „pozorování výkopců, že ve zvlášť bohatých hrobech byli zemřelí uloženi ve světlé vrstvě moučného vzhledu“ popisované jako „weiße mehlige Masse“ (op.cit., 517). Ze 4 hrobů (hrob 2 – 2 kusy, hr. 17 – 2 ks, hr. 20 – 2 ks, hr. 22 – 1 kus) pocházejí vlasové ozdoby ze zlatého drátu (op.cit., 538). Jantar. předměty byly nalezeny v 18 hrobech (11, 12, 13, 17, 18A, 19, 20, 22, 24, 26, 28, 32, 34, 37, 38, 39, 40, 45; op.cit., 536–537).

Hrob 11

Údajně dětský hrob (Moucha — Pleinerová 1966, 518). **Jantar:** Autoři uvádějí „tři jantarové perly z náhrdelníku“ (op.cit., 518, obr. 2: 14–15). **Další nálezy:** Autoři uvádějí „značně korodované zlomky jehel dvou jehlic nejspíše typu únětického“ (op.cit., 518).

Hrob 12

Údajně dětský hrob (Moucha — Pleinerová 1966, 518). **Jantar:** Autoři uvádějí „jantarový korálek z náhrdelníku“ (op.cit., 518, obr. 2: 18). **Další nálezy:** 2 tyčink. náram., 1 únět. jehl. (op.cit., 518, obr. 2: 16–17, 19).

Hrob 13

Jantar: Autoři uvádějí „Náhrdelník složený přibližně z dvaceti jantarových kulovitých perl různých průměrů, z jednoho jantarového válcovitého korálku, z trubičky stočené z bronzového drátu a z trubičky dentalie“ (Moucha — Pleinerová 1966, 518, obr. 2: 20). **Další nálezy:** Větší část únět. jehl., zlomek (téže?) jehlice (op.cit., 518, obr. 2: 22–22).

Hrob 17

Jantar: Autoři uvádějí „náhrdelník složený z jedenácti jantarových korálků různé velikosti a ze čtrnácti trubiček svinutých z bronzového plechu“ (Moucha — Pleinerová 1966, 519). Vyobrazeno 5 JK (op.cit., obr. 3: 4). **Další nálezy:** 1 nád., 2 zlaté kličkovité záuš. Ø 13 mm, v. 9 a 12 mm, váha obou 8,6 g, dále jako vlas. ozdoby trubičky svinuté z drátku, jehla z jehlice, před ústy oblázek (op.cit., 519, obr. 3: 3, 5–7).

Hrob 18A

Jantar: Autoři uvádějí „náhrdelník složený ze třinácti válcovitých, kulovitých a diskovitých jantarových perl a z jedné soudkovité bronzové perly“ (Moucha — Pleinerová 1966, 519, obr. 3: 10). **Další nálezy:** 1 nádobka, 2 záuš., 1 únět. jehl. Podle inventáře žateckého muzea ležel u úst pohřbeného kus červeného kvarcitu (op.cit., 519, obr. 3: 8–9). **Pozn.:** Podle C. Streitové (Streit 1935) měl být hrob 18B porušen mladším hrobem 18A (op.cit., 519).

Hrob 19

Kostra měla být uložena v hloubce 80 cm ve vrstvě světlého materiálu popisované C. Streitovou jako „weiße mehlige Masse“ nebo „eine Schichte weissen Materials“ (Moucha — Pleinerová 1966, 519). **Jantar:** Autoři uvádějí „náhrdelník složený z dvaceti kulovitých jantarových perl“, ze kterých je vyobrazeno 11 (op.cit., 519, obr. 3: 13). **Další nálezy:** 1 nád., zl. 2 záuš., zl. dvou vlasových kroužků, 1 únět. jehl. (op.cit., 519, obr. 3: 12, 14–16).

Hrob 20

Dětský pohřeb uložen v hloubce 60 cm „ve vrstvě světlého materiálu (obdobná situace jako v hrobě 19)“ (Moucha — Pleinerová 1966, 519). **Jantar:** Autoři uvádějí „náhrdelník složený z jantarových kulovitých korálků různých velikostí“ (op.cit., 519). Celkový počet neuvádějí, vyobrazeno je 9 (op.cit., obr. 4: 2). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. ve dvou zl., „dvě malé kličkovité záušničky o průměru 9 mm,

svinuté ze zlatého drátku“, u úst pohřbeného „asymetricky ohlazený valounek“ (op.cit., 519, obr. 4: 1, 3–4).

Hrob 22

Jantar: Autoři uvádějí „náhrdelník složený z deseti (jedenácti?) jantarových korálků kulovitého tvaru, ze čtyř schránek dentalií a z jantarového terče (průměr 30 mm) uprostřed kruhovitě vyřezaného“ (Moucha — Pleinerová 1966, 519–520, obr. 4: 14, 18), a dále „v bederní krajině ležel provrtaný diskovitý terč (průměr 31 mm) z červeného jantaru“ (op.cit., 520, obr. 4: 15). Z uvedených 10/11 JK vyobrazeno 9 (op.cit., 520, obr. 4: 18). **Další nálezy:** U lebky se našla malá zlatá náušnice s Ø 10 a výškou 9 mm, na hrudi únět. jehlice, u hlavy 3 zl. br. tyčinky (část jehlice?), u úst zemřelého zahrocený kámen a šedý oblázek s obroušenou ploškou (op.cit., 520, obr. 4: 11–13, 15–17).

Hrob 24

Dospělý jedinec (Moucha — Pleinerová 1966, 520). **Jantar:** Autoři uvádějí „náhrdelník složený z dvaceti osmi jantarových kulovitých korálků různých velikostí (průměr 8–20 mm)“ (op.cit., 520). Vyobrazeno jen 26 JK (op.cit., obr. 7: 1). **Další nálezy:** 1 nád., zlomky kličkovité záuš., zlomky drát. kroužku, 1 únět. jehl., u úst zemřelého trojhranné kam. hladítko (op.cit., 520, obr. 7: 2–5).

Hrob 26

Jantar: Nalezena „jantarová kulovitá perla, nejspíše součást náhrdelníku“ (Moucha — Pleinerová 1966, 520, obr. 4: 19). **Další nálezy:** 1 nád., zl. kličkovité záuš., zl. vlasových kroužků (op.cit., 520, obr. 4: 20–21).

Hrob 28

Jantar: Náhrdelník složený z drátěných či plechových trubiček (pro silnou korozi nelze blíže určit: Moucha — Pleinerová 1966, 520, obr. 5: 6), „náhrdelník byl doplněn jantarovými perlami, ze kterých se zachoval pouze jeden kus (obr. 5: 4)“ (op.cit., 520, obr. 5: 4). **Další nálezy:** 1 br. „cívka“, neboli „tyčinkovitě spinadlo, zakončené na koncích kuželíky“, 1 br. šidélko, 1 únět. jehl., „několik amorfních malých bronzových plíšků (jeden s nýtkem) pocházejících z předmětů neznámého účelu a tvaru“ (op.cit., 520, obr. 5: 2–3, 5).

Hrob 32

Jantar: Autoři uvádějí „náhrdelník složený z trubiček stočených z bronzového drátu, z plechových rourek a několika jantarových korálků“ (Moucha — Pleinerová 1966, 521, obr. 7: 8–11). Celkový počet JK neuveden, vyobrazeny jsou 3 (op.cit., obr. 7: 8–10). **Další nálezy:** 1 nád., zl. 2 náramků z dvojitého drátu s příčným drátěným vnutím a Ø 55 mm, zl. náramečku z tenkého drátu, zlomky kličkovité záuš., 2 cyper. jehl., oblázek (op.cit., 521, obr. 6: 2–7, 12). **Pozn.:** Obě cyperské jehlice ležely v hrobě překříženy (op.cit., 521).

Hrob 34

Jantar: Autoři uvádějí „náhrdelník ze čtyř protáhlých soudkovitých a z řady kulovitých jantarových korálků různé velikosti“ (Moucha — Pleinerová 1966, 521). Celkový počet JK neuveden, vyobrazeny jsou 3 JK protáhlého tvaru a 2 kulovité (op.cit., obr. 6: 17). **Další nálezy:** 1 nád., „nárameček složený z osmnácti bronzových soudkovitých perl“, 1 únět. jehl., 1 br. šidélko, valoun (op.cit., 521, obr. 6: 13–16). **Pozn.:** V pozn. 13 (str. 521) autoři uvádějí k tomuto hrobu některé bližší údaje z žateckého inventáře, podle kterého hrob obsahoval „skřecenou kostru uloženou ve světlé vápnité „mouce podobné vrstvě“. Pod nohama nádobka, vlevo od ní šidélko, vpravo ohlazený červený oblázek. U žeber bronzová jehlice, před hrudí ležel nárameček složený z 18 soudkovitých bronzových korálků a na hrdle náhrdelník složený z jantarových perl“ (op.cit., 521).

Hrob 37

Podle údajů v inventáři žateckého muzea se tento hrob „vyznačoval složitou střežovitou konstrukcí“ (Moucha — Pleinerová 1966, 522). **Jantar:** Autoři uvádějí „náhrdelník z kulovitých jantarových korálků, z jantarového hranolovitého závěsku (zachoval se jen zlomek) a z trubiček svinutých z bronzového plechu a drátu“ (op.cit., 521–522). Celkový počet JK neuveden, vyobrazeno jich je 5 (op.cit., obr. 7: 15) a zl. závěsku (op.cit., obr. 7: 16). **Další nálezy:** Pod hlavou zl. záuš. z drátu, 1 únět. jehl., mezi pánví a dolními končetinami hladký kámen (op.cit., 522, obr. 7: 13–14).

Hrob 38

Jantar: Autoři uvádějí „náhrdelník z kulovitých jantarových perl různých rozměrů“ (op.cit., 522). Celkový počet JK neuveden, vyobrazeno jich je 6 (op.cit., obr. 8: 3). **Další nálezy:** 2 únět. jehl. (op.cit., 522, obr. 8: 1–2).

Hrob 39

Jantar: Autoři uvádějí „náhrdelník složený z drobných kulovitých jantarových korálků“ (Moucha — Pleinerová 1966, 522). Celkový počet JK neuveden, vyobrazeno jich je 11 (op.cit., obr. 8: 7). **Další nálezy:** Nárameček z drátu, zlomky klíčovitých záušnic, 2 únět. jehl., oblázek (op.cit., 522, obr. 8: 4–6, 8–9).

Hrob 40

Jantar: Autoři uvádějí „náhrdelník z kulovitých a diskovitých jantarových korálků, z bronzových soudkovitých perliček a z krátkých trubíček zhotovených ze spirálovitě svinutého bronzového drátka“ (Moucha — Pleinerová 1966, 522). Celkový počet JK neuveden, vyobrazeno jich je 28 (op.cit., obr. 8: 16), dále 1 spirálka a 2 br. perličky (op.cit., obr. 8: 14–15). **Další nálezy:** 3 únět. jehl., br. drátek, u nohou zemřelého černý trojhranný kámen (op.cit., 522, obr. 8: 10–13, 17).

Hrob 45

Jantar: Podle popisu v deníku J. Sykory (Moucha — Pleinerová 1966, 515) měl hrob obsahovat „náhrdelník z bronzových trubíček a jantarových korálků“ (op.cit., 522, pozn. 15), jejich počet ale uveden není.

33. Lochenice (HK)

Na zahradě statku Václava Koutníka č. 22 v Lochenicích byly při různých zemních pracích v l. 1878, 1903 a 1906 objeveny 3 únětické hroby. Dne 12. února 1906 našli dělníci při odkopávání zeminy 2 nádoby. Podle vypravování dělníků měly z první nádoby (klasický únětický koflík; Domečka 1911, tab. XX: 16) vypadnout „dva bronzové spirálovité náramky, dvě náušnice z dvojitě zlatého drátu spirálovitě stočené, jehlice s obráceně konickou hlavičkou a ouškem na vrchu, jehlice v kroužek zakončená s řetízkiem o dvou článcích, plíšek vesměs z bronzu, a náhrdelník sestávající ze čtyř nepracovaných kusů jantaru a jantarového korálu, tří rourek z bronzového drátu stočených a čtyř zlomků rourky z bronzového plechu“ (op.cit., 464; tab. XXII).

Hrob z r. 1906

L. Domečka uvádí, že „obě nádoby i s milodary byly v hrobě 2 m dlouhém, ¾ m širokém a 1½ m hlubokém. Kostra v něm ležící byla úplně spráchnivělá“ (Domečka 1911, 464). **Jantar:** Náhrdelník ze 4 neopracovaných kusů jantaru, 1 JK, 3 spirálek stočených z drátka a 4 zl. rourek svinutých z plechu (op.cit., 464, tab. XXII; Jiráň /ed./ 2008, obr. 17: 2). **Další nálezy:** 2 nád., z toho jeden klas. únět. koflík, 2 spirál. náramky, 2 záuš. ze zlatého drátu, 1 únět. jehl., 1 jehlice s kroužkovou hlavicí a řetízkiem o dvou kroužcích, 1 plíšek (vše Domečka 1911, 464, tab. XX: 16, XXII).

34. Lotouš (dnes část obce Slaný, KL)

Autor referuje o nálezů hrobů se skrčenými kostrami v pískovně pana Dundra u Lotouše v r. 1897 a uvádí: „Pohřebiště samo nalézá se na hranici katastrálních obcí Lotouše a Bisně (okres Slaný), vedle cesty vedoucí k Libovicům a síce na pozemku č. katastr. 91 ... pozemek onen leží na návrší, abych tak řekl, již na hřbetu návrší samého“ (Felcman 1897, 547). Majitel pozemku p. Dundr tu o několik let dříve zřídil pískovnu, kde potom dělníci při kopání písku našli několik hrobů – kostry ve skrčené poloze překryté opukovými kameny. Po příchodu J. Felcmana bylo několik hrobů v terénu ještě dobře patrných: „Zbytky hrobů samých mohl jsem ve dvou případech úplně zjistiti; hroby byly velice pěkně, pomocí plochých kusů opukových co skříňky upraveny a nalézaly se pod ornici v hloubce as 1 m“ (op.cit., 547). Od p. Syrového získal Felcman předměty z dříve nalezených hrobů spolu s přesným popisem jejich umístění v hrobech i o poloze jednotlivých koster. Felcman popisuje celkem 6 hrobů, z nichž hrob 4 snad mohl náležet KŠK, ostatní UK. Dále popisuje některé předměty pocházející patrně z dalších rozrušených hrobů (op.cit., 547–550, obr. s. 549–550).

Hrob 5

Hrob obsahoval malou kostru, asi dětskou, velmi zetlelou, obložení kamenem nepatrné (Felcman 1897, 548). **Jantar:** „Mimo to, jak dělník udává, měla kostra okolo krku jakési korále, dle udání střídavě bronzové (č. 6) a jantarové; bohužel nebyl jantar zachován, pouze jeden bronzový korálek“ (op.cit., 548, obr. s. 549–550: 6; Vokolek v tisku, kat. Lotouš, 5/3). **Další nálezy:** 1 záuš., 1 únět. jehl. (Felcman 1897, 548, obr. s. 549–550: 1, 13; Vokolek v tisku, kat. Lotouš, 5/3, tab. 34: 10–11).

35. Lovosice (LT)

V cihelně ležící cca 1,5 km J od Lovosic, „kde Sřejovická silnice protíná potok Modlanský, objevily se na jaře l. 1881 při jílové stěně dva hroby“ (č. 1 a 2), další hrob (č. 3) potom odkryt 25. července a poslední (č. 4) ještě 1. srpna téhož roku (Weinzierl 1885, 23–25). Již o čtyři roky dříve referuje o Weinzierlově nálezů J. Smolík (Smolík 1881, 681). Přesnou lokalizaci naleziště v bývalé schwarzenberské cihelně, stejně jako další později zde objevené hroby uvádí V. Moucha (1961, 47–50, Abb. 1).

Hrob 3

„Dno jeho bylo obloženo velkými deskami kamennými; některé desky kolmo byly postaveny tvořice tak jakous kamennou bednu“ (Weinzierl 1885, 24). **Jantar:** „Uvnitř (mysleho hrobu – pozn. M. Ernée) byl nalezen popel a malá, lampičce podobná nádobka, tuhou hlazená, ve které se nalézaly jantarové korále; korále ty jsou zhotoveny z rudého a žlutého jantaru, jsou prostřední velikosti a podlouhlé; pohříchu ztratily se až na šest kusů, které ve své sbírce chováám“ (op.cit., 24–25). **Další nálezy:** „Vedle této nádoby ležel zlatý drátek 14 cm dlouhý, maje tloušťku rozpoltěné sírky; původně byl několikrát zahnut, ale od dělníků pohříchu roztočen. Bronzových předmětů zde nalezeno nebylo“ (op.cit., 24). **Pozn.:** J. Smolík k nálezů doplňuje, že jantar. korálů bylo 60 a že „jantarové korály (Tab. XIII) shodují se úplně s únětickými“ (Smolík 1881, 681) – na uvedené tabulce XIII jsou v témže svazku Památek archeologických vyobrazeny právě jantar. nálezy z pohřebiště v Úněticích (pozn. M. Ernée). V. Moucha píše, že ani tomuto nálezů nebyl Weinzierl osobně přítomen a proto je podle něho „die Angabe über die Aufbewahrung der Bernsteinperlen mit Reserve anzunehmen“ (Moucha 1961, 48). Mezi nálezy z hrobu krom 14 cm dlouhého zlatého drátu a větší části nádoby (op.cit., 48, Abb. 5: 3) uvádí „sechs faßartige Bernsteinperlen 11x8 mm, MT W 175, MT K 6721–6725“ (op.cit., 48.).

36.–37. Malé Čičovice 1, 2 (dnes součást obce Čičovice, PZ)

F. Beneš ve svém článku „Výlet do Čičovic“ (Beneš 1862, 44) informuje o objevu pohřebiště „při cestě od statku p. Čermáka do Li-bochoviček vedoucí, v poloze, kde se říká pod Klimentem, má číslo topogr. 93 a číslo dílce 82. Pole, v kterém se nalézá, táhne se od západu k východu ... leží celé nahoře na planině, zcela rovně, tak že s něho pěkný rozhled na všechny strany“. Dále stručně popisuje objevené hroby i nálezy a mj. uvádí: „Když tam dne 18. dubna 1861 p. Čermák oral, objevilo se mu 18 pohanských hrobů. Nalezaly se nepravdělně vedle sebe, jsouce od jihu k severu obráceny. Jejich délka obnášela více méně 5'6", šířka 1'7½" a hloubka 3'7". Každý hrob byl břídlíčními tabulemi, jaké se u Okoře lámou, bedlivě obloženy, a k takovému obložení některých hrobů spotřebovalo se více než čtvrt kostkovoého sáhu kamenných desek, neboť nejenom dno ale i všechny čtyry strany byly obloženy, a ještě na vrch množství kamenů se nakladlo ... Silná lebka dostala se do Kladna, některé zetlelé hnáty zůstaly v hrobech ležeti, ale náramky, bronzový řetěz, který na prsou jedné kostry byl nalezen, dvě stříbrné ozdoby a kusy popelnic, všechno to zavezli p. dr. Sch. a p. M. Pf. do Prahy, aby to do Českého Musea co dar od p. Čermáka odevzdali, což ale posavad se nestalo ... Jak nás p. Čermák ujišťoval, nalezly prý se kostry v hrobích v postavách sedících, a měly na rukou i nohou jednoduché bronzové kruhy. U jedné kostry byly také kruhy na ramenou, jiná zas měla bronzový řetěz přes prsa převěšený. Nalezly se také jantarové kuličky. Velkých popelnic bezpochyby tu nebylo, nýbrž jen pohřební nádoby dílem u hlavy dílem u nohou postavené“ (op.cit., 44).

V Památkách z r. 1879 najdeme zmínku o předání předmětů z hrobů u Malých Čičovic (op.cit. 274–275). Redakce uvádí: „Z hrobů u Malých Čičovic zaslal pan Václav Krumbholz²⁰ ... opět některé předměty ... sestavil týž na 5ti tabulkách věcí, jež vykopány byly v totiž hrobech, a přidal o každém z těchto úplnou zprávu o tom, jak byl sdělán, jak složen, kde a jak v něm mrtvola nalezena a p.“ (op.cit., 274). Na tab. 1 se nacházela mimo jiné „část nákrční ozdoby, jež se druhy skládala z několika trubíček rovněž z drátu bronzového stočených a vždy mezi dvěma jantarovou ploténkou okrášlena byla. Nyní jsou tam čtyři takové trubíčky a dva kusy jantaru“ (op.cit., 274). Na tab. 3 bychom našli i „polovice dvou jantarů“

²⁰ Jméno Krumbholz se vyskytuje v různých variantách: např. Krombholz, Krumpholz.

vých korálů“, na tab. 4 „9 kotoučků perleti podoby šupin, každý s dírkou uprostřed“ (op.cit., 275). O objevení patrně tohoto pohřebiště (jak vyplývá z informací v článku J. L. Píče; Píč 1893a, 344) informuje i anonym (–z. 1887, 104): „Větší hřbitov s mrtvolami skrčenými odkryl p. V. Krumbholz ... na poli č. p. 339“. Následuje pouze sumární výčet nálezů, mj. zlatý prsten (patrně záušnice /?/), bronzové dláto a také „ch) dva korále jantarové provrtané, v podobě válečků 0.6 cm vysokých“ (–z. 1887, 104). Jeden z nich asi vyobrazil ve své práci z r. 1893 J. L. Píč (1893a, tab. XIX: 17).

J. L. Píč (op.cit., 343) i J. Felcman (1908d, 321) shodně uvádějí, že jako **první** na katastru Malých Čičovic bylo odkryto pohřebiště u místní cihelny „u cihelny nad největším záhybem potoka Zákolanského“. Mělo by tedy jít o pohřebiště objevené r. 1861, které se podle F. Beneše (Beneš 1862) nacházelo „při cestě od statku p. Čermáka do Libochoviček vedoucí, v poloze, kde se říká pod Klimentem“, tedy S od obce. Jako **druhé** objevené uvádí Felcman pohřebiště „na parc. č. 339“. Píč pak pohřebiště „hned za dědinou na levé straně silnice k Okoři vedoucí“ (Felcman 1908d, 321; Píč 1893a, 343). Popisují-li oba totéž pohřebiště, nelze z textu jednoznačně vyčíst.

Nálezy z obou nekropolí, předané v několika etapách (v l. 1875, 1879 a 1893) zemskému muzeu poslancem V. Krumbholcem, popisuje stručně J. L. Píč (op.cit., 344–346) „při příležitosti uveřejnění výsledku bádání třetího pohřebiště v Malých Čičovicích na parcele čís. 94“ (Felcman 1908d, 321). Některé předměty J. L. Píč popisuje i vyobrazuje, a to včetně nálezů z jantaru, zlata či mušlí: První kolekce předmětů z čičovických hrobů se dostala do muzea od pánu Šroubka a Krumbholce v r. 1875 (Pam. XI, 139, 274, Pam. XIV, 103–104; Píč 1893a, 344). Druhý soubor nálezů odevzdal do muzea p. Krumbholz r. 1879. Mimo jiné šlo o „kulatý koral jantarový, poněkud zvětřalý, s dírkou k navléknutí v pr. 1.6 cm (č. 20) ... větší nákrčník sestávající rovněž z rouek spirálovitě stočených 0.5 cm v průměru, dvou korálů jantarových, plochých, z nichž jeden na přič, druhý podél opatřen dírkou k navléknutí, a ze tří rouek neb spirálek (což pro mohutnou patinu nelze rozeznat) až 1.2 sm silných (č. 7); jiný nákrčník složen byl z plátků nepravidelně z perleti vyřezaných“ (Pam. XI, 139, 274; op.cit., 345, tab. XIX: 7, 20). Třetí série předmětů daroval V. Krumbholz muzeu v r. 1893; šlo hlavně o předměty „vykopané na pohřebišti se skrčenými kostrami, nalezeném na poli č. p. 339“. Mezi nálezy se vyskytla mimo jiné zlatá náušnička, „malá jantarová perla kulatá k navléknutí č. 17“ či „malá mušlička – jakoby zlomek známé kauri pod č. 2“ (Pam. XI, 139, 274; op.cit., 345–346, tab. XIX: 2, 12, 17).

J. L. Píč v článku z r. 1893 (op.cit.) při popisu všech 3 kolekcí předaných zemskému muzeu v dřívějších letech (1875, 1879 a 1893) odkazuje na příslušné zmínky ve starších ročnících časopisu (Pam. XI, 139, 274; Pam. XIV, 103), tedy na zde citované práce (Red. 1879, 274; –z. 1887, 103). Ve zprávách a drobnostech sepsaných J. Smolíkem pro XI. ročník Památek v r. 1879 (cit. jako pam. XI, 139) je sice zmínka o dalších Krumbholzových nálezích z Čičoviček u Okoře, z textu však nevyplývá souvislost s únětickými hroby. V Píčově práci z r. 1893 nenajdeme odkaz na nejstarší zmínku o únětickém pohřebišti v Malých Čičovicích z pera F. Beneše (Beneš 1862). Poněkud zmateně na ni odkazuje jen v soupisu hrobů se skrčenými kostrami ve své starší práci z r. 1890 (Píč 1890, 268: Čičovičky – PA V, 44; XI, 44; XIII, 103). Správný je hned první odkaz – Benešův článek vyšel na str. 44–45 v l. sešitu V. ročníku Památek v r. 1862.

I když momentálně nejsme schopni s jistotou říci, ke kterému pohřebišti se všechny zmínky váží, je jisté, že kromě pohřebišť Malé Čičovice 3, 4 a 5 se na katastru obce nacházela ještě nejméně dvě další pohřebiště únětické kultury, z kterých pocházejí jantar. předměty. O nálezích jantaru na **prvním** pohřebišti víme z literatury jen tolik, že „nalezy se také jantarové kuličky“ (Beneš 1862, 44), nacházel se v jednom z hrobů **druhého** pohřebiště náhrdelník z br. spirálek a nejméně dvou JK (Red. 1879, 274; Píč 1893a, 345), jiné JK možná pocházely z 1–2 dalších hrobů (–z. 1887, 104; Píč 1893a, 345–346).

Některé z nálezů a souborů se podařilo ve sbírkách NM Praha identifikovat V. Vokolkovi (Vokolek v tisku, kat. Čičovice Malé, A). Jantar. předměty pocházejí z následujících kolekcí:

1. Dar V. Krumbholze z r. 1879. 5. 1 kulovitý JK, Ø 15 mm (NM Praha i. č. 12087; op.cit., tab. 4: 15), 13. 1 sekerkovitý JK, 19 x 9 x 12 mm (NM Praha i. č. 12095; op.cit., tab. 4: 20).

2. Dar V. Krumbholze z r. 1879 (z pohřebiště na parc. č. 339). 24. 1 JK, Ø 10 mm (NM Praha i. č. 12151; op.cit., tab. 5: 3).

3. Bez bližšího určení. 50. plochý JK, 19 x 17 x 9 mm (NM Praha i. č. 12263; op.cit., tab. 5: 21), 52–53. 2 JK, Ø 9 mm (NM Praha i. č. 12265–12266; op.cit., tab. 5: 22–23).

38. Malé Čičovice 3 (dnes součást obce Čičovice, PZ)

J. L. Píč uvádí: „úbočí Čičovické pak zajímavo jest v ohledu archeologickém, neboť odkryta tu během času tři pohřebiště se skrčenými kostrami: prvé u cihelny nad největším záhybem potoka, druhé hned za dědinou na levé straně silnice k Okoři vedoucí, třetí na pravé straně silnice na poli p. Jos. Javůrka, řečené „na klíně“. Prvá dvě pohřebiště prozkoumal p. Čermák a p. Václav Krumbholz, zemský a říšský poslanec, třetí, „na klíně“, zůstalo ke zkoumání pro mne“ (Píč 1893a, 343). V září r. 1893 tu J. L. Píč prozkoumal celkem 24 hroby, z nichž jeden (hrob 20) náležel kultuře se šňůrovou keramikou, ostatní únětické kultuře. K tomuto počtu můžeme připočítat pohřeb v nádobě, na který byl autor upozorněn jako na první (op.cit., 347). Také Píčem později prozkoumaný pohřeb č. 10 byl uložen v nádobě (op.cit., 348–349). Podle autora šlo o první píthoi z území Čech (op.cit., 349; srv. i Vokolek v tisku, kat. Čičovice Malé, B).

Hrob 9

Hrob popisován jako jeden z nehlubších „a nepečlivěji složených. Po stranách stály vysoké kolmé plotny, na vrchu ležely tři ploché kamenné nad sebou. V hrobě ležela kostra děčka“ (Píč 1893a, 348).

Jantar: „u krku nalezeny korálky jantarové, z nichž zachoval se pouze jeden kulatý (č. 16)“ (op.cit., 348, tab. XX: 16). V NM Praha dochován 1 JK s Ø 10 mm (12117; Vokolek v tisku, tab. 6: 16). Není vyloučeno, že součástí náhrdelníku byly i níže zmíněné zlomyk br. trubičky, nalezené poblíž obou jehlic (Píč 1893a, 348), autor je však v přímé souvislosti s JK neuvádí. **Další nálezy:** 1 otevřený náram. u nohou, 2 únět. jehl. na prsou, 3 (zl.) br. trubičky, valounek u prsou, 1 nád., 1 záuš. (op.cit., 348, tab. XX: 1–2, 4, 12–13, XXI: 15; Vokolek v tisku, tab. 6: 11–15, 16–19).

Hrob 19

Hrob byl nehlubší na pohřebišti (110 cm) a obsahoval i největší množství kamene: „po stranách byly kolmo postavené ploché a vysoké kamenné, na vrchu byla řada kamenných ploten na sobě, na dně hrobu byla těž kamenná deska; hlíny v skřínce hrobové nebylo, tak že zapadlé hoření desky kamenné ležely přímo na kostře. V hrobě nalezena dětská kostra“ (Píč 1893a, 350). **Jantar:** „U krku nalezeny korálky jantarové, malé, které při vyjímání a později při čištění se rozpadávaly, tak že z 20 vydobytých pouze 6 se zachovalo (č. 7)“ (12125, op.cit., 350, tab. XX: 7; Vokolek v tisku, tab. 6: 24). Součástí ozdoby byl patrně také dvojitý bronzový korálek nalezený „v prsním koši“ (Píč 1893a, 350, tab. XX: 26; Vokolek v tisku, tab. 6: 28). **Další nálezy:** 2 únět. jehl., 1 dýka, 1 nád. (Píč 1893a, 350, tab. XX: 3, 24, XXI: 11; Vokolek v tisku, tab. 6: 23, 25–27).

V el. inv. knize NM Praha najdeme údaje o řadě předmětů z dalších nejméně 25 kostr. hrobů (č. posledního hrobu je XXVa), prozkoumaných mezi 28.2. (hrob I) a 4.4. (hrob XXVa) r. 1937 na lokalitě „na Klínu, pole p. Javůrka“ na k.ú. Malé Čičovice (NM 2010). Předměty se do sbírek NM Praha dostaly jako dar L. Hájka v r. 1938. Kromě řady nádob, bronzových a jantar. předmětů eviduje inv. kniha NM Praha i jednu zlatou náušničku z hrobu č. VI (spolu s dvěma nád. a dvěma únět. jehl.). Uváděné JK patrně nejsou všechny, které se původně v hrobech nacházely. Níže uváděné údaje pocházejí z el. inv. knihy NM Praha (op.cit.). Vzhledem ke shodě pomístního názvu i jména majitele pole, na kterém byly hroby prozkoumány, se domnívám, že jde o tutéž nekropoli.

Hrob XII

Jantar: 1 JK, kulovitý, Ø 11 mm, s malým otvorem (i. č. 48677). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (NM 2010).

Hrob XVI

Jantar: Náhrdelník z nejméně 4 JK s Ø 13, 13, 13 a 8 mm (i. č. 48684). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 2 drát. náram. (NM 2010).

Hrob XIX

Jantar: 1 kulovitý JK s Ø 15 mm s malým otvorem (i. č. 48690). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (NM 2010).

39. Malé Čičovice 4 (dnes součást obce Čičovice, PZ)

Objev nových únětických hrobů na svém poli poblíž obce ohlásil J. Felcmanovi statkář Václav Krumbholz z Malých Čičovic koncem srpna r. 1906. Jak Felcman uvádí, šlo již o čtvrté pohřebiště ze skrčenými kostrami, které bylo v okolí obce objeveno (Felcman 1908d, 315–316): „Prvé nalezeno bylo u cihelny nad největším záhybem potoka Zákolanského, druhé za dědinou na levé straně silnice vedoucí k Okoři, třetí na poli pana Jos. Javůrka, řečeném «na klíně» čp. 94. Čtvrté objevené pohřebiště, o jehož prozkoumání tímto zprávou podávám, nalézá se za obcí na levé straně silnice k Okoři, na poli pana Václava Krumbholze, řečeném «na dlouhým» čp. 92, kterážto parcela tvoří hranici katastru obce Okořské“. Na pohřebišti bylo prozkoumáno celkem 41 hrobů ze 47/48 kostrami (36 x 1, 3 x 2 a 2 x 3; op.cit., 316–317). Nálezy jsou popisovány sumárně a inventáře jednotlivých hrobů je nutno rekonstruovat. O nálezích jantaru na pohřebišti J. Felcman uvádí (op.cit., 320): „Jantar nalezen na tomto pohřebišti ve značném množství. Ač věnována největší péče těmto předmětům, nebylo bohužel možno veškeré zachovat. Některé byly úplně rozrušené, jiné opětně při vybírání ze země se úplně rozpadly. Jantary byly nalezeny v hrobech čís. 15, 19, 20, 26, 32, 38 a 39.“

Autor se zmiňuje i dále o třech pohřebištích, která byla již dříve na katastru obce objevena: „Odkryté pohřebiště u cihelny a druhé na parc. čís. 339, panem Václavem Krumbholzem prozkoumané, nebylo arciv. v Archeologických památkách tak popsáno, jak se to dnes provádí... Výsledky prokopání prvního i druhého pohřebiště u Malých Čičovic zanesl krátkými slovy v archeol. památkách jejich redaktor, pan Dr. Josef Píč (díl XVI.) ... při příležitosti uveřejnění výsledku bádání třetího pohřebiště v Malých Čičovicích na parcele čís. 94“ (op.cit., 321).

J. Felcman dále uvádí: „obsahovalo pohřebiště druhé a třetí mimo bronz též zlato, a to vždy po jedné zlaté náušnici dvojité svinuté, kdežto na pohřebišti čtvrtém tyto úplně scházely ... Jantarové náhrdelníky, i smíšené (jantar a bronzové svinuté trubičky střídavě), přicházejí na všech 4 pohřebištích, ba řekl bych, že jantar byl zastoupen na čtvrtém nejhojněji“ (op.cit., 321–322; srv. i Vokolek v tisku, kat. Čičovice Malé, C).

Hrob 15

Jantar: „V hrobě č. 15 nalezen jantarový náhrdelník, sestávající ze 3 velkých, kulatých jantarů a jednoho podlouhlého (tab. č. 1). Veškeré jantary byly uprostřed provrtány a na tkanivu zavěšeny“ (Felcman 1908d, 320, tab. XLIII: 1). V NM Praha jsou JK z hrobu č. 15 chybně evidovány jako nálezy z hr. č. 20 (chybně i Vokolek v tisku, kat. Čičovice Malé, C, hr. 20). Jde o 3 JK – 2 kulovité, Ø 13 a 14 mm (i. č. 12241–12242; op.cit., tab. 9: 10–11) a 1 „podlouhlý, šiškovitý JK, na koncích 4 zářezy na obvodu, kolmé k delší ose. Korál je provrtán 2x, kolmo na sebe stojícími otvory“ (i. č. 12243; NM 2010), d. 30 mm, Ø 8 mm (Vokolek v tisku, tab. 9: 12). **Další nálezy:** 1 úněť. jehl., 1–2 záuš., 1 nád., 1 zv. kost (Felcman 1908d, 315, 318–319; Vokolek v tisku, tab. 8: 15–18).

Hrob 19

V hrobě nalezeny dvě kostry, dospělá ženy (19b) a dítěte (19a) (Felcman 1908d, 317). **Jantar:** „U kostry děcka v dvojitěm hrobě č. 19 nalezeny pod krkem 3 větší jantary, kdežto osoba dospělá (matka) měla pod krkem pěkný jantarový náhrdelník o více než 20 kusech“ (i. č. 12246; op.cit., 320; Vokolek v tisku, tab. 9: 6). **Další nálezy:** 2 úněť. jehl., 2 manžet. náramky, 1 nád. (Felcman 1908d, 318–19, tab. XLIII: 8; Vokolek v tisku, tab. 9: 4–5, 7–9).

Hrob 20

Jantar: „V hrobě čís. 20 nalezeny nedaleko hlavy stranou pouze 2 zachovalé půlky jantaru“ (Felcman 1908d, 320). **Další nálezy:** 2 úněť. jehl. – nejisté (Vokolek v tisku, kat. Čičovice Malé, C, hr. 20, tab. 9: 13–14).

Hrob 26

Jantar: „V hrobě čís. 26 nalezen na prsou kostry pouze jediný velký jantar. Zdali tvořil samostatnou ozdabu šatu neb posunul-li se s krku až na prsa, nemohlo být zjištěno“ (Felcman 1908d, 320), v NM Praha neidentifikovány (Vokolek v tisku, kat. Čičovice Malé, C, hr. 26). **Další nálezy:** 1 úněť. jehl., 1 záuš. (Felcman 1908d, 318; Vokolek v tisku, tab. 9: 21–23).

Hrob 32

Jantar: „V hrobě čís. 32 zjištěn byl jantarový náhrdelník, zavěšený kolem krku“ (i. č. 12254; Felcman 1908d, 320; Vokolek v tisku, tab.

10: 3). **Další nálezy:** 1 nád., 1 kam. předmět (Felcman 1908d, 319, 321; Vokolek v tisku, tab. 10: 2).

Hrob 38

V hrobě nalezeny dvě kostry, dospělá a dětská (Felcman 1908d, 317). **Jantar:** Bronzový náhrdelník ze spirálových rourek nalezen „na kostře dítěte kolem krku“ (op.cit., 320; Vokolek v tisku, tab. 10: 7). „V hrobě čís. 38 vložen pouze jediný plochý jantar mezi spirálovité bronzové kousky. Bohužel nemohl být pro svou setlost zachován“ (Felcman 1908d, 320). **Další nálezy:** 1 cyper. jehl., „měly obě osoby po dvou náušničkách“, 1 kost. šídlo, 1 valoun (op.cit., 318, 321; Vokolek v tisku, tab. 10: 6, 8–11).

Hrob 39

Jantar: „V hrobě čís. 39 měla kostra, náležející osobě starší, jantarový náhrdelník, sestavený ze 24 jantarů různé velikosti, z nichž pouze část se zachovala (obr. č. 2)“ (i. č. 12203; Felcman 1908d, 320, tab. XLIII: 2; Vokolek v tisku, tab. 10: 14). **Další nálezy:** 2 úněť. jehl., 1 nád., 1 valoun (Felcman 1908d, 318–319, 321; Vokolek v tisku, tab. 10: 12–13).

Podle evidence NM Praha (NM 2010; srv. Vokolek v tisku, kat. Čičovice Malé, C, hr. 8) měly JK pocházet i z hrobu č. 8: 2 JK, jeden plochý (Ø 9 mm, i. č. 12167), druhý kulovitý (Ø 15 mm, i. č. 12168). U druhého korálu je v inv. knize NM Praha uvedeno „s dvojitým vrtáním k sobě kolným“ (NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 7: 29–30). Další součástí náhrdelníku byly patrně br. spirálky (viz níže). J. Felcman jantar. nálezy z tohoto hrobu ve své práci neuvádí (Felcman 1908d). V NM Praha jsou JK z tohoto hrobu evidovány se stejnými údaji o způsobu získání jako další nálezy z tohoto pohřebiště (NM 2010; Vokolek v tisku, kat. Čičovice Malé, C, hr. 8), není ale vyloučeno, že nepocházejí z hrobu č. 8 (viz výše – hr. č. 15 a 20) a proto s ním v další analýze nepracuji.

40. Mikulovice 1–2 (PU)

O nálezích se skrčenými kostrami z „hliniště p. stavitele Kašpara u Mikulovic“, ze kterých „dle zprávy Archeolog. sboru ... ze dne 11. prosince 1897 byly p. stavitelem Kašparem, Kalousem a p. Divišem Čisťeckým ze Šerlingu museu darovány různé předměty z hrobů ... zvláště bronzové jehlice s úškem typu únětického“, píše v r. 1899 J. Felcman (1899, 422–424). Na hroby se mělo uhadit v cihelně p. Kašpara „na straně k obci Mikulovické ... v hloubce as 1 m. pod ornicí“ (op.cit., 422–423). J. Felcman dále uvádí, že přímo za své návštěvy na lokalitě odkryl dva hroby bez bronzových milodarů (pouze s nádobkami a pazourky), podle něj dosti vzdálené od starších hrobů a píše, že „hroby dříve nalezené, vykazující jantary a bronzovou jehličku s úškem, tvořily samostatné pohřebiště oproti hrobům nyní nalezeným“ (op.cit., 423–424). J. Felcman si také stěžuje, že vzhledem k absenci kam. konstrukcí hrobů se tyto na rozdíl od středních Čech špatně hledají (op.cit., 423–424). Ve zmíněné zprávě z řádné schůze Archeologického sboru Musea království Českého se dočteme, že od jmenovaných pánů přibyla darem do sbírek muzejních „jehlice a korale jantarové z hrobů se skrč. kostrami u Mikulovic na Pardubicku“ (sine autor 1898, 116). S odkazem na tuto zmínku vyobrazuje náhrdelník z 31 JK i J. L. Píč (1899, 195, tab. XIII: 15).

V inv. knize NM v Praze (NM 2010) najdeme údaje o několika JK z Mikulovic u Pardubic, získaných darem od p. Kašpara. Podle inv. knihy mají možná pocházet z jakýchsi kostr. hrobů č. 1 (?) a 2 (?) a u jejich popisu najdeme také odvolávku na „P.A. XVIII, 422“ (viz Felcman 1899). Nejde však o hroby č. 1 a 2 prozkoumané J. Felcmanem.

Hrob 1 (?)

Jantar: „4 jantarové korálky soudečkovité, provrtané. Nepatrně poškozené. Pr = (cca) 8 mm“ (NM 2010, i. č. 11732–11735; Vokolek v tisku, kat. Mikulovice, 11–14, tab. 36: 6–9) a „3 zlomky větších jantarových korálů provrtaných“ (NM 2010, i. č. 11736–11738; Vokolek v tisku, kat. Mikulovice, 15–17, tab. 36: 4–5, 10). **Pozn.:** V inv. knize je dále uvedeno datování en.zvo?

Hrob 2 (?)

Jantar: „Náhrdelník z 32 jantarových korálů různé velikosti, vesměs zploštělých. 1 poškozen“ (Vokolek v tisku, i. č. 11722; op.cit., kat. Mikulovice, 1, tab. 36: 14) a „jantarový korál, velký, kulatý a provrtaný. Částečně poškozen. Pr = 16 mm“ (NM 2010, i. č. 11731; Vokolek v tisku, kat. Mikulovice, 10, tab. 36: 3). **Další nálezy:** Čepel dýky, 2 úněť. jehl., 1 br. zlomek (NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 36: 12–13, 18, 20).

V soupisu únětických nálezů na Pardubicku uvádí J. Böhm pod obcí Mikulovice: „Větší pohřebiště a sídliště zjištěno bylo v kruhovce Kašparově. Nálezy z prvních hrobů (mezi nimi únětická jehlice, jantarové korále a výše uvedená nátepní destička) byly věnovány Národnímu muzeu.“ Ze zmíněného sídliště se v pardubickém muzeu v té době nacházel mimo jiné i „velký plochý jantarový korál se širokým otvorem (inv. č. 119, obr. 33, č. 2)“ (Böhm 1932, 49, obr. 33: 2). Podle laskavého sdělení V. Vokolka má jantar. kruh Ø 20 mm.

Jak uvádí autor dále, „v r. 1901 vykopáno bylo na tomto sídlišti několik jam. Reprodukují zde stručně nepublikované posud záznamy insp. Diviše, který mi je laskavě zapůjčil: 1. jáma. Ojedinelé jantarové korálky. 2. jáma obsahovala rovněž jen korálky jantarové. 3. jáma dala polovinu válcovitě nádobky ... U nádobky bylo několik jantarových korálků. 4. jáma ... zlomek ploché bronzové dýčky ... a tři zlomky bronzové jehlice. 5. jáma. V ní byla zetlelá lidská kostra ve skrcené poloze. 6. jáma neměla prý žádný obsah. 7. jáma měla pouze několik hlazených střepků“ (op.cit., 49).

J. Böhm se domníval, že šlo o nálezy hrobové: „Z popisu obsahu těchto jam je zřejmo, že se jednalo v několika případech vlastně o hroby s kostrami zetlelými a nerozpoznanými, jak ukazuje zejména jáma pátá. Šlo zde zřejmě jak o hroby únětické, tak o hroby se zvonovitými poháry. Veškeré tyto nálezy byly věnovány Národnímu muzeu, kde se mně však nepodařilo je zatím zjistit“. V pozn. 7 ještě dodává, že „naleziště Mikulovické tvoří posud nejvýchodnější bod únětické kultury v Čechách“ (op.cit., 49).

41. Mikulovice 3 (PU), v Loučkách

Výzkum polykulturní lokality, probíhající od r. 2007, odkryl množství sídlištních i hrobových nálezů únětické kultury. Dosud bylo odkryto 99 hrobů ve dvou větších skupinách či jako ojedinelé hroby. Zatím největší prozkoumaná skupina (celkem 77 hrobů) ležela na parcele p. Hály (51 hrobů, výzkum ARÚ Praha, J. Frolík) a sousedních parcelách p. Šafaříka (22 hrobů, výzkum Východočeské muzeum v Pardubicích, R. Sedláček), případně p. Smutha (2 hroby, ARÚ Praha) a p. Kráma (2 hroby, ARÚ Praha). Hroby na tomto pohřebišti jsou výjimečné svojí bohatou výbavou (zlato, jantar, bronz ...). Jde o doposud nejbohatší pohřebiště únětické kultury ve východních Čechách. Jantar. předměty pocházejí z celkem 23 hrobů – 19 hrobů na ploše zkoumané ARÚ (č. 1955, 1960, 1961, 1963, 1976, 1982, 1989, 1990, 1994, 1997, 1998, 2000, 2003, 2006, 2007, 2013, 2018, 2040, 2041) a 4 hrobů na sousední ploše zkoumané pardubickým muzeem (č. 2147, 2149, 2204 a 2220). Také zastoupení jantaru na pohřebišti je ať už co do absolutního počtu předmětů i do % zastoupení v hrobech (23 ze 77, tedy 30 % hrobů) výjimečné. Uváděné údaje jsou zatím pouze orientační. Nálezy se v současné době laboratorně zpracovávají a jejich zcela přesné počty (např. nádob, kam. valounů nebo zvířecích kostí) a jednotlivé typy (např. jehlic) nejsou v některých případech k dispozici.²¹

Hrob obj. 1955 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z JK (4 celé a nejméně dalších 5 ve zl.), lastur (6–7 ks) a přívěsku, patrně ze zubu. **Další nálezy:** 1 jehl.

Hrob obj. 1960 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z JK (10 ks). **Další nálezy:** 2 jehl. (celá + zl.), 2 náramky, 1 blíže neurč. br. ozdoba.

Hrob obj. 1961 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z JK (13 celých a zl. dalších). **Další nálezy:** 1 jehl.

Hrob obj. 1963 (parc. Hála)

Jantar: Nejméně 434 JK + množství zlomků dalších, nejméně ¼ rozřadovače dvou různých forem s trojnásobným paralelním vrtním. Patrně mimo jiné součástí oděvu z velkého počtu JK (použité jako nášivky?) současně s dalšími podobnými předměty – 4 bronzové perly, ca 15 mušlí či schránek jiných druhů (malakofauna). Není však vyloučeno, že tyto předměty náležejí různým součastem pohřební výbavy či osobním šperkům (náhrdelník, náramky, nášivky ...). **Další nálezy:** 2 zlaté záuš., 4/5 tyčink. náramků, 1 nád., 3 únět. jehl.

Hrob obj. 1976 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z JK (15 celých). **Další nálezy:** 1 jehl.

Hrob obj. 1982 (parc. Hála)

Jantar: Dva JK neprav. tvaru. **Další nálezy:** 1 šídlo, 1 blíže neurč. br. ozdoba.

Hrob obj. 1989 (parc. Hála)

Jantar: Patrně náhrdelník z JK (4 celé) a ulit (4 ks). **Další nálezy:** 1 dýka, 1 jehl.

Hrob obj. 1990 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z JK (28 celých + zl. nejméně 2–3 dalších) a 4 kelnatek. **Další nálezy:** 4 náramky, 1 jehl., 1 blíže neurč. br. ozdoba ve zl.

Hrob obj. 1994 (parc. Hála)

Jantar: Patrně součást náhrdelníku/závěsek (1 JK ve zl.).

Hrob obj. 1997 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z jantaru (16 celých) a kostěných (2) korálů. **Další nálezy:** Rourovitý korál (?), materiál neuveden.

Hrob obj. 1998 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z ca 200 JK a rozřadovače kruhového/diskovitého tvaru s dvěma paralelními provrty a Ø více než 30 mm. **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 2 nádoby, valoun, zv. kost.

Hrob obj. 2000 (parc. Hála)

Jantar: Patrně součást náhrdelníku/závěsek (patrně 1 JK ve zl.). **Další nálezy:** 1 jehl.

Hrob obj. 2003 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z ca 5 JK. **Další nálezy:** 1 jehl., 1 šídlo, 1 blíže neurč. br. ozdoba.

Hrob obj. 2006 (parc. Hála)

Jantar: Patrně součást náhrdelníku/závěsek (1 zlomek JK). **Další nálezy:** Malakofauna (drobné ulity).

Hrob obj. 2007 (parc. Hála)

Jantar: Patrně náhrdelník z několika JK (4 celé + zl. dalších). **Další nálezy:** 1 jehl., 1 náramek, 1 mušle.

Hrob obj. 2013 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z JK (ca 20 ks). **Další nálezy:** 1 jehl., 2 šídla, zub.

Hrob obj. 2018 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z JK (ca 23 ks). **Další nálezy:** 1 jehl.

Hrob obj. 2040 (parc. Hála)

Jantar: Patrně náhrdelník z několika JK (2 celé + zl. dalších). **Další nálezy:** 1 jehl., 1 náramek, 1 zub.

Hrob obj. 2041 (parc. Hála)

Jantar: Náhrdelník z JK (ca 20 ks), dále asi i mušlí, rourkovitých korálků a zubu (?). **Další nálezy:** 1 jehl.

Hrob obj. 2147 (parc. Šafařík)

Dětský hrob. **Jantar:** Náhrdelník z 11 JK. **Další nálezy:** 1 nád. za hlavou, 2 náramky.

Hrob obj. 2149 (parc. Šafařík)

Dospělý jedinec, pod hlavou pozůst. org. materiálu – dřeva (?). **Jantar:** 5 JK nalezeno u lebky – náhrdelník (?), další součástí náhrdelníku byly spirálky. **Další nálezy:** 2 nád. (u kolen a břicha), 1 jehl., 1 záuš.

Hrob obj. 2204 (parc. Šafařík)

Dospělý jedinec. **Jantar:** 1 JK nalezen pod ramenem. **Další nálezy:** Pod lebkou 1 úštěp, pod pr. lopatkou br. fragment (část jehlice?), v zášypu 1 střep.

Hrob obj. 2220 (parc. Šafařík)

Dospělý jedinec, kolem skeletu zbytky dřevěného obložení. **Jantar:** 3 JK nalezeny u lokte (2 ks) a u prstů ruky (1 ks). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., lopatka a žebra tura před skeletem.

42. Mince (ME)

Na hrob č. 1 narazili dělníci při kopání základů na staveništi novostavby domu p. Straky na parc. č. 72 h. g., „na táhlém návrší po pravé straně silnice z Kralup do Minc“, v květnu r. 1928. Postupně bylo nalezeno a pracovníky Státního archeologického ústavu dokumentováno 7 kostr. hrobů klasické fáze únětické kultury a 2 únětické sídlištní jámy (původní zpráva A. Ševčíka ARÚ č. 557/29 a NZ L. Horákové-Jansové ARÚ č. 57/33). Nálezy jsou dnes uloženy v NM Praha (NM 2010). Jantar. předměty pocházejí z hrobů č. 1 a 6.

²¹ Za laskavé poskytnutí informací z doposud nepublikovaných výzkumů jsem zavázán J. Frolíkovi, J. Švédové a R. Sedláčkovi.

Hrob 1

Kostrá „*vyzvednuta již dříve p. učitelem Dlubalem*“ (ARÚ čj. 557/29). **Jantar:** Za hlavou nalezen velký obdélný JK s oválným řezem a otvorem v delší ose, patrně závěsek, rozměry 38 x 28 x 12 mm (NM 2010, i. č. 43078; ARÚ čj. 557/29; 57/33 vyobrazen – jiné rozměry 35 x 25 x 13 mm). **Další nálezy:** 1 nád. (op.cit., i. č. 43077).

Hrob 6

Dětský hrob, na pr. boku (ARÚ čj. 557/29; 57/33, obr. 9). **Jantar:** A. Ševčík píše: „*Na krku byla bronzová spirála s jantarovým korálkem a záušnička z bronzového drátu. Spodem, pod krkem taktéž spirála, navlečená na drátku z bronze, tedy jakýsi náhrdelník. Na každé ruce měla kostra náramek sestávající ze třech spirál a jantarového korálku*“ (ARÚ čj. 557/29). L. Horáková-Jansová k témuž uvádí: „*na krčních obratlích i pod nimi ležely tři klíčkovité záušnice, drobné bronzové spirálky a jeden jantarový korál. Na levé ruce byly bronzové spirálky a zbytky tří jantarových korálků, na pravém předloktí byly rovněž bronzové spirálky a jantarový korál*“ (ARÚ čj. 57/33, obr. 4). V NM Praha jsou dochovány 2 soudečkovité, 1 „*křadivkovitý*“ a zlomky dalších soudečkovitých JK (NM 2010, i. č. 43113, 43114, 43130, 43131) spolu s celkem 16 spirálkami nebo jejich zlomky (op.cit., i. č. 43111–43112, 43115–43128). **Další nálezy:** 1 jehl. s roztepanou a v očko svinutou hlavici, 2 záuš., kroužek (op.cit.).

43. Nebovidy 1 (KO)

F. Dvořák uvádí, že na jaře r. 1914 prokopal na bývalém panském poli č. p. 714 u Nebovid 2 hroby únětického typu. Jeden z nich (hrob č. 2) obsahoval jantar (Dvořák 1927, 364).

Hrob 2

Hrob s d. 95, š. 67 a hl. 73 cm byl uložen v prosté zemi a obsahoval značně zetlelou skrčenou dětskou kostru uloženou J–S, na pr. boku, obličejem k V (Dvořák 1927, 364). **Jantar:** Autor uvádí: „*pod dolní čelistí nalezl jsem 2 neopracované hrudky jantarové, váhy 5 g a 4 g*“ (op.cit., 364, tab. XCIV: 2, 3), o případném vrtání se nezmiňuje. **Další nálezy:** U pánve miniaturní nádobka (v. 6,5 cm) – džbánek s ouškem pod okrajem, pazourkové škrabadlo u pravého bérce (op.cit., 364, tab. XCIV: 5, 22)

44. Nebovidy 2 (KO)

F. Dvořák píše, že „*ke čtyřem dosud známým nalezištím únětických hrobů v Nebovidech přistupují nyní dvě další*“, jedno z nich „*v písečnicku nebovidského starosty p. Mašína*“, ležícím u vily jmenovaného (Dvořák 1931, 6). K nálezu došlo patrně nedlouho před rokem 1931, protože ve své publikaci z r. 1927 ho ještě autor neuvádí.

Hrob 1

102 cm dlouhý, 72 cm široký a 78 cm hluboký hrob byl krytý a obložený vápencovými kameny. Obsahoval „*téměř úplně setlelou skrčenou kostru malého děčka, j-s směrem na pravém boku, obličejem k východu pohřbenou*“ (Dvořák 1931, 6). **Jantar:** „*Pod dolní čelistí nalezl náhrdelník ... skládající se: a) z pěti bronzových korálků soudečkovitého tvaru, d. 5 mm, 3 mm v průměru, tmavozeleného, dobře patinovaného povrchu. – b) Z 12 jantarových korálků trojitého tvaru: Devět korálků jest bochničkovitého tvaru 2–4 mm v průměru; 2 korálky jsou kulovité, se stran poněkud oploštělé, 6 a 9 mm v průměru; 1 korálek jest konečně válečkovitý, 7 mm dlouhý a jest ve směru dlouhé osy provrtán. c) Z jednoduše provrtané hlemýžďí skořápky 1,5 cm dlouhé. – d) Z ploché zvířecí kůstky 2,5 cm dlouhé, neuměle provrtané*“ (op.cit., 6, obr. 1: 14). **Další nálezy:** Za lebkou 2 nádoby klas. fáze UK, na kostech pravého předloktí náramek z masivní br. tyčinky (op.cit., 6, obr. 1: 15; 2: 8–9).

45. Neprobilice (dnes Neprobylce, KL)

V r. 1894 bylo u obce Neprobilice, v poloze „*Na Mourově k Moráně*“, na poli pana Šrámka (parc. č. 356), odkryto celkem 19 kostr. hrobů (5 jiných bylo objeveno již dříve; Felcman 1893, 439–440, půdorys obr. str. 439, tab. XXVI). Výzkum pokračoval v r. 1896, kdy se podařilo prozkoumat dalších 21 hrobů (hroby č. 20–40). Autor předpokládal, že se na poli nacházejí ještě další hroby a doufal v pokračování výzkumu (Felcman 1896, 197–198, tab. XXVIII). Jantar. předměty obsahovalo 9 hrobů (č. 1, 2, 3, 4, 11, 14, 15, 23, 29; Felcman 1893, 440–443, tab. XXVI: 8, 11, 15, 24, 25; 1896, 197, tab. XXVIII: 2, 6), většina nálezů je dnes dochována ve sbírkách NM

Praha (NM 2010). Úlomky JK i. č. 48000 a 48001 není možné přiřadit konkrétnímu hrobu (srv. Vokolek v tisku, kat. Neprobylce, pod č. 48000a–c, tab. 40: 17–18; 41: 2–3), mohou však pocházet z hr. 15 a 29.

Hrob 1

Hrob (ca 1 x 0,7 m) se nacházel v hl. ca 0,5 m, byl obložen zčásti opukou, zčásti pískovcem, a měl pískovcový zával; kostra dítěte, podle zubů asi 10 let starého, byla dosti zetlelá (Felcman 1893, 440). **Jantar:** „*Krk kostry byl zdoben nákrčníkem z jantarových, na většinu zcela rozpadlých korálků a ze svitků bronz. drátu (č. 11)*“. Na vyobrazení je 8 JK a 10 spirálek či jejich zl. (op.cit., 440, tab. XXVI: 11). V. Vokolek uvádí náhrdelník z 12 spir. a 8 JK s Ø 9–13 mm (Vokolek v tisku, kat. Neprobylce, hr. 1/1, tab. 36: 24). **Nálezy v NM Praha** pod i. č. 47932 (NM 2010). **Další nálezy:** 1 kroužek, 1 záuš., „*pod kameny vrchem nakladené dvě spálené kůstky*“ (Felcman 1893, 440, tab. XXVI: 6, 22; Vokolek v tisku, tab. 36: 23, 25).

Hrob 2

Hrob hl. 70 cm obložen kameny podobně jako hrob č. 1 (Felcman 1893, 441). **Jantar:** „*Okolo krku kostry nalezeny jantarové korálky vesměs zcela rozpadlé*“ (op.cit., 441). Jejich počet (ani odhad) není uveden. **Další nálezy:** 1 nád., 2 záuš., 1 únět. jehl. (op.cit., 441, tab. XXVI: 2, 13, 17; Vokolek v tisku, tab. 36: 26–29).

Hrob 3

Hrob v hl. ca 1 m, kostra zetlelá, „*stěny hrobu obloženy kolmo postavenými kusy opuky*“ (Felcman 1893, 441). **Jantar:** „*Na krku kostry nalezen nákrčník jako v hrobě č. 1, sestávající taktéž z jantarových korálků a trubiček stočených z bronz. drátu*“ (op.cit., 441, tab. XXVI: 15). Vyobrazeno celkem 7 JK (1 z nich „*velká plochá jantarová perla jazykovitého tvaru*“ 30 x 15 x 7 mm) a 4–5 zl. spirálek. **Nálezy v NM Praha** pod i. č. 47939 (NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 37: 2). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (Felcman 1893, 441, tab. XXVI: 12; Vokolek v tisku, tab. 37: 1; NM 2010).

Hrob 4

Hrob hl. 1 m, d. 110 a š. 50 cm, kostra zcela zetlelá, „*obložen byl skrovně kamením opukovým*“ (Felcman 1893, 441). **Jantar:** „*Hrdlo mrtvolý zdobily jantarové korále, z nichž pouze 6 uchováno bývá mohlo*“, Ø 8–14 mm (op.cit., 441, tab. XXVI: 25; NM 2010, i. č. 47945; Vokolek v tisku, tab. 37: 5). **Další nálezy:** 1 nád., 1 valounek vedle nádoby, 2 záuš., 1 únět. jehl. (Felcman 1893, 441, tab. XXVI: 4, 10, 26–27; Vokolek v tisku, tab. 37: 3–4, 6–9; NM 2010).

Hrob 11

Hrob hl. 150 cm od povrchu, „*obložení stěn hrobových sestávalo z opuky, vrch kryt byl velkou plotnou z pískovce*“, kostra slušně zachovaná (Felcman 1893, 442). **Jantar:** Poblíž kolen byla nalezena jehlice, „*pod jehlicí uložena byla závěska jantarová s dírkou k navléknutí, na níž lpěly malé částičky rozrušeného bronzu na důkaz, že ozdoba tato souvisela s rozpadlým předmětem bronzovým*“ (op.cit., 442, tab. XXVI: 8). V NM Praha dochován pod i. č. 47949 jeden celý plochý JK (24 x 12 x 9 mm) a zl. dalšího podobného (Vokolek v tisku, tab. 37: 12). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (Felcman 1893, 442, tab. XXVI: 5; Vokolek v tisku, tab. 37: 13; NM 2010).

Hrob 14

Hrob ca 1 m hl., obložen kamenem, kostra téměř zcela rozpadlá (Felcman 1893, 442). **Jantar:** „*Na rukou kostry nalezeny náramky, podobné nákrčníkům z hrobů předešlých, sestávající z korálů, jantarových, svitků bronzových a z trubiček zhotovených z bronzového plechu*“ (op.cit., 442, tab. XXVI: 24). Vyobrazeny 4 JK, 3 trubičky svinuté z plechu a 1 zl., 3 zl. spirálek. Dochováno v NM Praha pod i. č. 47953 (NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 37: 14). **Další nálezy:** 1 cyper. jehl., 2 záuš., 2 nád. (Felcman 1893, 442, tab. XXVI: 14, 18–19; Vokolek v tisku, tab. 37: 15–17; NM 2010).

Hrob 15

Hrob 150 cm hl., „*obložen byl uvnitř velkými kolmo postavenými kameny, vrch hrobu pak zavalen velkými balvany z pískovce*“ (Felcman 1893, 443). **Jantar:** „*U kolenou nalezen větší kus provrtaného jantaru, jenž se však na více částí rozpadl*“ (op.cit., 443).

Hrob 23

Hrob hl. 130 cm s velmi dobře doch. kostrou, která „*protož vyzvednuta k účelům měření pro sbírky musejní*“, byl „*směsicí kamenů pískovcových a opukových obložený*“ (Felcman 1896, 197). **Jantar:** „*Hrdlo mrtvolý zdobily jantarové korále střídavě s bronzovými závitky, snad na šňůře zavěšené; bohužel, že většina těchto jantarů*

byla úplně zetlelá, tak že zachovány býti nemohly“ (op.cit., 197, tab. XXVIII: 2, 6; *Vokolek v tisku*, tab. 37: 21–22). V NM Praha uloženy pod i. č. 47964–47965 (NM 2010). Trubičky z náhrdelníku uloženy pod i. č. 47966 (op.cit.; *Vokolek v tisku*, tab. 37: 19–20). **Další nálezy:** U ruky valounek (Felcman 1896, 197, tab. XXVIII:).

Hrob 29

Hrob zjištěný v hl. 1 m pod ornici „byl obložen pouze kamenem opukovým“ a obsahoval úplně zetlelou kostru patrně velmi malého dítěte (Felcman 1896, 197). **Jantar:** „v hrobě nalezen ... jakož i hojnost úplně zetlelého jantaru. Dle zjištěných okolností bylo hrdlo krásleno jantarovým collierem střídavě s bronzovými závitky“ (op.cit., 197). **Další nálezy:** 1 kroužek, „dále pak menší kroužky náušnickové“ (op.cit., 197, tab. XXVIII: 1).

46. Noutonice (dnes část obce Lichoceves, PZ)

Na první kostr. hrob uhozeno r. 1897 dělníkem pracujícím ve zdejší lom. „Pohřebiště toto rozloženo jest vedle odkrytého lomu na parcelním čísle 136., patří panu Janu Zabranskému v Noutonících“, v něm kostra skrčená na pr. boku (Felcman 1898a, 19). **Jantar:** „Na krku kostry nalezen bohatý jantarový nákrčník, kde jantary střídaly se vždy s rourkami z bronzového drátu svinutými a s bronzovými kroužky; uprostřed pak nachází se malá škeblička, která zavěstí obchodem sem přinesena byla (tab. VII. č. 11.)“ (op.cit., 19, tab. VII: 11). Dodnes se dochovalo 8 JK, 1 mušle, 4 zl. spir. a 5 kroužků (NM Praha i. č. 48020; *Vokolek v tisku*, tab. 42: 3). **Další nálezy:** 2 záuš. (Felcman 1898a, 19, tab. VI: 12, 15; *Vokolek v tisku*, tab. 42: 4–5; NM 2010). **Pozn.:** Záuš. ve Felcmanově publikaci možná vyobrazeny jako součást náhrdelníku (?).

Hrob 10

Hrob „břídlovou důkladně obložený“ nalezen „700 mm pod ornici“, v něm kostra skrčená na pr. boku (Felcman 1898a, 19). **Jantar:** „Na krku kostry nalezen bohatý jantarový nákrčník, kde jantary střídaly se vždy s rourkami z bronzového drátu svinutými a s bronzovými kroužky; uprostřed pak nachází se malá škeblička, která zavěstí obchodem sem přinesena byla (tab. VII. č. 11.)“ (op.cit., 19, tab. VII: 11). Dodnes se dochovalo 8 JK, 1 mušle, 4 zl. spir. a 5 kroužků (NM Praha i. č. 48020; *Vokolek v tisku*, tab. 42: 3). **Další nálezy:** 2 záuš. (Felcman 1898a, 19, tab. VI: 12, 15; *Vokolek v tisku*, tab. 42: 4–5; NM 2010). **Pozn.:** Záuš. ve Felcmanově publikaci možná vyobrazeny jako součást náhrdelníku (?).

Hrob 14

Hrob byl hl. 1,6 m a byl „pokryt velkou jednou plotnou břídlovou po celé rozloze“ (Felcman 1898a, 19). **Jantar:** „Tělo zesnulého ... bylo dále krásleno pěkným golliem kolem krku, sestávajícím z jantarových korálů se střídavě vloženými rourkami z bronzového drátu (tab. VI. č. 8.)“ (op.cit., 19, tab. VI: 8). Na vyobrazení 18 JK v kombinaci s 1 delší a 4 kratšími spirálkami. Dochováno 17 JK o Ø 11–13 mm a 5 spir. (NM Praha i. č. 48026; *Vokolek v tisku*, tab. 42: 11). **Další nálezy:** 1 nád., jehl. s kroužk. hl. a řetízem z 10 kroužků, 4 záuš., 2 větší a 2 menší (Felcman 1898a, 19, tab. VI: 6, 9; VII: 13; *Vokolek v tisku*, tab. 42: 7–10; NM 2010, i. č. 48023–48025).

Hrob 17

Hrob uložen 1 m pod ornici, kam. konstrukce z menších břídlicových kamenů (Felcman 1898a, 20). **Jantar:** „Z milodarů nalezen kolem krku gollier, pozůstávající částečně z kulatých, částečně obličej plochých čtyřstěnných jantarů, které střídaly se s rourkami z bronzového drátu svinutými (č. 6)“ (op.cit., 20, tab. VII: 6). Na vyobrazení 7 JK, 4 delší spirálky a další zl. Dnes dochováno 7 JK (z toho 2 ploché – 21 x 12 a 17 x 15) a 9 spir. (*Vokolek v tisku*, tab. 42: 16; NM Praha i. č. 48032). **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., 1 prsten (Felcman 1898a, 20, tab. VII: 7–8, 16; *Vokolek v tisku*, tab. 42: 14–15, 17; NM 2010).

Hrob 33

Pravidelná skřínka z okořské břídly se silně zetlelou kostrou na vydlážděné ploše v hl. 1,2 m (Felcman 1898a, 22). **Jantar:** „tak nalezen pod krkem velmi krásný, z jantaru sestávající gollier (č. 2). Dotyčné jantary byly vtíštěny až do krčních obratlů, tak že v kostech těchto jich otisky pozůstaly“ (op.cit., 22, tab. VI: 2). Na vyobrazení je zachyceno 21 JK. Nálezy v NM Praha pod i. č. 48059, Ø 9–14 mm (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 43: 22). **Další nálezy:** 5 zlatých záuš., 2 únět. jehl., 1 jehl. s terčovitou hlavicí, 2 manžet. náramky (Felcman 1898a, 22, tab. VI: 1, 3, 7, 11, 14; *Vokolek v tisku*, tab. 42: 14–21, 23; NM 2010).

47. Nymburk (NB)

V přehledu přírůstků archeologické sbírky Musea království Českého za jaro 1882 uvádí J. Smolík „z řadových hrobů nymburských, v nichž nalezeny kostry v pouhém písku, neobložené, s hlaví k východu ležící ...“ kromě „porouchanou záponku jantarovou“ také pohárek, mísu, jehlicí s křížovou hlavicí a kroužky, „10 rourek z plochého drátu svinutých, z nichž v jedné věži jakýs dutý předmět podoby sloupku, nahoře ve 4 ramena rozvětvený, část náramku z čtyř drátů složeného, dva prstence z podvojného drátu, hlavice jehly, zlomky z jiných dvou jehlic a prstenu z drátu stočeného“, to vše jako dary od p. Jana Dlabáče, purkmistra v Nymburce (Smolík 1882, 138–139). V NM Praha (NM 2010) je dnes z kostr. hrobů v Nymburce dochováno větší množství předmětů (nádob, jehlice s kříž. hlavicí a kroužky, 2 únět. jehl., spirálky, záušnice, drát. náramek), náležejících převážně klasické fázi UK. Vesměs jde o dary p. Dlabáče a v inv. knize se odkazuje na zmíněný článek J. Smolíka (PA XII, 138–139). Z jantaru předmětů jde o i. č. 11835, „jantarový korál na jedné straně plochý, na 2. střechovitě zlomený. Dvakrát podélně provrtaný. Poškozený. D = 28, š = 22 mm“. Předměty (vč. jantaru korálu) najdeme na fotografii také v hlášení ARÚ čj. 3482/1941. Korál popisuje a vyobrazuje i V. Vokolek, ale pouze s jedním otvorem: „plochá jantarová závěska, s příčným otvorem, čokovitěho profilu. D. 27 mm, š. 17 mm“ (*Vokolek v tisku*, kat. Nymburk, 13, tab. 45: 2).

48. Ohnišany (HK), Podlesí

V NM Praha uložen soubor předmětů z údajného hrobového celku pocházejícího z Podlesí u Smidar (JV od obce Ohnišany), který muzeu daroval F. Czeje ze Schmidaichu (NM 2010; srv. i. čj. ARÚ 1045/47): i. č. 12305 „jantarový korál provrtaný, beztvárný. Š = cca 25, v = 14 mm“ (*Vokolek v tisku*, obr. 22: 3), dále bronzová berličkovitá jehlice ca 10,5 cm dlouhá (s odlom. špičkou) a rameno o celkové šířce 5 cm (podle inv. knihy je berličkou dutá trubička zdobená kanelováním (i. č. 12304), 17 ks a zl. spirálka z náhrdelníku, zl. vícenásobného drátěného náramku, zlatý prsten z plochého drátu s roztepanými a přeloženými konci (Ø 23 mm, váha 1,15 g) a ker. nádoba – koflík s vysokým, silně prožlabeným hrdlem, odsazeným tělem a výzdobou svazků rytých linií kombinovaných řadami vrypů na těle (srv. op.cit., kat. Ohnišany, 13, obr. 22).

49. Osluchov (dnes část obce Žižice, KL)

V r. 1892 bylo na poli č. parc. 14, v bezprostředním SZ sousedství obce Osluchov, poblíž knížecího dvoru, „odkryto zde pohřebiště, sestávající z 10 skřínkových hrobů se skrčenými kostrami ve směru jihoseverním s rozličnými milodary“ (Schmidt 1893a, 67, obr. str. 68, tab. VIII: plánec pohřebiště a řez hrobem č. 9). „Jantar, jenž všude provází hroby se skrčenými kostrami, zastoupen na pohřebišti osluchovském sice jen v nepatrném množství, jedním toliko předmětem, za to však formy zcela nové“ (op.cit., 74).

Hrob 5

Hrob s kam. závalem, kam. plotnami na dně a podél stěn, d. 170 a š. 80 cm (Schmidt 1893a, 70). **Jantar:** „Při rozebírání postranních ploten vyskytl se na dně v hořejší části hrobové kus jantaru v podobě válečku, jehož oba konce jsou kulaté, uprostřed pak je hluboko vykrojen, celý předmět podobá se dvojitému knoflíku nebo nějaké závěsce na krk (č. 9)“ (op.cit., 70, obr. str. 68: 9), dochován v NM Praha pod i. č. 11697, v popisu uvedeny rozměry: Ø knoflíku 32 mm, v. 20 mm (NM 2010, vč. vyobrazení). Předmět nebyl ve sbírkách NM identifikován (*Vokolek v tisku*, kat. Osluchov, hr. 5).

50. Plotiště nad Labem 1 (dnes část obce Hradec Králové, HK)

L. Domečka zmiňuje nálezy sídlištních jam i kostr. hrobů UK, registrované od r. 1906 v Součkově cihelně. Do r. 1907 byly nalezeny patrně 4 hroby, vesměs s nádobami klasické UK. Další 4 hroby byly prokopány v r. 1908, jeden v r. 1909 (Domečka 1911, 459–460).

Hrob 3/1908

Kostr. značně setlelá, v hloubce ca 1,25 m, na pr. boku, hlavou k SZ, nohama k JV (Domečka 1911, 460–461). **Jantar:** Závěsek (?), autor uvádí „půl korálu jantarového s dvěma dírkami“ (op.cit., 461, tab. XX: 30). Jde o plochý kroužek s větším otvorem uprostřed a dvěma provrtanými malými otvory při okraji, svým tvarem blízký např. kroužku z hrobu 27 ve Vepřku (Lička — Lutovský 2006, Abb. 31: 1). **Další nálezy:** 1 únět. jehlice (Domečka 1911, 460–461, tab. XX: 28).

51. Plotičtář nad Labem 2 (dnes část obce Hradec Králové, HK)

Ohrazené sídliště a pohřebiště (2 skupiny hrobů se 46 a 4 hroby) mladší fáze UK zkoumali v rámci systematického výzkumu polykulturní lokality v l. 1961–1970/71 A. Rybová (Archeologický ústav ČSAV Praha) a V. Vokolek (Krajské muzeum východních Čech Hradec Králové). Nálezitě se nacházelo na samé severní hranici katastru, v sousedství hliníku bývalé cihelny předměřického cukrovaru, ca 1 km S–SSV směrem od lokality Plotičtář nad Labem 1 (viz výše, č. 50). Výsledky výzkumu byly zatím zveřejněny pouze informativně (Rybová — Vokolek 1964, 43–44, 47–48, 57–58; 1966, 10–15; 1972, 328, 330; Rybová 1979, Karte 1; Vokolek — Zápotocká 1997, 5, Abb. 1–3; Abb. 1–3), k dispozici jsou ale kompletní nálezové zprávy z archivu ARÚ Praha (Vokolek 1971; 1980). Téměř 70 % hrobů bylo podle autorů výzkumu vykradeno, stopy vykrádání byly dokumentovány zejména v horních partiích pohřbených těl. Jantar. předměty pocházejí ze 3 hrobů. Některé JK byly analyzovány za účelem zjištění jejich možného původu: „baltický původ jantaru nalázaného v prostředí únětické kultury v Čechách potvrzují rozbor provedené na nálezech z Plotičtář n. Labem“ (Jiráň /ed./ 2008, 41; laskavě ústní sdělení V. Vokolka).

Hrob XXIX

Obdélná jáma se zaobl. rohy, max. d. 175 cm, š. 101 cm, ploché dno v hl. 94 cm od povrchu, na dně zbytky skeletu ve skrč. poloze na pr. boku, hlavou k J, obličejem k V (Vokolek 1971, 210). **Jantar:** „Pod mandibulou byl jantarový náhrdelník, mezi korálky byla zavěšena bronzová únětická jehlička (přesně zjištěná nálezoová situace!), ležící ve směru JZ–SV, s hlavičkou na JZ“ (op.cit., 211), náhrdelník „složený z 12 korálků“, většinou kulovitých (Ø 5–7 mm), 1 bochánkovitého a 2 plochých (Ø 4 mm) s větším otvorem (op.cit., 211–212). **Další nálezy:** 1 únět. jehlice, 2–3 kroužky/záuš., 2 nád. (op.cit., 211–212). **Pozn.:** „V případě hrobu XXIX nálezoová situace ukazuje jednoznačně, že jehlice byla zavěšena v jantarovém náhrdelníku“ (op.cit., 241).

Hrob XXX

Ca obdélná hrob. jáma se zaobl. rohy, max. d. 202 cm, š. 130 cm, ploché dno v hl. 120 cm, kostra dobře dochována, skrčenec na pr. boku, hlavou k JZ, kosti v hl. 95–125 cm, pozorovány nepřírozené polohy některých částí skeletu (Vokolek 1971, 212). **Jantar:** 1 JK (č. 5 – kruhový, Ø 8 mm) nalezen „mezi žebry“, dále „pod loktem pravé ruky nalezen podlouhlý jantarový korálek (4), který vylučuje, že byl v náhrdelníku (na šatech?)“ – JK č. 4 soudečkovitý, d. 14 mm, š. 9 mm (op.cit., 213–214). **Další nálezy:** 1 nád. se zbytky kůstek, 1 pazourk. šípka mezi žebry, zv. kost – žebro(?) pod pravým předloktím (op.cit., 213–214).

Hrob XLVI

Oválná jáma, d. 175 cm, š. 60 cm, hl. 71 cm od povrchu, ploché dno, kostra téměř nedochována (Vokolek 1971, 228). **Jantar:** V blízkosti kostry „na západní straně bylo několik jantarových korálků a bronzových spirálek z náhrdelníku“ – celkem nalezeny 2 zl. br. spirálek a 5 JK popisovaných jako závěsky ve tvaru ploché destičky o rozměrech 32 x 19 x 4 mm (č. 4), 16 x 12 mm (č. 5), nebo tvaru bochníčkovitého o rozměrech 17 x 11 (č. 6) či zlomků (č. 7–8) (op.cit., 228–229). **Další nálezy:** 1 únět. jehlice, 1 nádobka (op.cit., 228).

52. Praha 5 - Stodůlky

Doposud nepublikovaný výzkum Muzea hlavního města Prahy při výstavbě obytného souboru Nové Butovice (autory vedeno pod lokalitou Nové Butovice, Praha 5) v r. 1985. Odkryto více než 30 hrobů únětické kultury, často s kam. obložení či závaly; většina z nich byla již v pravěku vyloupena. Přesto pochází z této skupiny hrobů řada bronzových, jantar. i zlatých předmětů. Autoři uvádějí mimo jiné bronzové vlasové ozdoby, „náhrdelníky z jantarových a bronzových perel“, bronzové jehlice a náramky, v šesti hrobech bronzové dýky a v hrobě 32 čtyři kličkovité záušnice o celkové váze 25 gramů z 23 karátového zlata (Fridrichová et. al. 1995, 172, příloha 5). M. Lutovský a L. Smejtek uvádějí nálezitě pod lokalitou Stodůlky 4 (Lutovský — Smejtek /eds./ 2005, 451–452).

Hrobům z tohoto pohřebiště se ve své nepublikované bakalářské práci dílčím způsobem věnovala K. Petriščíková (2002). Autorka uvádí (op.cit., 51), že z celkem 25 hrobů (ne tedy z více než 30, viz výše) obsahovalo 20 (80 %) milodary. Podle nich náležely hroby mladší fázi únětické kultury. Jako elektronickou přílohu obsahuje

práce kromě jiných i přehlednou tabulku „jantar“ s nálezy jantar. předmětů z jednotlivých hrobů (op.cit., 39–40). V textu se sumárně uvádí (op.cit., 51, 55), že z pohřebiště pochází celkem 114 jantar. nálezu ze 13 hrobů (t.j. přes 50 % hrobů na pohřebišti). Samotná tabulka obsahuje výčet 112 jantar. předmětů z pouze 12 hrobů (24, 26, 31, 32, 37, 39, 40, 41, 44, 47, 50, 51). Nejvíce (41 ks) se našlo v hrobě č. 47, nejméně (1 ks) v hrobě č. 50. Po 14 JK pochází z hrobů č. 39 a 41, v hrobě č. 40 se kromě 4 korálků nalezl i jantar. kroužek Ø 35 mm (op.cit., 55, obr. 56). JK byly zjištěny v oblasti lebky, krku, hrudníku a v několika případech i u pánve a tvořily podle autorky součásti náhrdelníků nebo pokrývek hlavy.

Hrob 24

Pūdorys obdélný, d. 239 cm, š. 145 cm, hl. 22 cm, kam. zával, skelet dochovaný částečně, (dospělý jedinec) na pr. boku hlavou k J (Petriščíková 2002, databáze, kresba pūdorysu viz tab. 39–40). **Jantar:** 6 podélných a okrouhlých JK nalezených „pri lebke, v okolí krku“ (op.cit., databáze). Autorka vyobrazuje 3 korále „sekerovitého“ tvaru s jedním vrtaným otvorem – dva celé a jeden zlomek (op.cit., obr. 48: 280, 281, 283). Celé exempláře mají v. 36 a 40 mm, š. 12 a 9 mm, d. 23 a 20 mm. Perly patrně tvořily náhrdelník spolu s br. spirálkami. **Další nálezy:** 1 dýka, 1 šidlo, 1 cyper. jehl., spirálky a zl. – 18 ks, 2 celé a další zl. záušnic, Ø ca 39–40 mm (op.cit., obr. 47: 285, 287), valoun (op.cit., databáze, obr. 46: 265–266, obr. 47: 285, 287, 48: 286).

Hrob 26

Pūdorys obdélný, d. 117 cm, š. 119 cm, hl. 40 cm, kam. zával, skelet dochovaný částečně, (adultus II) na pr. boku hlavou k JV (Petriščíková 2002, databáze, kresba pūdorysu viz tab. 44–46). **Jantar:** 7 celých okrouhlých JK nalezených „pri lebke“ (op.cit., databáze). Autorka všechny vyobrazuje (op.cit., obr. 49: 175–181). JK mají bochníčkovitý tvar, 6 z nich má jeden otvor (Ø 7–12 mm, d. do 12 mm), 1 korál má křížové vrtání, Ø 20 mm, d. 18 mm (op.cit., obr. 49: 175). **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., 2 záuš. (op.cit., obr. 49: 171–173).

Hrob 31

Pūdorys obdélný, d. 183 cm, š. 127 cm, hl. 37 cm, kam. zával, skelet dochovaný částečně (adultus I) na pr. boku (Petriščíková 2002, databáze, kresba pūdorysu viz tab. 59–60). **Jantar:** 9 JK (převážně celých), 3 menší (Ø 5–6 mm) a 6 větších (Ø 8,5–11 mm), nalezené „pri lebke“ (op.cit., databáze, obr. 51: 248). Patrně součást složeného náhrdelníku spolu s br. spirálkami. **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 2 spirálky z plechu, více zl. záušnic, 1 valoun, 1 zl. br. perly? (op.cit., databáze, 53, obr. 51: 168, 170).

Hrob 32

Pūdorys obdélný, d. 195 cm, š. 135 cm, hl. 30 cm, kam. zával, kostra nedochována (Petriščíková 2002, databáze, kresba pūdorysu viz tab. 61–63). **Jantar:** 1 podlouhlý, plochý JK, podélně provrtaný (d. 18,5 mm, š. 16 mm, v. 8 mm, Ø otvoru 3,2 mm), nalezený „pri lebke“ (op.cit., databáze, obr. 52: 183). Patrně šlo o závěsek na krku. **Další nálezy:** 4 zlaté záuš. u lebky, Ø 10–11 mm, 1 nád., 1 únět. jehl. (op.cit., obr. 52: 233–234, obr. 65).

Hrob 37

Pūdorys obdélný, d. 157 cm, š. 93 cm, hl. 33 cm, kam. zával, skelet nedochován (Petriščíková 2002, databáze, kresba pūdorysu viz tab. 66–67). **Jantar:** 5 okrouhlých JK s Ø 6–8 mm nalezených „pri lebke“, 4 z nich autorka vyobrazuje (op.cit., databáze, obr. 37: 223–226). Patrně pozůstatek náhrdelníku z jantarových a bronzových perel. **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., 2 nebo 3 perly u lebky (op.cit., databáze, 53, obr. 54: 221–222, 229).

Hrob 39

Pūdorys obdélný, d. 325 cm, š. 104 cm, hl. 93 cm, kam. zával, skelet dochovaný částečně, v neanatomické poloze, hlavou k J (Petriščíková 2002, databáze, kresba pūdorysu viz tab. 70–72). **Jantar:** 14 okrouhlých JK či jejich zlomků, nalezených „pri lebke, v okolí krku; pri hrudníku; pri panve“ (op.cit., databáze). Vyobrazeno 12 JK s Ø do 10 mm (op.cit., obr. 55: 295). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 1 valoun, zl. min. 2 záušnic (op.cit., obr. 55: 291–292, 294/5).

Hrob 40

Pūdorys obdélný, d. 232 cm, š. 136 cm, hl. 97 cm, stopy rakve, skelet dochovaný částečně, v anatomické poloze, skrčenec (maturus II) na pr. boku hlavou k J (Petriščíková 2002, databáze, kresba pūdorysu viz tab. 73–75). **Jantar:** 5 celých jantar. předmětů. 3 JK s Ø do 10 mm a d. do 5 mm (op.cit., obr. 56: 270/4, 6, 8), větší,

okrouhlý korál s $\varnothing$ 19,5 mm a d. 14 mm (*op.cit.*, obr. 56: 311) a plochý jantar. kroužek silný 6 mm, s $\varnothing$ 35 mm, $\varnothing$ středového otvoru ca 18 mm a malým otvorem v kroužku (*op.cit.*, obr. 56: 368). Všechny jantar. předměty byly nalezeny „*pri panve*“ (*op.cit.*, databáze) a tvořily patrně součást nějakého závěsku či amuletu, ne však náhrdelníku. **Další nálezy:** 1 čepel dýky, 1 únět. jehl. (*op.cit.*, obr. 56: 310, 369).

Hrob 41

Půdorys obdélný, d. 232 cm, š. 100 cm, hl. 23 cm, kam. zával, skelet dochovaný částečně, skrčenec (*maturus* I) na pr. boku hlavou k J (*Petrišćáková 2002*, databáze, kresba půdorysu viz tab. 76–77). **Jantar:** Podle databáze měl hrob obsahovat 14 celých okrouhlých JK nalezených „*pri lebke, v okolí krku*“ (*op.cit.*, databáze), autorka ale z hrobu č. 41 vyobrazuje celkem 20 JK „bochníčkovitého“ tvaru s $\varnothing$ a délkou do nebo kolem 1 cm (*op.cit.*, obr. 57: 7–11, 58: 12–22, 24–25, 238–239). **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., 2 lité žebrované manželovité náramečky se 7 žebry a $\varnothing$ ca 70 mm, 1 záuš., 1 kam. valoun (*op.cit.*, databáze, 57: 236–237, 243; 58: 245/2).

Hrob 44

Půdorys obdélný, d. 171 cm, š. 100 cm, hl. 20 cm, kameny na dně, skelet dochovaný částečně, skrčenec (žena?, *maturus*) na pr. boku hlavou k S (*Petrišćáková 2002*, databáze, kresba půdorysu viz tab. 78). **Jantar:** 4 okrouhlé JK nalezené „*pri lebke, v okolí krku*“ (*op.cit.*, databáze). Autorka vyobrazuje 4 korále „bochníčkovitého“ tvaru, 1 menší (d. 6 mm, $\varnothing$ 8,3 mm) a 3 větší (d. 7,5–8,5 mm, $\varnothing$ 10–11,3 mm; *op.cit.*, obr. 59: 260, 263). **Další nálezy:** 1 nád., 1 záuš., 1 zl. br. (*op.cit.*, obr. 59: 4, 261, 295).

Hrob 47

Půdorys obdélný, d. 219 cm, š. 187 cm, hl. 54 cm, kam. zával, skelet dochovaný částečně, v neanatomické (?) poloze, skrčenec (žena, *maturus*) na pr. boku hlavou k J (*Petrišćáková 2002*, databáze, kresba půdorysu viz tab. 81–83). **Jantar:** Náhrdelník z 41 JK bochníčkovitého až kroužkového tvaru s délkou 4 – max. 8 mm a $\varnothing$ 7–11 mm. Korále byl nalezeny u lebky a v okolí krku a dochovaly se všechny v celku (*op.cit.*, obr. 60: 257, 257/2; 61: 299). **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., 1 prsten, zl. br. trubičky do 1 cm (*op.cit.*, obr. 60: 1, 20, 29, 297–298).

Hrob 50

Půdorys obdélný, d. 230 cm, š. 135 cm, hl. 50 cm, kam. zával, skelet nedochován (*Petrišćáková 2002*, databáze, kresba půdorysu viz tab. 84–85). **Jantar:** 1 fragmentárně zachovaný JK nalezený u lebky, nevyobrazován (*op.cit.*, databáze). **Další nálezy:** 1 čepel dýčky se 3 nýty (*op.cit.*, obr. 53: 313).

Hrob 51

Půdorys oválný, d. 220 cm, š. 140 cm, hl. 50 cm, kam. zával, skelet nedochován (*Petrišćáková 2002*, databáze, kresba půdorysu viz tab. 86–88). **Jantar:** 5 celých okrouhlých JK nalezených „*pri lebke, v okolí krku; pri panve*“ (*op.cit.*, databáze). Autorka vyobrazuje 3 korále „bochníčkovitého“ tvaru, dva menší (d. 8–9 mm, $\varnothing$ 8–9 mm) a jeden větší (d. 1,4 mm, $\varnothing$ 1,8 mm; *op.cit.*, obr. 62: 318). **Další nálezy:** 1 čepel dýky, 2 únět. jehl., 1 zl. br. tyčinky (*op.cit.*, obr. 62: 314–317).

53. Praha 5 - Třebonice

Z území obce Třebonice registrujeme zprávy o dvou nálezech únětických hrobů s jantarem. Jejich vzájemný prostorový vztah z dosavadní literatury nevyplývá a proto je posuzujeme jako jednu lokalitu se dvěma nalezišti, o kterých je v literatuře referováno odděleně.

Naleziště č. 1. Autor referuje o nález, který učinil patrně v r. 1916 či nedlouho před tímto rokem a uvádí, že „*na dvoře statku pana Stříbrného v Třebonicích již před r. 1908 při odkopávání jílů nalézány skříňové hroby, rozrušené lidské kosti a mnohé bronzové předměty, jež vesměs rozdány cizím lidem a ztratily se. Při mém příchodu znatelný byly v břehu u stájů dva skříňové hroby dle kamenů vyčnívající z jílů*“ (*Pecka 1916*, 154–155).

Hrob 1

„*První hrob odkopáván po 8 dní, kameny opatrně po prknech odstraňovány*“, hrob byl 130 cm dlouhý, 65 cm široký a byl obložen vápencovými kameny smíšenými s oblázky, „*na kostru navaleny však také balvaný rozměrů přímo obrovských, takže jimi stěž 3 muži*

hnuli“. V hrobové jámě ležela „*rozrušená kostra skrčka*“ s koleny přitáženými k břichu a rukama ohnutými pod bradu. Kostra ležela na pr. boku, obličejem k V (*Pecka 1916*, 154). **Jantar:** „*Kolem krku a zápěstních kostí vinut byl náhrdelník z jantarových kuliček, velikostí různé, od největších do nejmenší ubíhající. Barvy hnědé, na lomu krvavě červené. Mnoho se jich rozpadlo při pouhém dotyku, jen několik zachováno*“ (*op.cit.*, 154). Přesný počet korálů ani jejich rozměry autor neuvádí, 5 JK válcovitého tvaru s $\varnothing$ do 6–8 mm je uloženo v NM Praha pod i. č. 131632–131636 (*NM 2010*). **Další nálezy:** Poblíž kosti klíční 1 br. únět. jehl., blíže dutiny břišní nádobka, kol kostry oblázky – 2 u hlavy, 1 v záhlaví, 3 poblíž nádoby (vše *Pecka 1916*, 154).

Naleziště č. 2. V r. 1941 došlo při srovnávání terénu ve (při) stodole u čp. 6 k nález, kostr. hrobu UK, který obsahoval bronzový náramek a jantarový korál. Na lokalitě byly narušeny i další hroby (*Charvátová — Spurný — Venclová 1992*, 167; č. 825).

54. Praha 6 - Bubeneč

V Památkách archeologických z r. 1914 referuje J. Matiegka o tom, že na schůzi Archeologického Sboru Musea království Českého, konané 7. února téhož roku, „*předložil adj. inž. A. Stocký nálezy z nádraží bubenečského (doba únětická a knovízská) a připojil výklad o okolnostech nálezových*“ (*PA XXVI*, 1914, 73). Nálezy z únětických hrobů jsou dnes uloženy v NM Praha pod lokalitou Bubeneč nádraží. Kromě 3 zlatých záušnic (i. č. 17898–17900), 4 „únětických“ náramků (17901–17904), 2 únětických jehlic (17905–17906) a nádoby (17907) jde i o několik jantar. korálů (viz níže). V inv. knize NM Praha (*NM 2010*) stojí u 3 zlatých záušnic tyto údaje: „*Únětický hrob. Blíže nálezu zpráva nedodána. Při rozšiřování nádraží. Prostřednictvím p. Vlačihy (?), správa st. dráhy, 5. VII – 10. VII 1913*“. U dalších předmětů nalezneme tamtéž následující informace: „*Únětický hrob. (Blíže nálezu zpráva chybí. Nálezem je 2–3 únětické, kostrové hroby, v nichž se vyskytly předměty č. inv. 17.898 počínající). Prostřednictvím p. Vlačihy /viz korespondenci/ správa st. dráhy*“. Jantar. korále jsou uloženy pod následujícími inv. čísly: 17908–17913 – 6 JK (původně hromadný zápis rozdělený posléze do 6 záznamů), 17914 – zlomky jantar. korálů (10 kousků).

V NM Praha je dále uložen únětický koflík (6743) z únětického kostr. hrobu, odkrytého „*při rozšiřování nádraží proti Hojermannově továrně*“. Posledním, ale ne nejmeně významným nálezem je jantar. kroužek, podle údajů inv. knihy (*NM 2010*): „*Jantarový korál plochý, pr. 35, pr. otvoru 17 mm ... Z hrobu kostrového, který se sesypal při odkopávání náspu. Kromě tohoto korálu byly zjištěny jen stopy po bronz ... Kopal V. Landa*“ (17943).

Dochované jantar. předměty pocházejí ze 2–3 hrobů. Z jednoho, možná dvou hrobů 6 JK (17908–17913) a 10 zl. dalších JK (17914), ze druhého (třetího?) hrobu potom jantar. kroužek (17943).

55. Praha 8 - Bohnice

Během záchranného výzkumu na staveništi druhé stavby bohnického sídliště „*v těsném sousedství hrazené věteřovské a halšatské osady na Podhoří*“ v r. 1972 bylo vedle sídlištních i hrobových nálezů z řady pravěkých období odkryto také celkem 8 únětických (věteřovských?) hrobů. Skupinka šesti z nich byla prozkoumána na parcele č. kat. 845. Některé byly již zničeny stavebními pracemi a pohybem pracovních strojů. Jantar. korál pochází z hrobu č. 7 (*Fridrichová 1975*, 212–213). V práci z r. 1995 (*Fridrichová et al. 1995*, 168) uvádějí autoři všechny hroby jako věteřovské.

Hrob 7

Největší hrob ze skupiny (220 x 130 cm) byl celý zavalen kameny, při jejichž vybírání se objevovaly rozdrčené lidské kosti závalem silně poškozené; velikost kamenů se směrem ke dnu zvětšovala; „*v hloubce 45 cm se objevily zbytky první kostry silně poškozené kamenným závalem, který pod kostrou dál pokračoval*“ (*Fridrichová 1975*, 213). **Jantar a další nálezy:** „*Inventář tvořil koflíček a jantarový korál*“ (*op.cit.*, 213). **Pozn.:** V S části hrobové jámy byla nalezena samostatná rozdrčená lebka se stopami bronzů a na dně hrobu, v hloubce ca 90 cm pod úrovní podloží, zbytek dolních končetin. Podle autorky jde o další doklad (jako u dalších hrobů ve skupince) postupných pohřbů, „*přičemž při ukládání druhého jedince byla první kostra nejen poškozena a dislokována, ale i oloupena, jak o tom svědčí zelené zbarvení dislokované lebky jedince, u něhož nebyl nalezen žádný bronzový předmět*“ (*op.cit.*, 213).

56. Praha 8 - Kobylisy 2

Při srovnávání terénu pro novostavbu v Přemysleňské ul. v Kobylisích (kat. 72/14, parc. 7, skup. E) bylo objeveno několik hrobů – ve dnech 9.–11. 6. 1932 byly prokopány celkem 4 hroby. Na místě byly patrné i zbytky dalších hrobů, které byly porušeny již dříve (Kandyba 1932, 46, obr. 31).

Hrob 1

D. 150, š. 70, hl. 110 cm, na dně hrobové jámy 6 kamenů různé velikosti. Značně zetlelé kosti náležely mladšímu jedinci (Kandyba 1932, 46). **Jantar:** „u levého loktu skupinka 13 jantarových korálů, patrně z náramku. „Jantarové korále jsou kulovité a soudečkovité. Průměr 7–10 mm“ (op.cit., 46, obr. 30). V NM Praha dochováno 12 JK (NM 2010, i. č. 42614–42625). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., v NM Praha dále zl. hráněné tyčinky – šídla? (Kandyba 1932, obr. 30; NM 2010).

Hrob 2

D. 220, š. 90, hl. 110 cm, na dně u hlavy 2 kameny, u nohou stály 2 kolmé desky, nad kostmi nohou zjištěna také kam. deska. Kostra patrně mladšího jedince byla značně zetlelá (Kandyba 1932, 46–47). **Jantar:** „Z milodarů se našel při břichu pouze jeden jantarový korálek, průměr 10 cm, délka 150, š. 70, hl. 110 cm“ (op.cit., 47).

57. Praha 9 - Čakovice

Výzkum J. Kovářika v r. 1976. Odkryto 21 hrobů UK (Kovářík 1980, 55) ve 4 skupinách na ploše ca 150 x 320 m (op.cit., 94). Všechny blíže datovatelné hroby náležely podle autora klasické fázi UK, jen hrob č. 16 „obsahoval výrazně protoúnětický materiál“ (op.cit., 94). V tab. na str. 88–92 přisuzuje 1 hrob protoúnětické, 2 hroby staro- až středoúnětické, 9 hrobů klasické UK a 9 hrobů UK bez bližšího určení (op.cit., 88–92). Jantar. předměty pocházejí ze dvou hrobů (24 a 29).

Hrob 24

Oválná jáma (207 x 135 cm) zahl. 55–65 cm do podloží. V hr. jámě uložena kostra dospělého muže ve stáří 25–30 let (*adultus I*; Kovářík 1980, 75). **Jantar:** „v zášypu hrobové jámy byly nalezeny zlomky jantaru“ (op.cit., 75). **Další nálezy:** U hlavy „kamenný sekeromlat s vrtným otvorem“, u levé paže 1 únět. jehl., před koleny zv. kost (podle vyobrazení nejspíše kost křížová; op.cit., obr. 14; 21: 3, 6). **Pozn.:** Hrob náleží klasické UK.

Hrob 29

Obdélníková hr. jáma (120 x 80–100 cm) hl. 55 cm, „uprostřed hrobu neanatomický shluk dlouhých kostí“ dospělého muže (*adultus II*), a jižně od nich opukový kámen (Kovářík 1980, 79). **Jantar:** „v zášypu hrobu byly zachyceny zlomky jantaru“ (op.cit., 79), žádné další údaje autor neuvádí. **Pozn.:** Hrob byl datován do období UK podle jeho orientace.

58. Praha 9 - Kbely

Dne 19. září 1993 objevili a 16. října téhož roku prozkoumali a zdokumentovali J. Turek a K. Král výkopem pro kanalizaci narušený únětický hrob v Martinické ul. v Praze 9 - Kbelích (bližší lokalizace viz Turek — Král 1998, 36, obr. 2). Autoři datují hrob do klasické fáze UK (op.cit., 39).

Hrob obj. 1/93

Z hrobové jámy patrně oválného půdorysu, orientované původně podle autorů svojí delší osou ve směru V–Z, se dochovala pouze její Z 1/3. Doch. část jámy měla mírně šikmé stěny a ploché dno, vložené plochými kameny, v hloubce 148 cm od úrovně povrchu a 88 cm od povrchu podloží. Značné množství větších převážně pískovcových a opukových kamenů (patrně pozůstatek kam. závalu) bylo nalezeno ve výplni (Turek — Král 1998, 38–39). **Jantar:** „U severního okraje objektu pak byl pod jedním z kamenů nalezen jantarový korálek a asi 40% zlomků z dochované části mísy“ (op.cit., 38, obr. 2: 2 – nález 2). Šlo o „Drobný kulovitý jantarový korálek s otvorem uprostřed“, rozměry autoři neuvádějí (op.cit., 39). **Další nálezy:** Mísa, kam. nástroj (op.cit., 38–39, obr. 2: 1, 2 – nález 1, 3). **Pozn.:** Na dně jámy, v jejím středu, nalezen lidský prstní článek a obratel ovce/kozy (op.cit., 38–39, obr. 2: 2 – nález 4).

59. Praha 9 - Miškovice

Celkem 44 hroby UK v několika skupinách byly prozkoumány v l. 1999 a 2001 (Archaia Praha, ved. výzkumu M. Ernée). Získaná data ¹⁴C spadají do celého průběhu starší doby bronzové (ca 2200–1650 BC) s těžištěm pohřbívání v období tzv. klasické fáze únětické kultury (ca 2000–1750 BC). Hroby obsahovaly bohaté milodary (ca 80 kovových předmětů – sekera, dláto, dýky, jehlice, záušnice, spirálky), řadu nádob, kam. nástroje, mořské mušle a také ca 94 JK z celkem 11/12 hrobů). Publikováno předběžně (Ernée 2000; 2005; 2010 v tisku; Ernée — Majer 2009; Ernée — Müller — Rassmann 2009 v tisku).

Hrob 8

Pūdorys obdélný (197 x 102/80 cm), max. hl. 2–17 cm, orient. 4° k JZ, dno ploché, rovné, na dně ojedinelé kameny, schránka z org. mat., kostra v neanatom. poloze (*adultus I*, 20–30 let). **Jantar:** Původně patrně kombinovaný náhrdelník z JK (4 + 1 v sousední hr. jámě hrobu č. 9) a spirálek (7 + 2 v sousední hr. jámě hrobu č. 9). *In situ* ještě dochovány 2 JK a 2 spirál. trubičky jakoby navlečené na dnes již neexistující šňůrce (Ernée — Müller — Rassmann 2009 v tisku, Abb. 20: 5). Nálezy rozptýleny mezi kosterními pozůstatky. **Další nálezy:** Únět. jehl. (op.cit., Abb. 18: 7, 20: 2), 2 záuš. (op.cit., Abb. 20: 3–4), 7 spirálek, miniaturní nád. (op.cit., Abb. 20: 1). **Pozn.:** Patrně činnost drobného hloďavce se do sousední hrobové jámy hrobu č. 9 (viz níže) dostalo několik předmětů, pravděpodobně součástí výbavy pohřbu v hrobové jámě č. 8 – 1 jantar. korál, 2 spirálové trubičky a 1 záušnice. Celkový počet těchto předmětů v hrobové jámě č. 8 by pak poněkud stoupl – 3 záušnice, 5 jantar. korálů a 9 spirálových trubiček, což by mohlo dávat dohromady původní celý náhrdelník (?). **Literatura:** op.cit., Tabelle 1, Abb. 18: 7, 20: 1–5.

Hrob 17

Pūdorys nepravidelně oválný (122 x 82 cm), max. hl. 7–10 cm, orient. 50° (?) k JV, dno ploché – konkávní, stupňovité, rovné, kameny na dně (schránka?), z kostry doch. jen několik zubů v Z části jámy (*infans II*, 3–5 let). **Jantar:** 7 JK rozházených po dně hrobové jámy. **Lit.:** op.cit., Tabelle 1.

Hrob 18

Pūdorys obdélný (135 x 75 cm), max. hl. 4–14 cm, orient. 2° k JV, dno ploché, rovné, kostra v klas. poloze dochována částečně (*juvenis*, 14–20 let). **Jantar:** Na krku náhrdelník, 11 JK, 9 měř. spirálek, 1 mořská mušle. **Další nálezy:** 1 nád., 1 cyper. jehl., 3 záuš. **Lit.:** op.cit., Tabelle 1, Abb. 11: A, 18: 1, 26.

Hrob 19

Pūdorys obdélný (164 x 88 cm), max. hl. 9 cm, orient. 5° k JZ, dno ploché, rovné, dobře dochovaná kostra v klas. poloze, silně skrčené nohy (*juvenis*, 14–17 let). **Jantar:** Na krku náhrdelník, 6 JK a 10 měř. spirálek. **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., 3 záuš., 1 keramický přeslen (?) s otvorem. **Lit.:** op.cit., Tabelle 1, Abb. 11: B, 18: 4, 20: 13–19.

Hrob 20

Pūdorys obdélný až nepravidelný (206 x 135 cm), max. hl. 66 cm, orient. 5° k JZ, dno ploché, rovné, schránka z org. mat., kostra z větší části dochovaná, v klas. poloze (*juvenis–adultus*). **Jantar:** 2 JK a 4 měř. spirálky u pasu, patrně použity jako nášivka. **Další nálezy:** 1 nád., 3 zv. kosti (z toho 2 prstní články v nádobě). **Lit.:** op.cit., Tabelle 1, Abb. 10: A–C, 23.

Hrob 21

Pūdorys obdélný (172 x 82 cm), max. hl. 8 cm, orient. 3° k JZ, dno ploché, rovné, schránka z org. mat. (?), 1 kámen na dně, kostra částečně zachovaná, v klas. poloze (žena, *maturus I*, 40–50 let). **Jantar:** Na krku náhrdelník, 3 JK a 2 měř. spirálky. **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., 4 záuš. **Lit.:** op.cit., Tabelle 1, Abb. 10: D, 18: 8, 20: 6–12.

Hrob 26

Pūdorys obdélný až trapézovitý (200 x 108 cm), max. hl. 73 cm, orient. 18° k JV, dno ploché, rovné, schránka z org. mat. zatížena velkým kamenem (stélou?), kostra v klas. poloze, částečně dochovaná (spíše žena, *adultus I*, 20–30 let). **Jantar:** 1 JK – závěsek (?), nalezen teprve při mytí kostí. **Další nálezy:** 1 jehl. s kroužkovou hlavicí, 5 měř. spirálek u pasu (nášivky?). **Lit.:** op.cit., Tabelle 1, Abb. 14, 18: 9.

Hrob 32

Púdorys obdélný (203 x 115 cm), max. hl. 74 cm, orient. 18° k JV, dno ploché, rovné, kostra v kals. poloze, částečně dochovaná (*maturus II*, 50–60 let). **Jantar:** 4 jantar. korále (2 u pasu, 1 pod čelistí, 1 před hrudníkem). **Další nálezy:** 1 dláto, 1 dýka, 2 únět. jehl. **Lit.:** *op.cit.*, Tabelle 1, Abb. 12: C, 18: 5–6, 27.

Hrob 33

Púdorys obdélný (224 x 132 cm), max. hl. 10 cm, orient. 16° k JV, dno ploché, rovné, schránka z org. mat., ve výplni nad schránkou několik kamenů, kostra v klas. poloze, částečně dochována (*adultus II*, nad 35 let). **Jantar:** Na krku náhrdelník, 38 JK a 1 rozřadovač (35 x 28 x 9 mm). **Další nálezy:** 1 nádoba, 1 únět. jehl., 2 br. záuš., 1 zv. kost. **Lit.:** *op.cit.*, Tabelle 1, Abb. 12: A–B, 18: 3, 20: 26–30.

Hrob 34

Púdorys obdélný (min. 110 x 80 cm), max. hl. 36 cm, orient. 24° k JV, dno ploché, rovné, na dně několik kamenů podél stěn, kostra doch. z menší části, v neanatom. poloze (*infans III*, 9–10 let). **Jantar:** Patrně nekompletní, jen 1 JK u nekompletních kosterních pozůstatků, v oblasti za hlavou. **Další nálezy:** 1 záuš. **Lit.:** *op.cit.*, Tabelle 1.

Hrob 42

Púdorys obdélný (min. 100 x 66 cm), max. hl. 42 cm, orient. 21° k JV, dno ploché, rovné, dobře dochovaná kostra v klas. poloze (žena, *adultus I*, 20–30 let). **Jantar:** Náhrdelník z 5 JK, 5 měd. spirálek, 1 kost. korálu nalezen na krku. **Další nálezy:** 1 nád., 1 jehl. s „čepcovitou“ hlavicí a provrtaným krčkem, 3 záuš., v hr. jámě i 1 mořská mušle a 1 zv. kost. **Lit.:** *op.cit.*, Tabelle 1, Abb. 18: 10, 25.

60. Řepov (MB)

V červenci r. 1931 bylo v Řepově (okr. M. Boleslav), na parc. č. 243/1 (majitel p. R. Sajdl z Řepova) objeveno a postupně prokopeno celkem 5 kostr. hrobů UK, náležejících podle uváděných a vyobrazených nálezů její klasické fázi (Turek 1932a, 55–56, tab. VII: 6–7, 17–22, 27–30, 32–35, 37). Jak R. Turek uvádí, bylo řepovské únětické pohřebiště známo již dříve a „občas se přicházelo na jednotlivé hroby“ (*op.cit.*, 56). Autor uvádí i vyobrazuje některé starší nálezy z mladoboleslavského muzea (*op.cit.*, 56, obr. 37: 5–6, tab. VII: 31, 36, 38). Celkový počet do té doby objevených hrobů zůstává neznámý. Jantar. předměty pocházejí z hrobů III a IV (*op.cit.*, 55–56, tab. VII: 22).

Hrob III

Hrob „s částečným kamenným obložím, z něhož p. Sajdl zachránil plochý jantarový kotouč (průměr 47 mm) s velkým otvorem uprostřed“, rozrušili dělníci 28. července (Turek 1932a, 55, tab. VII: 22). Žádné další informace kromě té, že „hrob, rozrušený, se při prudkém přívalu, ještě před naším příchodem, zřítíl“ (*op.cit.*, 55) autor neuvádí.

Hrob IV

Hrob v prosté zemi (bez kam. konstrukce) zjištěn v hloubce ca 1,2 m. Kostra byla „dostí chatrně zachovaná“ (Turek 1932a, 56). **Jantar:** „Na krku byl nákrčník z br. rourky (průřez 5,5 mm) přičně rýhované, 15 mm dl., dvou podobných rourek 8 mm dl. a dvou jantarových korálek soudečkovitého tvaru (6 ½ mm dl. a 4 mm dl.)“ (*op.cit.*, 56). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. z bílého kovu 6,7 cm dlouhá, 2 únět. koflíky (*op.cit.*, 56, tab. VII: 7, 32–33).

Při následném výzkumu Archeologického ústavu v l. 1931–1932 bylo prozkoumáno dalších 34 hrobů, ze kterých ale nepocházejí žádné jantar. předměty (srv. čj. 681/32, 994/32, 932/33, 934/33 ARÚ Praha).

V NM Praha jsou uloženy předměty z únětických hrobů „se skrčenými kostrami“ z lokality Řepov (u Ml. Boleslavi) - u písničky, které se do NM dostaly jako dar F. Hendrycha (NM 2010; i. č. 47717–47719 (3 br. korále dl. 13–19 mm, s Ø 9 mm), 47714–47715 (2 nád.), 47716 (2 spirálky), 47721 (1 záuš.), 47720 (JK diskovitý, Ø 8 mm). Vztah těchto nálezů k hrobům zmiňovaným v literatuře není jasný.

61. Selibice (dnes část obce Staňkovice, LN)

Na výšině označované V. Günzlem jako tzv. „Weinberg“ (Günzel 1911, 305), poblíž levého břehu Ohře, byla objevena 4 m vysoká mohyla s několika pohřby, z nichž nejméně tři náležely s jistotou únětické kultuře, jiné možná kultuře se sňurovou keramikou. Jak

uvádí I. Pleinerová (1966, 392), „v r. 1906, kdy tam kopal Gerstenhöfer, byl zjištěn pohřeb skrčence na dřevěné podložce, krytý dřevem a kameny. Tělo prý bylo uloženo na levém boku a pohřbená osoba měla náhrdelník z bronzových trubiček a jantarových korálek a hrubý únětický hrnek“. Jak autorka zdůrazňuje, důležité je především zjištění, že se v Selibicích nacházela mohyla s hroby mladé UK (*op.cit.*, 394).

62. Skalsko (MB), poloha Svílno

Poloha Svílno se nacházela mezi obcemi Skalsko a Niměřice, asi 8 km Z od Mladé Boleslavi. V r. 1843 bylo na tamním farním poli objeveno „deset hrobů, z nichž dva kamenem klenuté zvláštním pozoruhodným tvarem vynikaly“ (Beneš 1865, 173). Tyto dva hroby „věrně vykreslil“ na lokalitě právě přítomný malíř J. Hellich (*op.cit.*, obr. 4–6). I když o tom vlastní text přímo nehovoří a z Hellichových kreseb máme dojem spíše ten, že kostry ležely v poloze natažené na zádech (*op.cit.*, obr. 4), byly kostry uloženy nejspíše v poloze skrčené, neb se svilenské hroby objevují v Píčově soupisu hrobů „s kostrami skrčenými“, zveřejněném v Památkách archeologických v r. 1890 jako „Svílno u Skalska“ (Píč 1890, 269). Nádobka, vyobrazená J. Hellichem na obr. 10, kterou vidíme i vedle hlavy nebožtíka, pohřbeného v hrobě vyobrazeném na obr. 4 a 5 (i když na obr. 4 stojí vpravo a na obr. 5 vlevo od lebky), je nepochybně klasický, ostře profilovaný únětický koflík (Beneš 1865, obr. 4, 5, 10).

Hrob 1

„Hroby byly 7' dlouhé 3' široké a činily lože z hrubých tízných ploch složené, při čemž 7, 8 až 9 kamenů na délku a jeden na šířku položen byl. (Viz obraz 4.) Hned ze zdola vyzdvihovalo se klenutí, které z vybraných klínovitých kamenů se skládajíc, pravidelnou okrouhlou pokrývku činilo. (Viz obr. 5.) ... Kostry ležely v ložišti hlavou k západu“ (Beneš 1865, 173). **Jantar:** „V hrobě ležely po pravém boku jantarové kuličky, v pohanském pravěku tak oblíbené, a jednoduchý stočený drát z ryzího zlata. Oboje bylo ozdobou ramenou a prstů. Tři tyto provrtané, 3,5" v průměru mající kuličky i s nepravidelně ohnutými dráty jsou nyní v muzeu“ (*op.cit.*, 174). Myšlen je nepochybně hrob s klasickým únět. koflíkem, vyobrazený na obr. 4 a 5; na obr. 4 jsou po pr. boku kostry některé tyto milodary i vyobrazeny. **Další nálezy:** 2 nád. (*op.cit.*, 173–174, obr. 10 a patrně i obr. 9). **Pozn.:** V pozn. 19 a 20 na str. 173 a 174 odkazuje F. Beneš (*op.cit.*) také na Grundzüge der böhmischen Altertumskunde od J. E. Wocela (Wocel 1845) a na tamní vyobrazení nádob (p. 14, tabule IV. fig. 7–10) i ozdoby (p. 9, tab. I. obraz 18).

63. Skramníky (dnes část obce Klučov, KO)

Na místě staršího nálezu skrčené kostry v obecním písečníku byly v r. 1931 odkryty další 2 hroby (Dvořák 1933, 62, tab. VI: 18, 19).

Hrob 3

168 cm dlouhý, 120 cm široký, 112 cm hluboký, zavalený „spoustou pískovcových a slepencových kamenů. Mezi kameny nalezi jsme četné zlomky mlýnků na drčení obilí“. Hrob obsahoval značně zetlelou kostru (Dvořák 1933, 62). **Jantar:** „Kolem lebky bylo rozhozeno 16 jantarových korálek tvaru úseku koule, průměru 5–6 mm, s otvorem vodorovným s plochou stěnou korálku“ (*op.cit.*, 62). **Další nálezy:** 1 nád. za pánví (*op.cit.*, 62, tab. VI: 18).

64. Svrkyně 1 (PZ)

Ve sbírkách NM je uloženo 37 JK (a další předměty vč. 6 zlatých záušnic) z 41 únětických hrobů zkoumaných v r. 1910 J. L. Pičem a V. Landou na polích p. Váchy (hroby 1–12) a p. Linharta (hroby 13–41) ve Svrkyni „Nad sadem“ – řadu údajů čerpal V. Vokolek ze zápisníku V. Landy VIII, 1096–1107 (NM 2010; srv. Vokolek v tisku, kat. Svrkyně; Čtverák 1997, 143; Stocký 1928, Pl. X: 7). Podle údajů v inv. knize NM Praha a zápisníku V. Landy pocházely JK z celkem 13 hrobů (2–4, 6, 14, 17, 27, 28, 30, 34, 36, 38 a dalšího již dříve poškozeného hrobu).

Hrob 2 (Vácha)

Skrčenec, S–J. **Jantar:** 2 JK, Ø 9–10 mm (NM 2010, i. č. 47864; Vokolek v tisku, tab. 58: 7). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 1 nádobka (NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 58: 6, 8).

Hrob 3 (Vácha)

Skrčenec, S–J. **Jantar:** 5 sv. žlutých JK, z toho 4 soudečkovité a 1 diskovitý (NM 2010, i. č. 47868; Vokolek v tisku, tab. 58: 10).

Další nálezy: 1 čepel dýky, 1 únět. jehl., 1 nád. (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 58: 9, 11–12).

Hrob 4 (Vácha)

Skrčenec. **Jantar:** V. Vokolek uvádí, že JK „v počtu asi 20 kusů byly rozmístěny po celém těle“ (*Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 4). Dochováno 17 soudečkovitých JK, Ø 9–11 mm, největší dl. 15 mm, Ø 14 mm (NM 2010, i. č. 47874; *Vokolek v tisku*, tab. 59: 6). **Další nálezy:** 2 zlaté záuš., 1 žebr. manžetovitý náram. ve zl., 1 únět. jehl., 2 nád. (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 59: 1–5, 7).

Hrob 6 (Vácha)

Jantar: Jantar. korále (ve sbírkách NM Praha neidentifikovány; *Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 6). **Další nálezy:** 1 nád. (ve sbírkách NM Praha neidentif.), 1 únět. jehl. (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 58: 13).

Hrob 14 (Linhart)

Jantar: 3 soudečkovité JK, Ø 11–13 mm (NM 2010; *Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 14, tab. 59: 12).

Hrob 17 (Linhart)

Hrob obložen kameny, doch. kostra (*Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 17). **Jantar:** 5 JK, d. 7, 8, 9, 10 a 13 mm (NM 2010, i. č. 47887; *Vokolek v tisku*, tab. 59: 15). **Další nálezy:** 1 tyčink. náram. z bílého kovu (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 59: 14).

Hrob 27 (Linhart)

Hluboký hrob (*Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 27). **Jantar:** 1 JK u krku, 18 x 16 x 9 mm (NM 2010, i. č. 47895; *Vokolek v tisku*, tab. 60: 3). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 1 nád. (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 60: 2, 4).

Hrob 28 (Linhart)

Jantar: V. Vokolek uvádí „pod krkem asi 25 jantarových korálků“ (ve sbírkách NM Praha neidentifikovány; *Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 28). **Další nálezy:** 2 zlaté záuš., 1 šídlo, 1 únět. jehl., 1 nádoba (v NM Praha neidentifikována; *op.cit.*, kat. Svrkyně, tab. 60: 5–8).

Hrob 30 (Linhart)

Hluboký hrob. **Jantar:** V. Vokolek uvádí „u hlavy jantarový korál“ (ve sbírkách NM Praha neidentifikován; *Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 30). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 1 zlatá záuš., 1 nádoba (NM 2010, i. č. 47904; *Vokolek v tisku*, tab. 60: 13–15).

Hrob 34 (Linhart)

Jantar: 4 sv. hnědé JK soudečkovitého tvaru, Ø 9–12 mm (NM 2010, i. č. 47908; *Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 34, tab. 60: 17). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 60: 16).

Hrob 36 (Linhart)

Hluboký hrob. **Jantar:** V. Vokolek uvádí „jantarové korále – nenačtené“ (*Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 36). **Další nálezy:** 1 zlatá záuš., 1 únět. jehl., 1 nádoba (NM 2010, i. č. 47927; *Vokolek v tisku*, tab. 60: 24–26).

Hrob 38 (?) (Linhart)

Mělký hrob. **Jantar:** V. Vokolek uvádí „jantarový závěsek v podobě destičky s otvorem při jednom konci. D. 35 mm, š. 16 mm, síla 5 mm“ (NM 2010, i. č. 47923; *Vokolek v tisku*, kat. Svrkyně, hr. 38, tab. 61: 7). **Další nálezy:** 1 čepel dýky (NM 2010, i. č. 47922; *Vokolek v tisku*, tab. 61: 6). **Pozn.:** Podle údajů v el. inv. knize NM Praha (NM 2010) měl jantar. závěsek i. č. 47923, spolu s jehlicí s roztep. a v očko svinutou hlavici (*op.cit.*, i. č. 47924; *Vokolek v tisku*, tab. 60: 23) pocházet z hrobu porušeného ještě před příchodem výkopců a měl se do muzea dostat jako dar p. Blažka.

Z katastru obce uvádí V. Čtverák i další nálezy únětických hrobů, ze kterých však nepocházejí jantar. předměty (Čtverák 1997, 143).

Pod i. č. 63457 je ve sbírkách NM Praha evidován jantar. náhrdelník z únětického kostr. hrobu č. II ze Svrkyně, získaný koupí ze sbírky Zd. Fidlera (s řadou dalších předmětů z únětických hrobů), z něhož se dochovaly neúplně 4 JK s Ø 4–10 mm (NM 2010).

65. Svrkyně 2 (PZ)

Na jaře 1989 prozkoumal V. Čtverák na skryté ploše SZ od jádra obce (Z od budov kravinů; Čtverák 1997, obr. 1) kromě 7 halštatkových objektů také 3 únětické hroby – obj. č. 1, 7 a 9 (*op.cit.*, obr. 2), z nichž jeden (hrob obj. 9) obsahoval mj. náhrdelník z JK (*op.cit.*, 145–146). Za zmínku stojí i bronz. pásek (patrně čelenka), nalezený na lebce pohřbu v hrobu obj. 7 (*op.cit.*, 145).

Hrob obj. 9

Hrob o d. 176 cm, š. 126 cm a hl. 42 cm od skryté úrovně částečně zakryt a částečně obložen bulizníkovými kameny; na dně jámy zbytky skeletu (Čtverák 1997, 145). **Jantar:** „Pod mandibulou v partii krčních obratlů nalezeno celkem 17 jantarových korálků nebo jejich částí“ (*op.cit.*, 145, obr. 7, 9). JK soudkovitého či válcovitého tvaru (*op.cit.*, 146, obr. 9). **Další nálezy:** 2 únět. jehl. v místě pravé klíční kosti (*op.cit.*, 145, obr. 7, 9), u pasu 1 nád. (*op.cit.*, 145, obr. 7, 9). **Pozn.:** JK doch. s nepoškozeným, nezkorodovaným povrchem. Proto je podle V. Čtveráka na osmi z nich „patrná řezaná výzdoba ve tvaru kruhu“, jinde „řezaný kruhový nebo spirálový motiv, opakující se na protilehlých stranách“. Případnou námitku, že může jít o přirozený způsob praskání odmítá V. Čtverák jako neoprávněnou, „protože jantar se rozpadá kostičkovitě“. Autor dále uvažuje o možné rekonstrukci vzhledu náhrdelníku, ve kterém mohly být střídavě kombinovány zdobené a nezdobené perly „s jejich největšími exempláři uprostřed“ (*op.cit.*, 145–146).

66. Třeboule (dnes Třebovle, KO)

Na podzim r. 1892 bylo při orbě parním pluhem na poli č. p. 100 rozrušeno a následně prokopáno celkem 5 skříňkových hrobů (hroby č. 1–5). Jantar. předměty obsahoval hrob č. 3 (viz níže). Na jaře r. 1893 byly odkryty 2 hroby na sousedním poli č. 85/2 a další 3 v poloze Nad Kláštyrkem. Tyto hroby již neobsahovaly jantar. předměty (Píř 1893b, 355–356).

Hrob 3

Skříňkový hrob – „místo vrchní desky nalezeny 4 balvany na přič položené; u hlavy a u nohou stály silné placáky kolmo“, pod svrchními kameny nalezeny „opět balvany na přič položené a pod těmi v hloubce 1,1 m kostra děčka“ (Píř 1893b, 356). **Jantar:** „u krku korálky, z nichž jeden jantarový kulatý, druhý placatý a zakulacený s větším otvorem (1 cm), dva rourkovité z bílé hmoty, dva malé br. soudečkovité a jeden br. rourkovitý, ač nejsou-li dva soudečkovité pohromadě“ (*op.cit.*, 356, obr. s. 357–358: 2, 4, 5). V NM Praha jsou dnes dochovány tyto předměty (NM 2010): i. č. 11686 – plochý JK „prstěncovitý“ s velkým otvorem, Ø 27 mm, Ø otvoru 10 mm (V. Vokolek uvádí Ø 24 mm; *Vokolek v tisku*, kat. Třebovle, hr. 3, tab. 62: 3); i. č. 11685 – kulatý JK, Ø 15 mm (*op.cit.*, tab. 62: 6); i. č. 11687–11688 – 2 kelnatky (*op.cit.*, tab. 62: 5, 7); i. č. 11689 – 2 br. soudečkovité korálky (V. Vokolek uvádí br. trubičku; *op.cit.*, kat. Třebovle, hr. 3, tab. 62: 4). **Další nálezy:** Tyčink. náram. z bílého kovu, 1 únět. jehl. (Píř 1893b, 356, obr. s. 357–358: 1; NM 2010, i. č. 11684; *Vokolek v tisku*, tab. 62: 2, 8).

67. Tursko 3 (PZ)

Na stránkách Památek archeologických za r. 1902 informuje J. Felcman o objevu únětických hrobů u Turska: „Pohřebiště turské skládá se ze dvou skupin a sice: na pozemcích velkostatku náležejících řádu křížovnickému tvoří větší pohřebiště na parc. čísle 349 s 25 hroby skupinu první; a osamělý hrob s kulturními jamami na parc. č. 343, skupinu druhou. Obě tyto parcely ohraničeny jsou po jedné straně silnicí vedoucí od Libšic do Turska a tvořily zajisté v době praehistorické jediný celek“ (Felcman 1902, 37). J. Felcman dále uvádí, že z pohřebiště prozkoumal 20 hrobů, protože 5 zbývajících bylo již dříve „různými osobami prohrabáno“ (*op.cit.*, 38). Z těchto 20 hrobů „bylo 12 úplně bez milodarů ... zlato zastoupeno bylo ve dvojitém pohřbu dvěma malými zlatými náušničkami ze drátu točenými známé to formy těchto hrobů, které byly již mnohokrát vyobrazeny (Tab. XIV. č. 9. 10.)“ (*op.cit.*, 39). Za zmínku stojí Felcmanova informace z doslechu o tom, že již o několik let dříve měly být nalezeny hroby se skrčenými kostrami „u zdi, v zahradě i na nádvoří panského dvora, který jest majetkem řádu křížovnického“, z čehož vyzvojuje, „že i na této poloze nalézala se vlastně dvě od sebe oddělená pohřebiště“ (*op.cit.*, 39).

V další práci J. Felcman uvádí, že v r. 1903 „prokopával a prozkoumal“ již 3. pohřebiště (tentokrát celkem 9 hrobů) „u této osady, aniž by souviselo již s dříve popsányými ostatními skupinami ... pohřebiště neleží těsně u obce Turské, nýbrž v bezprostřední blízkosti samoty Těšiny, příslušející ku katastr. obci Turské“; hroby se nacházely „na parc. č. 339., která nese název Těšina, náležející velkostatku řádu křížovnického“ (Felcman 1904, 131). Z 9 odkrytých hrobů byl pouze hrob č. 9 bez nálezů, ve 4 hrobech bylo nalezeno celkem 10 ks zlatých náušnic (z hrobu č. 4 pochází kromě 1 zlaté drátěné náušnice

vážíci 4,5 g také keramická nádobka), ve 3 hrobech byly nalezeny náhrdelníky z JK (op.cit., 133; srv. Vojtěchovská 2001, 352; Vykouková et al. 2007, 205–207, obr. 1, 2; NM 2010).

Podle inventáře NM Praha pocházejí 2 JK i z hrobu č. 2 (NM Praha 2010, i. č. 51505–51506; srv. Vokolek v tisku, kat. Tursko, C, hr. 2/4–5, tab. 65: 16–17), J. Felcman (1904) se o nich ale nezmiňuje.

O vztahu nekropole k dřívě v Tursku objeveným pohřebišťům J. Felcman při komentáři chudoby prvního a bohatství druhého z nich uvádí, že „vzdálenost obou pohřebišť jest příliš nepatrná, proto nedá se dobře srovnati, že by tato dvě pohřebišťe přináležela dvěma různým osadám nebo kmenům“ a dále, že „též rozsáhlé sídliště, nalézající se takřka uprostřed těchto dvou pohřebišť ... nasvědčuje tomu, že osada těchto dvou pohřebišť byla jednotná“. J. Felcman si stěžuje, že sídliště, bohužel, nebylo možné prozkoumat, protože zasahuje „pod obecní silnici, do nádvoří statku a zahrady statkáře p. Matuchy a ostatních sousedících hospodářství, a zabočuje něco málo až do pole parc. č. 343., kde při nálezu hromadného hrobu uhozeno bylo na několik kulturních jam“ (Felcman 1904, 134–135).

Hrob 1

Podle kostí náležela kostra „mladému individuu“ (Felcman 1904, 132). **Jantar:** „Kolem krku jantarový náhrdelník s jantary různé velikosti, z kterých mně bylo možno 19 kusů zachovati; mezi jantary na náhrdelníku bylo vsunuto střídavě 7 kusů bronzových mušlíček, měřících 25 mm. délky a 22 mm. šířky“ (op.cit., 132). V NM Praha evidován náhrdelník z 21 JK (NM 2010, i. č. 51503) a 7 br. napodobenin srdcovek (op.cit., i. č. 51494–51500). Nálezy vyobrazuje V. Vokolek (Vokolek v tisku, tab. 65: 9–11, 14). **Další nálezy:** 2 únět. jehl., „jednu na prsou, jednu na hlavě“, 2 „zlaté svinuté náušnice z drátu, vážíci 5,5 gramů“, 2 drát. náram., „na obou rukou“, šídlo, 1 nád. (NM 2010; Felcman 1904, 132; Vokolek v tisku, tab. 65: 1–7, 12–13).

Hrob 3

Jantar: „pod krkem pak jantarový náhrdelník z různě velikých jantarů, z kterých byl větší počet kusů zachován, jakož i jeden bronzový korálek“ (Felcman 1904, 133). V el. inv. knize NM Praha je z hrobu č. 3 evidován náhrdelník z 31 JK „více méně soudečkovitého tvaru, mezi něž byly zavěšeny dvě válcovité kelnatky“ (NM 2010, i. č. 51520; Vokolek v tisku, tab. 65: 5). **Další nálezy:** „3 větší a 2 menší zlaté, z drátu svinuté náušnice, vážíci dohromady 10 gramů“, dále 2 únět. jehl., 2 lité tyčinky. náram., kroužek, 1 nád., 1 šídlo (NM 2010, i. č. 51514; Felcman 1904, 133; Vokolek v tisku, tab. 65: 1–4, 6–7, 13, 66: 8–12).

Hrob 5

V hrobě pohřbena podle autora „ženština, dle zbytků kostí mladá“ (Felcman 1904, 133). **Jantar:** „Pod hlavou na hrdle nalezen jantarový náhrdelník, sestavený z různě velikých jantarových korálků, z nichž byla největší část zachována“ (op.cit., 133). J. Vykouková a kol. uvádějí „Inv. č. H1 51 529 – torzovitě dochovaný náhrdelník ze soudečkovitých JK, původní počet přesahoval čtyři desítky korálků, dochovány většinou ve zlomcích“ a vyobrazují celkem 48 celých kusů a zlomků (Vykouková et al. 2007, 210, obr. 4). **Další nálezy:** 2 zlaté záuš., 1 jehl. s řetízkem o 15 člancích, 1 únět. jehl., 1 nád., 2 lité manželovité náramky, na každé ruce jeden, 1 šídlo (Felcman 1904, 133; Vykouková et al. 2007, 210, obr. 3: 1–6, obr. 5–6; NM 2010; Vokolek v tisku, kat. Tursko, B, hr. 5, tab. 66: 15–24).

68. Tursko 4/5 (PZ)

V pojednání o archeolog. výzkumech a objevech v l. 1904 až 1906 píše J. Felcman mj. o své cestě „do Turska, kde objeveny opět nové hroby se skrčenými kostrami. Jest to již čtvrté, po případky páté pohřebišťe tohoto pokolení skrčenců poblíž této obce ... Pohřebišťe nalézalo se na poli náležejícím statkáři panu Vranému z Turska a nese označení parcelní číslo 236. Leží nedaleko samoty přináležící k Tursku, nazvané 'Těšina'. Celkem prozkoumáno doposud 9 hrobů“ (Felcman 1908b, 241). K lokalizaci pohřebišťe uvádí: „Shledal jsem dodatečně po zjištění polohy pohřebišťe na katastrální mapě, že hroby čís. 1, 2, 3, 4 a 9 nalézaly se na parcele čís. 236. a hroby čís. 5, 6, 7 a 8 na sousedící parcele čís. 240 a že další, panem Matuchou odкрыté hroby čís. 10 a 11 na poli čís. 236“ byly již bez milodarů (op.cit., 245; srv. Vojtěchovská 2001, 353).

Následuje stručný sumární popis nálezů. S výjimkou hrobu č. 7 (píthos s dětským pohřbem) a detailněji popsáno hrobu č. 8 nevykazovaly ostatní hroby žádné zvláštní kam. konstrukce ani rozměry. J. Felcman dále uvádí: „Jantar, který byl dosti značně zastoupen,

uložen byl v podobě jantarových golí kolem krku. V hrobě č. 1. střídaly se s jantarem, kterých bylo 30 kusů, též bronzové podlouhlé svítky, kterých bylo 6 kusů. Dále pouze jantarové golie okolo krku v hrobě č. 5. a čís. 8. Bohužel nepodařilo se mi zachování všech jantarů pro jejich setlelost“. Počet JK v hrobech č. 5 a 8 neuvádí. V hrobě č. 1 byl náhrdelník spolu s nádobkou a nákrčnicem (hrivnou), poněkud menším než v hrobě č. 9, v hrobě č. 5 spolu s 3 nádobami, 2 náušnicemi a únět. jehlicí, v hrobě č. 8 pak se 4 nádobami, dýkou a 2 náušnicemi. Jeden JK, možná z hrobu 8 (společně je vyobrazena čepel dýky a patrně drátěná náušnice), je vyobrazena na str. 243 (Felcman 1908b, 243–244). Hroby náležely podle vybavy klasické fázi UK.

Nálezy z hrobu popisuje a vyobrazuje V. Vokolek (v tisku, kat. Tursko, D). Z hrobu č. 1 uvádí náhrdelník z JK (neidentifikován) a nádobku (op.cit., tab. 67: 7), z hrobu č. 8 kromě dalších nálezů – 3 nádob a dýky (op.cit., tab. 68: 1–4) a neidentifikované kelnatky a záuš. – také 7 JK o Ø 7–17 mm (op.cit., tab. 68: 5–11, i. č. 11418, 11420–11425).

V el. inv. knize NM Praha jsou pod i. č. 11288–11303 evidovány nálezy z 9 hrobů pohřebišťe na poli p. Vraného, nepochází z nich ale žádný JK. Z lokality „Tursko (u Prahy) – pole p. Vraného“, jsou evidovány jantar. korále, u kterých jsou v kolonce způsob získání uvedena jména Matucha nebo Felcman: **11361** – 1 JK, v. 13 mm, hrob 1, získ. Matucha (op.cit., tab. 70: 8), z hrobu dále spirálky (i. č. 11359–11360; op.cit., tab. 70: 5–6), litý tyčink. náramek (11358; op.cit., tab. 70: 9), záušnice (11357; op.cit., tab. 70: 7); **11371** – náhrdelník z 11 JK, hrob 2, získ. Matucha (op.cit., tab. 70: 20), z hrobu dále 2 spirál. náramky (11362–11363; op.cit., tab. 70: 11, 15), 2 záuš. (11364–11365; op.cit., tab. 70: 12, 14), spirálky (11366–11370; op.cit., tab. 70: 16–18).

69. Tursko 6 (PZ)

Hned za popisem předchozího pohřebišťe (zde Tursko 4/5; Felcman 1908b) uvádí J. Felcman „jiz šesté pohřebišťe v bezprostředním okolí Turska“, objevené „na pozemku pana Schönfelda v Tursku“ v r. 1906 (op.cit., 245; srv. Vojtěchovská 2001, 353). Ze 4 prozkoumaných hrobů byly pouze 2 únětické a náležely její klasické fázi. Oba obsahovaly náhrdelníky s JK (16 a 13 ks), které jsou dnes i s ostatními nálezy uloženy v NM Praha (NM 2010; srv. Vokolek v tisku, kat. Tursko, E).

Hrob 1

Hrob jen 50 cm pod ornici, obložen „místním kamenem buližnickovým“ a obsahoval téměř úplně setlelou, dle autora dětskou kostru (Felcman 1908c, 245). **Jantar:** Hrob obsahoval „17 kusů jantarových korálků“ (op.cit., 246; NM 2010, i. č. 11276; Vokolek v tisku, tab. 68: 14). **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl., drátek, „dále hliněný uprostřed provrtaný knoflík v průměru 35 mm, jeden hliněný přeslen“, kam. dlátka (Felcman 1908c, 245–246; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 68: 12–13, 15–16). Podle V. Vokolka (op.cit., kat. Tursko E, hr. 1) jde v případě Felcmanova hliněného přeslenu o „kamenný diskovitý kroužek“.

Hrob 2

Hrob uložen v hl. 100 cm pod ornici a také částečně vyložen kameny. Kostra značně setlelá a její polohu nebylo možné určit (Felcman 1908c, 246). **Jantar:** Autor uvádí „jeden náhrdelník sestávající ze 13 jantarových a 14 bronzových korálků, které byly střídavě sestaveny“ (op.cit., 246; NM 2010, i. č. 11283; Vokolek v tisku, tab. 68: 17). Součástí náhrdelníku byla patrně i tutulovitá zápona (NM 2010, i. č. 11287; Vokolek v tisku, tab. 68: 19), považovaná Felcmanem mylně za hlavici jehlice „jejíž jehličkový konec následkem setlelosti odpadl“ (Felcman 1908c, 246). **Další nálezy:** 1 „plochý, vroubkovaný bronzový náramek“, 1 „masivní otevřený náramek“, 1 únět. jehl., 1 nádobka, 1 kamínek (op.cit., 246; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 68: 18–23).

70. Tursko (PZ)

V. Vokolek uvádí ze sbírek NM Praha ještě několik dalších únětických hrobů s nálezy jantaru z Turska a okolí (Vokolek v tisku, kat. Tursko, F – jednotlivé hroby nebo výkopy). Momentálně není možno určit, které (pokud vůbec nějaké) z výše zmíněných nekropolí tyto hroby přináleží. Ponechávám je prozatím zvlášť, pouze pod označením katastru.

A. Těšina, pole p. Tučka, koupěno od p. Matuchy 1907. **Hrob B.** **Jantar:** 3 JK, Ø 4–6 mm (NM Praha i. č. 11400–11402; *Vokolek v tisku*, tab. 69: 30–32). **Další nálezy:** 1 zlatá záuš., 1 tyčink. nár., 2 jehly, 1 únětická (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 69: 28–29, 33–34).

B. Hrob za panskými stodolami, výzkum J. Felcman 1907. **Jantar:** 9 JK, Ø 9–11 mm (NM Praha i. č. 11406–11414; *Vokolek v tisku*, tab. 70: 3). **Další nálezy:** 2 jehlice – žengle, 1 kroužek (NM Praha i. č. 11405; *op.cit.*, tab. 70: 1–2, 4).

C. Pole p. Vraného za Těšinou, výzkum V. Landa 1902. **Hrob 1.** **Jantar:** 1 bochánkovitý JK, Ø 28 mm (NM Praha i. č. 11323; *Vokolek v tisku*, tab. 69: 4). **Další nálezy:** 1 úněť. jehl., 1 dýka, 1 kam. brousek s otvorem (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 69: 5–7).

D. Pole p. Tučka za Těšinou, výzkum F. Matucha 1906. **Hrob 2.** **Jantar:** 6 JK, Ø 10–15 mm (NM Praha i. č. 11333; *Vokolek v tisku*, tab. 69: 14). **Další nálezy:** 1 zlatá záuš., 2 spirál. nár., 2 úněť. jehly, 2 jehlice – žengle, 2 záuš. (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 69: 8–12, 15–17, 29). **Pozn.:** Zápisník V. Landy IV, 505.

E. Těšina, zakoupeno od F. Matuchy 1909, kostr. hrob. **Jantar:** 13 JK, Ø 8–11 mm, d. jednoho rourkovitého 21 mm (NM Praha i. č. 11384; *Vokolek v tisku*, tab. 70: 23). **Další nálezy:** 3 záuš. (NM 2010; *Vokolek v tisku*, tab. 70: 21–22).

F. Nálezy bez náleзовých celků. Těšina, výkop F. Matuchy: 7 JK (NM Praha i. č. 11379–11381; *Vokolek v tisku*, tab. 69: 35–42). Další: 3 JK, Ø 9, 23 a 24 mm (NM Praha i. č. 11353–11354, 11426; *op.cit.*, tab. 71: 13–14, 29).

71. Únětice 1 (PZ)

Pohřebišťe Únětice 1 prokopal Č. Ryzner v r. 1879; šlo o 32 hrobů (Ryzner 1880a, 290). Jantar. předměty byly nalezeny v 7 hrobech (č. 1, 8, 10, 12, 15, 17 a 21; *op.cit.*, 291, 294–300, 306, tab. XIII: 1, 1a, 1b, 2, 4, 5, 6, 9, 17, 18, XIV: 19, 20, 24, 29, 33, 35, 37). „Ženské i děti jsou dosti bohatě rozmanitými šperky bronzovými jakož i úhlednými korálky ze žluté pryskyřice jantaru podobné, jež dle lučebné zkoušky předběžné z jistého druhu pineí pocházeti se zdá“ (*op.cit.*, 291). Nálezy uloženy v NM Praha (NM 2010).

Hrob 1

Hrob ca 1,75 m d. a 80 cm š., s kam. závalcem, obsahoval špatně zachovalou kostru ca 4–6 let starého dítěte (Ryzner 1880a, 291–292). **Jantar:** „Tam, kde kostry hořejší končetiny a dolejší čelíst se nalézaly, objevily se žlutavé kuličky velikosti bohatého hrachu a prortané; korálků těchto zachovalo se 13 neporušených mimo některé zlomky“ (*op.cit.*, 291). „U krku, as při prvním obratli, ležel malý závítek z tenkého bronzového plechu o sedmi praméních, na kterém nepochybně druhdy ony korálky z pryskyřice nebo snad jantaru zavěšeny byly“ (*op.cit.*, 291). JK se nepodařilo identifikovat (*Vokolek v tisku*, kat. Únětice, sk. 1, hr. 1). **Další nálezy:** 1 jehl. s kroužk. hl., 1 záuš., 1 nád. (Ryzner 1880a, 291–292; tab. XIV: 35; *Vokolek v tisku*, tab. 75: 10–11).

Hrob 8

Hrob byl „velmi bedlivě sdělán“, v něm odkryta „celá kostra v obyčejné poloze“ (Ryzner 1880a, 294–295). **Jantar:** „na dolejších končetinách bylo několik korálků velikosti bohatého hrachu z pryskyřice nebo snad jantaru, uvnitř barvy višňové, na povrchu pak žlutošedivé. Podobných, avšak o něco větších korálků našlo se zde pod bradou kostry ještě 25“ (*op.cit.*, 295). JK se nepodařilo identifikovat (*Vokolek v tisku*, kat. Únětice, sk. 1, hr. 1). **Další nálezy:** Četné střepy, u uší „náušnice, složené vždy z tří kroužků bronzových“, na prsou „kruh z bronzového drátu, asi 4½ cm v průměru“ a „v týle malá sponka v závítku svinutá, asi 2¾ cm. dlouhá, oné z hrobu prvního podobná; byly na ní nepochybně ony korálky připevněny“ (Ryzner 1880a, 294–295).

Hrob 10

Hrob bez kam. konstrukce zjištěn v hl. ca 1,2 m. Kostra byla „dosti chatrně zachovaná“ (Ryzner 1880a, 295). **Jantar:** „Již u nohou objevilo se několik korálků pryskyřicových nebo snad jantarových, tvaru velice rozmanitého, totiž kulaté, sploštělé, válcovité, podlouhlé, a sice kratší i delší, čím dále k hlavě, tím čtneji se vyskytaly, zvláště od brady k týlu tvořily dvojité, téměř nepřetržitý růženec. Korálky tyto bylo nutno ze země, v níž velmi ztuhly vězely, nad míru opatrně vylupovati. Přes vši pozornost však přece asi 20 se jich rozpadlo; ce-

lých jsem zachoval 96. Zvláště pozoruhodný jsou korálky dvojité, krčkem spojené, jež nepochybně sloužily k tomu, aby se na dvou «šňůrách» navléknuté koraly nesměly. Těž zámeček z těžé látky jako koraly shotovený a úplně zachovalý byl mezi nimi nalezen; týž jest podoby obdélníkové, 3 cm. dlouhý a 2¾ cm. široký, uprostřed ½ cm. tlustý, na okrajích o něco slabší, na obou koncích provrtaný. Průvrty korálků byly ovšem hlinou ucpaný; tuto jsem odstranil namnoze ihned špendlíkem. Kde se tak nestalo hned, zatvrdla hlína tou měrou, že se spíše korálek úplně rozdrobil, nežli aby se ona vypíchat dala. Korálky zachovalé, které jsem ihned uložil do krabičky vatou naplněné, zůstaly celé, na které však po nějaký čas působil vzduch, ty se rozsypaly aneb aspoň značně odrobily ... rovněž jantarová záponka byla už původně po celé šířce dvakrát provrtána, což jest důkazem, že jen na dvou «šňůrách» druhdy korále ty, jako nyní, navléknuty byly. Tomu nasvědčují též korále po dvou krčkem spojené (dvojčata), totiž číslo 1a, kteréž jest přelomené, a číslo 1b úplně zachovalé“ (*op.cit.*, 295, 306, tab. XIII: 1, 1a, 1b; NM Praha i. č. 48115; *Vokolek v tisku*, tab. 76: 1). **Pozn.:** Jako na zvláštnost upozorňuje Č. Ryzner na to, „že zde ani střípku ani bronzu nebylo nalezeno, a že korálky snad již původně po těle nebožtíkově byly rozházeny“ (Ryzner 1880a, 295).

Hrob 12

Hrob ca 1,3 m d. a 70 cm š., svrchu s kameny, kostra dosti zetlelá (Ryzner 1880a, 296). **Jantar:** „a obrátiv lebku shledal jsem při uchu druhém (pravém) spirálně vnutý řetízek. Řetízek 13 cm. dlouhý, jest z bronzového plechu asi 2 mm. širokého a 1 mm. tlustého, z něhož jsou tvořeny závitky asi 8 mm. široké. Týž jest do polokruhu zahnutý a na jednom konci jakýmsi drobnoučkým očkem opatřen; na druhém konci úška takového nebylo, snad že se kousek toho řetízku nenašel. Spolu s ním bylo nalezeno několik pryskyřicových korálků, shodujících se velikostí svou i jinak se závitky řetízku, pročez souditi lze, že obé původně souviselo, tvořic jakýsi úhledný šperk“ (*op.cit.*, 297, tab. XIII: 12). JK neidentifikovány, spirálky uloženy pod i. č. 48121 (*Vokolek v tisku*, tab. 76: 8). **Další nálezy:** 1 jehl. s malou plnou kul. hlavicí a vývalkem na krčku, 1 nád., 1 oblázek, 2 záuš. (Ryzner 1880a, 296–297, tab. XIII: 9, XIV: 24, 33, 37; *Vokolek v tisku*, tab. 76: 2–6).

Hrob 15

Hrob byl zavalen kameny do hl. ca 1,5 m. Kostra nebyla moc dobře zachovaná, hlava nebožtíka spočívala na ca 4 cm silném prkénku (Ryzner 1880a, 298). **Jantar:** „Na prsou mrtvolky a rovněž i okolo krku nalezl jsem četné kuličky žlutavé čili korálky pryskyřicové nebo snad jantarové. Neporušených korálků takových zachránil jsem 38 a hlínu s nich jsem dal ihned jehlou odstranit; kromě těch podařilo se mi ještě vyhledati kousky asi z 10 korálků. Neporušených 38 korálků rozvrhl jsem podle podoby a velikosti na devět druhů, zejména jsou mezi nimi malé okrouhle sploštěné, malé podlouhlé, menší i větší válcovité jako z hůlky nakrájené a jiné. Korálky z tohoto hrobu jsou větší všech posud nalezených; největší mají 1¼–1½ cm. v délce a ¾–1¼ v šířce, jeden pak dokonce jest 2¼ cm. dlouhý a 1½ cm. široký“ (*op.cit.*, 298). JK neidentifikovány (*Vokolek v tisku*, kat. Únětice, sk. 1, hr. 15). **Další nálezy:** 1 nád., „záponka“, patrně spirálka z drátu nalezena „v týle mrtvolky“ (Ryzner 1880a, 298 tab. XIV: 29; *Vokolek v tisku*, tab. 76: 11).

Hrob 17

Autor se domníval, že šlo možná o dvojhrob pod společným kam. příkrovem o rozměrech ca 2,3 x 1 m, mocným ca 30 cm. Pod ním bylo v jednom z hrobů pochováno dítě ve stáří ca 6 let s bronz. milodary (úněť. jehl. a dva náramky; Ryzner 1880a, tab. XIII: 18; *Vokolek v tisku*, tab. 76: 15–17), ve druhém nebyly kosti žádné, pouze jantar. předmět (Ryzner 1880a, 299). **Jantar:** „jantarový oblouček (podoby nepravidelného půlkruhu) 5 mm. široký, 4 mm. tlustý a 4 cm. dlouhý, na jednom konci provrtaný. Zajímavý předmět tento mělo děcko, beze vší pochybnosti zde pochované, na krku zavěšený jako amulet“ (*op.cit.*, 299, tab. XIII: 2). V. *Vokolek* uvádí „dva zlomky jantarového závěsku v podobě kroužku. Pr. 30 mm, 48129“ (*Vokolek v tisku*, kat. Únětice, sk. 1, hr. 17, tab. 76: 14). **Pozn.:** Autor uvádí, že „z rozsáhlosti oné svrchní vrstvy kamene mohlo se určitě tvrditi, že táž kryje ještě jeden hrob menší ... Oba tyto hrobečky, stejně rozsáhlé, byly od sebe odděleny asi ½ m. širokou stěnou z tvrdé hlíny“ (Ryzner 1880a, 299).

Hrob 21

Místo, kde se hrob nacházel, bylo značeno ca 0,5 m mocnou vrstvou kamene „postaveného v kruh, asi 3 m. v průměru majícím“.

Pod ní další vrstva kamene mající v Ø ca 1,25 m. V hl. ca 1,6 m „objevily se kosti, patrně z několika mrtvol pocházející, avšak, jak se zdá, zcela nepravidelně složené a proto bylo obtížno, původní jejich polohu seznatí“. Autor mj. uvádí nejméně dvě lebky (Ryzner 1880a, 300). **Jantar:** „Při odstraňování kostí našlo se několik jantarových korálků“ (Ryzner 1880a, 300, tab. XIII: 5), které se ale v NM Praha nepodařilo identifikovat (Vokolek v tisku, kat. Únětice, sk. 1, hr. 21). **Další nálezy:** Několik spirálek, velký medvědí tesák na jednom konci provrtaný, závěsek „ze slonoviny zhotovený“ na jednom konci provrtaný, kroužek, půl škeble (Ryzner 1880a, 300, tab. XIII: 4, 6, XIV: 19–20; Vokolek v tisku, tab. 76: 18–22). **Pozn.:** Není zřejmé, zda šlo o součást jednoho náhrdelníku, nebo o více milodarů.

72. Únětice 2 (PZ)

Pohřebiště Únětice 2 prokopal Č. Ryzner v r. 1879 asi 100 m V od pohřebiště Únětice I; šlo celkem o 29 hrobů (Ryzner 1880b, 364–365). Jantar. předměty nalezeny nejméně v 7 hrobech (č. 2, 3, 5, 6, 15, 25 a v některém z hrobů č. 20–22; *op.cit.*, 364, tab. XV: 1, 2, XVI: 25). Nálezy jsou uloženy v NM Praha (NM 2010). Pod i. č. 48194 je dochován jantar. rozřaďovač, částečně poškozený, s paralelním dvojitým vrtáním a dalším na ně kolmým, umístěným v delší ose. Hrob, ze kterého jantar pochází, nelze podle údajů v inv. knize určit. Podle popisů v Ryznerových publikacích se zdá, že nepochází z žádného z jím detailně popisovaných hrobů, a proto se domníváme, že může pocházet z již dříve prokopaných hrobů č. 20–22 (viz níže). V. Vokolek tento korál popisuje jako „část plochého jantarového korálu s podélným otvorem“ (Vokolek v tisku, kat. Únětice, nálezy bez identifikace k hrobovým celkům, č. 445, tab. 80: 29).

Hrob 2

Hrob překryt velkými kameny (Ryzner 1880b, 356). **Jantar:** „Nemálo jsem se podivil, našel na prsou patelu z kolena; tamtéž nalezl jsem závitku bronzovou a dále k hlavě předmět, jakýs, který se rovněž podobal patele; když jsem jej však očistil, seznal jsem, že jest to poměrně velká jantarová ploténka značně tloušťky. Po té objevil se opět bronzový závitka, u něho ploténka jantarová předešlá podobná a tak v týchž místech dále střídal se závitka bronzový s takovou ploténkou a s jantarovými koraly po dvou vedle sebe uloženými. Závitků těch ztlouští silného brku, z tenkého a úzkého bronzového plechu svinutých bylo sedm; jantarové ploténky, z nichž každá jest po celé šířce provrtaná, byly čtyři a tolikéž korálků. V dírci jednoho z těchto a v jednom závitku byly nalezeny zbytky jakéhosi tkaniva, na němž ony závitky, ploténky a koraly byly navlečeny, tvořice dohromady nádhernou ozdobu na krk. Tato drží v průměru větším 17 cm. a menším 15 cm.; délka plotének jest 3–5 cm. a tloušťka až 6 mm“, NM Praha i. č. 48146 (*op.cit.*, 356–357, tab. XV: 1; Vokolek v tisku, tab. 77: 9). **Další nálezy:** 1 úněť. jehl., 1 nád., 1 kámen, na jedné straně hlazený, náramek z trubiček a plechové záponky (Ryzner 1880b, 356, tab. XVI: 12, 26, 28; Vokolek v tisku, tab. 77: 10–11).

Hrob 3

Hrob ca 10 let starého dítěte měl kam. zával a byl obložen kam. deskami (Ryzner 1880b, 357). **Jantar:** Nalezeno „několik jantarových korálků v hrobě roztroušených“, v NM Praha ale neidentifikovány (*op.cit.*, 357; Vokolek v tisku, kat. Únětice, sk. 2, hr. 3). **Další nálezy:** 1 úněť. jehl., 2 drát. náram., 1 nád. (Ryzner 1880b, 357, tab. XV: 4; XVI: 21; Vokolek v tisku, tab. 77: 12–14).

Hrob 5

Kam. zával z menších kamenů a špatně doch. kostra (Ryzner 1880b, 358). **Jantar:** „U krku ... 29 celých korálků jantarových, ostatní – všechny byly asi 50 – byly rozdrobeny. Celé korálky co do velikosti shodovaly se s jinými zde nalezenými, byly ale tvaru rozmanitého, totiž některé okrouhlé, 4–11 mm. tlusté, 9–13 mm. široké, některé sploštělé, jiné opět buď na jedné straně tenší než na druhé, aneb na jedné straně přiosřené a p. V týle kostry byla nalezena bronzová, pěkně patinovaná sponka z plechu ½ mm. tlustého a 2 mm. širokého, 18 mm. dlouhá a 3 mm. tlustá“, v NM Praha doch. 29 celých JK pod i. č. 48152 (*op.cit.*, 358; Vokolek v tisku, kat. Únětice, sk. 2, hr. 3, tab. 78: 7). **Další nálezy:** 1 úněť. jehl., 1 záuš., 1 nád. (Ryzner 1880b, 358).

Hrob 6

Na vrchu hrobu s d. přes 2 a š. přes 1 m, ca 1 m pod ornici, zjištěn zával z drobných kamenů. Pod ním kameny velké, překrývající

vlastní pohřeb, kostru ve skrčené poloze. Stěny hrobu lemovány „jakousi zidkou kamennou, do jílů dosti důkladně zapuštěnou“. Prostor hrobu byl vyplněn „popelcem, hlinou a drobným kamením“ (Ryzner 1880b, 358). **Jantar:** „Na prsou kostry byly roztroušeny koraly jantarové, asi jako třešně a lískové ořechy veliké, kteréž se mohly z kypřé hlíny a z popele snadno beze všeho dobývání vybírat, tak že všechny neporušeny se zachovaly. Korálky takové vyskytaly se též po obou stranách krku až do týlu; celkem se jich nalezlo 94, jež na šňůru navléknuty tvoří velmi krásnou ozdobu na krk“ (*op.cit.*, 359, tab. XV: 2). V NM Praha pod i. č. 48156 doch. náhrdelník z 52 JK s Ø 11–18 mm (Vokolek v tisku, kat. Únětice, sk. 2, hr. 6, tab. 78: 9). **Další nálezy:** 1 nád., 2 vinuté manžetovité náram., 1 jehl. (Ryzner 1880b, 359, tab. XV: 3, XVI: 27; Vokolek v tisku, tab. 78: 8, 10–13).

Hrob 15

Hrob podle autora „nepoměrně široký a drobným kamením a hroudovitou hlinou vyplněný“; „již v hloubce ½ m objevily se kosti sem tam ležící, ...“ (Ryzner 1880b, 362). **Jantar:** „... jakož i v tvrdé hlíně roztroušené korálky jantarové, které však při dobývání byly poškozeny a na mnoze i rozdrobeny“ (*op.cit.*, 362). Přesný počet JK neuveden. **Další nálezy:** 1 úněť. jehl. z bílého kovu 6,7 cm dlouhá, 2 úněť. kořálky (*op.cit.*, 362; Vokolek v tisku, kat. Únětice, sk. 2, hr. 15).

Hroby 20, 21, 22

Hroby č. 20, 21 a 22 dal s povolením majitele pozemku vykopat pan ze Strassern z Ruzyně. Nálezy, uložené posléze v jeho sbírce, byly smíchány a žádné bližší informace kromě té, že pocházejí z uvedených 3 hrobů, se nedochovaly, se což si v publikaci pohřebiště důrazně posteskl i Č. Ryzner (Ryzner 1880b, 363). **Jantar:** Pan ze Strassern získal z uvedených tří hrobů „dosti předmětů zajímavých, zejména veliké množství korálků jantarových, jehlice zvláštního tvaru, jakési trubičky z bronzového plechu a j.“; kompletní soupis ani přesné počty jednotlivých předmětů však Č. Ryzner neuvádí (*op.cit.*, 363). Přesný počet JK neuveden. **Další nálezy:** Několik jehlic, trubičky z plechu a další nálezy, jejichž druh ani množství ale autor neuvádí. Nálezy se nepodařilo identifikovat (Vokolek v tisku, kat. Únětice, sk. 2, hr. 15).

Hrob 25

Dobře dochovaný kam. rov. velké kameny zasahují až do hl. ca 1,5 m, pod nimi „množství popele, v němž byly kosti slabšího člověka částečně zetlelé“ (Ryzner 1880b, 364). **Jantar:** „U krku nalezl z částí rozdrobený kruh jantarový, na jednom místě provrtaný, bezpochyby jakás záponka; vnější jeho průměr držel 34 mm., ve světlosti 15 mm. a ztlouští byl 3 mm“ (*op.cit.*, 364, tab. XVI: 10; Vokolek v tisku, kat. Únětice, sk. 2, hr. 15).

71.–72. Únětice 1–2 (PZ)

Ve sbírkách NM Praha se dochovalo několik JK nebo jantar. náhrdelníků, u kterých se nepodařilo zjistit, ze kterého únětického pohřebiště/hrobu pocházejí (Vokolek v tisku, kat. Únětice, nálezy bez identifikace k hrobovým celkům, č. 43–49). Jde o i. č. 48192 – 3 JK, Ø 9–10 mm (*op.cit.*, tab. 80: 25–27); 48193 – 4 JK; 48194 (viz výše; *op.cit.*, tab. 80: 29); 48195 – velký plochý JK ve 2 zl., 25 x 33 a 31 x 20 mm (*op.cit.*, tab. 80: 38); 48196 – náhrdelník z 12 JK (*op.cit.*, tab. 80: 30); 48197 – náhrdelník z 37 JK (*op.cit.*, tab. 81: 1); 48198 – náhrdelník z min. 17 JK, soudk. br. korálků a br. spirálek (*op.cit.*, tab. 81: 2).

73. Velké Čičovice (dnes součást obce Čičovice, PZ)

Nálezy z celkem 7 únětických hrobů z Velkých Čičovic (dnes NM Praha) pocházejí ze sbírky Dr. Žebery. Jantar. předměty byly nalezeny ve 2 hrobech (NM 2010).

Hrob 3

Jantar: Náhrdelník z 8 JK, „některé mají jasný zářez pro zavěšení /inv. č. 112009 a 112013/“, Ø JK mezi 10–15 mm (NM 2010, i. č. 112007–112016). **Další nálezy:** 1 nád., zlatý kroužek, zl. jehl. (*op.cit.*).

Hrob 5

Jantar: Celkem 17 celých a zl. dalších 2 JK, tvar převážně okrouhlý, Ø 8–17 mm (NM 2010, i. č. 112022–112039). **Další nálezy:** 1 nád. (*op.cit.*, i. č. 112021).

74. Velké Přílepy (PZ)

Výzkum v souvislosti s výstavbou rodinných domků proběhl na počátku století (stručné informace *Limburský — Řídký 2002; 2003; 2004a; 2004b*; laskavě ústní sdělení P. Limburského, J. Řídkého a D. Daněčka). Na lokalitě byl údajně prozkoumán větší počet hrobů mladší únětické kultury v několika skupinách; podle sdělení P. Limburského pocházejí JK ze dvou hrobů (obj. č. 333 a 1602). Podle pracovníků Středočeského muzea v Roztokách (zjištění D. Daněčka), kde byly nálezy deponovány, byly JK patrně ztraceny při povodni r. 2002, v muzejní evidenci se však podařilo dohledat fotografie JK i další informace o obou hrobech prozkoumaných v l. 2001 a 2002. Některé informace (např. přesný počet některých druhů nálezů) není již možno ověřit.

Hrob obj. 333/2001

Jantar: Celkem 2 JK. **Další nálezy:** 1 jehl., patrně 1 nádoba.

Hrob obj. 1602/2002

Jantar: Celkem 4 JK. **Další nálezy:** 2 jehl., min. 1 nád., náramek (?).

75. Velký Brázdím (dnes Veliký Brázdím, část obce Brázdím, PH)

„Ve Vel. Brázdími nalézá se malý vrcholek opukový na vrcholu nízkým valem a přiklopem obehnaný, zvaný „na Homolce“. Když jsme o svatošedních svátcích 1890 ... na výzkumu do Brázdími zajeli ... upozornili nás občané, že ve Vel. Brázdími byly hroby nalezeny. Tak dostali jsme se „na Homolku“, která při našem příchodu téměř celá byla již lomem zničena ... zašli jsme do školy, kde učitel p. E. Králík nám především okázal a pak i pro Museum odevzdal věci, které z Homolky zachránil; byly to: br. jehlice (tab. XVIII: 4) s obráceně kuželovitou hlavičkou a s ouškem 18 cm. dl., br. rourka spirálová (č. 5) ... br. palstavek (č. 7) ... dále dva jantarové (č. 13., 14.) a 9 bronzových korálků (č. 8.), pak kousky tenčí br. rourky spirálové (č. 10.), které snad mezi korálky byly umístěny, a br. kroužek otevřený ... (č. 12.).“ J. L. Pič uvádí i některé další nálezy, mj. dělníky zničený spirálový náramek, několik nádob a o něco později předaný inventář nejspíše pozdně eneolitického kostr. hrobu (tab. XVIII: 9, 11, 15–17). Z informací dělníků, kteří i vlastního odkryvu dvou hrobů se zúčastnili, J. L. Pič usuzuje, že „celkem nalezeno, pokud arci ze zpráv souditi se dalo, 7–8 mrtvol, od s.-j. patrně skrčeně pochovaných“ a dále, „že kostry ležely pod kamením“. Nepodařilo se však zjistit, jaké předměty byly pospolu v jednotlivých hrobech; konkrétně to J. L. Pič uvádí v souvislosti s nalezenými keram. nádobami: „Bohužel že nemohli jsme více zjistit, zdali nádoby ty byly v jednom neb několika hrobech nalezeny“ (Pič 1891b, 405–406). Dva JK (mohlo jich však být i více) jsou vyobrazeny na tab. XVIII: 13–14. J. Smolík (1891, 429, pozn. 19) cituje katalog retrospektivní výstavy, kde jsou zmíněné nálezy uvedeny ve skupině XXV. 5 (1891). Nálezy jsou dnes uloženy v NM Praha pod i. č. 47741 a 47742 (*Vokolek v tisku*, kat. Brázdím A, 8–9, tab. 1: 9–10).

76. Vepřek 1 (dnes část obce Nová Ves, ME)

Pohřebiště Vepřek 1 (okr. Mělník) bylo objeveno v r. 1895 na poli p. Satrana, ležícím na malém návrší zvaném „Na Hebronu“, mezi Vepřkem a Novými Úholicemi, při ústí Zlonického potoka do Vltavy (Pič 1896, 178). Výzkum provedli v listopadu 1895 J. L. Pič a V. Satran. „Při mezi středem výšiny jdoucí, na sklonku severní strany, narazili jsme na opukové kameny“ (hrob č. 1, pozn. autora; *op.cit.*, 179). Poblíž bylo potom nalezeno ještě dalších nejméně 8 hrobů. Celkem bylo tedy prozkoumáno nejméně 9 hrobů (z toho dva dětské *pithoi*; *op.cit.*, 180, obr. str. 179–180), náležející patrně závěru UK. Jantar. předmět pochází z jednoho hrobu (č. 1; *op.cit.*, 180).

Hrob 1

Hrob se závalem z opukových kamenů (včetně velkých plochých), „kostra po stranách obložena byla kolmo postavenými kameny“ (Pič 1896, 179–180), rozměry hrobu ani jeho hloubku publikace neobsahuje. V hrobě našli „pod velkým plochým kamenem dosti zetlelou kostru skrčenou, hlavou k jihu, na pravém boku“, pohlaví neudáno (*op.cit.*, 180). **Jantar:** „při kostře nalezeno půl korálku jantarového“ (*op.cit.*, 180).

77. Vepřek 2 (dnes část obce Nová Ves, ME)

Pohřebiště Vepřek 2 (okr. Mělník) bylo prozkoumáno v r. 1992 v souvislosti se stavbou teplické dálnice D8 ca 150 m JZ od obce

Vepřek, mezi obcí a kostelem se školou, v SZ části návrší mezi Bakovským potokem a Vltavou (*Lička — Lutovský 2006*, 18, obr. 2: 1). Prozkoumáno bylo 35 kostr. hrobů (jeden z nich dětský *pithos*) klasické až pozdní (?) fáze UK. Pohřebiště nebylo odkryto celé, jeho pokračování však můžeme předpokládat asi pouze SV směrem (*op.cit.*, obr. 21). Pohřebiště leželo na témže návrší, jako hroby prozkoumané r. 1895 a vedené jako pohřebiště Vepřek 1. Jeho přesnou polohu však neznáme a nemůžeme tedy blíže specifikovat ani případný vzájemný vztah obou nekropolí (*op.cit.*, 32). Žádné dřívě prozkoumané hroby však na ploše výzkumu zaznamenány nebyly. Jantar. předměty pocházejí ze 4 hrobů (4, 27, 100 a 386; *op.cit.*, 36, 41–42, 51, 56, Abb. 24: 2, 31: 1, 43: 2, 49: 2–6).

Hrob 4

Relativně dobře dochovaný zával z plochých vápencových kamenů, rozměry hrobové jámy ca 200 x 140 (u dna 130 x 80 cm), hl. 90 cm. Kameny, dokumentovné také podél stěn jámy, obklopovaly dobře dochovanou kostru ca 30–50 let (*adultus-maturus*) staré ženy (*Lička — Lutovský 2006*, 36, Abb. 24). **Jantar:** „Bei der Bestattung lagen 4 Bernsteinperlen – die kleinste bei der Füßen (2), zwei vor der Brust (3, 4), eine beim linken Arm (5) ... Von den halb zerfallenen und leicht eingedrückt, aus Bernstein gefertigten 4 Perlen (Inv. Nr. 203 001) ist in messbarer Form und im Ganzen nur die kleinste Koralle von allen (Abb. 24: 2), mit dem Abm. 5 x 3 mm, erhalten geblieben“ (*op.cit.*, 36, Abb. 24: 2). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (*op.cit.*, 36, Abb. 24: 1).

Hrob 27

Hrob porušen orbou, hrob. jáma nebyla identifikována. Kostra 12–13 let starého dítěte (*infans II*) byla překryta vrstvou plochých vápencových kamenů. Oválná, mělká jáma 100 x 50 cm zavalena kameny, v jámě dosti porušený pohřeb dítěte (*Lička — Lutovský 2006*, 41–42, Abb. 31). **Jantar:** Kroužek, patrně závěsek. „Rechts von der zerstörten Bestattung, bei den Zehen (u prstů u nohou, pozn. autora), lag ein Bernsteinreifen (1)“, Ø 32 mm, Ø otvoru 16 mm, síla 9 mm (*op.cit.*, 42, Abb. 31: 1). **Pozn.:** Vzhledem k poškození hrobu není vyloučeno, že se milodary nedochovaly všechny.

Hrob 100

Hrob dobře dochován, zával z pískovcových kamenů i velkých desek (d. až 100 cm, síla 15–20 cm) patrný zejména při povrchu, směrem do hloubky kamenů ubývalo, v okolí kostry byly zjištěny jen řídce. Rozměry při povrchu 146 x 120 cm, při dně 120 x 90 cm, hloubka 110 cm. Na dně mužská kostra, stáří 30–40 let (*adultus*; *Lička — Lutovský 2006*, 51, Abb. 43: 2). **Jantar:** Na lebce „eine kugelförmige, kleine, an den Scheiteln leicht eingedrückte Bernsteinperle mit den Abmessungen von 11x10 mm. Inv. Nr. 203 020“ (*op.cit.*, 51, Abb. 43: 2). **Další nálezy:** 1 únět. jehl. (*op.cit.*, 51, Abb. 43: 1). **Pozn.:** Vzhledem k poloze korálku na lebce zesnulého není vyloučeno, že šlo o součást vlasové ozdoby či náušnice.

Hrob 386

Hrob s více pohřby (na dně 1 kompletní, nad ním 1 poničený, v záspyu potom jednotlivé kosti dalších až 7 jedinců) byl silně poničen orbou, především ale knožívkou zásobní jámou. Hrob zachycen v profilu zkoumané plochy, hrob. jáma nebyla identifikována. Kosterní pozůstatky na dně jámy ležely v hl. ca 100 cm pod současným povrchem. Patřily ženě ve stáří 20–30 let (*adultus*). Milodary byly nalezeny jen u tohoto nejspodnějšího hrobu (*Lička — Lutovský 2006*, 56, Abb. 49). **Jantar:** „fünf Bernsteinperlen (2 bis 6, eine beim Schlüsselbein, zwei in den Rückenpartie des Oberkörpers und zwei bei Fingerknochen). Drei kugelförmige, am Scheitel eingedrückte Perlen (Abmessungen 10x7 mm, 9x6 mm, 6,5x5 mm) und zwei fässhelförmige Perlen (7x5,5 mm, 6x4,2 mm) ... Inv. Nr. 203 025“ (*op.cit.*, 56, Abb. 49: 2–6). **Další nálezy:** Několik zl. malého kroužku – prstýnku (?) u prstů, 1 nád. (*op.cit.*, 56, Abb. 49: 1, 7).

78.–79. Vliněves 1, 2 (část obce Dolní Beřkovice, ME)

Lokalita leží Z od Mělníka, na levém břehu Labe ca 1 km S od soutoku s Vltavou. Rozsáhlý archeolog. výzkum tu v l. 1999–2008 (ARÚ Praha, zejména Ž. Brnič, P. Limburský) zachytil intenzivní pravěké osídlení na ploše kolem 35 ha. Nejpočetněji je zastoupena UK. Vedle pozůstatků rozsáhlého sídliště byla kompletně odkryta zejména 2 velká kostr. pohřebiště se 108 (S pohřebiště) a více než 130 hroby (J pohřebiště), další 4 skupinky s 6 až 24 hroby a velké množství menších skupinek či ojedinelých hrobů. Celkem se podařilo pro-

zkoumat ca 400 kostr. hrobů UK. Dále byly mj. zachyceny i kostr. hroby KŠK (ca 80) a KZP (34 hrobů). Z únětických hrobů pochází i řada nálezů z bronzu, jantaru i zlata. Výsledky rozsáhlého výzkumu se v současné době zpracovávají a kompletní údaje nejsou zatím k dispozici. S pohřebiště analyzovala v zatím nepublikované magisterské práci Z. Kalfusová (2008), za poskytnutí údajů o výskytu jantaru ve zbývajících skupinách hrobů, byť možná nejsou se zárukou kompletní, jsem zavázán P. Limburskému. Z tohoto důvodu uvádím dále zvláště údaje ze S pohřebiště (Vliněves 1; *op.cit.*) a zvláště z J pohřebiště spolu s ostatními hroby (Vliněves 2).

78. Vliněves 1

Rozděleno do 2/3 skupin (A/B, C; Kalfusová 2008, 165) s celkem 108 hrobů; od S skupina A (38 hrobů), B (39 hrobů) a C (31 hrobů). Nálezy jantaru pocházejí z celkem 11 hrobů (10,2 %), a to 5 ve skupině A (13,2 %), 2 ve sk. B (5,1 %) a 4 ve sk. C (12,9 %). Z pohřebiště pochází celkem 33 celých JK, z toho 3 se složitějším vrtáním, a zlomky dalších nejméně 4 korálů. Ze skupiny A 17 celých, 2 zl. a 3 se složitějším vrtáním, ze skupiny B 6 celých a ze skupiny C 7 celých a 2 zlomky (*op.cit.*, 123, 129, 134, příloha 5, Plán 1, 8).

Hrob 37 (obj. 463, sk. B)

Půdorys oválný (219 x 131 cm), max. hl. 69 cm, orient. J–S, rovné dno, schránka z org. mat., 2 kameny na dně, kostra špatně dochovaná, v klas. poloze (Kalfusová 2008, 30, tab. 27). **Jantar:** 1 JK na blíže neurč. místě (*op.cit.*, 30, tab. 27: b). **Další nálezy:** 1 úněť. jehl. (*op.cit.*, 30, tab. 27: a).

Hrob 44 (obj. 320, sk. B)

Půdorys oválný (206 x 100 cm), max. hl. 82 cm, orient. JJZ–SSV, korytovité dno, schránka z org. mat., kam. zával (jeho součástí kam. otloukač), kostra v klas. poloze, doch. nekompletně (Kalfusová 2008, 24–25, tab. 17, 18, 19: t). **Jantar:** Náhrdelník z JK (5 ks), spirálek (6 ks) a trubiček z plechu (5 ks), v oblasti krku (*op.cit.*, 25, tab. 18: o–s, 19: d–n). **Další nálezy:** 1 cyper. jehl., 2 záuš. (*op.cit.*, 25, tab. 18: a, 19: b, c).

Hrob 62 (obj. 1050, sk. C)

Půdorys obdélný (183 x 93 cm), max. hl. 69 cm, orient. JJZ–SSV, dno rovné, v jámě nad sebou 2 kostry v hl. 20 a 33 cm, 3. kostra na dně, zbytky schránky/podložky, v zásypu kameny, kostry 1 a 3 v klas. poloze, prostřední kostra hl. k S (Kalfusová 2008, 64–65, tab. 87–88). **Jantar:** 1 JK, poloha nedokumentována (*op.cit.*, 64–65), možná součást šperku spolu se 3 ulitami (*op.cit.*, 64–65, tab. 93: h–j). **Další nálezy:** 3 záuš., zv. kostí – prstní články nejméně 2 jedinců skotu, 1 stěp na úrovni skrývky (*op.cit.*, 64–65, tab. 88: a–e, g).

Hrob 72 (obj. 1018, sk. A)

Půdorys obdélný (204 x 139 cm), max. hl. 107/113 cm, orient. JJZ–SSV, dno šikmé, schránka z org. mat., kameny v zásypu, kostra špatně dochovaná, v klas. poloze (Kalfusová 2008, 54–56, tab. 72–74). **Jantar:** Náhrdelník z 1 jantar. závěsku (*op.cit.*, 56), nejm. 3 spirálek (*op.cit.*, 55, tab. 73: c–e) a trubiček (*op.cit.*, 55, tab. 73: b). Nepravidelný jantar. valounek (23 x 27 x 10 mm, Ø otvoru 3 mm) byl „dvakrát provrtaný tak, že na průřezu tvoří provrtané otvory písmeno Y“ (*op.cit.*, 56, tab. 73: h). **Další nálezy:** 1 nád., 1 záuš. (*op.cit.*, 55, tab. 73: a, f, g).

Hrob 73 (obj. 1008, sk. A)

Půdorys lichoběžníkovitý (177 x 120 x 140 x 132 cm), max. hl. 96 cm, orient. JV–SZ, dno rovné, schránka/podložka z org. materiálu, z kostry doch. jen zuby (Kalfusová 2008, 48–49, tab. 56). **Jantar:** 1 JK získán při proplavení výplně v oblasti hlavy (*op.cit.*, 48, tab. 57: h), stejně jako zl. spirálek a drátku (*op.cit.*, 48, tab. 57: d–g); patrně jde o zbytky náhrdelníku. **Další nálezy:** 1 nád., 1 cyper. jehl., zl. br. pásku (*op.cit.*, 48–49, tab. 57: a–c).

Hrob 74 (obj. 1054, sk. A)

Půdorys obdélný (160 x 96 cm), max. hl. 81 cm, orient. JJZ–SSV, dno šikmé, schránka z org. mat., fragmenty kostry v klas. poloze (Kalfusová 2008, 66–67, tab. 92). **Jantar:** 1 JK nalezen při proplavování materiálu ze dna jámy. Korál má pŕlkulovitý tvar, žlábek na ploché straně a rozměry 15 x 13 x 8 mm (*op.cit.*, 67, tab. 93: h). Může se jednat o rozpŕlený korál původně s křížovým vrtáním (?). **Další nálezy:** 2 prsteny, 1 nád., 1 záuš., 1 cyper. jehl. (*op.cit.*, 67, tab. 93: a–g).

Hrob 75 (obj. 1056, sk. C)

Půdorys obdélný (206 x 103 cm), max. hl. 92 cm, orient. J–S, dno rovné, schránka z org. mat., kostra v klas. poloze (Kalfusová 2008, 68–69, tab. 95–96). **Jantar:** V oblasti krku náhrdelník ze 6 JK různého tvaru (*op.cit.*, 69, tab. 97: p–u) a nejméně 7/8 spirálek (*op.cit.*, 69, tab. 97: f–l). **Další nálezy:** 1 nádoba, 1 cyper. jehl., 2 prsteny, 2 záuš. (*op.cit.*, 68–69, tab. 96: a, c–e, m–o).

Hrob 83 (obj. 1061, sk. C)

Půdorys nepravidelně oválný (162 x 99 cm), max. hl. 73 cm, orient. JJZ–SSV, dno korytovité, schránka z org. mat., několik kamenů v zásypu (jeden z nich drtidlo; Kalfusová 2008, tab. 103: g) i na dně, kostra hŕře zachovaná, v klas. poloze (*op.cit.*, 72–73, tab. 101–102). **Jantar:** 1 malý zl. jantaru (*op.cit.*, 72–73). **Další nálezy:** 1 nád., 2 záuš., 1 br. tyčinka (*op.cit.*, 72–73, tab. 103: a–e).

Hrob 86 (obj. 1064, sk. C)

Půdorys oválný (152 x 77 cm), orient. J–S, objekt dokumentován pouze na povrchu (Kalfusová 2008, 74, tab. 105). **Jantar:** 1 JK nepravidelného tvaru, z jedné strany patrně žlábek (*op.cit.*, 74, tab. 105: c), součástí ozdoby možná i kostěný závěsek (*op.cit.*, 74, tab. 105: d). **Další nálezy:** 1 nád., 1 zl. kroužku (*op.cit.*, 74, tab. 105: a–b).

Hrob 102 (obj. 1044, sk. A)

Půdorys obdélný (151 x 104 cm), max. hl. 83 cm, orient. J–S, dno rovné, na dně několik kamenů, kostra značně rozpadlá, v klas. poloze (Kalfusová 2008, 59–61, tab. 80). **Jantar:** Náhrdelník (?) z nejspíše 9 JK (*op.cit.*, 60: u, 61: v–bb, tab. 81: u–w, y–bb) a min. 6 spirálek (*op.cit.*, 60, tab. 81: b–h) uložen v nefunkční poloze za hlavou – patrně uložen jako milodar, nebo nešlo o náhrdelník, ale o jiný druh šperku (*op.cit.*, 60). Jeden z JK má komplikované vrtání: větší valoun nepravidelného tvaru (21 x 17 x 10 mm) je „provrtaný křížem. Z jedné strany je ještě provrtán dvěma otvory jen do středu (na průřezu podoba V)“ (*op.cit.*, 61, tab. 81: w). **Další nálezy:** 3 záuš. ve zl., 2 prsteny (*op.cit.*, 59–60, tab. 81: a, i–t).

Hrob 109 (obj. 1009, sk. A)

Půdorys obdélný (199 x 105 cm), max. hl. 53 cm, orient. J–S, dno rovné, schránka z org. mat., kostra špatně zachovalá, v klas. poloze (Kalfusová 2008, 49–50, tab. 58). **Jantar:** Náhrdelník z 10 JK (*op.cit.*, 49–50, tab. 57: p–y) a ca 12 spirálek (*op.cit.*, 49–50, tab. 57: c–j, l–o). **Další nálezy:** 1 nád., 1 tyčinka (*op.cit.*, 49–50, tab. 57: a–b).

79. Vliněves 2

Výsledky několikaletého výzkumu se v současné době zpracovávají. Za poskytnuté informace jsem zavázán P. Limburskému.

Hrob obj. 4220

Jantar: 13 JK – patrně náhrdelník.

Hrob obj. 4223

Jantar: 6 JK – patrně náhrdelník.

Hrob obj. 4235

Jantar: Náhrdelník z JK (min. 19) a spirálek. Doch. 16 celých JK a zl. 3 dalších, většinou menších, s kruhovým Ø a různou délkou; největší diskovitý (Ø 16 mm, d. 7), soudkovitý/válcovitý (Ø 13, d. 11), oble deskovitý (d. ca 30, š. 5, v. 30). **Další nálezy:** 1 cyper. jehl., 2 záuš., spirálky.

Hrob obj. 4240

Jantar: Náhrdelník z 2 JK a 21 br. korálků. Doch. 2 JK, 1 celý (Ø 12 mm, d. 10, 1 jako drť (č.s. 2049)). **Další nálezy:** 2 úněť. jehl., 2 záuš., z nich 1 sibiňská.

Hrob obj. 4243

Jantar: Náhrdelník z 1 JK (Ø 10 mm, d. 8) a br. trubiček s Ø 5 mm, doch. 1 celá (d. 62 mm) a 8 zl. **Další nálezy:** 2 záuš.

Hrob obj. 4246

Jantar: 1 JK, Ø 9 mm, d. 5. **Další nálezy:** 1 úněť. jehl.

Hrob obj. 4249

Jantar: Náhrdelník ze 4 JK a ca 6 spir. 3 JK protáhle „olivovitě“ (d. 20, 20, 22 mm, v. ca 10 mm s podélným vrtáním), 1 JK plochý, okrouhlý, Ø 15 mm, š. 6 mm. **Další nálezy:** 1 berličkovitá jehl., 2 záuš.

Hrob obj. 4253

Jantar: Náhrdelník z 12 JK (d. 3–8 mm, Ø 7–10) a 6 spirálek

v uspořádání 1 spir. – 2 JK – 1 spir. – 2 JK... **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 4 zlaté záuš. s Ø 7,7–8 mm.

Hrob obj. 4256

Jantar: Náhrdelník ze 2 JK (d. 5–6 mm, Ø 6–7) a min. 7 spirálek s Ø 5 mm a max. d. 43 mm. **Další nálezy:** 1 únět. jehl.

Hrob obj. 4257

Jantar: Náhrdelník ze 7 JK (d. 2–8 mm, Ø 6–16, největší korál max. d. 8/9 mm, Ø 16) a min. 9 spirálek. **Další nálezy:** 1 šídlo, 3 záuš.

Hrob obj. 4267

Jantar: 1 JK, Ø 7–8 mm, d. 6. **Další nálezy:** 1 únět. jehl.

Hrob obj. 4272

Jantar: 2 JK – patrně součást náhrdelníku spolu s br. korálky. **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 2 záuš., 3 malé br. korálky.

Hrob obj. 4274

Jantar: Náhrdelník ze 7 JK a spirálek (1x ca 110 mm, 3x 50 mm, 1x 25 mm + zl.); 1 JK trojúhelník. tvaru (jako sekerka), v. 28 mm, š. 7 mm, š. břítu 25 mm, otvor u vrcholu souběžně s „ostrím“, 1 JK s křížovým vrtáním ca obdélného tvaru (d. 35 mm, š. 27 mm, v. ca 7–8 mm), 1. otvor v ose délky (nejdelší rozměr), 2. otvor mírně excentricky skrze nejkratší stěnu (v.), kolmo na 1. otvor. Tvar dalších 5 JK není v současné době možno ověřit. **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 4–5 záuš.

Hrob obj. 4280

Jantar: Náhrdelník ze 3 JK, jeden doch. celý (Ø 11 mm, d. 8 mm), další 2 jako rozdrobená torza. **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 3 záuš., 1 šídlo, 2 náram. ze 4 do tvaru náram. ohnutých tyčinek s kvadratickým průřezem a Ø ca 8 cm – 4 ks rozdělené, 4 ks vcelku.

80. Vrbčany 1 (KO)

„V jihovýchodní části pole p. Klabzuby u Vrbčan, (č. k. 128) v místech, kde tento rozsáhlý pozemek se sklání dosti značným svahem ke státní silnici, prozkoumali jsme 10 kostrových hrobů únětických, roztroušených bez určitého pořádku na poli“. Jantar pochází z hrobu č. 6 (Dvořák 1931, 8–9).

Hrob 6

180 cm d., 96 cm š. a 54 cm hl. hrob uložen v prosté zemi, v něm „dosti dobře zachovaná skrčená kostra, (m) j-s směrem na pravém boku, obličejem na východ“ (Dvořák 1931, 9). **Jantar:** „U pravé, k lebce přitažené ruky objeven hrubě opracovaný kus jantaru váhy 150 gr, sytě červené barvy, na povrchu nepatrně okysličený“ (op.cit., 9). **Další nálezy:** Za lebku džbánec (op.cit., 9, tab. II: 22), náleží spíše starší UK.

81. Vrbčany 2 (KO)

„Asi 350 m na západ od pohřebiště popsaného v P.A. XXXVII., na poli statkáře p. V. Klabzuby (č. k. 129) bylo objeveno 9 nových hrobů“ (Dvořák 1933, 60). V rohu ženského hrobu č. IV stál dětský pohřeb v nádobě překryté kamenem – pithos (op.cit., 60). Za zmínku stojí i bohatý ženský hrob č. VIII s mohutnou kam. konstrukcí, obsahující nádobku, hovězí lopatku, 2 jehl. s roztepanou a oboustranně vertikálně svinutou hlavici a 2 zlaté náušnice (op.cit., 61). JK (závěsek) byl nalezen v hrobě č. II.

Hrob II

Hrob (d. 176 cm, š. 110 cm) uložen v prosté zemi, bez kam. konstrukce, obsahoval zetlelou ženskou kostru (Dvořák 1933, 60). **Jantar:** „U dolní čelisti zetlelé ženské kostry byl jantarový valounek tmavé barvy, váhy 5 gr.“ (op.cit., 60).

82. Zájezd u Kovár (dnes Zájezd, KL)

V. Havlín (1889, 669) uvádí, že „Hroby se skrčenými kostrami nalezeny u Zájezda (nedaleko Okoře). Hroby ty obloženy byly břidlicovými deskami, v hloubi jen 30 cm.; kostry ležely hlavou k jihu, na pravém boku, se skrčenýma nohama a rukama. U jedné kostry nalezeno: 12–15 jantarových korálek, kus jehlice bronzové a malá nádobka.“ Počet objevených hrobů V. Havlín nezmiňuje. O témže pohřebišti píše o 2 roky později J. L. Pič (1891b, 410): „na jihovýchodní straně, na malé výšině proti dědině, kde vykopáno devět hrobů skřínkových, t. zbudovaných v zemi z velikých desek kamenných v podobě skřínek; kostry skrčené byly po většině zetlelé a pouze v jednom hrobě nalezeny dary pohřební - nádobky, jehlice s úškem, korale jantarové, z nichž ukázku do té doby zachovanou p. Nepomuckým do musea jsem odevzdal“.

83. Zlonice (KL)

J. Smolík (1891, 429) uvádí: „O hrobech u Zlonic (pam. XI. 368. 370.) nic určitého se neví. Z milodarů známa jest bronzová jehlice s úškem, jantarové korale a dvě zlaté náušnice, svinuté ze zlatého drátu jako únětické bronzové (Pam. XI. tab. XIII. 11.)“ – myšleny náušnice z Únětic (pozn. M. Ernée).

V PA XI, 1880 uvádí J. Smolík v oddílu Zprávy a drobnosti (str. 368), že v době mezi řádnými schůzemi Archeologického sboru, které se konaly 19. prosince 1879 a 9. dubna 1880, se do muzejních sbírek dostaly darem mj. i tyto předměty jantarové: „z hrobů zlonických 12 korálů a část záponky na jednom konci provrtané mimo dva korálky oblé z jakés vápenité hmoty od p. J. K. Hraše“ a dále „dvě náušnice ze zlatého drátu, podobné svinuté jako jiné bronzové z hrobů únětických ... tyto nalezeny jsou u Zlonic v témže hrobě jako korálky jantarové – od p. J. K. Hraše“, a „jehlice 83 mm. dlouhá z hrobu zlonického (jako ony zlaté náušnice) – vše od p. J. K. Hraše“, a konečně „pak nádobka a dvě střepiny z hrobu Zlonického – od p. J. K. Hraše“. Tamtéž na str. 370 se pak v pozn. 2 dočteme, že „P. J. K. Hraše zaslal laskavě popis o složení hrobu zlonického, z kterého vydobyté, dílem velmi vzácné předměty shora vyjmenované sbírkám muzejním daroval, podotknuv, že při kopání sám nebyl, nýbrž věc že podává tak, jak mu ze Zlonic vyličena byla. Zlonické hroby však, které bohužel z velké části v první polovici května t. r. vídeňskými pány byly prokopány a bohaté nálezy v nich ze země naší odvezeny“.

Přesnější zmínku o nález, bohužel bez uvedení autora (sine autor 1880, CXXI), najdeme v Mittheilungen der K. K. Central-Commission z r. 1880. K otevření dalšího hrobu „auf der bekaunten Zlonicer heidnischen Nekropole“ mělo dojít v březnu toho roku a nálezy následně předány „an das königliche böhmische Museum“.

O nálezech „vídeňských pánů“, uložených dnes v NHM ve Vídni, informuje detailně J. Michálek (Michálek 1981, 94–98, obr. 1–2; 1999, 21–22; oboje s další literaturou). V r. 1880 odkryl F. Heger na malém návrší JZ od obce, při výzkumu navazujícím na objevy Hrašeho, dalších 11 hrobů (VII–XVII). Nálezy z kostr. hrobů na návrší Výšinek JZ od obce v l. 1879–1880 uvádí s odkazem na práci Michálkovu (Michálek 1981) i V. Vokolek (v tisku, kat. Zlonice). Celkem tedy prokopali 6 hrobů (1–6) J. K. Hraše a dalších 11 (7–17) F. Heger. Jantar. předměty pocházejí ze dvou hrobů (č. 4 a 7).

Hrob IV (Hraše, NM Praha)

Hrob byl „aus Steinen zusammengesetzt“ a nalézal se v něm skelet „in halbsitzender Stellung“. Rozměry hrobu měly být podle autora ty samé, jako u již dříve popsanych hrobů, „die alle in einer reihe, neben einander sich befinden“ (sine autor 1880, CXXI). **Jantar:** Autor uvádí „ein Armband aus 12 Bernstein-Perlen (Fig. 1) und zwei längeren, aus einer kalkmasse gefertigten weissen Stücken bestehend, an welcher ausserdem zwei goldene, spiralförmig gewundene Ringe hingen“ a dále uvádí, že „aus den kleinen Theilen von zerdrücktem Bernstein kann man mit voller Bestimmtheit annehmen, dass viele bernstein-Korallen zerstört wurden“ (op.cit., CXXI, Fig. 1). Na obr. Fig. 1 vyobrazuje „náramek“ z celkem 12 JK, 2 trubiček (patrně kelnatek) a 2 zlatých kroužků svinutých ze čtyřnásobného drátu. Všechny JK popisuje jako „rund“, pouze jeden byl „viereckig“. Na jedné jeho straně „sieht man ... eine Bohrung und kommt zu der Ansicht, dass der Bernstein während des Bohrens an dieser Seite zersprang und daher eine neue Bohrung vorgenommen werden musste“. JK jsou dnes dochovány v NM pod i. č. 11785 (7 soudečkovitých a 1 plochý, 3 kelnatky) a 11789 (zlomky korálek různé velikosti), podobně 2 zlaté záuš./kroužky (i. č. 11787–11788; NM 2010). Nález popisuje a vyobrazuje i V. Vokolek – jako náhrdelník z 8 JK, „jeden je plochý, obdélný, na spodku se žlábkem“ a 3 trubiček „patrně z vápence“ (Vokolek v tisku, kat. Zlonice, č. 3, tab. 83: 5). Podle J. Michálka (Michálek 1981, 94) obsahoval hrob č. 4 „náhrdelník ze 7 celých a zlomků jantarových korálek a 3 kelnatek“. **Další nálezy:** U hlavy 1 nád., vedle 1 valoun, 1 jehl. (vše sine autor 1880, CXXI). Nálezy dochovány v NM Praha (NM 2010) pod i. č. 11786 (jehl.), 11783, 11784 (2 nád. – z popisovaného hrobu má podle publikovaných informací pocházet pouze jedna, druhá je patrně z jiného na lokalitě prokopaného hrobu). Podle J. Michálka (Michálek 1981, 94) obsahoval hrob č. 4 dále kam. brousek, br. jehlici a 2 zlaté záušnice. **Pozn.:** Obě záušnice patrně nebyly součástí náhrdelníku, ale byly k němu dodatečně přidány, protože se v hrobu nacházely mezi jeho dalšími součástmi.

Hrob VII (Heger, NHM Wien)

Púdorys obdélný, 210 x 90 cm nahoře, 110 x 75 cm dole, hl. 50 cm, delší osa S–J, jáma nepravidelně obložena kameny (Michálek 1981, 94). **Jantar:** „... v severní polovině byly kameny, v jižní jantarové korálky“ (op.cit., 94), „8 plochých jantarových korálků (5 zachovaných a 3 ve zlomcích), pr. 8, v. 6 mm, NHM, inv. č. 9174“ (op.cit., 94, obr. 2: 1–8). **Další nálezy:** 1 nád., 1 velký střep zásobnice (op.cit., 94–95, obr. 2: 9–10).

84. Zvoleněves (KL)

J. Smolík v úvodu zmiňuje doposud publikovaná pohřebiště „na Dlouhých“ polích u Ččoviček (Beneš 1862, 44) a Ryznerova pohřebiště únětická (Ryzner 1880a; 1880b) a charakterizuje tam prozkoumané hroby: „že téměř každý hrob zhloubí 1.25–2 m. vyložen buď nelicnými kameny a takovými též zavalen, aneb že obehnán kamennými plotnami a buď takovými též přikryt aneb rovněž kameny zavalen ... Na takového hroby bylo v září 1891 uhozeno ve Zvoleněvsi, a sice na poli č. p. 316., náležejícím panu Čenku Svobodovi, statkáři tamtéž ... Hrobů těch bylo doposud objeveno 14“ (Smolík 1891, 411–412; plánek obr. na str. 413–414, obr. hrobu č. 10 na str. 415–416, obr. hrobu č. 4 na str. 417, tabulka s rozměry hrobů na str. 416, tab. XX). Nálezové okolnosti (rozměry jam, konstrukce, zachovalost kosterních pozůstatků) jsou popisovány sumárně (op.cit., 415–417, tab. na str. 416), u popisů jednotlivých hrobů se autor soustředil téměř výhradně na milodary (op.cit., 417–421). Ve třech hrobech (č. 2, 12 a 14) se vyskytly zlaté náušnice, v jednom (č. 12) kelnatka.

Jantar. předměty obsahovalo celkem 10 hrobů (č. 1–4, 7–9, 11, 12 a 14; op.cit., tab. XX: 2, 3, 11). JK vyobrazené 1 : 1 na tab. XX: 2a–f a 3a–b slouží autorovi jako měřítko při popisu na pohřebišti čtené se vyskytujícími JK. „Korále jantarové shledány ... 4krát buď u levé ruky aneb v takové poloze, kam se s těžší ruky na dno dostati mohly; 2krát na prsou, kam se s pravé ruky nebo s krku buď svezly aneb na šňůrách navlečené až sem sáhaly; 2krát pod krkem a jednou jako by rozházené po celé mrtvole“ (op.cit., 421). V tomto případě „Rozdrobené korálky jantarové sebrány ve větším počtu a váží 15 gr.“ (op.cit., 421, pozn. 9).

Nálezy z pohřebiště, vč. jantarových, jsou uloženy v NM Praha pod i. č. 11898–12083, a to s odkazem na Památky archeologické XV, str. 411 (NM 2010). Kromě jantarů, u kterých je uvedeno č. hrobu, jsou pod i. č. 11974 evidovány 2 zlomky z plochého JK prstencovitého, u kterých č. hrobu uvedeno není (srv. Vokolek v tisku, tab. 86: 9).

Hrob 1

Hrob o rozměrech 125 x 60 cm a hl. 60 cm (Smolík 1891, tab. str. 416), zetlelá kostra uložena ve schránce pod břidlicovou kam. deskou. Stěny obloženy pískovcovými deskami (op.cit., 413). **Jantar:** „Při další v něm práci, když se opatrně dloubalo a škrabalo pouze nožem, objeveny jantarové korálky asi u kloubů levé ruky, byly ale až na 5 kousků - vlhkou zemí tak prosáklé a zetlelé, že se v ruce drobily; na vzduchu pak i ty drobtý se rozpadly. Z oněch 5 zachovaných jsou 3 kulaté (tab. XX. č. 2. b) a 2 ploské (jako č. 3. b)“ (op.cit., 414), 4 JK dochovány v NM Praha pod i. č. 11899–11902 (Vokolek v tisku, tab. 84: 4–7). Pod i. č. 11902 plochý JK s Ø 20 mm a sílou max. 3 mm (op.cit., tab. 86: 4). „P. V. Schmidt oněch pět korálků – jakož i jiné z ostatních hrobů – potřel slabounce vrstvou laku, a tím se dosud udržely“ (Smolík 1891, 414, pozn. 4). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 1 valoun. „P. V. Schmidt oněch pět korálků – jakož i jiné z ostatních hrobů – potřel slabounce vrstvou laku, a tím se dosud udržely“ (op.cit., 414; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 84: 2, 5).

Hrob 2

Hrob o rozměrech 130 x 60 cm a hl. 85 cm (Smolík 1891, tab. str. 416). **Jantar:** „... na prsou kostry shledány jantarové korálky ve větším počtu. Dokud ležely ve vlhké zemi, zdály se býti zachovalé, avšak ovanutím vzduchu rozspaly a rozdrobily se až na 7 celých velikostí buď hrachu neb lískového oříšku (č. 2. a–c)“ (op.cit., 418, tab. XX: 2a–c; NM 2010, i. č. 11903–11904). V NM Praha dochovány 3 JK s Ø 10–13 mm (Vokolek v tisku, tab. 84: 11–13). **Další nálezy:** 1 únět. jehl., 1 zlatá záuš., 1 valounek, u nohou 3 kančí kly (Smolík 1891, 418, tab. XX: 4, 8; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 84: 8, 10).

Hrob 3

Hrob o rozměrech 150 x 60 cm a hl. 60 cm (Smolík 1891, tab. str. 416). **Jantar:** „Téměř po celé kostře rozházeny byly jantarové korálky, jež se však na vzduchu rozpadly“ (op.cit., 418). **Další nálezy:** 1 nád., 1 únět. jehl. (Smolík 1891, 418, tab. XX: 5, 14; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 84: 15–16).

Hrob 4

Pohřeb v jámě o rozměrech 130 x 60 cm a hl. 65 cm s dobře dochovanou kostrou (Smolík 1891, 418, tab. str. 416, obr. str. 417; NM 2010, i. č. 11918). **Jantar:** „Kromě jediného korálu jantarového, jenž ležel na samém spodku hrobu (č. 2. d), jiných milodarů zde nebylo“ (Smolík 1891, 418; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 84: 14).

Hrob 7

Velmi mělký hrob o rozměrech 160 x 60 cm, s částečně poškozenou kostrou (Smolík 1891, 419, tab. str. 416). **Jantar:** „Kromě jantarového korálu (velikosti č. 2. f), který zvědavým dělníkem byl na 2/3 objemu skrojen, milodarů jiných zde nebylo“ (op.cit., 419 – velikost podle tab. XX: 2f; NM 2010).

Hrob 8

Hrob o rozměrech 150 x 80 cm a hl. 55 cm (Smolík 1891, tab. str. 416). **Jantar:** „V hrobě shledáno pod krkem kostry 6 kousků beztvareho jantaru, an byl každý o několika hranách a nerovného povrchu. Na některém zachována dírka k navléknutí, jiný byl právě v té dírci přeražený, na jednom zlomku nebylo vůbec stopy po dírci a scházející k němu díl druhý nebyl ani nalezen. Mezi těmito jantary, hlinou promíchanými, nalezeny rourky svinuté z úzkých proužků bronzového drátu, z nichž tři, jak se zdá, celé, byly 3.5–5 cm dlouhé, kdežto čtvrtá byla v několika kouscích, z nichž se jakž takž celá rourka opět složiti dala ... tyto jantarové kousky a čtyři svinuté rourky bronzové bývaly někdy vzácnou okrasou hrdelní, v jakou jsme je též sestavili (č. 11.)“ (op.cit., 419, tab. XX: 11; NM 2010, i. č. 11932–11937 – 6 velkých kusů jantaru provrtaných nebo se stopami vrtání; srv. Vokolek v tisku, tab. 85: 19–23, pod hr. č. 7). K náhrdelníku náleželo dále několik spirálek (11925–11931; op.cit., tab. 85: 8–12). **Další nálezy:** 3 záuš., 1 drát. náram., 1 jehl. s hlavici svinutou v očko, 1 nád. (Smolík 1891, 419, tab. XX: 9, 12–13, 16; NM 2010; Vokolek, v tisku, tab. 85: 1–7).

Hrob 9

V hrobě silně zetlelá skrčená kostra „bez kamenné ohrady“ (Smolík 1891, 419). **Jantar:** „Na jejich prsou (kostry – pozn. M. Ernée) vyskytlo se několik jantarových korálů, které se však na vzduchu rozpadly“ (op.cit., 419). **Další nálezy:** 1 jehl. (op.cit., 419).

Hrob 11

Hrob o rozměrech 150 x 68 cm a hl. 60 cm (Smolík 1891, tab. str. 416). **Jantar:** „V jeho sousedství (náramku, který ležel nad koleny – pozn. M. Ernée) shledány 3 jantarové korále, z nichž jeden byl kulatý (č. 2. f), druhý ploský s otvorem poměrně velkým (jako č. 3. a) a třetí velikosti bohatého hrachu (č. 2. c)“ (op.cit., 420). JK uloženy v NM Praha (NM 2010) pod i. č. 11941 (kulovitý, se žlábkem na jedné polovině, Ø 19 mm), 11942 (Ø 10 mm) a 11943 (jantar. kroužek ve 2 zl., Ø 25 mm, síla 8 mm). Nálezy popisuje a vyobrazuje i V. Vokolek (v tisku, tab. 85: 16–18). **Další nálezy:** 1 tyčink. náram., 1 záuš. (Smolík 1891, 420, tab. XX: 10; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 85: 14–15, 17).

Hrob 12

Hrob o rozměrech 160 x 80 cm (Smolík 1891, tab. str. 416), mrtvola zetlelá (op.cit., 420). **Jantar:** „Při dalším odlupování hlíny od prsou ku hlavě uhořelo se na jantarové korálky, s hlinou úplně spečené, které se táhly ke krku – jak se zdálo – ve dvou řadách; zachováno jich 20 velikostí č. 2. a–d“ (op.cit., 420; NM 2010, i. č. 11945 – náhrdelník ze 17 malých JK; srv. Vokolek v tisku, tab. 85: 25). **Další nálezy:** 2 únět. jehl., „tři beztvare kousky jakési bronzové ozdoby“, 1 šídlo v kostěné rukojeti, 1 nád., 3 zv. klouby, 2 záuš. ze zlatého drátu, 1 schránka kelnatky (Smolík 1891, 420, tab. XX: 7, 15; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 85: 20–24, 26). **Pozn.:** „Aby dobýváním z tuhé hlíny korálky ty zkázu nevezaly (jako mnohé z předešlých), odkrojil p. V. Schmidt celou vrstvu, v níž ležely, a dal vše do vlažné vody, kde se země rozmočila a korálky zachovaly“ (Smolík 1891, 420, pozn. 8).

Hrob 14

Jantar: „Blíže ke krku vyskytly se jantarové korálky u větším sice počtu, avšak až na 5 kousků vesměs rozpraskané a rozdrobené“

(Smolík 1891, 421; NM 2010, i. č. 11951–11955; srv. Vokolek v tisku, tab. 85: 33). **Další nálezy:** 2 tyčinky. náram., 2 úněť. jehl., 1 nád., 2 záuš. ze zlatého drátu (Smolík 1891, 420–421, tab. XX: 19–21; NM 2010; Vokolek v tisku, tab. 85: 28–32).

85. Želenice (KL)

Na podzim r. 1897 rozkopali dělníci při těžbě písku na poli rolníka Ed. Nebeského (parc. 182a) 12–14 hrobů. Nálezy, které dělníci náhodně vyzvedli, předal p. Nebesky zemskému muzeu. K dalšímu ohledání naleziště došlo v březnu 1898, kdy bylo zjištěno, že „dotyčné pole leží asi na dostřel za obcí Želenickou k jihovýchodu u křižovatek, tam kde stará cesta od Želenic ku Knovízí vedoucí, protíná polní cestu od Podlešína k Brandýsku směřující, jsouc o něco níže položeno než známé české pohřebiště z doby Spytihněva II., asi 300 kroků odtud vzdálené“ (Schmidt 1899a, 237). Na místě byly zjištěny ještě dva poslední kopáním dosud neporušené hroby, které autor detailněji popisuje. Dále sumárně zmiňuje předměty, které byly vykopány již před jeho příchodem, mimo jiné dvě zlaté náušnice, náramky, jehlice, šídla a také „jantarové korálky, obr. č. 9“, jejichž přesný počet ani popis však autor neuvádí; vyobrazen je náhrdelník s 15 korálky (op.cit., 238, obr. s. 235–236: 9). Nálezy (náhrdelník z 15 JK o Ø 10–12 mm) jsou jako dar J. Felcmana uloženy v NM Praha pod i. č. 13917 (NM 2010; Vokolek v tisku, kat. Želenice, 17, tab. 86: 25).

86. Žižice (KL)

Pohřebiště bylo objeveno při hluboké orbě na poli č. parc. 156: „pole dotýkající se silnice Zvoleněvesko-Žižické stoupá mírně k západu a na nejvyšším jeho místě as 20 kroků zšíří a tolíkž i zdělí jsou hroby ... pohřebiště sestává ze 34 hrobů rozložených v šesti nepravidelných řadách“ (Schmidt 1899c, 562–563). V. Schmidt (op.cit., 563–564) neuvádí popisy jednotlivých hrobů, ale jen jejich stručné sumární zhodnocení a popisy nálezu po jednotlivých skupinách. Ne u všech jsou však uvedeny jejich přesné celkové počty. Hroby měly často kam. konstrukci i dlážděné dno. Celkem bylo prokopáno 34 hrobů v 6 nepravidelných řadách. 15 z nich (44 %) bylo zcela bez mlodarů. Nejčastějším druhem nálezu byly nádoby, ale i bronz. předměty (14 jehlic, 3 dýky, „korálky z bronzu vědérkovité formy ... ve dvou hrobech jakožto náhrdelníky“, dále 2 šídla, 6 náušnic a 3 náramky), „zlato co náušničky z tenkého drátku dvakrát v kruh stočeného objeveno ve dvou hrobech“, z dalších předmětů v 1 hrobě hovězí kost, úlomek kam. sekery a rourka kelnatky (op.cit., 563–564). O nálezech z jantaru V. Schmidt (op.cit., 564) píše: „Jantar nalezi jsme ve čtyřech hrobech, v jednom co pěkný náhrdelník, sestávající původně z více než 50 korálků“. Celkový počet JK na pohřebišti, ani v dalších hrobech, však neznáme. Nálezy uloženy v NM Praha pod i. č. 48070–48106 s odkazem na článek V. Schmidta (op.cit.), hroby měl ale údajně zkoumat J. Felcman (NM 2010). Pod i. č. 48098 je uložen náhrdelník z 29/30 JK plochého, kulovitého i válcovitého tvaru s Ø 6–11 mm, pod i. č. 48099 potom 14 zl. JK (5 celých), kulovitých či plochých (Vokolek v tisku, kat. Žižice, 28–29, tab. 88: 14; 15–21).

14.2. Depoty

87. Hrdlořezy (MB), Předliška

Depot na výšinné poloze „Předliška“ (Moucha 2005, Abb. 20) byl nalezen r. 1954 F. Kolowratem z Mladé Boleslavi při archeolog. výzkumu, který tu probíhal pod odborným dozorem J. Rataje. Depot byl objeven v sondě XI při začíšťování po odstranění povrchové vrstvy humusu, asi v hl. 20 cm pod povrchem (op.cit., 110, Abb. 20: dole, foto na Taf. 211). Depot obsahoval 3 drátěné spirálové náramky, 4 tyčinkovité náramky ve 2 typech, 11 únětických jehlic, 2 šídla, 2 dvojitě náhrdelníky z celkem 824 bronzových perel se dvěma kuželovitými záponkami (ukončovacími díly); místy se dochovaly i pozůstatky provázku, na kterém byly náhrdelníky navlečeny (op.cit., 110, 112, Taf. 212–214). Jehlice byly uloženy ve spirálovém náramku, pod nimi další předměty (op.cit., 110, foto na Taf. 211). Mezi bronz. perlami byla nalezena i jedna jantarová, podle popisu nálezece soudkovitého tvaru, tmavěčervené barvy, velikosti 8 x 8,7 mm, dnes však neznámá (op.cit., 112, Taf. 212: 5). Celý depot datuje V. Moucha do stupně B A1 (op.cit., 112).

88. Kosmonosy (MB)

Přesné nálezné okolnosti nejsou známy. Soubor poprvé zmiňuje J. Schráníl (1921, 53, pozn. 8), který ho považoval za hrobový nález. R. Turek (1932b, 56–57) uvádí, že „z většího nálezu, (buď hrobového nebo depotu) chová mladoboleslavské museum“ dva bronz. žebrované manžetovité náramky (op.cit., tab. VII: 23–24; v pozn. 1 na str. 56 uvádí, že J. Schráníl mluví o „hrobě s manžetovitým náramkem a sekýrou“), další nižší manžetovitý náramek, zlomky dvou dalších manžetovitých náramků, „řetěz z bílého kovu o devatenácti střídavě větších a menších článcích kruhových“ (op.cit., tab. VII: 25), zlomky patrně dvou br. seker (op.cit., tab. VII: 12), „nákrčník ze 27 bronzových dutých článků soudečkovitých (6–11 mm dl.)“ (op.cit., tab. VII: 16) „a snad k němu patřící bronzová napodobenina srdcovky na vyduté straně ploše obroušená a nahoře provrtaná“ (op.cit., tab. VII: 14), dále „šest jantarových perliček čtvera druhů (průměr 7–13½ mm) - opět nákrčník“ (op.cit., tab. VII: 13) a snad i zlomek spirálového náramku. Řetěz z 19 kroužků, dva vysoké a dva nízké žebrované manžetovité náramky, dva zlomky seker s lištami a náhrdelník „aus tonnenförmigen Bronzeperlen, Bernsteinperlen und einer durchbohrten Muschelschale aus Bronze“ uvádí i V. Moucha (2005, 119–120, Kat. Nr. 75, Taf. 176–177). V. Moucha (op.cit., 119–120, Kat. Nr. 75) se však domnívá, že nemohlo jít o hrobový nález a uvádí: „Abdrücke in der Patina auf der Innenseite der grippigen Armmanschetten belegen überzeugend, dass jeweils ein Paar der gleichen Armmanschetten ineinander gelegt war. Auf keinen Fall handelt es sich also um einen Grabfund.“ Navíc měl být depot původně uložen v nádobě. V. Moucha detailně popisuje bronzové perly (uvádí 28 ks; op.cit., Taf. 177: 7) i kovovou napodobeninu mušle „Kleine Muschel (Cardium) in Weißmetall gegossen, mit einem Loch zum Aufhängen, Rand auf der unteren hohlen Seite abgeschliffen. Ein Teil des Randes bereits vorgeschichtlich herausgebrochen. Dm. 20 mm, Höhe 7 mm, Dicke 1,5 mm. Mus. Mladá Boleslav, Inv. Nr. 28 (Ac 111)“ (op.cit., Taf. 177: 7a, 7b). Šest jantarových perel, které jsou dnes neznámé, popisuje podle práce R. Turky (op.cit., 119). V. Moucha datuje depot do období B A1/A2 (op.cit., 120).

89. Kosov (dnes část obce Kamenný Újezd, CB)

J. Michálek (1976, 230, obr. 1: F) uvádí mezi dvěma jihočeskými nálezy jantaru ze starší doby bronzové (tím druhým je depot z hradiště Dívčí Kámen) i „obdelný jantarový závěsek s otvorem, Ø 19 x 16 mm“ z Kosova (i. č. J. I. 118).

Závěsek je zmiňován v souvislosti s depotem bronz. předmětů, nalezeným r. 1894 při kopání příkopu pro odvod vody na V straně rybníka „Čekanov“ (Hájek 1954, 150, obr. 16), darovaným nálezemcům budějovickému muzeu. V r. 1923 byly při obnově téhož příkopu nalezeny a poté českobudějovickému muzeu prodány další předměty – dvojitý bronz. terč, hliněný korál a právě zmíněný jantar. závěsek. Již podle L. Hájky však poslední 2 nálezy (jantar. závěsek a hliněný korál) k depotu nepatřily (op.cit., 150). Datování závěsku do starší doby bronzové proto není jednoznačně prokázáno.

V. Moucha (2005, 120, Kat. Nr. 77) přebírá Hájkovy informace, které doplnil o údaje z inventární knihy muzea v Českých Budějovicích. Oproti práci Michákové uvádí poněkud jiné rozměry závěsku a také jeho sílu: „Zieranhänger aus braungelbem Bernstein, vierkantig mit rundem Loch in der Mitte. Größe 1,7 x 1,8 cm, Stärke 9 mm“. Závěsek však zmiňuje jako neznámý. Jeho kresba v Michákově publikaci však naznačuje, že autor měl ještě závěsek k dispozici. Proto považují jím uváděné rozměry za důvěryhodnější. V. Moucha datuje depot z Kosova do období B A1/A2 (op.cit., 94).

90. Mříc (část obce Křemže, CK), Dívčí Kámen

V r. 1960 na S svahu ostrožny nalezen depot bronz. předmětů, a nejméně 250 JK, uložený v nádobě (Michálek 1976, 230; Poláček 1963; 1966; 1973). J. Poláček (1966, 6) uvádí, že depot byl nalezen pod stříškou ze 2 kamenů v hl. 40–50 cm a byl uložen ve džbánku, ze kterého však nalezcí předali pouze jeho hrdlo. J. Poláček dále píše (op.cit., 54, pozn. 4), že v nádobě byly nepochoybně uloženy pouze jantar. perly, zatímco bronz. předměty mohly být v nějakém látkovém či koženém váčku, který se nedochoval. Jantarových korálů bylo podle Poláčka původně daleko více, některé však byly velmi zvětralé a při vyzvedávání se rozpadly (op.cit., 54, pozn. 4). J. Poláček (op.cit., 21) uvádí, že JK mají čočkovitý profil, největší

z nich Ø 34 mm, sílu 22 mm, ty nejmenší pak Ø 6–7 mm a sílu 4 mm. Uloženy jsou v českobudějovickém muzeu (i. č. 4112). V. Moucha (2005, 131, Kat. Nr. 127) datuje celý depot do stupně B A2 a kromě náhrdelníku z jantaru korálků (*op.cit.*, Taf. 216: 2–3) a hrdla nádoby (*op.cit.*, Taf. 216: 1) popisuje a vyobrazuje i bronz. předměty: sekeru se schůdkem (*op.cit.*, Taf. 216: 6), týlovou část další sekery téhož typu (*op.cit.*, Taf. 216: 5) a 2 nízké žebrované náramky (*op.cit.*, Taf. 216: 4). V současné době je ve sbírkách JČM Č. Budějovice dochováno 201 JK. Některé z nich byly analyzovány (Novotná 2002; Chvojka — John — Šálková 2012, obr. 3).

91. Praha 6 - Suchdol, Koží hřbety

Součástí známého depotu bronz. únětických dýk s litou rukojetí (nalezeno 1928) z polohy „Koží hřbety“ (Divác — Sedláček 1999, 5–6, 59–60, Taf. I, II) je také dýka (d. 280 mm, největší š. 62 mm, váha 260,2 g) s jantarem aplikacemi (NM Praha, Inv. Nr. 37 493; *op.cit.*, 7–8, 60–62, Taf. III; XIII: 3, 4; XIV: vlevo; XVI: vlevo; v práci i detailní popisy a vyobrazení všech nalezených dýk a řadou souvisejících přírodovědných analýz). Čepel dýky i prolamovaná rukojeť s oblým týlem byly odlévány samostatně a posléze spojeny nýty. I když je v ramenech rukojeti celkem 5 otvorů pro nýty, funkční jsou z nich pouze 2 krajní (jejich hlavičky jsou podloženy kroužky ze zlatého plechu). Tři středové „funkční nýty“ jsou tu nahrazeny pouze dekorativními jantarem vložkami – tyčinkami, jejichž konce vůbec nevystupují nad povrch ramen rukojeti. Otvory pro ně, patrně v ramenech rukojeti, nemají ani ekvivalenty v týlu čepelce – tam procházejí pouze poloobloukovými výřezy při hraně rukojeti. Jantar. výzdobu nese i hlavice rukojeti dýky. Ve výřezech hlavice jsou vloženy patrně „tři segmenty jantaru medově hnědé barvy. Stejněho charakteru jsou rovněž výplně malých výřezů pod obvodovým prstencem hlavice“ (*op.cit.*, 61).

92. Stará Boleslav (Brandýs nad Labem - Stará Boleslav, PH)

V r. 1946 byl ve výkopu pro kanalizaci v dnešní Dobrovského ulici objeven depot bronz. předmětů. Nález byl nahlášen pražskému archeologickému ústavu. M. Šolle následně ověřil nálezové okolnosti a převzal soubor pro Národní muzeum (Šolle 1948, 93; Moucha 2005, 156). Součástí depotu bylo: 11 nákrčníkových hříven (*op.cit.*, 156, Tab. 182–183), 1 spirálový náramek (*op.cit.*, 156, Taf. 181: 11), 1 prsten (*op.cit.*, 156, Taf. 181: 10), 1 masivní náramek (*op.cit.*, 156, Taf. 181: 8), 4 spirálové kruhy z dvojitého drátu (*op.cit.*, 156, Taf. 181: 1–4), 2 jehlice s kroužkovou hlavicí a řetízky z kroužků (*op.cit.*, 156, Taf. 181: 5–6), spirálky (*op.cit.*, 156, Taf. 181: 9, 9a, 9b) a také „Bruchstück einer Bernsteinperle, gelbrot. Die ursprüngliche Form lässt sich nicht bestimmen. NMus. Prag, Inv. Nr. 80365“ (*op.cit.*, 156, Taf. 181: 7). V Moucha datuje nález do stupně B A1 (*op.cit.*, 156).

93. Veliš (JC)

Nález náhrdelníku z obce Veliš (okr. Jičín) popisuje J. L. Pič (1891a, 319–320, obr. str. 319; srv. i Smolík 1891, 430; Stocký 1928, Taf. XIII: 15 a Pleiner — Rybová / eds. / 1978, obr. 92: 13 – kresba ale příliš neodpovídá Pičovu popisu) takto: „rovněž tak zajímavý jest nákrčník Velišský, sestávající ze spirálových rourek bronzových, rourek kostěných, jantarových korálků, provrtných mušlí a mušlovité celky kovové...“. Mušle uvádí V. Moucha (2005, 22) jako *Dentalium cf. badense*, *Cardium* sp. a podle F. Prantla (Prantl 1945, 207) pocházejí z moravských či dolnorakouských terciérních usazenin. Nález měl kromě náhrdelníku (dnes NM Praha, i. č. 47745) obsahovat také 2 žebrované manžetovité náramky (Pič 1899, 198; v NM Praha je dnes pod i. č. 47744 dochován jen jeden – Moucha 2005, 22). Předměty měly být nalezeny v kostr. hrobu objeveném při těžbě v bazaltovém lomu na vrchu Veliš (*op.cit.*, 22). Vrch Veliš tvoří výraznou krajinnou dominantu s převýšením ca 150 m. V. Moucha se proto domnívá, že nešlo o hrob, ale o depot: „nach der landschaftlichen Gesamtsituation kann ich mit Sicherheit ausschließen, dass der Fund aus einem Aunjetitzer Grab stammt. Höchstwahrscheinlich handelt es sich um eine Schmuckgarnitur, die an einer deutlichen Landschaftsdominante deponiert war“ (*op.cit.*, 22). Náhrdelník mohl být podle V. Mouchy uložen právě v manžetovitém náramku (*op.cit.*, 22).

J. Smolík (1891, 430) k velišskému nálezu uvádí: „Z hrobu na Veliši u Jičina pocházejí duté válečky kostěné, jantarové perle, z bronzového drátu svinutá trubička, tři škeble skutečné a čtvrtá z bílého kovu – jak vše znova navléknuté zde vyobrazeno na str. 319²¹⁾.“ V pozn. 21 J. Smolík odkazuje na str. 27 katalogu retrospektivní výstavy a píše,

že nález je uložen v NM. Podle inv. knihy NM Praha (NM 2010) se náhrdelník skládal z 3 mušlí *Caudita antignata* Poli (Středomoří), 1 br. napodobeniny mušle, 9 trubiček (kost/mušle?), 1 spirálky a 12 JK.

14.3. Nálezy ze sídlišť

94. Hosty (CB)

Polotovar jantaru, destičky nalezen i při archeolog. výzkumu (1981–1988, A. Beneš, P. Břicháček) na sídlišti ze závěru st. d. bronzové v Hostech u Týna n. Vltavou: „Z dalších hmot je zastoupen jantar polotovarem destičky, která podle výsledku infračervené spektroskopie je bezpečně baltské proveniencie (Beck 1985, in letter)“ (Beneš 1988, 10). Rozměry neuvedeny; předmět nevyobrazeno.

Další 2 okrouhlé JK s Ø ca 1,7–1,8 cm a síle ca 1,2 cm pocházejí z výzkumu P. Břicháčka v l. 1987–1988 (Břicháček 1991, 93, Fig. 3: 3–4); bližší údaje autor neuvádí.

95. Křemýž (dnes část obce Ohnič, TP)

Velké sídliště z doby bronzové (k. knovízská a únětická) bylo objeveno a od r. 1935 (výzkum probíhal zejména v l. 1941–1942) postupně zkoumáno v Köhlerově pískovně na č. kat. 63/1 v Křemýži, V od Duchcova. Výzkumem byly odkryty celkem 52 jámy, z toho 8 bylo únětických. Ker. materiál, který z jam pochází, je podle I. Pleinerové v rámci únětické kultury velmi mladý a „náleží III. stupni, a to jeho konci, neboť jeví prvky věteřovsko-mohylové“ (Pleinerová 1966, 428). Za nálezově nejdůležitější považuje autorka soubor z jámy č. 37, obsahující podle ní složku mladoúnětickou, věteřovskou a středodunajskou mohylovou a spadající tak do Reineckova stupně A2, případně již B1 (*op.cit.*, 429, obr. 53). Z výplně jámy č. 37 pocházejí kromě keramiky s prvky uvedených období (mj. i zlomek klasického únětického koflíku) také zvířecí kosti, mazanice, škeble, zlomky plochých přeslenů, poškozená kam. sekerka, zl. pazourkové čepelky a také zlomek jantaru (*op.cit.*, 430, 432). Jeho rozměry ani další údaje autorka neuvádí. Nálezy z výzkumu O. Tschakerta v l. 1941–1944 na parc. 63/1 uvádí pod položou „II. Ledeburova pískovna“ i P. Budinský (1977, 38, 97; 1978, 111–112).

96. Mříč (část obce Křemže, CK), Dívčí Kámen

J. Michálek uvádí, že při výzkumu v l. 1962–1965 byla v sondě 5 A nalezena velmi porušená jantar. perla, uložená v Jihočeském muzeu v Č. Budějovicích (i. č. 4112; Michálek 1976, 230).

97. Slaný (KL), Slánská hora

V. Schmidt referuje o nálezech pocházejících z činnosti p. Eduarda Zahradky, držitele „větší části půdy na východní straně hory“. Tato činnost „měla za následek seznaní nehlubších kulturních vrstev hradiště a na to následovavší systematické kopání“ Při rozvážení hlíny za účelem hnojení získal množství archeolog. nálezů, s jejichž existencí seznámil J. L. Piče, kterému následně umožnil pokračovat v dalším výzkumu „jehož výsledek podán v památkách dílu XVI. str. 331“ (Schmidt 1895a, 597–598). Výzkum, jehož výsledky a nálezy autor prezentuje, proběhl po objevení pohřebiště pod Slanskou Horou v r. 1894 „na ploše valy ohraničené na východním a jihovýchodním svahu, totiž na pozemku č. parc. 783“ (Schmidt 1893c). V dalším textu autor zevrubně popisuje nálezové situace, vč. geologických a chemických analýz jednotlivých zjištěných vrstev (Schmidt 1895a, obr. na str. 602) a dále popisuje i částečně vyobrazuje (*op.cit.*, tab. XXXVIII) jednotlivé nálezy z bronzů a dalších materiálů: „Význačné místo zaujímají nalezené 4 lastury řádu *Pectunculus* (křesozubka) pocházející od Středozemního moře, za jejichž laskavé určení vzdáváme P. T. panu prof. dr. A. Fričovi mnohé díky. Lasturky tyto jsou vesměs v zámětku přibroušený a dírkami opatřeny; nošeny tedy patrně za ozdoby... Tyto předměty nalezeny osamoceně v popelovitých vrstvách, nejsou pak na Slánské Hoře vzácné, neboť chová několik kousků mimo námi získané i pan Zahradka ve své sbírce a také jiní navštěvovatelé Slánské Hory...“ (tab. XXXV, 19 a 24, tab. XXXVI, 13) (*op.cit.*, 623). V. Schmidt píše též o nálezech bruslí z lidských kostí (ze 2 jedinců; *op.cit.*, 629), o řadě lidských kostí ze sídlištních vrstev (*op.cit.*, 628–632) i o pohřbu nemluvněte v nádobě přikryté miskou (*op.cit.*, 625, tab. XXXIV 3, 12).

K nálezům z jantaru uvádí: „Nález jantaru ve dvou případech na hradišti Slanském, z nichž jeden týče se korálku (tab. XXXVIII., obr. čís. 19) zcela shodného s oněmi, jež obsahují známé šperky jantarové, nalezené v hrobech typu Únětického, má zajisté nemenší důležitost jako bronz pro pozdější datování stáří tohoto sídliště. Korálek a úlomky jantarové nalezeny v jamách, první v průkopu č. I, druhý v průkopu č. III, oba nálezy pak 60 cm. pod nynějším povrchem“ (op.cit., 624).

Další údaje jsou v pokračování Schmidtova článku publikovaném o rok později (Schmidt 1896a, 301): „Pan Zahradka nalezl při odkrývání nových lomů v popelovité vrstvě kousek zlata, zvlí malý fazole, ve formě kapky. Povrch po jedné straně tohoto kousku skvostrného kovu, pozorován lupou, jeví velice jemně, paprskovitě rozbehlé rýžky, jaké by mohly nastati, kdybychom roztažený kov náhle ochladili, jakož i není vyloučena možnost, že pochází z původního svého ložiska co kov úplně ještě ryzí. Také jantaru, jehož podařilo se nám jen ve skrovném množství nalézt, chová pan Zahradka ze Slanské Hory několik kousků ve sbírce své.“

Na tomto místě musím zmínit hroby objevené r. 1894 „na staveništi slanské akciové továrny na vyrábění umělých hnojiv“, na JV úpatí Slanské Hory (Schmidt 1893c, 447). Ze zničených hrobů se podařilo dodatečně získat „čtyři nádoby celé a tři jiné z částí zachovalé, 8 bronzových náramků, 1 jehlice, 1 pástav, 1 dýka, 1 zlatá náušnice a 2 zlomky kruhovitě stočeného drátu bronzového. Kromě těchto předmětů získalo krajské museum v Slaném z těchto hrobů velice úhlednou bronzovou sekýru a pástav“ (op.cit., 448). Zlatá náušnice vážila 3,845 g (op.cit., 450).

14.4. Nejisté nálezy

98. Bílenec (část obce Petrohrad, LN)

J. A. Födisch referuje již r. 1868 o objevu mohyl mezi vrchem zv. „Vlčí hora“ a obcí Chotěšov (dnes část obce Jesenice, RA), v oboře sv. Rudolfa, v bezprostředním sousedství tzv. Rudolfovy myslivny, ležící ca 1 km SV směrem od centra obce Chotěšov, a uvádí, že doposud z nich bylo prokopáno 6. Nálezy z mohyl byly ukládány ve sbírce hraběte Černína na zámku v Petrohradě (Födisch 1868a, 322–323; 1868b, XVII–XVIII) pod označením Bílenec, Obora sv. Rudolfa - Vlčí hora (Sklenář 1993, 3). Pod Bílencem evidují nálezy z mohyl také J. Blažek s B. Štauberem (Blažek — Štauber 1993). J. A. Födisch vyobrazuje i schematický nářez pohřebiště s odkrytými mohylami ve vztahu k nedaleké hájovně. Ve 3 hrobech měly být pohřby kostrové, ve třech žárové (Födisch 1868a, 322). Poněkud matoucí je, že ve své práci v Památkách archeologických (op.cit., 323) uvádí J. A. Födisch nálezy jantaru z mohly č. II, v práci z téhož roku v Mittheilungen der K. K. Central-Commission (Födisch 1868b, XVII) je ale klade do mohly č. 3. Z popisu vyplývá jednoznačně, že pod 2 různými čísly mohyl (II a 3) popisuje Födisch jednu a tu samou náleznou situaci. V následném popisu vycházíme zejména z českého textu (Födisch 1868a), s některými upřesněními v německé verzi (Födisch 1868b).

V mohyle II, která „záležela z největších kamenů a byla s jakousi pozorností a opatrností nasypaná“, protože „tři dělníci kopali bez ustání od 6 hodin z rána do 6 hodin z večera, nežli byla mohyla rozhrabána“, byla podle výkopyce a referenta J. A. Födische uložena kostra „ženské vzácnějšího rodu, jak o tom hojnost nálezů svědčí“. Ve středu mohly byla odkryta kam. skříňka, ve které byly nalezeny „4 skořápky bronzové s dírkami (jako u Rataj a u Plava? Red.), které snad s jiným šperkem na niti byly navlečeny. Šperkem takovým bylo 36 prourtaných korálů jantarových rozličné velikosti, které, dlouho v zemi ležíce, lesku na povrchu nadobro zbaveny byly“. Krom toho pocházejí z mohly 2 vejčité br. korálky, jehl. ve třech zl., 2 drát. náramky, v jednom z nich ještě se stopami kosti. Födisch dále píše, „nalezl jsem blíž místa, kde byly korály jantarové, pod kamenem dva závitky z ryzího zlata, mající tíže asi po dvou dukátech; skládají se z deseti prstenovitých obvitků zlatého drátu. (1" prům.) Průměr závitků jest tak malý, že je ani sedmileté děvče na prst nemůže navléknouti: mám tedy za to, že ty závitky bývaly šperkem do vlasů“ (vše Födisch 1868a, 323).

V německém textu uvádí, že ve „Steinkiste ... lagen 4 kleine Muscheln von Bronze, durchbohrt, um an einen faden gereiht zu wer-

den, 36 Bernsteinkügelchen von verschiedener Grösse, ebenfalls durchbohrt, 2 kleine gleichfalls durchbohrte Bronzekügelchen, ein ... Töpfchen, Fragmente einer Bronzenadel, 2 spiralförmige bronzene Armbänder, aus je zehn Windungen bandartigen Bronzedrahtes bestehend, und endlich zwei Ringe aus ... Golddraht“ (Födisch 1868b, XVII).

Nálezy z těchto mohyl dnes nelze jednoznačně identifikovat – petrohradská zámecká sbírka byla zásadně dotčena již při požáru zámku v r. 1915, dílo pak bylo dokonáno v období těsně po 2. sv. válce (Sklenář 1993, 4–5). Některé předměty mohly přejít do archeologické sbírky obec. úřadu v Petrohradě (zal. 1967). Tam se nacházející bronz. předměty jsou však v rámci doby bronzové až mladšího stáří (Blažek — Štauber 1993). Vzhledem k některým zmínkám v textu J. A. Födische (z jedné z mohyl uvádí „kousky fibulky“; Födisch 1868a, 322), nemožnosti nález ověřit a také objevu mohylového sídliště v nevelké vzdálenosti od mohyl uvádí I. Pleinerová (1966, 414), že „nelze bezpečně s tímto nalezištěm pro únětickou kulturu počítat“, a uvažuje spíše o jejím mohylovém, případně přechodném věteřovsko-mohylovém horizontu.

99. Dražkovice (část obce Pardubice, PU)

V soupisu nálezů UK na Pardubicku uvádí J. Böhm mj. Dražkovice u Pardubic. Dochoval se odtud ostře profilovaný únětický koflík, dále dýka (Böhm 1932, obr. 33: 4) a „polovina jantarového korálu“. Pocházejí „ze sousedství lužických hrobů“, vedle kterých „podle laskavých informací insp. Diviše a statkáře Kabrhela“ byly nalezeny krom hrobů hradištních i „hroby se skrčenými kostrami, z nichž pocházejí patrně právě uvedené nálezy“ (op. cit., 48). Předměty však nemají zcela jisté náleznové okolnosti.

100. Měrunice (TP)

Z Měrunic uvádí I. Pleinerová (1966, 425) „ojedinělý nález dlouhé bronzové sekerky a jantar. korály (MČB) – čj. 870/46 archiv AÚ Praha; je to zřejmě zbytek mladoúnětického pohřebiště“. Ve zmíněném čj. 870/46 ARÚ Praha, pocházejícím z pera J. Böhma, autor pod lokalitou Odolice (leží ca 5 km JV od Měrunic a nejde ani o sousední katastr) a s místem uložení „Městské museum České Budějovice“ uvádí „únětická jehlice s ouškem a jantar. korále“. Zatímco kulturní příslušnost nálezů je patrně správná, co se jejich složení a lokalizace týče, jasno není. Nález uvádí s odkazem na článek I. Pleinerové i P. Budinský (1978, 132).

101. Mladá Boleslav (MB)

Jak uvádí R. Turek (1932b, 57), byly „v zahradě restaurace «Flaklovky» v Jičínské ulici“ v Mladé Boleslavi před lety nalezeny následující předměty: hrnec losovického typu (op.cit., obr. 37: 10), 1 cyper. jehl. (op.cit., tab. VII: 5), br. rourka (op.cit., tab. VII: 11), zlomky drátu (op.cit., tab. VII: 10) a „jantarový amulet (22 x 15 x 10 mm) asi v 1/2 délky po sířce prorotaný“ (op.cit., tab. VII: 9). Blíže náleznové okolnosti mu nebyly známy, uvádí jen, že šlo pravděpodobně o hrob (op.cit., 57).

102. Rohoznice (PU)

V soupisu únětických nálezů na Pardubicku uvádí J. Böhm (1932, 49) mj. bez náleznových okolností polovinu „velkého jantarového korálu, dvojkonicky broušeného (inv. č. 1286)“ z obce Rohoznice.

103. Teplíce (TP)

V r. 1958 byly v přízemních místnostech teplického zámku nalezeny pravěké předměty z bývalé zámecké sbírky. V kazetě s nápisem „Hühnerberg bei Daubowitz“ bylo kromě 2 bronz. únět. jehlic (Zápotocký 1961, obr. 213: 5–6) a svitku tenkého zlatého drátku o d. 5,6 cm objeveno také „166 jantarových korálků ve tvaru oboustranně zploštělé kuličky o průměru 0,5–1,5 cm; zlomky z jantarových korálků; větší amorfní valounek jantaru s rozměry 1,3 x 0,7 cm“ a další předměty z období mladšího halštatu a doby laténské. Kromě únět. jehlic se do st. d. bronzové podle autora „řadí snad i jantarové korálky a zlatý drátek“ (op.cit., 634). Sklonku doby bronzové náleží keramická dózičkovitá nádoba zdobená rytím a inkrustací (op.cit., 635–638, obr. 224; Pleinerová 1966, 424, obr. 49: 2). Pahorek zv. Hühnerberg leží, jak uvádí M. Zápotocký (1961, 633),

na katastru Teplic, asi 400 m S od kóty 283,9 m, mezi dvorem Doubravíci a Trnovany. I když není o bližších náleзовých okolnostech jednotlivých předmětů nic známo, považuje I. Pleinerová (s odkazem na práci M. Zápotockého) všechny zmíněné jisté i nejjisté starobronzové nálezy za „výrazně mladoúnětické“ a uvádí, že „jsou zřejmě pozůstatkem mladoúnětického pohřebiště“ (Pleinerová 1966, 424). Datování JK do st. d. bronzové není vyloučeno, není ale jednoznačně prokázáno. Vzhledem k počtu JK a jejich zl. se mohlo jednat i o depot. Nález uvádí i P. Budinský (1977, 37, 101; 1978, 165).

104. Želénky (část obce Zabušany, TP)

Na dole Julius Fučík (bývalá šachta Konkordia) bylo zjištěno sídliště únětické kultury, se kterým by podle I. Pleinerové „mohly souviset nálezy hrobů, patrně z mladoúnětického období. Máme zmínku o nálezu kostrového hrobu s jantarovým korálem (n. zpr. čj. 7372/47) a o malých nádobách, patrně z hrobů“ (Pleinerová 1966, 432). Nález z dolu Konkordia (ne však J. Fučík) uvádí s odkazem na článek I. Pleinerové i P. Budinský (1978, 189).

14.5. Dodatky

105. Planá u Českých Budějovic (CB)

Výzkum O. Chvojky a P. Zavřela v r. 2008, 1 drobný amorfní zl. jantaru o rozměrech 5 x 3 mm a váze 0,01 g pochází ze sídlištního objektu, jámy č. 1A/08, datované do starší doby bronzové. Byl nalezen při plavení výplně v materiálu z vrstvy 10–20 cm (Chvojka — John — Šálková 2012, 129–130, 132, obr. 1: 1; 2: 1).

106. Kolín, Mezi silnicemi (KO)

Výzkum ARÚ AV ČR Praha (R. Šumberová) v letech 2008–2009 při výstavbě obchvatu města (silnice I/38), plocha 1–7, trať Mezi silnicemi. Na pohřebišti 1 bylo odkryto celkem 67 hrobů ve 3 skupinách (A – 3 hroby, B – 21 hrobů, C – 43 hrobů) a 3 samostatné hroby. Jantar byl zjištěn u 1 hrobu ve sk. A (1 ks), u 4 hr. ve sk. B (18 ks) a u 7 hr. ve sk. C (32 ks) – celkem 51 ks z 12 hrobů.²²

Skupina A

Hrob obj. 3037. Pohřeb v sídlištní jámě, 1 dospělý, 2 děti. **Jantar:** 1 JK. **Další nálezy:** Ker.

Skupina B

Hrob obj. 3601. Dítě. **Jantar:** 2 JK. **Další nálezy:** Ker., br.

Hrob obj. 3689. Žena. **Jantar:** 1 JK. **Další nálezy:** Ker.

Hrob obj. 3690. Žena. **Jantar:** 10 JK. **Další nálezy:** Ker., ko., br.

Hrob obj. 3740. Žena. **Jantar:** 5 JK. **Další nálezy:** Štíp. industrie.

Skupina C

Hrob obj. 3828. Dítě. **Jantar:** 2 JK. **Další nálezy:** Ker.

Hrob obj. 3829. Žena. **Jantar:** 4 JK. **Další nálezy:** Br., ko.

Hrob obj. 3839. Muž. **Jantar:** 4 JK. **Další nálezy:** Br.

Hrob obj. 3840. Dítě. **Jantar:** 17 JK. **Další nálezy:** Ker., br.

Hrob obj. 4308. Dospívající jedinec. **Jantar:** 3 JK. **Další nálezy:** Ker., štíp. industrie.

Hrob obj. 4329. Dítě. **Jantar:** 1 JK. **Další nálezy:** Ker., br.

Hrob obj. 4330. Dítě. **Jantar:** 1 JK. **Další nálezy:** Ker.

Zusammenfassung

1. Einleitung (Abb. 1–3)

1880 veröffentlichte Č. Ryzner in der Zeitschrift „Památky archeologické“ Funde aus zwei eponymen Gräberfeldern der Aunjetitz-Kultur in Ünětice (Aunjetitz) (Ryzner 1880a; 1880b), darunter

²² Za nezištné poskytnutí informací o doposud nepublikovaném výzkumu jsem zavázán vedoucí výzkumu R. Šumberové. Informace o nálezech JK z tohoto pohřebiště jsem získal až po uzavření textu této práce, a proto nejsou součástí analýzy. Celkový počet známých hrobů s jantarem z území Čech tak stoupl na 104, počet pohřebišť na jmeně 87.

mehrere Bernstein-Halsketten (Abb. 1: 1–3). Schon elf Jahre später konstatierte J. Smolík in derselben Zeitschrift über die Hockergräber in Zvoleněves (Smolík 1891, 430), dass „bestimmte“ Beigaben „entweder in fast jedem Grab vorkommen, wie z. B. Bronzenadeln mit Öse, Bernsteinperlen in größerer Zahl – oder häufiger, wie aus Bronzedraht gewundene Röhrchen, Bronze- und Goldohrringe aus doppeltem Draht, Bronzedolche, Gefäße von bestimmter Form usw.“ Illustrativ ist auch die Anmerkung des Autors über Beigaben, die „nicht durch Opulenz hervor stechen, sondern uns eher dadurch überraschen, dass sie in fast allen Gräbern von der gleichen Art waren ...“ (Smolík 1891, 417). Eine etwas unbescheidene Feststellung, wenn wir bedenken, dass unter den 14 gefundenen Gräbern in dreien goldene Ohrringe waren (insgesamt 5 Stück) und in zehn Bernsteinperlen! Davon, dass „Bernstein überall Hockergräber begleitet“, schreibt zwei Jahre später auch V. Schmidt (1893a, 74). Kein Wunder, wenn wir alle Bernsteinobjekte betrachten, die in der Zeitspanne 1880–1900 in den „Památky archeologické“ abgebildet worden sind (Auswahl auf Abb. 1). Bis 1900 wurde in Böhmen in 92 Aunjetitzer Gräbern Bernstein gefunden. Die bisher veröffentlichten Zusammenstellungen (z. B. Bartelheim 1998, 75–76, 166–167, 172; Stahl 2006, 15) sind aber unvollständig und können auch nicht die neuesten Forschungen reflektieren. Der Ausgangspunkt für die Analysen und Interpretationen ist daher die Revision des Katalogs der frühbronzezeitlichen Bernsteinobjekte aus dem böhmischen Raum.²³

2. Quellenkritik (Tab. 1–2)

Die Informationen über Bernsteinfunde sind oft unvollständig oder ungenau. Insgesamt 30 % der Fundstellen und 33 % der Bernsteinobjekte stammen aus dem 19. Jhd. (69 % der Lokalitäten und 54 % der Funde stammen aus der Zeit vor 1945). Nur 65 Gräber mit Bernstein von sieben Fundorten (d. h. 23 %) wurden nach 2000 untersucht. Die Daten darüber stehen noch nicht vollständig zur Verfügung. Nicht einmal in der neuesten Literatur sind die Grunddaten immer vollständig angegeben (z. B. genaue Zahl der Bernsteinobjekte in den Gräbern, ihre Platzierung in Bezug zum Skelett).

Am genauesten lässt sich die Zahl der Fundorte mit Bernstein angeben – sie beträgt mindestens 105²⁴.

Etwas weniger genau ist die Angabe über die Mindestzahl der Gräber mit Bernstein²⁵. Manchmal wissen wir nur, dass Bernstein auf einem Gräberfeld gefunden wurde (Nr. 1, 3, 16, 26, 29, 35, 36, 46, 53, 74, 84), oder dass Bernstein aus den Gräbern x–y stammt (Nr. 11/1–4; 71/20–22).

Am ungenauesten ist die Angabe über die Anzahl der Bernsteingegenstände in den einzelnen Gräbern, Normalerweise werden folgende Angaben erwähnt (Tab. 2):

1) die ganz genaue Anzahl der Bernsteinperlen im Grab,

2) eine relativ genaue Zahl der Bernsteinperlen – etwa 50, ungefähr, mehr als usw.,

3) die genaue Zahl der erhaltenen Bernsteinperlen und Angaben darüber, dass das Grab mehrere, eine Reihe, eine Menge weiterer in Fragmenten oder zerbrochene, wegen ihres vermoderten Zustands nicht zu hebende Bernsteinperlen usw. enthielt. Genau ist nur die Zahl der erhaltenen Bernsteinperlen angeführt, die Anzahl der nicht erhaltenen kennen wir nicht,

²³ Dieser Aufsatz entstand im Rahmen eines wissenschaftlichen Stipendiums der Alexander-von-Humboldt-Stiftung und des Forschungsvorhabens des ARÚ AV ČR, Praha, v.v.i. Nr. AVOZ80020508.

²⁴ In diese Anzahl ist die Fundstelle Nr. 106 – Kolín, Mezi silnicemi nicht eingerechnet. Die Information über dieses Gräberfeld mit insgesamt elf (bzw. zwölf) Gräbern mit Bernstein hatte der Autor erst nach Beendigung des Artikels zur Verfügung, weshalb sie in der Gesamtanalyse nicht berücksichtigt werden konnten. Der Fundort wurde nur im Katalog (Kap. 14.5. Nachträge, Nr. 106) und auf der Karte Abb. 4 ergänzt.

²⁵ Wenn wir die Gräber aus dem Gräberfeld Kolín, Mezi silnicemi (Nr. 106) dazurechnen, beträgt die Gesamtanzahl der frühbronzezeitlichen Gräber mit Bernstein 304 (siehe Anm. 2).

- 4)** die Zahl der Bernsteinperlen ist nicht angeführt, sondern nur nach der Abbildung zu schätzen, die Vollständigkeit kann aber nicht überprüft werden – es handelt sich immer um eine Mindestzahl,
- 5)** die Zahl der Bernsteinperlen ist nicht angeführt, kann aber nach den in den Museumssammlungen erhaltenen Bernsteinperlen geschätzt werden – es handelt sich immer um eine Mindestzahl,
- 6)** eine relative Angabe wie *mehrere, vereinzelt, eine große Menge, eine Fülle* usw.,
- 7)** eine Angabe, dass das Grab Bernsteinperlen enthielt, die Anzahl wird aber nicht angeführt und die Objekte nicht abgebildet,
- 8)** eine Angabe, dass der Bernstein aus bestimmten Gräbern (mit Grabnummern) stammt,
- 9)** eine Angabe, dass der Bernstein von dem Gräberfeld stammt (weder die Zahl der Gräber noch die der Bernsteinperlen ist angeführt).

Nur bei 155 Gräbern (53 %) kennen wir die genaue Zahl an Bernsteinperlen (Kategorie 1), bei 94 Gräbern (32 %; Kategorie 2–6) können wir die Anzahl nur schätzen, bei 28 Gräbern (10 %) wissen wir nur, dass darin Bernstein gefunden worden war (Kategorie 7). Die geschätzten Angaben sind in den Tabellen schräg gedruckt. Die Angaben zur Gesamtzahl der Bernsteinperlen aus Böhmen (ca. 3600 aus Gräbern und ca. 4000 insgesamt) stellen eine qualifizierte Schätzung auf der Basis von Daten aus der Literatur dar.

3. Fundtypen (Tab. 3–5; Abb. 4–5)

3.1. Grabfunde (Tab. 4–5)

Die größte Menge an Bernsteinobjekten stammt aus Gräbern, und darum wird ihnen in der folgenden Analyse (insbesondere Kap. 4–11) die meiste Aufmerksamkeit geschenkt. Einzelheiten enthalten der Katalog (Kap. 14) und Tab. 5. Insgesamt 78 % der Fundstellen, 84 % der Gräber und 90 % der Bernsteinperlen wurden in der Zeit vor dem Zweiten Weltkrieg oder nach 1990 entdeckt. Die Informationen über sie sind oft ungenau und unvollständig. Der Anstieg der Fundzahl in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts (1946–1990; Tab. 4) war nur marginal (19 % der Fundstellen, 13 % der Gräber und 10 % der Bernsteinperlen).

3.2. Depots (Abb. 6; Tab. 6)

In Böhmen verzeichnen wir sieben frühbronzezeitliche Bronze-depots, in denen auch Bernsteinobjekte in unterschiedlichen Formen auftreten (Nr. 87–93; Tab. 6; Abb. 4: 87–93). Vor allem handelt es sich um Bernsteinperlen oder -anhänger als Bestandteile von Halsketten, und zwar entweder einzeln (Nr. 90 – Mříč, Dívčí Kámen) oder gemeinsam mit Gegenständen aus anderen Materialien (Nr. 87 – Hrdlořezy, Předliška; Nr. 88 – Kosmonosy; Nr. 92 – St. Boleslav; Nr. 93 – Veliš). Beim Anhänger aus Kosov kann es sich nur um einen Torso handeln (Nr. 89). Die meisten Bernsteinperlen (mindestens 250) enthielt das Depot aus Dívčí Kámen. Die größte davon misst 34 mm im Durchmesser, ist 22 mm dick und 18,09 g schwer (Abb. 6; 7: A: a), die kleinste wog nur 0,09 g (Abb. 7: A: b). Außergewöhnlich ist die Verwendung von Bernstein als Zerteil eines Vollgriffdolches (sogar in Kombination mit Gold) aus dem Depot in Prag 6 - Suchdol, Kozi hřbety (cf. Divác — Sedláček 1999; Kap. 4.4; Abb. 20). Die Depots mit Bernsteinobjekten kann man in mehrere Kategorien einteilen (Tab. 6): **A** – Depots, die ausschließlich Bernstein enthalten (Halsketten?); **B** – Depots, die hauptsächlich aus Bronzegegenständen bestehen, aber auch Gegenstände aus Bernstein beinhalten (Halsketten oder einzelne Bernsteinperlen); **Ba** – Bestandteil der Halsketten sind nur Bernsteinperlen, **Bb** – kombinierte Halskette ergänzt durch einige Bernsteinperlen, **Bc** – Depot enthält nur eine oder mehrere vereinzelt Bernsteinperlen, ihre Funktion im Depot ist aber unklar; **C** – Depots, in denen Bernstein als Bestandteil von Bronzeobjekten auftaucht. Im Fall der Depots des Typs A und B bildet der Bernstein einen absichtlichen (oft überwiegenden oder markanten) Bestandteil der Depots, im Fall des Typs C nur eine unwissentliche Beimischung. Für uns sind vor allem die Depots des Typs A, Ba und Bb wichtig (Kap. 11.1; Abb. 28).

3.3. Siedlungsfunde (Tab. 7; Abb. 4: 94–97, 105)

Die Funde aus Slánská Hora datieren wir in die jüngere Phase der Aunjetitz-Kultur (Jiráň /ed./ 2008, 26), die Funde von den übrigen Lokalitäten (Dívčí Kámen, Hosty, Křemýž) gehören erst zum Věteřov-/Hügelgrab-Übergangshorizont B A2/B1. Die Verfüllung der Grube Nr. 37 in Křemýž enthielt außer spätaunjetitzer Keramik auch Elemente der Věteřov- und der Mitteldonauländischen Hügelgräberkultur (cf. Pleinerová 1966, 428). Bernsteinfunde aus Siedlungen sind stark unterrepräsentiert, und zwar aufgrund der üblichen Ausgrabungsmethoden von Siedlungsobjekten (ihre Verfüllungen werden nicht geschlämmt; cf. Planá bei Č. Budějovice).

3.4. Unklare Funde (Tab. 8; Abb. 4: 98–104)

4. Bernsteinobjekt-Typen (Abb. 7–9; Tab. 5, 9–11)

Das Ziel dieses Aufsatzes ist nicht die genaue typologische Klassifizierung und Analyse aller Bernsteinperlen, insbesondere im Fall der häufigsten Typen und Varianten – Bernsteinperlen mit einfacher Bohrung und solche mit annähernd rundem Querschnitt. Sie werden nur summarisch bewertet. Von den ca. 3600 Bernsteinobjekten aus den Gräbern gehören ca. 3515 (97,6 %) zu den Bernsteinperlen mit einfacher Bohrung, davon ca. 3445 (95,7 % der Gesamtzahl) zu den Bernsteinperlen mit rundem oder annähernd rundem Querschnitt und 67 (1,9 %) zu anderen Typen mit einfacher Bohrung. Den übrigen Typen (Perle mit mehrfacher Bohrung, Ring, Scheibe, Klumpen, Knopf, rechteckiger Anhänger) gehören ca. 1,8 % an. Bei 20 Bernsteinperlen (ca. 0,6 %) konnte der Typ nicht bestimmt werden.

4.1. Perlen mit einfacher Bohrung (Abb. 7–10; Tab. 9–11)

A – mit rundem oder ähnlichem Querschnitt (scheibenförmig, kugelförmig, fassförmig, laibförmig ...)

B – deutlich abgeflachte (quadratische oder andere)

B1 – quadratische mit Bohrung an der kürzeren Seite

B2 – quadratische mit Bohrung an der längeren Seite

B3 – dreieckige

B4 – andere (rund, unregelmäßig ...)

C – deutlich längliche

C1 – ovale (olivenförmige)

C2 – zylindrische

D – andere (weitere Formen)

D1 – axtförmige oder ähnliche

D2 – dreieckige

D3 – kleine flache längs gebohrte

D4 – kleine flache quer gebohrte

D5 – andere

Am zahlreichsten sind Bernsteinperlen mit einfacher Bohrung, darunter die mit rundem Schnitt (scheibenförmige, kugelförmige, fassförmige, laibförmige usw.) bis zu einem Durchmesser von ca. 35 mm und einer Länge von ca. 27 mm, die die Bestandteile von Halsketten bildeten. Bisher wurden ca. 3445 davon identifiziert (Tab. 5), was 95,7 % der Gesamtzahl und 98 % der Bernsteinperlen mit einfacher Bohrung entspricht (Tab. 9). Beispiele stammen vom Gräberfeld in Prag 9 - Miškovice (Nr. 59; Abb. 7: A links) oder aus dem Depot von Dívčí Kámen (90; Abb. 7: A: a, b). Die Halskette aus Grab Nr. 33 in Prag 9 - Miškovice (Abb. 8) ist ausschließlich aus Bernsteinperlen gefertigt (39 Bernsteinperlen, davon 35 Typ A, 1 Typ B, 2 Typ C und 1 mit mehrfacher Bohrung), während bei der Halskette aus Grab Nr. 19 (Abb. 9: B) Bernsteinperlen mit Bronze-spiralen kombiniert sind.

Die größten Perlen des Typs A in Prag 9 - Miškovice (Abb. 9B: 26–27) wogen 1,64 bzw. 2,18 g, die kleinsten (Abb. 7: A: 17/2) nur 0,04 g. Das Durchschnittsgewicht einer Bernsteinperle des Typs A aus Grab Nr. 19 beträgt 0,8 g, das Durchschnittsgewicht einer Perle des Typs A aus Grab Nr. 33 dagegen 0,3 g (Tab. 11). Die kleinste Perle im Depot aus Dívčí Kámen (Abb. 7: A: b) wog nur 0,09 g, die größte (Abb. 7: A: a) 18,09 g. Das Durchschnittsgewicht sämtlicher Bernsteinperlen des Typs A schätze ich auf 0,7–1 g.

Die Anzahl der übrigen Bernsteinperlen mit einfacher Bohrung (Abb. 7–10) beträgt 67, d. h. 2 % aller Bernsteinperlen mit einfacher Bohrung (Tab. 9–10). Am häufigsten sind axtförmige (Typ D1 – 25 St./38 %; Abb. 7; 9: A; Tab. 9), dann ovale/olivenförmige (Typ C1 – 13 St./18 %; Abb. 7; 8: 29; Tab. 9) und quadratische mit Bohrung an der kürzeren Seite (Typ B1 – 10 St./14 %; Abb. 7; 10: 6; Tab. 9). Die übrigen sind nur mit einem Stück vertreten.

4.2. Perlen mit mehrfacher Bohrung (Abb. 11–13; Tab. 12a, 12b)

Auf Grund einiger süddeutscher Funde aus etwas jüngerer Zeit, bei denen nachgewiesen werden konnte, dass sie als Abstandhalter zwischen mehreren Reihen von auf Schnüre gezogenen Verzierungen gedient hatten, hat sich für die meist flachen Bernstein-„Scheibchen“ mit mehrfacher paralleler Bohrung der Name Bernsteinschieber eingebürgert (oder Abstand-/Distanzhalter; cf. Bartelheim 1998, 76; Hachmann 1957). Als besondere Form werden gewöhnlich Perlen bezeichnet, aus deren längs gebohrten Öffnungen schräg gebohrte Kanälchen heraus führen (V-Bohrung). Manchmal werden auch sog. Schlußstücke beschrieben, „deren Längsbohrungen unter einer geringen Winkelöffnung divergierend verlaufen“ (Rotländer 1975, 14).

Funde sog. Abstandhalter sind immer noch sehr selten. R. Hachmann führt aus dem gesamten Raum der mitteleuropäischen Frühbronzezeit nur drei Funde an (Hachmann 1957, 23, 36): der erste aus Grab Nr. 10 auf dem Gräberfeld Aunjetitz 1 (Ryzner 1880a, Tab. XIII: 1, 1a, 1b), der zweite aus Grab Nr. 13 in Burk bei Bautzen (Grünberg 1940, Abb. 7), beide gehören der klassischen Phase der Aunjetitz-Kultur an, und ein dritter, etwas jüngerer Fund aus Ried in Tirol (Wieser 1892, Taf. IV: 8–9), dessen Fundumstände freilich etwas zweifelhaft sind. Auch M. Bartelheim kennt aus Böhmen nicht mehr davon (Bartelheim 1998, 76, Karte 68). Für Mitteleuropa kartiert er zwar eine Fundstelle in Mitteldeutschland (Bartelheim 1998, Karte 164), im Katalog führt er aber wiederum nur Burk und Ried an (Bartelheim 1998, 323). Bei dem Fundort auf Bartelheims Karte handelt es sich offenbar um das damals bereits veröffentlichte Depot aus Kiebitz (z. B. Coblenz 1986, 84–85). Auch wenn die Fundzahl in Böhmen seither auf ca. 24 Funde aus zwölf Lokalisationen angestiegen ist, stellt dies immer noch nur knappe 0,7 % dar. Bernsteinperlen mit mehrfacher Bohrung wurden in Böhmen bisher ausschließlich in Gräbern gefunden.

4.2.1. Typen und Varianten der Perlen mit mehrfacher Bohrung (Abb. 11–12; Tab. 12)

Aus dem böhmischen Raum kennen wir bis heute **24 Stück aus 18 Gräbern in 12 Gräberfeldern**. Beim Versuch einer grundsätzlichen Einteilung halte ich mich an die allgemeinere gemeinsame Bezeichnung – Perlen mit mehrfacher Bohrung. Diese können verschiedene Bohrungs-Formen, -Zahlen und -Richtungen/Verläufe haben, woraus natürlich unterschiedliche Funktionen resultieren. Die meisten Typen sind mit nur einem Exemplar vertreten, und falls es mehrere sind, stammen sie aus dem gleichen Grab. Die hier präsentierte Einteilung (Abb. 11) stellt nur eine Arbeitsversion dar:

A – PERLEN MIT PARALLELBOHRUNG

1. Kegelförmige

- a. Doppelkegel mit Doppelbohrung
- b. Dreifachkegel mit Dreifachbohrung
  1. große
  2. kleine

2. Quadratische (oder ähnliche, oft mit leicht abgerundeten Ecken oder Seiten)

- a. Doppelbohrung
  1. Querbohrung
  2. Längsbohrung

- b. Dreifachbohrung
  1. Querbohrung

3. Kreisförmige

- a. Doppelbohrung

4. Andere

- a. Doppelbohrung

B – PERLEN MIT KREUZBOHRUNG

1. Einfache (zwei zueinander senkrechte Bohrungen)

- a. Bohrungen überschneiden sich
  1. rund, ründlich, kugelig
  2. quadratisch (laibförmig, mit markant abgerundeten Ecken oder Seiten)
  3. oval

- b. Bohrungen verfehlen einander
  1. Quadratische Form

2. Mehrfache (mindestens drei zueinander senkrechte Bohrungen)

- a. Sich überschneidende
  1. 1x längs, 2x (?) quer

C – PERLEN MIT MEHRFACHER BOHRUNG

1. Bohrungen auf einer Ebene – zweidimensional (Typ Miškovice)

2. Bohrungen auf mehreren zueinander senkrechten Ebenen – dreidimensional (Typ Vliněves 1)

D – PERLEN MIT ANDERER BOHRUNG

1. Bohrung in T-Form

2. Bohrung in Y-Form (?)

Perlen mit mehrfacher Bohrung teile ich in vier Basisgruppen ein, die aus der Interpretation des Bohrungs-/Öffnungsverlaufs hervor gehen (Abb. 11):

A – Perlen mit Parallelbohrung. Ihre Aufgabe war es, Abstand zwischen mehreren Reihen auf Schnüre gezogener Verzierungen zu halten, weshalb man sie auch als Schieber oder Abstandhalter bezeichnen kann. Der Form nach unterteile ich sie außerdem in **1.** kegelförmige (doppelte und dreifache), **2.** quadratische (mit Quer- oder Längsbohrung), **3.** kreisförmige und **4.** andere ein.

Kegelförmige Perlen (**1**) kennen wir zweifach und dreifach, dreifache in zwei verschiedenen Größen. Zwei zweifache kegelförmige Perlen stammen zusammen mit einer quadratischen Perle mit zweifacher Parallelbohrung aus Grab Nr. 10 in Aunjetitz 1 (Nr. 70). Dreifache kegelförmige Perlen kennen wir in zwei unterschiedlichen Größen und mindestens vier Exemplaren aus Grab Nr. 1963 auf dem Gräberfeld Mikulovice 3 (Nr. 40),²⁶ auch hier mit einer quadratischen Perle mit dreifacher Parallelbohrung. Eine weitere Form sind quadratische Perlen (**2**). Zwei der drei gefundenen Typen – mit Zweifach- (Nr. 70/10) und Dreifach-Querbohrung (Nr. 40/1963) – wurden bereits erwähnt. Bei der dritten (Nr. 46, Nymburk) ist die Bohrung längsgerichtet. Eine kreisförmige, flache Perle mit zweifacher Parallelbohrung (**3**) kennen wir bisher nur aus Grab Nr. 1998 im Gräberfeld Mikulovice 3 (Nr. 40). Im letzten Fall (**4**) handelt es sich wohl um ein Zufallsergebnis einer nicht gelungenen Bohrung – die Parallelbohrungen sind so nahe beieinander, dass sie einander berühren bzw. teilweise stören (Nr. 58/18).

B – Perlen mit Kreuzbohrung. Die Perlen haben zwei (in Ausnahmefällen mehr) zueinander senkrechte Öffnungen mit den Achsen in einer Ebene. Am häufigsten sind kugelige (runde) Exemplare vertreten. Außergewöhnlich ist eine Perle mit zwei zueinander senkrechten, aber einander verfehlenden Öffnungen aus Vliněves (Nr. 78/4274). Auch eine Perle mit einer Längs- und mindestens zwei dazu senkrechten Querbohrungen ist erhalten (Nr. 71; Únětice 2, Gr. 20–22?).

C – Perlen mit mehrfacher Bohrung. Die rechtwinkelige Kreuzbohrung war durch weitere schräg verlaufende Öffnungen ergänzt. Aus Böhmen sind zwei Typen bekannt: **1.** mit Öffnungen, deren Achsen in einer Ebene liegen (Typ Miškovice, Nr. 58/33), **2.** mit Öffnungen, deren Achsen auf zwei zueinander senkrechten Ebenen liegen (Typ Vliněves, Nr. 77/102).

²⁶ Die bisher einzige, dafür aber umso interessantere Analogie ist ein Abstandhalter fast gleicher Form aus dem Schachtgrab A im griechischen Kakovatos (z. B. Harding – Hughes-Brock 1974, 148, 155, 160, 162; Harding 1984, 70, Fig. 15).

D – Perlen mit anderem Bohrungstyp. Bisher konnten Perlen mit Bohrung in **T-Form** (Dřínov, Gr. 27) und wahrscheinlich in **Y-Form** (Vliněves 1, Gr. 72) identifiziert werden. Eine angebliche Bohrung in **L-Form** (Neprobilice, Gr. 11) konnte nicht verifiziert werden.

4.2.2. Die Maße der Perlen

Sind im Katalog angeführt und aus *Abb. 12* ersichtlich (Maßstab 1 : 1). Es ist interessant, dass die Perlen mit mehrfacher Parallelbohrung aus einem Grab unterschiedliche Entfernungen zwischen den Öffnungen haben: Únětice 1, Gr. 10 (*Abb. 12: 7–8, 9–10*), Mikulovice 3, Gr. 1963 (*Abb. 12: 1–6*).

4.2.3. Lage der Perlen in den Gräbern, Typen und weitere Verzierungs-Teile

Die genaue Lage der Bernsteinperlen mit Mehrfachbohrung in den Gräbern kennen wir bisher nur in sechs Fällen (*Tab. 12b: m–u*) – Gräber 72 und 102 in Vliněves 1 (Nr. 78), Gräber 26 und 40 in Prag 5 - Stodůlky (Nr. 52; *Abb. 15*) und Gräber 19 und 33 in Prag 9 - Miškovice (*Abb. 9: A; Abb. 8*). Bei den Gräbern Nr. 1963 und 1998 aus Mikulovice 3 (Nr. 41) müssen wir die Bearbeitung der Dokumentation abwarten. In allen Fällen waren diese Perlen wahrscheinlich Teil des Halsschmucks.

4.2.4. Geographische Verbreitung (*Abb. 13*)

4.2.5. Alter und Geschlecht der Verstorbenen (*Tab. 12b: d–g*)

4.2.6. Übrige Beigaben (*Tab. 12b: z–an*)

4.2.7. Datierung

Aus Grab Nr. 33 in Prag 9 – Miškovice stammt außer einer Aunjetitzer Ösenkopfnadel und einem Gefäß der klassischen Aunjetitz-Kultur auch ein ¹⁴C-Datum (*Abb. 27*). In elf von 18 Gräbern mit diesem Bernsteinperlen-Typ wurden auch Bronzenadeln gefunden, und zwar in sieben Gräbern Aunjetitzer Nadeln (Ösenkopfnadel), in drei Gräbern zyprische Nadeln (Schleifennadeln) und in einem Grab eine Rollenkopfnadeln (*Tab. 12b: ag–ak*). Sofern in den Gräbern näher datierbare Gegenstände gefunden wurden, gehören sie der klassischen Phase der Aunjetitz-Kultur an.

4.3. Ringe und Scheiben (*Abb. 14–17; Tab. 13*)

Wir kennen aus Böhmen 14–16 Bernsteinscheiben/-ringe aus 15 Gräbern auf 13 Gräberfeldern (*Abb. 14–15; Tab. 13*). Bernsteinringe (*Abb. 14; Tab. 13*) unterscheiden sich von den gewöhnlichen Perlen durch einen wesentlichen größeren Gesamt-Durchmesser (*Abb. 14: Schema, Ausmaß a*) und einen großen Durchmesser der Mittelöffnung (*Abb. 14: Schema, b*), der größer ist als die Breite des Rings (*Abb. 14: Schema, c*). Die Ringe sind gewöhnlich deutlich flach (*Abb. 14: Schema, d*). Die Bernsteinscheiben haben im Vergleich zum Gesamt-Durchmesser eine sehr kleine Mittelöffnung und einen meist scheibenförmigen, zum Rand hin dünner werdenden Querschnitt (cf. *Abb. 14: 12*). Wichtig ist vor allem die Kombination dieser Parameter. Die Scheiben aus Zvoleněves und Holubice (*Abb. 14: 14–15*) liegen in ihren Abmessungen bereits an der Grenze der Perlen „normaler“ Größe.

4.3.1. Typen und Varianten (*Abb. 14; Tab. 13*)

A – RINGE

- A1 – ohne kleine Öffnung im Körper
- A2 – mit einer kleinen Öffnung im Körper
- A3 – mit zwei kleinen Öffnungen im Körper, eng nebeneinander parallel zum Rand

B – SCHEIBEN

- B1 – mit einer Öffnung in der Mitte
- B2 – mit einer Öffnung in der Mitte und einer weiteren Öffnung zwischen der Mitte und dem Rand der Scheibe

4.3.2. Abmessungen

Die Abmessungen sind im Katalog angeführt sowie aus *Tab. 13* und *Abb. 14* ersichtlich (Maßstab 1 : 1). Der größte Bernsteinring stammt aus Grab Nr. III in Řepov (60; *Abb. 14: 1*), sein Gesamtdurchmesser beträgt 47 mm und der Durchmesser der Mittelöffnung 16 mm.

4.3.3. Position in den Gräbern

Nur bei sieben Gräbern (*Tab. 13: t*) kennen wir die genaue Position der Bernsteinringe (6x) und der Scheiben (2x) in den Grabgruben oder in Bezug auf die Skelette. In Liběšovice (31) wurden ein Ring und eine Scheibe sogar zusammen in einem Grab gefunden (Nr. 22):

Liběšovice (32), Grab 22: „**Halskette**“ aus 10/11 Bernsteinperlen, vier Muscheln und einem „**Bernsteinring**“. Außerdem „**lag in der Lendengegend eine durchbohrte Scheibe ... aus rotem Bernstein**“ (Moucha – Pleinerová 1966, 519–520, *Abb. 4: 14, 15*).

Prag 5 - Stodůlky (52), Gr. 40: außergewöhnlicher, gut dokumentierter Fall mit Bernsteinobjekten an zwei unterschiedlichen Stellen – eine Bernsteinperle mit Kreuzbohrung auf der Brust und ein Bernsteinring gemeinsam mit drei weiteren Bernsteinperlen und zwei Bronzespiralen „**am Becken**“ (*Abb. 15; Petriščeková 2002, Datenbank, Abb. 56: 368, Tab. 73*).

Třeboule (66), Gr. 3: „**am Hals Perlen, davon eine runde Bernsteinperle, die zweite flach und abgerundet mit größerer Öffnung (1 cm), zwei röhrenförmige aus weißem Material, zwei kleine Bronzeperlen**“ (Píč 1893b, 356, *Abb. S. 357–358: 4*).

Únětice (Aunjetitz) 2 (72), Gr. 25: „**Am Hals gefunden ... ein Bernsteinring**“ (Ryzner 1880b, 364, *Tab. XVI: 10*).

Vepřek 2 (77), Gr. 27: Ein Bernsteinring lag „**rechts von der zerstörten Bestattung, bei den Zehen**“ (Lička – Lutovský 2006, 42, *Abb. 31: 1*). Angesichts der erheblichen Störung des Grabs ist die ursprüngliche Position unklar.

Zvoleněves (84), Gr. 1: „**Bernsteinperlchen etwa an den Gelenken der rechten Hand**“ (Smolík 1891, 414). Im Grab waren mindestens zwei ähnliche flache Bernsteinperlen; sie bildeten gemeinsam mit weiteren (mindestens drei, ursprünglich mehr) einen Teil einer Hals- oder Armkette – wegen der unbekanntenen Position der Hand zum Hals ist dies nicht genau bestimmbar.

Zvoleněves (84), Gr. 11: „**wohl an den Stellen, wo die linke Hand über den Knien ruhte ... ein Bronzearmreif gefunden. In seiner Nachbarschaft wurden drei Bernsteinperlen gefunden, von denen eine rund, die zweite flach mit relativ großer Öffnung und die dritte in Erbsengröße war**“ (Smolík 1891, 420, *Tab. XX: 3a*).

Aus den Beschreibungen geht hervor, dass Ringe/Scheiben folgendermaßen vorkamen: **a) eigenständig** (Nr. 32, 72); **b) als Bestandteil** zusammengesetzter Halsketten (Nr. 32, 66) oder Verzierungen mit mehreren (2–4) weiteren Bernsteinperlen (Nr. 52, 84), und zwar **c) am Hals** (Nr. 32, 66, 72) oder **d) an der Taille** (bei der Hand) – „**in der Lendengegend**“, „**am Becken**“, „**wo die linke Hand über den Knien geruht hatte**“ (Nr. 32, 52, 84/11).

4.3.4. Alter und Geschlecht der Verstorbenen (*Tab. 13: r–s*)

4.3.5. Übrige Beigaben (*Tab. 13: u–ab*)

4.3.6. Datierung (*Tab. 13: u–ab*)

Das Vorkommen von Bernsteinringen und -scheiben ist innerhalb der böhmischen Aunjetitz-Kultur an ihre klassische Phase geknüpft.

4.3.7. Geographische Verbreitung (*Abb. 16*)

4.3.8. Ringe/Scheiben aus anderen Materialien

In den Gräbern der böhmischen Aunjetitz-Kultur tauchen auch Ringe/Scheiben aus anderen Materialien (Knochen, Stein und Keramik) auf. Ihre Bearbeitung wird Gegenstand einer anderen Studie.

4.3.9. Interpretation der Bernsteinringe/-scheiben

Die Bernsteinringe/-scheiben unterscheiden sich in Form und Größe klar von den übrigen Bernsteingegenständen. Im Gegensatz zu den sog. Abstandhaltern zum Beispiel ist ihre Rolle nicht vor allem eine technische – sie erfüllen keine klar vorgegebene Funktion als Bestandteil eines reichhaltiger komponierten Schmuckstücks. Ihre funktionale Deutung beruht auf der Interpretation ihrer Lage in der Grabgrube oder zu den Knochenüberresten ihres

verstorbenen Besitzers. Bernsteinringe/-scheiben kommen einzeln und als Bestandteile komplizierterer Schmuckstücke vor und werden gewöhnlich sowohl im Halsbereich (Anhänger oder Bestandteil einer Halskette) als auch an der Taille oder an der Hand gefunden (Nr. 32, 52, 84/11). Es konnte sich um einfache Verzierungen oder z. B. um Amulette/Talismane mit magischer oder ähnlicher Funktion handeln. Davon können Funde „an der Taille“ der Verstorbenen zeugen (ursprünglich in der Hand, an der Hand, an der Kleidung oder in einem Behältnis aus organischem Material?). Illustrativ ist insbesondere die in Grab 40 von Prag 5 - Stodůlky (Abb. 15) dokumentierte Sachlage. Interessanterweise waren manchmal auch andere Gegenstände (Bernsteinperlen, Bronzegegenstände; Nr. 52, 84) offensichtlich auf die gleiche Schnur aufgefädelt. Wenn wir die genaue Lage des Gegenstands nicht kennen, können wir ihn nicht automatisch als am Hals getragenen Anhänger betrachten.

4.4. Klumpen (Abb. 17)

Als Klumpen betrachte ich größere, überwiegend unbearbeitete Bernsteinstücke, an denen als einzige erkennbare absichtliche Spur eine gebohrte Lochung vorhanden ist, die jedoch nicht in jedem Fall vorhanden sein muss. Wir kennen davon 18 Stück aus sechs Gräbern von sechs Fundstellen: Lochenice (33), Gr. 1906 (4 St.); Nebovidy 1 (43), Gr. 2 (2 St.); Neprobilice (45), Gr. 15 (1 St.); Únětice 2 (72), Gr. 2 (4 St.); Vrbčany 1 (80), Gr. 6 (1 St.); Zvoleněves (84), Gr. 8 (6 St.). Sie tauchen als Bestandteile von Halsketten gemeinsam mit weiteren Bernsteinperlen und Bronzespiralen auf, wie in Lochenice (Abb. 17: 1) oder Únětice 2 (Abb. 1: 3; 17: 2), aber auch einzeln (Nebovidy). Erwähnenswert ist der Fund aus Lochenice (Abb. 17: 1). Alle reichen Beigaben (zwei goldene Schläfenringe, zwei Aunjetitzer Nadeln und eine Ringkopfnadel, zwei Spiralarmreifen und eine Halskette aus Bronzespiralen, Röhrchen und Bernsteinklumpen) sollen in einer Aunjetitzer Schale deponiert gewesen sein (Nr. 33/1906; *Domečka 1911*, 464). Diese Bernsteinklumpen (der größte von ihnen misst 6 x 3,5 cm) zählen zu den größten Bernsteinobjekten aus Böhmen. Außergewöhnlich ist ein „grob bearbeitetes Bernsteinstück von 150 g Gewicht und sattroter Farbe“ (*Dvořák 1931*, 9) aus Gr. 6 in Vrbčany 1 (80/6). Es handelt sich um den größten frühbronzezeitlichen Bernsteingegenstand aus dem böhmischen Raum. Der gefundenen Keramik nach (*Dvořák 1931*, Tab. II: 22) datieren wir ihn in die ältere Phase der Aunjetitz-Kultur.

4.5. Anhänger (Abb. 18)

Ein Bernsteinanhänger stammt aus Grab Nr. 38 (?) auf dem Gräberfeld Svrkyně 1 (Nr. 64). Er hat eine Mindestlänge von 36 mm, eine Breite von 16 mm und eine Dicke von 5 mm (Abb. 18: B). Das Grab gehört der klassischen Phase der Aunjetitz-Kultur an.

4.6. Knopf (Abb. 18)

Der Bernstein-Doppelknopf – Maße 32 x 20 mm und Höhe 20 mm (Abb. 18: A) aus Grab 5 auf dem Gräberfeld in Osluchov (Nr. 49/5) wurde „beim Auseinandernehmen der Seitenplatten ... auf dem Boden im oberen Grabteil“ gefunden (*Schmidt 1893a*, 70), also wohl am Oberkörper. Der Gegenstand ist nicht erhalten. Aus dem Grab stammen keine weiteren Funde, das gesamte Gräberfeld gehört jedoch zur klassischen Phase der Aunjetitz-Kultur.²⁷

4.7. Bestandteile der Bronzegegenstände (Abb. 19)

Ein absolutes Unikat ist die Verwendung von Bernstein zur Verzierung eines Bronzeobjekts, und zwar eines Dolchs mit geschnittenem Griff aus dem Depot in Kozi Hřbety (Nr. 91, Prag 6 - Suchdol), und dies sogar in Kombination mit Gold (Abb. 19; cf. *Divác — Sedláček 1999*). An der Verbindungsstelle von Klinge und Griff wurden statt dreier Mittelriete drei rein dekorative, weil nicht funktionstüchtige Stäbchen aus Bernstein eingesetzt. Ihre Enden stehen nicht einmal über die Oberfläche der Griffarme heraus, wie dies

meist bei Bronze-(Kupfer-)nieten der Fall ist, die nach dem Platt-hämmern der Enden die Klinge fest mit dem Griff verbinden. Diesen Zweck erfüllen hier nur die zwei Randriete. Ihre Köpfe sind mit Ringen aus Goldblech unterlegt. Der Dolch war praktisch wohl nicht verwendbar. Die Verzierung des Griffkopfs entstand, indem drei Bernsteinzylinder eingesetzt und so beschnitten und geglättet wurden, dass sie nicht über den Rahmen des Bronze-Gussobjekts herausragten.

5. Bernsteinobjekte in den Grabgruben (Abb. 20–22; Tab. 14)

Bernstein ist sehr leicht, und Bernsteinobjekte konnten einfach als Folge von (post)depositionalen Vorgängen (Bau einer Steinstruktur, Einsturz, absichtliche sekundäre Eingriffe in die Gräber, eigenmächtige Bewegung der Artefakte im Hohlraum des Sargs/Grabs, Bewegung der Artefakte in Folge von Zerfallsprozessen, Aktivitäten kleiner Nagetiere, Pflügen, Ausgrabung usw.) verlagert werden. Darum müssen wir bei der Interpretation ihrer Position vorsichtig und kritisch sein (z. B. Abb. 20; 21).

Genauere Angaben (Tab. 5) haben wir bei 152 Gräbern zur Verfügung (ca. 52 %). Bei 140 Gräbern ist die Position der Bernsteinperlen nicht angeführt oder es handelt sich unveröffentlichte neue Funde. Da Halsketten am häufigsten waren, überraschen zahlreiche Positionen im Bereich des Kopfs/Schädels, Halses, der Schultern, des Brustkorbs oder an den vor der Brust gefalteten Händen nicht. Bernstein wurde hier in 126 Fällen gefunden (ca. 82,9 %). Nur bei zehn Gräbern (3,4 % aller Gräber mit Bernsteinperlen und 6,6 % der Gräber mit bekannter Position der Bernsteinperlen) von acht Fundorten können wir von einer Position sprechen, die nicht a priori mit einer Halskette oder einem um den Hals getragenen Anhänger in Verbindung gebracht werden kann. In drei weiteren Gräbern von drei Fundorten wurden Bernsteinperlen in einem Gefäß gefunden (Tab. 14).

Gefäße. In drei Gräbern wurde Bernstein in Gefäßen gefunden: *Kamýk 3* (Nr. 24), Gr. 6 – in einem Napf ein Bronzefriem und eine große Bernsteinperle (*Felcman 1908a*, 240). *Lochenice* (Nr. 33), Gr. aus dem J. 1906 – alle Beigaben (Halskette aus Bernsteinklumpen, eine Bernsteinperle und Bronzespirale, zwei Spiralarmreifen, zwei Schläfenringe aus Golddraht, eine Aunjetitzer Nadel, eine Ringkopfnadel mit Kettchen aus zwei Ringen, ein Bronzeplättchen) in einer klassischen Aunjetitzer Schale (*Domečka 1911*, 464, Tab. XX: 16, XXII). *Lovosice* (Nr. 35), Gr. 3 – in einem Napf gefundene Bernsteinperle, neben dem Napf ein Golddraht (*Weinzierl 1885*, 24–25).

Hände. In drei Gräbern wurde Bernstein an der Hand gefunden: *Minice* (Nr. 42), Gr. 6 – „an jeder Hand hatte das Skelett einen Armreif aus drei Spiralen und einer Bernsteinperle“ (ARÚ č. j. 557/29) und „an der linken Hand waren Bronzespirälchen und Reste von drei Bernsteinperlen, am rechten Unterarm waren ebenfalls Bronzespirälchen und eine Bernsteinperle“ (ARÚ č. j. 57/33, Abb. 4). *Neprobilice* (Nr. 45), Gr. 14 – „an der Hand des Skeletts Armreifen gefunden, ähnlich einem Halsreif ..., bestehend aus Bernsteinperlen, Bronzerollen und Bronzeblech-Röhrchen“ (*Felcman 1893*, 442, Tab. XXVI: 24). *Prag 8 - Kobylisy 2* (Nr. 56), Gr. 1 – „am linken Ellbogen ein Grüppchen von 13 Bernsteinperlen, offenbar aus einem Armband“ (*Kandyba 1932*, 46, Abb. 30).

Taille. In drei Gräbern wurde Bernstein an der Taille oder am Becken gefunden: *Liběšovice* (Nr. 32), Gr. 22 – „eine aus zehn (elf?) runden Bernsteinperlen, aus vier Weichtierschalen und einer in der Mitte kreisförmig ausgeschnittenen Bernsteinscheibe (Durchmesser 30 mm) zusammengesetzte Halskette“, außerdem „lag in der Lendengegend eine durchbohrte flache Scheibe (Durchmesser 31 mm) aus rotem Bernstein“ (*Moucha — Pleinerová 1966*, 519–520, Abb. 4: 14, 15, 18). *Praha 5 - Stodůlky* (Nr. 52), Gr. 40 – eine Bernsteinperle mit Kreuzbohrung auf der Brust und eine „Verzierung“ aus einem Bernsteinring, drei rundliche Bernsteinperlen und zwei Bronzespiralen an der Taille (Abb. 15; Kap. 4.3). *Prag 9 - Miškovice* (Nr. 59), Gr. 20 – zwei Bernsteinperlen und vier Kupferspiralen an der Taille (Abb. 10).

Beine. In drei Gräbern wurde Bernstein an den Beinen gefunden: *Neprobilice* (Nr. 45), Gr. 11 – in der Nähe der Knie gefundene

²⁷ Die einzige bisher bekannte Analogie ist ein Bernsteinknopf ähnlicher Form, mit Bohrung in der Auskehlung, aus Grab Nr. 2 auf dem Gräberfeld Barwice (Bärwalde, wojw. Koszalin) in Polen (z. B. *Kersten 1958*, 88, Nr. 828–830, Taf. 94: 828–829).

Nadel, „unter der Nadel war ein Bronzeanhänger mit Loch zum Aufhängen deponiert“ (Felcman 1893, 442, Tab. XXVI: 8). Neproblilice (Nr. 45), Gr. 15 – „bei den Knien ein größeres Stück durchbohrten Bernsteins gefunden“ (Felcman 1893, 443). Zvoleněves (Nr. 84), Gr. 11 – in der Nachbarschaft eines stabförmigen Armreifs, der oberhalb der Knie gelegen hatte, wurden drei Bernsteinperlen gefunden, von denen zwei rundlich waren, im Fall der dritten handelte es sich um einen Bernsteinring (Smolík 1891, 420; Vokolek im Druck, Tab. 85: 16–18).

Oberteil des Rumpfs. In Gr. Nr. 1963 auf dem Gräberfeld Mikulovice 3, in Loučky (Nr. 41) wurden einige Hundert Bernsteinperlen im Rumpfbereich gefunden (Abb. 22).

Interpretation. In Näpfen gefundene Gegenstände interpretiere ich als Beigaben. Im Fall von Funden an/bei den Händen handelt es sich eindeutig um Armketten. Wir haben sie in fünf Exemplaren aus drei Gräbern dokumentiert (einmal nur aus Bernsteinperlen, viermal Kombination Bernsteinperlen und Bronzespirale). Im Fall der Funde an der Taille und den Beinen ist es interessant, dass die Bernsteinobjekte hier immer in der Minderheit sind – drei mal (50 % !) handelt es sich um Bernsteinringe/-scheiben, außerdem treten Klumpen, flache und axtförmige Bernsteinperlen auf (Tab. 14). Es handelte sich offenbar nicht um eine „gewöhnliche“ Schmuckart (cf. Kap. 4.3), sondern um Amulette oder in einem Behältnis aus organischem Material an der Taille getragene Gegenstände mit „magischer“ Funktion. Bei der Zusammenstellung aus Grab Nr. 40 in Prag 5 - Stodůlky (Abb. 15) und der Funde in Grab Nr. 22 in Liběšovice und Grab Nr. 11 in Zvoleněves ist Kombination von Bernsteinobjekten in ähnlicher Position offensichtlich, was sicher kein Zufall ist. Im Fall des Ausnahmegrabs Nr. 1963 in Mikulovice wird eine genauere Interpretation erst nach einer detaillierten Analyse möglich sein. Die Bernsteinobjekte könnten hier Bestandteile mehrerer Gegenstände, Schmuckstücke oder Kleidungsstücke sein.

6. Halsketten mit Bernstein (Tab. 15–18)

Als Halsketten betrachte ich um den Hals gehängte Schmuckstücke, die Folgendes enthielten: **a)** mindestens zwei Bernsteinperlen, falls sie ausschließlich aus Bernsteinperlen zusammen gesetzt waren; **b)** mindestens eine Bernsteinperle, falls die Kette auch Gegenstände aus anderen Materialien enthielt. Falls im Grab nur eine einzige Bernsteinperle vorkam, betrachte ich sie als Anhänger.

In 292 Gräbern wurden 302 Schmuckstücke (Halsketten, Armringe) oder Einzelgegenstände aus Bernstein identifiziert (Tab. 5). Bei 105 Gegenständen (34,8 %) konnte die Art des Objekts/Schmuckstücks nicht eindeutig identifiziert werden. Bei 159 der übrigen 197 Schmuckstücke (80,7 %) handelte es sich um Halsketten, bei 25 (12,7 %) um Anhänger (einzelne Perlen) und nur bei 6,6 % um eine andere Art von Objekt (siehe Kap. 5).

Von den 159 gefundenen Halsketten bestanden 75 (47,2 %) ausschließlich aus Bernsteinperlen, die übrigen 84 (51,8 %) enthielten auch Gegenstände aus anderen Materialien (Tab. 15). Die Halsketten enthielten insgesamt ca. 2345 Bernsteinperlen, d. h. durchschnittlich kamen ca. 15 Bernsteinperlen auf eine Halskette (Median: 9).

A – Halsketten ausschließlich aus Bernsteinperlen. Insgesamt 75 (47,2 %; Tab. 16). Sie enthielten ca. 1405 Bernsteinperlen (60 % der Bernsteinperlen in den Halsketten). Die höchste Anzahl an Perlen enthielten die Halsketten aus folgenden Gräbern: Mikulovice 3, v Loučkách (Nr. 41), Gr. 1998 – **201** Bernsteinperlen; Únětice 1 (Nr. 71), Gr. 10 – **116** Bernsteinperlen (Abb. 1: 1); Únětice 2 (Nr. 72), Gr. 6 – **94** Bernsteinperlen (Abb. 1: 2); Žižice (86) – **56** Bernsteinperlen; Tursko 3 (Nr. 67), Gr. 5 – **48** Bernsteinperlen; Prag 5 - Stodůlky (Nr. 52), Gr. 47 – **41** Bernsteinperlen. Die übrigen Halsketten enthalten weniger als 40 Bernsteinperlen. Die durchschnittliche Anzahl von Bernsteinperlen in einer Halskette beträgt ca. 19, der Median liegt bei 11.

B – Kombinierte Halsketten. Insgesamt 84 (51,6 %; Tab. 17–18). Sie enthielten ca. 940 Bernsteinperlen (40 % der Bernsteinperlen in Halsketten). Die höchste Anzahl an Bernsteinperlen enthielten die Halsketten aus folgenden Gräbern: Únětice 2 (Nr. 72), Gr. 5 –

50 Bernsteinperlen; Únětice 1 (Nr. 71), Gr. 15 – **48** Bernsteinperlen; Mikulovice 3, v Loučkách (Nr. 41), Gr. 1990 – **32** Bernsteinperlen; Tursko 3 (Nr. 67), Gr. 3 – **31** Bernsteinperlen; Tursko 4/5 (Nr. 68), Gr. 1 – **30** Bernsteinperlen; Únětice 1 (Nr. 71), Gr. 8 – **30** Bernsteinperlen. Die übrigen Halsketten enthalten weniger als 30 Bernsteinperlen. Die durchschnittliche Zahl von Bernsteinperlen in einer Halskette beträgt ca. 11, der Median liegt bei 8.

In den kombinierten Halsketten (Typ B) kamen außer Bernstein am häufigsten Bronzespiralen vor (cf. Abb. 1: 7–14, 18–19; 9: A, B; 17: J), und zwar in 51 Halsketten (61 % der kombinierten Halsketten und 32 % aller Halsketten). In 43 der Fälle (51 % der kombinierten Halsketten und 27 % aller Halsketten) enthielten die Halsketten außer Bernsteinperlen nur Spiralen. In 15 Halsketten kamen Meeresmuscheln vor, in zehn Bronzeperlen; die übrigen Objektarten (Tierzähne, Beinperlen, Bronzeröhrchen ...) sind selten (Tab. 18: C). Die vielfältigste Zusammensetzung hat vermutlich die Halskette aus dem Depot von Velíš (Nr. 93; Abb. 1: 16); mindestens zwölf Bernsteinperlen, Bronzespiralen, außerdem drei Meeresmuscheln, eine bronzene Muschelimitation und neun Röhrchen (Knochen/Muschel?).

Halsketten mit bis zu fünf Bernsteinperlen betrachten wir als relativ arm, Halsketten mit 20 oder mehr Bernsteinperlen als relativ reich. Davon kamen in beiden Halsketten-Gruppen insgesamt 38 vor (Gruppe A: 22; Gruppe B: 16), also ca. 24 %. Von den zwölf Halsketten mit der höchsten Zahl an Bernsteinperlen enthalten nur zwei auch Gegenstände aus anderen Materialien – jede eine Bronzeblech-Fibel (Únětice 2, Gr. 5; Únětice 1, Gr. 15). Erst die nach der Anzahl der Bernsteinperlen an 15. Stelle stehende Halskette enthielt auch Bronzespiralen. Andere Halsketten-Bestandteile außer Bernstein tauchen eher in weniger prächtigen Exemplaren auf.

7. Bernstein und die übrigen Beigaben (Abb. 23–26; Tab. 19–21)

Zu den zahlreichsten Gegenständen gehören Bronzenadeln. Von den 292 Gräbern mit Bernstein wurden in 147 (50,3 %) 193 Nadeln elf unterschiedlicher Typen gefunden – 118 x 1 Nadel, 25 x 2 Nadeln und 3 x 3 Nadeln (Tab. 19). Der zahlreichste Typ ist die sog. Ösenkopfnadel – in 104 Gräbern (70,7 % der Gräber mit Nadeln und 35,6 % aller Gräber mit Bernstein) wurden davon 128 gefunden (66 % aller Nadeln). Danach kommen die Schleifenkopfnadeln – 12 St. (6 % aller Nadeln) aus 12 Gräbern, Ringkopfnadeln (6 St.), Nadeln mit zu einem Ohr gebogenen Kopf (6 St.) und Hülsenkopfnadeln (5 St.), bronzene Knebelnadeln (2 St.), Scheibenkopfnadeln (Nr. 45/33), Kugelkopf-Wulsthalsnadeln (Nr. 70/12), Haubenkopf-Lochhalsnadeln (Nr. 58/42) und plattgehämmerte Rollenkopfnadeln (Nr. 15/15). 29 Nadeln aus 28 Gräbern bleiben unbestimmt (alte oder bisher unveröffentlichte Funde).

Das reiche Spektrum weiterer Gegenstände unterscheidet sich in nichts von jenem aus Gräbern ohne Bernstein (z. B. Tab. 20). Wir finden Gegenstände, die auch auf Halsketten mit Bernstein vorkommen (Bronzeperlen, Spiralen, Ringe, Röhrchen), aber diesmal als Bestandteil anderer Schmuckstücke – z. B. Armbänder (Armbänder aus Blechröhrchen und Schließen – 72, Únětice 2, Gr. Nr. 2 und 3; Armbänder aus Spiralen in insgesamt 20 Gräbern usw.). Erwähnenswert sind Bronzefrieme (19 St. in 18 Gräbern). Kein einziges Mal kamen Bernsteinperlen zusammen mit beineren Nadeln vor, vereinzelt ist auch das Auftreten mit Spaltindustrie (Nr. 43, Nebovidy 1, Gr. 2). Bernstein wird oft gemeinsam mit massiveren Schmuckstücken (Stab- oder Manschettenarmbänder) oder Waffen/Werkzeugen (Dolche – 14 Gräber, Meißel) gefunden (Tab. 20; Abb. 23–26).

Als bedeutend wird gewöhnlich das gemeinsame Vorkommen von Bernstein und Gold in einem Grab betrachtet (z. B. *Bátora 1995, 194*; cf. Abb. 26; Tab. 20–21). Diese Kombination wurde in Böhmen bisher in 28 Gräbern (9,6 % der Gräber mit Bernstein) auf 18 Gräberfeldern festgestellt (21 % der Gräberfelder mit Bernstein). Nur auf fünf Gräberfeldern kommen Bernstein und Gold in mehr als einem Grab gemeinsam vor (Abb. 26 – großer Punkt), und zwar in Tursko (Nr. 70 – 2 Gräber), Liběšovice (Nr. 32 – 3 Gräber), Tursko 3 (Nr. 67 – 3 Gräber), Zvoleněves (Nr. 84 – 3 Gräber) und Svrkyně 1 (Nr. 64 – 4 Gräber). Meist handelt es sich um Schläfen-

ringe, aus zwei Gräbern stammen goldene Fingerringe, aus einem ein Draht und aus einem weiteren ein Ring. Es ist keine Regel, dass Goldobjekte Bestandteile der Gräber mit der höchsten Zahl an Bernsteinperlen sind (Tab. 15–16).

In 14 Gräbern kam Bernstein gemeinsam mit Dolchklingen vor. Bisher wurde aber in keinem einzigen Grab mit Bernstein eine Dolchklinge und Gold gemeinsam gefunden.

8. Geschlecht und Alter der mit Bernstein Bestatteten (Tab. 22)

Von den insgesamt 292 Gräbern haben wir nur für 70 (24 %) eine Angabe über das Alter der Bestatteten zur Verfügung und nur bei 19 (6,5 %) wurde das Geschlecht bestimmt (Tab. 22). Häufig ließ sich nur ein geringer Prozentsatz der Skelette anthropologisch näher bestimmen. Sieben Männer und 12 Frauen konnten bestimmt werden (Tab. 22). Die Kombination mit einigen Schmuckarten deutet darauf hin, dass der Bernstein eher und in größerer Menge in Frauengräbern vorkommt. Aber wir finden ihn auch in Männergräbern (anthropologisch bzw. molekulargenetisch bestimmt oder durch „männliche“ Beigaben wie Dolche und Meißel nachgewiesen). Auch das einander ausschließende Vorkommen von Dolchen und Gold in den Gräbern mit Bernstein ist offenbar auf geschlechtsspezifische Beigabensitten zurückzuführen. In Frauengräbern tauchen Gegenstände aus Gold auf, in größerer Menge Halsketten, insbesondere kombinierte (die Zusammensetzung der Schmuckstücke ist vielfältiger), das Spektrum der Beigaben ist abwechslungsreicher.

9. Datierung (Abb. 27)

Fast alle böhmischen frühbronzezeitlichen Gräber mit Bernstein gehören (mit drei Ausnahmen) zur klassischen Phase der Aunjetitz-Kultur. Derzeit haben wir zwölf AMS ¹⁴C-Daten von insgesamt acht Aunjetitzer Gräbern mit Bernstein aus Prag 9 - Miškovice zur Verfügung (Abb. 27). Bei einer Wahrscheinlichkeit von 2 Sigma (95,4 %) fallen alle Daten in das Intervall von ca. 2050/2000–1750 BC, also in den Zeitraum der klassischen Phase der Aunjetitz-Kultur. Außer der Keramik sind vor allem die Bronzeobjekte, insbesondere Nadeln, chronologisch aussagekräftig (Tab. 19). In den Gräbern mit Bernstein sind Ösenkopfnadeln am zahlreichsten (s. oben), die gerade für die klassische Aunjetitz-Kultur typisch sind. Die Keramik wurde bislang nicht detailliert analysiert, aus einer Reihe von Gräbern mit Bernstein stammen aber den Bemerkungen in der Literatur zufolge klassische Aunjetitzer Tassen.

Bisher lassen sich nur drei Gräber mit Bernstein in eine andere als die klassische Phase der Aunjetitz-Kultur datieren. Zwei davon gehören nach der Keramik (Dvořák 1927, Tab. XCIV: 5; 1931, Tab. II: 22) der älteren Phase an: Grab Nr. 2 auf dem Gräberfeld Nebovidy 1 (Nr. 43) und Grab Nr. 6 auf dem Gräberfeld Vrbčany 1 (Nr. 80). Beide Gräberfelder liegen auf dem Gebiet der zu dieser Zeit intensiv besiedelten Kolíner Regionalgruppe der Aunjetitz-Kultur. In beiden Gräbern finden wir keine typischen rundlichen Bernsteinperlen, sondern -klumpen. Erst der Věteřov-Kultur gehören nach M. Fridrichová die Gräber auf dem Gräberfeld in Prag 8 - Bohnice an (Nr. 55), einschließlich Gr. 7, das Bernstein enthielt (Fridrichová 1975, 212–213).

An das Ende der Frühbronzezeit wird gewöhnlich auch die Mehrheit der befestigten Höhensiedlungen datiert, einschließlich jener mit Bernsteinvorkommen (Nr. 96, Mříč, Dívčí Kámen). Dies betrifft auch den wichtigen südböhmischen Fundort Hosty (Nr. 94). An die Wende zur mittleren Bronzezeit datiert I. Pleinerová (1966, 428) die Siedlungsgrube Nr. 37 auf der Flachlandsiedlung Křemýž (Nr. 95). Die Grube enthielt Keramik der klassischen Aunjetitz-Kultur, der Věteřov- und der Hügelgräber-Kultur. Der klassischen Aunjetitz-Kultur gehören bisher nur Funde aus Slánská Hora an.

Auch die meisten Depots gehören der jüngeren Phase der Aunjetitz-Kultur an – den Stufen B A1–B A2 (Tab. 6), also der klassischen und der nachklassischen Phase nach V. Moucha (Moucha 2005, Abb. 1). Dem Ende der Frühbronzezeit ordnet V. Moucha nur das Depot aus Dívčí Kámen zu (Tab. 6).

10. Herkunftsanalysen des Bernsteins aus Böhmen (Tab. 23)

Bisher wurden ca. 100 Bernsteinperlen aus mindestens neun böhmischen Fundorten, und zwar aus sieben Gräberfeldern (mindestens 21 Gräber), einem Depot (Dívčí Kámen) und aus einer Siedlung (Hosty) analysiert. Der bisher größte Komplex wurde aus dem Gräberfeld in Prag 9 - Miškovice analysiert (55 Bernsteinperlen aus elf Gräbern). Keine einzige bisher durchgeführte Analyse bestätigte einen anderen als einen baltischen Ursprung der frühbronzezeitlichen Bernsteinfunde aus dem böhmischen Raum (Tab. 23).

11. Bernstein und die regionalen Gruppen der Aunjetitz-Kultur (geographische Verbreitung) (Abb. 28–29; Tab. 24)

Die regionalen Gruppen der böhmischen Aunjetitz-Kultur wurden von V. Moucha definiert (Moucha 1961a; 1963, Abb. 1; zuletzt Jiráň /ed./ 2008, 30–31, Abb. 7): **1** – Ostteil Mittelböhmens (Region Kolín, Kutná Hora), **2** – engeres mittelböhmisches Gebiet (Region Prag, Slaný, Brandýs und Mělník), **3** – Nordwestböhmen, **4** – Jizeragebiet (Region Mladá Boleslav), **5** – Nordost- und Ostböhmen (**a** – N. Bydžov / Jičín, **b** – Hradec Králové / Jaroměř, **c** – Pardubice / Chrudim), **6** – Region Beroun, **7** – Südböhmen (Abb. 28).

11.1. Depots und Siedlungsfunde (Abb. 28)

Die Verteilung der Bernsteinfunde aus **Siedlungen** (Abb. 28) stellt eine gänzlich zufällige Struktur dar. Sie sind aufgrund der angewandten Grabungsmethoden (kein Schlämmen der Verfüllschichten) unterrepräsentiert. Erwähnenswert sind nur einige Tatsachen: **a**) das Vorkommen in Südböhmen, von wo wir keine Grabfunde kennen, die im nördlichen Böhmen so zahlreich sind; **b**) Funde aus strategisch bedeutenden Lokalisationen (Dívčí Kámen, Hosty, Slánská hora), von denen eine Funktion als Zentralort oder Knotenpunkt an Fernwegen angenommen wird; **c**) Vorkommen auch auf „normalen“ Flachlandsiedlungen (Planá bei Č. Budějovice, Křemýž), nicht nur auf „bedeutenden“ Lokalisationen; angesichts der Häufigkeit des Vorkommens auf den zu Fundstellen dieses Typs gehörenden Gräberfeldern ist das aber nicht weiter überraschend; **d**) allgemein ist in der Literatur bei der Siedlungsfunde die jüngere Datierung bis in die Zeit gegen Ende der Frühbronzezeit angeführt.

Depots kennen wir bisher nur aus der südböhmischen (7), mittelböhmischen (2) und Jizera-Gruppe (4) (Abb. 28). Wichtige (Kap. 3.2) Depots des Typs A, Ba und Bb (Abb. 28: schwarze Dreiecke) finden wir ausschließlich außerhalb von Mittelböhmen – im Jizeragebiet (87, 88, 93) und in Südböhmen (90), also in Gebieten, bei denen wir im Hinblick auf das Zentrum Mittelböhmens **a**) eine periphere Lage, **b**) eine Transitfunktion annehmen (siehe unten).

11.2. Grabfunde (Abb. 29; Tab. 24)

Die bisher einzigen nachweisbaren Bernsteinfunde in Gräbern der älteren Aunjetitz-Kultur (siehe oben, Kap. 9) stammen aus dem östlichen Teil Mittelböhmens (Nr. 43, Nebovidy 1; Nr. 80, Vrbčany 1), also aus einer zu jener Zeit intensiv besiedelten Region (cf. Moucha 1961a, 161, Abb. 3: 1).

Die Mehrheit der Grabfunde gehört der klassischen Aunjetitz-Kultur an. In dieser Periode konzentrieren sich die Bernsteinfunde in Mittelböhmen (Abb. 29; Tab. 24), insbesondere unmittelbar nordwestlich der heutigen Grenzen von Prag, in einem Dreieck zwischen den Gräberfeldern Minice (N, Nr. 42), Únětice 1 (SO, Nr. 71) und Velké Čičovice (SW, Nr. 73). Gewöhnlich finden wir hier auch mehrere reiche Aunjetitzer Nekropolen innerhalb eines Katastergebiets. Bernsteinobjekte stammen aus fast allen hiesigen Gräberfeldern (Abb. 29: B).

Auf relativ begrenztem Raum konzentrieren sich die Bernsteinfunde auch im Jizera-Gebiet. Weitere regionale Konzentrationen finden wir nördlich von Hradec Králové (Lochenice, Plotišť nad Labem), südlich von Pardubice (Mikulovice) und vermutlich auch im Ostteil Mittelböhmens, in der Nähe von Kouřim (Skramníky, Třeboule, Vrbčany) und Kolín. Aus dem ausgedehnten Nordwest-

böhmen kennen wir hingegen bisher keine markante Konzentration mehrerer Gräberfelder mit Bernsteinvorkommen.

Die zwei an Gräberzahl und Bernsteinperlen reichsten Gräberfelder, die 41 Gräber mit Bernsteinperlen (14,1 %) und 1072 Bernsteinperlen (fast 30 % aller Bernsteinperlen aus Böhmen; *Tab. 24: B*) erbrachten, finden wir nicht im sonst reichsten Mittelböhmen, sondern im Gegenteil in völlig peripheren Gebieten – in Ostböhmen, südlich von Pardubice (Nr. 41, Mikulovice 3) und in Nordwestböhmen (Nr. 32, Liběšovice).

Aus Südböhmen kennen wir bis jetzt keinen einzigen frühbronzezeitlichen Grabfund mit Bernstein. Wir finden hier aber Bernstein in zwei Depots und in Siedlungen – an zwei Fundstellen mit vermuteter Knotenpunkt-Funktion an einem Fernhandelsweg (Divčí Kámen und Hostý). Die Verteilung der Bernsteinfunde in Südböhmen deutet also an, dass er durch diese Region hauptsächlich transportiert (offensichtlich Richtung Süden), nicht aber „konsumiert“ wurde.

12. Diskussion (*Abb. 30–35; Tab. 25–27*)

Auf Grund der Bernsteinfunde formuliere ich hypothetisches Modell von der Bedeutung und Funktion einzelner Regionalgruppen der Aunjetitzer Besiedelung Böhmens. Bernstein erfüllt in dieser Hinsicht zwei wichtige Bedingungen: **1.** Er wurde aus großer Entfernung importiert, und das Muster seiner Distribution kann nicht von unterschiedlichen Zugangsmöglichkeiten innerhalb Böhmens beeinflusst sein, **2.** Bernstein wurde immer als Luxusgut betrachtet, das nicht jedem zugänglich war. Wir nehmen eine direkte Beziehung zwischen der Fundmenge (bzw. -dichte) und dem Reichtum/der Bedeutung einer Region an.

Ich gehe auch von der Annahme aus, dass insbesondere die Grabfunde einen Nachweis für die Verwendung eines bestimmten Gegenstands oder eines Rohstoffs liefern. Sie belegen vor allem das persönliche Eigentum bzw. die Verwendung von Bernsteinobjekten als persönliche Schmuckstücke. Die Verbreitung der Bernsteinfunde in den einzelnen Regionalgruppen ermöglicht es, die Beziehung zwischen Zentrum und Peripherie, zwischen Ziel- und Transitgebieten und ähnliche Fragen zu untersuchen.

Da wir fast 100 % der Bernsteinfunde in die klassische Phase der Aunjetitz-Kultur datieren (ca. 2050/2000–1750 BC), beschränken sich meine Überlegungen auf diesen Horizont.

Es ist offensichtlich, dass sich die meisten Bernsteinfunde (die Zahl der Fundstellen, Gräber und Objekte betreffend) auf Mittelböhmen konzentrieren (*Abb. 4, 29; Tab. 24*), woher auch die Mehrheit der Aunjetitzer Grabfunde stammt (z. B. *Böhm 1932, 47; Bartelheim 1998, 170, Grafik 17, Karte 81; zuletzt Jiráň / ed. / 2008*). Von der allgemeinen Feststellung können wir einen Schritt weiter gehen, zu einer detaillierteren Strukturierung der einzelnen Regionalgruppen und des böhmischen Raums insgesamt.

12.1. Bewertungsindikatoren

Die Distribution der Bernsteinfunde in Bezug auf die Regionalgruppen verfolge ich auf der Basis folgender Indikatoren:

1. Distribution der Gräberfelder mit Bernstein innerhalb Böhmens und innerhalb der einzelnen Regionalgruppen (*Abb. 29; Tab. 24*).
2. Distribution der Gräber mit Bernstein (*Abb. 30*).
3. Distribution der Gräber mit Bernsteinperlen, in denen sich weitere „wertvolle“ Gegenstände befinden – Gold, Dolche, Stab- und Manschettenarmbänder (*Abb. 23–26*).
4. Prozentueller Anteil der Gräber mit Bernstein auf den Gräberfeldern (*Tab. 25*).
5. Prozentueller Anteil der Gräber mit Bernstein auf den Gräberfeldern im Gebiet mit dem häufigsten Vorkommen nordwestlich von Prag (Dreieck siehe *Abb. 29; Tab. 26*).
6. Distribution der Gräberfelder, in denen mehr als 20 % der Gräber Bernstein enthalten (*Abb. 31*).
7. Distribution der Gräber mit Halsketten, die mindesten 20 Bernsteinperlen enthalten (*Tab. 27; Abb. 32*).
8. Distribution der Gräberfelder mit Bernstein, die ausgewählte „Reichtumskriterien“ erfüllen (siehe *unten, Kap. 12.2; Abb. 33*).

12.2. Aussage der einzelnen Indikatoren

1. Die Anzahl der Gräberfelder mit Bernstein in den einzelnen Regionen (*Abb. 29; Tab. 24*). In der mittelböhmisches Regionalgruppe finden wir ca. 56 (57) % sämtlicher Gräberfelder mit Bernsteinfunden, fast 67 (78) % der Gräber mit Bernsteinfunden und 58 (83) % der Bernsteinobjekte (zu den doppelten Werten siehe *unten, Punkt 2*). In einer Reihe von Regionen konzentrieren sich die Bernsteinfunde auf einem relativ begrenzten Raum, oft auf Gräberfelder in benachbarten Katastergeländen. Auch in Mittelböhmen haben wir Gebiete mit einer erhöhten Konzentration an Gräberfeldern mit Bernsteinvorkommen – unmittelbar nordwestlich von Prag (siehe *oben, Kap. 11.2; Abb. 29: B*). Eine weitere regionale Konzentration finden wir im Jizera-Gebiet (*Abb. 35: D*), nördlich von Hradec Králové (*Abb. 35: E*), südlich von Pardubice (Mikulovice; *Abb. 35: F*) und vermutlich auch im Ostteil Mittelböhmens, in der Nähe von Kouřim (*Abb. 35: G*) und Kolín (*Abb. 35: N*). Aus dem ausgedehnten Nordwesten Böhmens sind bisher keine ähnlichen Konzentrationen bekannt. Die meisten regionalen Konzentrationen von Gräberfeldern mit Bernsteinfunden sind aber viel ärmer als die Fundorte im zentralen mittelböhmisches Gebiet – im oben erwähnten Dreieck Minice – Únětice (Aunjetitz) – Velké Čičovice.

2. Anzahl der Gräber mit Bernstein auf den Gräberfeldern und in den einzelnen Regionen (*Abb. 30*). Ich habe mehrere Vergleichsebenen gewählt – mindestens 2 (47 Gräberfelder), 3 (32), 5 (19), 10 (8) und 15 (2) Gräber mit Bernstein auf einem Gräberfeld (*Abb. 30*).

Eine deutliche Änderung ist bereits in der Verbreitung der Gräberfelder mit mindestens zwei Gräbern mit Bernstein bemerkbar. Während die Lage in Mittelböhmen (Regionalgruppe 2) sich fast nicht verändert, bleibt uns in der Region Beroun (Regionalgruppe 6), Nový Bydžov (Regionalgruppe 5a) und bis vor Kurzem auch in der Region Kolín – Kutná Hora (Regionalgruppe 1) nicht einmal ein Gräberfeld.²⁸ Die Anzahl ist auch in Nordwestböhmen (vier Gräberfelder), in der Region Hradec Králové (ein Gräberfeld) und Pardubice (zwei Gräberfelder) deutlich eingeschränkt. Auch unter den Gräberfeldern mit mindestens 3, 5 oder 10 Gräbern mit Bernstein ist die Dominanz Mittelböhmens deutlich (78 %, 79 % und 75 %). Auf der obersten Ebene (15 und mehr Gräber mit Bernstein) bleiben nur die zwei reichsten Gräberfelder, beide aber außerhalb Mittelböhmens – in der Region Pardubice (Nr. 41, Mikulovice 3) und in Nordwestböhmen (Nr. 32, Liběšovice). Die nach der Anzahl der Gräber mit Bernstein **reichste Region ist also Mittelböhmen, die zwei reichsten Gräberfelder liegen** aber als absolute Solitäre in **peripheren Gebieten weit vom mittelböhmisches Zentrum**. Auf diesen zwei Gräberfeldern finden wir 41 Gräber mit Bernsteinperlen (14,1 %) und 1072 Bernsteinperlen (fast 30 % aller Bernsteinperlen aus dem böhmischen Raum; *Tab. 24: B*).

Das markante Übergewicht Mittelböhmens, was die Lokalitäts-, Gräber- und Fundanzahl im Vergleich zu den übrigen Regionen betrifft, wird noch deutlicher, wenn wir die beiden reichsten Gräberfelder als regionale Ausnahmen nicht rechnen, da sie die Durchschnittswerte für die entsprechenden Regionen verzerren (*Tab. 24: B*).

3. Das Vorkommen von Bernsteinobjekten in Gräbern gemeinsam mit Gegenständen mit angenommenem höheren „Wert“ (Eigentumswert, symbolischer oder anderer Wert): mit Goldobjekten (*Abb. 26*), Waffen – Dolchen (*Abb. 25*) und einigen Verzierungen – Manschetten- (*Abb. 24*) und Stabarmbändern (*Abb. 23*). **a)** Die meisten Funde konzentrieren sich auf Mittelböhmen, wiederum hauptsächlich auf das Dreieck Minice – Únětice – Velké Čičovice. **b)** In den übrigen Regionen sind diese Funde in Kombination mit Bernstein völlig außergewöhnlich oder fehlen ganz. **c)** Häufig finden wir sie aber auf den zwei bernsteinreichsten Gräberfeldern – in Liběšovice (Nr. 32) und Mikulovice (Nr. 41).

4. Prozentueller Anteil der Gräber mit Bernstein auf den Gräberfeldern (*Tab. 5, 25*). In Betracht ziehen wir nur 73 (ca. 81 %) Gräberfelder, bei denen wir die genaue Anzahl der untersuchten Grä-

²⁸ Mit Ausnahme der neuesten Funde aus Kolín, Fundstelle Nr. 106 (siehe *Anm. Nr. 24 und 25*).

ber kennen.²⁹ Die Gefahr der Verzerrung bei Gräberfeldern mit einer geringen Anzahl untersuchter Gräber eliminiere ich teilweise, indem nur Gräberfelder mit mindestens 5 und 10 Gräbern berücksichtigt werden (Tab. 25: A). Die Gefahr der Verzerrung der Verhältnisse zwischen den Regionen eliminiere ich durch den Ausschluss der Gräberfelder Liběšovice und Mikulovice 3 mit überdurchschnittlichen Werten in ansonsten „armen“ Regionen (siehe oben, Tab. 25: B). Es gibt in Böhmen 36 Gräberfelder mit mindestens zehn untersuchten Gräbern, davon 24 (ca. 67 %) in Mittelböhmen. Auf ihnen wurden 1385 Gräber erforscht, in 209 davon (15,1 %) wurde Bernstein gefunden. Auf den böhmischen Gräberfeldern der klassischen Aunjetitz-Kultur mit mindestens zehn untersuchten Gräbern enthalten also ca. 15 % der Gräber Bernstein (Tab. 25: A).

5. Der prozentuelle Anteil der Gräber mit Bernstein auf den Gräberfeldern im Gebiet mit ihrem häufigsten Vorkommen nordwestlich von Prag (Dreieck siehe Abb. 29; Tab. 26). Von den 22 Gräberfeldern mit Bernstein ist bei 20 die Gesamtzahl der erforschten Gräber bekannt. Im Gegensatz zu den übrigen Regionen ist hier der Anteil der Gräber mit Bernstein auf den Gräberfeldern höher – er beträgt insgesamt 18,6 % (im Vergleich zu den anderen Regionen: 16,8 %, auf Gräberfeldern mit mindestens fünf erforschten Gräbern 18,1 % (15,8 %) und auf Gräberfeldern mit mindestens zehn Gräbern 16,1 % (15,1 %). Dank der hohen Zahl analysierter Nekropolen sind diese Angaben statistisch beweiskräftig. In anderen Regionen kann schon ein einziges Gräberfeld die Endergebnisse deutlich verzerren.

6. Einen hohen Anteil an Gräbern mit Bernstein gibt es auch auf den Gräberfeldern mit Dutzenden untersuchter Gräber (Abb. 31). Auch wenn die Durchschnittswerte niedriger sind, beträgt der Anteil der Gräber mit Bernstein auf den insgesamt 16 Gräberfeldern (45 %) mit mehr als zehn untersuchten Gräbern mehr als 20 % (Abb. 31), auf zehn mehr als 30 % und auf vier mehr als 40 %. Den Spitzenwert erreicht das Gräberfeld in Zvoleneves, wo von den 14 Gräbern zehn (71 %) Bernstein enthielten.

7. Es gibt insgesamt 38 Gräber mit Halsketten, die mindestens 20 Bernsteinperlen enthalten (Tab. 27; Abb. 32), davon liegen 24 (63 %) in Mittelböhmen. **a)** Die meisten Gräber sind auf den zwei reichsten, an der Peripherie liegenden Gräberfeldern Mikulovice 3 (5 Gräber) und Liběšovice (4 Gräber). **b)** Eine Gräberfeldkonzentration mit diesen Halsketten (7 – 33,3 %) und einen hohen Prozentsatz an Gräbern mit Halsketten (14 – 37 %) finden wir an der nordwestlichen Grenze Prags. **c)** Mit Ausnahme von Liběšovice, Mikulovice und einigen Fundstellen im Jizera-Gebiet finden wir sie nirgendwo anders in Böhmen.

8. Auf Grund der angeführten Beobachtungen habe ich gewisse „Reichtumskriterien“ für Gräberfelder mit Bernstein bestimmt (Abb. 33):

1. die Anzahl der Gräber mit Bernstein auf dem Gräberfeld beträgt mindestens fünf,
2. die festgestellte Mindestanzahl an Bernsteinperlen auf dem Gräberfeld beträgt 60,
3. auf ein Grab mit Bernstein kommen mindestens 12 Bernsteinperlen,
4. in mindestens einem Grab kommt Bernstein zusammen mit Gold vor.

Alle vier Kriterien wurden von vier Gräberfeldern erfüllt, in die Analyse habe ich aber auch sechs weitere Gräberfelder aufgenommen, die mindestens drei Kriterien erfüllten (Abb. 33: grau). **a)** Die zwei reichsten Gräberfelder sind Liběšovice und Mikulovice 3. **b)** Alle übrigen Gräberfelder befinden sich ausschließlich in Mittelböhmen. **c)** Eine geringere Konzentration sehen wir wiederum in dem Gebiet nordwestlich von Prag.

²⁹ Der ideale Fall, wo ein Gräberfeld vollständig erforscht wurde und wir tatsächlich mit „absoluten“ Zahlen arbeiten können, ist bis jetzt in Böhmen eine Seltenheit. Die meisten dieser Grabungen sind bisher unveröffentlicht, und daher können sie nicht in diese Analyse aufgenommen werden.

12.3. Fassung

1. Die meisten Gräberfelder und Gräber mit Bernstein sind in Mittelböhmen konzentriert.

2. Innerhalb Mittelböhmens können wir eine größere Konzentration in der unmittelbaren nordwestlichen Nachbarschaft des heutigen Prag am linken Moldauufer beobachten. Das Gebiet wird in etwa von den Fundorten Minice im Norden, Únětice (Aunjetitz) 1 im Südosten und Velké Čičovice im Südwesten eingegrenzt.

3. Außerhalb Mittelböhmens ist das einzige Gebiet mit einer etwas höheren Konzentration an Bernsteinfunden das Jizeragebiet in der Region Mladá Boleslav.

4. Die zwei reichsten Fundstätten überhaupt (Liběšovice und Mikulovice 3) liegen in ganz peripheren, von der Zentralregion weit entfernten Gebieten (Liběšovice ca. 60 km und Mikulovice 110 km Luftlinie!).

5. Auffällig ist das marginale Bernsteinvorkommen im ausgedehnten mittleren Elbgebiet östlich der Moldau.

6. In Regionen mit Bernsteinvorkommen konzentrieren sich die Gräberfelder oft zu kleineren Gruppen, umgeben von größeren Gebieten ohne Bernsteinvorkommen.

7. Anhand der Bernsteinfunde können wir die einzelnen Regionalgruppen der böhmischen Aunjetitz-Kultur räumlich strukturieren und versuchen, ihre Rolle am Bernsteinhandel und ihre Bedeutung innerhalb der Aunjetitzer Besiedelung Böhmens zu erfassen.

12.4. Interpretation ausgewählter Indikatoren (Abb. 34–35)

Die angeführten Hypothesen gehen insbesondere von der Interpretation der Bernsteinfunde und nur teilweise von anderen Gesichtspunkten aus. Dies hebt einerseits einige sonst verschwimmende Tatsachen hervor (Distributionsmuster der importierten Artefakte), andererseits bleibt dieser Blick zu einem gewissen Maß beschränkt und einseitig und muss daher durch weitere archäologische Fundgattungen korrigiert werden.

Aus der hohen Fundkonzentration ist die Bedeutung des Bernsteins für die Gesellschaft des damaligen Böhmen ersichtlich. Besonders das massenhafte Vorkommen in Gräbern zeugt von einer wichtigen Rolle (prestigetragend, magisch, symbolisch), die er im Leben der einzelnen Personen spielte. War die Bedeutung des Bernsteins im gesamten böhmischen Raum in etwa gleich, deutet die außergewöhnliche Konzentration in Mittelböhmen an, wohin der meiste Bernstein gelangte. Bleibt die Frage, warum gerade die Bewohner dieser Region leichteren Zugang zum Bernstein hatten bzw. sich ihn leichter leisten konnten als anderswo.

Die Verteilung der frühbronzezeitlichen Bernsteinfunde in Böhmen bildet eine logisch angeordnete Struktur. Die große Bedeutung und der Reichtum des mittelböhmischen Gebiets sind offensichtlich (Abb. 35: A, B–C). Dies wird auch durch Goldfunde (Abb. 34; Moucha 1997) und die Häufigkeit von Bronzeobjekten in den Gräbern belegt. Die Schlüsselstellung dieser Region innerhalb der gesamten Aunjetitz-Kultur (insbesondere in deren klassischer Phase) muss weiterhin diskutiert werden.

Während in Mittelböhmen der Bernstein massenhaft vorkam (Abb. 35: A) und ihn sich fast jeder in beschränktem Maß beschaffen konnte, war dies in den übrigen Gebieten Böhmens anders.

In einigen Regionen finden wir Konzentrationen von Fundstellen mit Bernstein oder einzelne extrem reiche Lokalitäten. Dies betrifft vor allem das Jizeragebiet (Region Mladá Boleslav; Abb. 35: D) und das obere Elbgebiet (Region Hradec Králové; Abb. 35: E). Diese Gebiete lagen an den Wegen, auf denen der Bernstein aus dem heutigen Polen zu uns gelangte. Als extrem reich müssen wir das Gräberfeld Mikulovice in der Region Pardubice (Abb. 35: F) und Liběšovice in Nordwestböhmen betrachten (Abb. 35: L). Die Gemeinschaften im Jizeragebiet, in der Region Hradec Králové und in Mikulovice profitierten gerade von der strategischen Lage an den Fernhandelswegen und zweifellos auch vom Bernsteinhandel (im Jizeragebiet findet man auch Depots der Kategorie Bb). Dies ist auch in Liběšovice nicht ausgeschlossen, selbst wenn hier eine andere Möglichkeit zu erwägen ist: die Goldwäsche in den Wasserläufen (Bach Blšanka, auf Deutsch Goldbach). Recht überraschend

ist bisher die relative Armut des ausgedehnten Gebiets der sog. Koliner Regionalgruppe, welche die mittelböhmsche Region von Ostböhmen trennt. Wir sehen hier nur zwei kleinere Konzentrationen von Bernsteinfunden (Abb. 35: G, N), die offensichtlich an Wege gebunden waren, im Fall Kolíns an eine Furt über die Elbe. Weitere Fundorte lagen ebenfalls an Wegen – am Weg über das Erzgebirge Jenišův Újezd (Abb. 35: K), am Weg von Mittel- nach Südböhmen Bezdědice - Hostomice (Abb. 35: M). Auch in Südböhmen finden wir Lokalitäten, die eindeutig an Fernhandelswegen gelegen waren (Hosty – Abb. 35: H; Dívčí Kámen – Abb. 35: J), was von weiteren Fundarten belegt wird (Beneš 1988).

Wenden wir uns schließlich der Problematik des **Zentrums** und der **Peripherie** bzw. der Frage des **Zielgebiets** und der **Transitgebiete** zu. Im Rahmen der Bernsteinindistribution war Mittelböhmen zweifellos das Zielgebiet, die übrigen Regionen Transitgebiete. In letzteren existierten regionale Knotenpunkte, die an Fernhandelswegen lagen. Hier konnten sich zahlenmäßig begrenzte, wirtschaftlich starke Gruppen etablieren, die von der Lage an einer wichtigen Straße und vom Handel mit Bernstein oder anderen Gütern profitierten. Im Verhältnis zum Zielgebiet Mittelböhmen handelt es sich um periphere Regionen, die zwar im Allgemeinen ärmer waren, aber durchaus einzelne Fundstellen aufweisen, die reicher als der Durchschnitt im Zentrum waren. Diese „regionalen Knotenpunkte“ in der Peripherie sind von ausgedehnten Gebieten ohne Bernsteinfunde umgeben.

Für den Handel mit Bernstein im böhmischen Raum betrachte ich die Transitregionen (mit lokalen wohlhabenden Schichten), vor allem die Region Mladá Boleslav (Abb. 35: D), Hradec Králové (Abb. 35: E) und den Mikulovicer Raum (Abb. 35: F) als bedeutsam. Ein weiterer regionaler Knotenpunkt beginnt sich im Gebiet Kolín³⁰ abzuzeichnen, offensichtlich in Zusammenhang mit einer möglichen Furt über die Elbe (Abb. 35: N). Die Bewohner des östlichen Mittelböhmens haben aber vom Bernsteinhandel vermutlich nicht allzu sehr profitiert. Die Fundorte nahe der „Landesgrenze“ – „die ersten Kontaktstellen“ nach dem Überqueren der Grenzgebirge – hatten vielleicht eine größere Bedeutung und ihre Bewohner daher eine größere Chance, reich zu werden.

Eine bisher ungeklärte Rolle spielte in dieser Hinsicht das etwas zurück gebliebene Nordwestböhmen. Unklar bleibt die Bedeutung des regionalen Zentrums, repräsentiert durch das Gräberfeld in Liběšovice (Abb. 35: L). Ein wenig unklar ist auch die Lage in Südböhmen. Hier ist das Fehlen von Bernstein in den Gräbern außergewöhnlich, ebenso wie die spätere Datierung der Bernsteinfunde aus den strategischen Schlüssellocalitäten Hosty (Abb. 35: H) und Dívčí Kámen (Abb. 35: J).

12.5. Anmerkung zur gesellschaftlichen Stellung der mit Bernstein Bestatteten

Für Böhmen hat sich die Feststellung aus anderen Regionen, dass sich Bernstein fast ausschließlich in reichen und bedeutenden Gräbern konzentriert, nicht bestätigt. Von den 292 Gräbern enthalten 124 nur eine bis fünf Bernsteinperlen (42,5 %; 76/15/9/11/13), 21 davon (7,2 %) enthalten keine anderen Beigaben. Eine Bernsteinperle als einzige Beigabe wurde in 17 Gräbern gefunden (davon handelte es sich drei Mal um Bernsteinringe). Insgesamt 12 Gräber enthalten außer einer Bernsteinperle nur ein Gefäß. In Böhmen finden wir Bernstein in extrem reichen Gräbern (z. B. Grab Nr. 1963 auf dem Gräberfeld Mikulovice 3; Abb. 22) ebenso wie in relativ armen Gräbern. Neben Bernstein stellen auch Gold und einige Bronzeobjekte Indikatoren für den Reichtum eines Toten dar. Eine typische Schmuckbeigabe waren die massenweise gefundenen Bronzenadeln (in Mittelböhmen finden wir sie in ca. 30 % der Gräber der klassischen Aunjetitz-Kultur). Neben den Gräbern mit Bronzeobjekten wirken solche mit einer oder zwei Bernsteinperlen ohne weitere Beigaben eher ärmlich. Für den böhmischen Raum (insbesondere Mittelböhmen) gilt, dass Bernstein einem weit größeren Prozentsatz der Bevölkerung zugänglich war als in den anderen Regionen. Dies gilt auch für Gold (Abb. 34) und Gegenstände aus Bronze.

³⁰ Siehe *Anm. Nr. 24* und *25*.

13. Schlussfolgerungen (Abb. 36–37)

Mit dem Vergleich Böhmens und der benachbarten Regionen in einem größeren Rahmen werde ich mich an anderer Stelle befassen (z. B. *Ernée 2012 im Druck*). Hier seien nur einige weitere Überlegungen angedeutet.

Die Bernsteinfunde reflektieren die Haupt-Distributionsrichtungen dieses Rohstoffs von der Herkunftsregion zu den Zieldestinationen und damit zugleich die Entwicklung und Veränderung der Fernkontakte und ihrer Routen. Sie helfen bei der Identifizierung nicht nur der größten Absatzmärkte, sondern auch der Knotenpunkte entlang der Wege, deren Einwohnerschaft sich an dem Handel beteiligte, ihn organisierte und von ihm profitierte.

Das Gebiet Böhmens war während der klassischen Aunjetitz-Kultur (ca. 2050/2000–1750 BC) das Haupt-Zielgebiet im Bernsteinhandel für ganz Mitteleuropa. Aus dem Vergleich mit den benachbarten Gebieten (Mitteldeutschland, Polen, Mähren, Donauraum, Slowakei) geht eine deutlich höhere Fundkonzentration, eine größere Vielfalt und höhere Qualität der Bernsteinfunde in Böhmen hervor.

Die frühbronzezeitlichen Bewohner Böhmens waren die ersten Massenkonsumenten von Bernstein im urzeitlichen Europa außerhalb des Gebiets seines natürlichen Vorkommens. Die Menge und Vielfalt der Funde belegen die Intensität des Handels mit Bernstein, der gezielt und langfristig nach Böhmen importiert wurde. Falls wir in der Frühbronzezeit von einer *Bernsteinstraße* sprechen können (*de Navarro 1925*; zuletzt z. B. *Todd 2003*, 233; *Palavestra 2007*; *Bouzek 2007*; *Czebreszuk 2009*; *Jaeger — Czebreszuk 2010*), führte sie vom Baltikum nach Böhmen. Der baltische Ursprung des Bernsteins ist durch Analysen bestätigt worden (*Kap. 10*). Die Fundverteilung im polnischen Raum (zuletzt z. B. *Müller — Kneisel 2010*, Fig. 1, *Jaeger — Czebreszuk 2010*, Fig. 10) und in Norddeutschland (cf. *Schubart 1972*, 45; *Coblentz 1986*, 74; *Hering 2009*) deutet an, dass das Ausgangsgebiet höchstwahrscheinlich die polnische Küste war (Abb. 36), wo der Fundstelle Bruszczewo eine gewisse Rolle zukam (*Müller — Kneisel 2010*, 757–759, Fig. 1). Diese umgekehrte Richtung nahmen einige Aunjetitzer Importe aus Böhmen in den polnischen Raum (Abb. 37; *Sarnowska 1975*, Ryc. 45).

Aus der riesigen Fundkonzentration schließen wir, dass Böhmen die Funktion eines Bernstein-Redistributors erfüllen konnte, insbesondere in den Donauraum (Straubinger Kultur) bzw. nach Mähren (Mikulovice) und Mitteldeutschland. Aus mehreren Gründen betrachte ich die Möglichkeit eines Bernsteinimports von Böhmen nach Mitteldeutschland während der klassischen Aunjetitz-Kultur als mindestens ebenso wahrscheinlich wie die Möglichkeit, dass er auf direktem Weg von Norden hierher gelangt ist (cf. *Ernée 2012 im Druck*).

Am Ende der Frühbronzezeit (Madarovce-Věteřov-Horizont) verschwinden die Bernsteinfunde plötzlich und fast vollständig aus Böhmen, treten aber dafür weiter östlich auf, wie zum Beispiel das slowakische Gräberfeld Jelšovce zeigt (*Bátora 2000*, 436–439, Abb. 656). Während wir aus der komplett untersuchten Aunjetitzer Nekropole von Jelšovce (118 Gräber) keinen einzigen Bernsteinfund kennen, wurden in 85 Madarovce-Gräbern (26 % von 311 untersuchten) insgesamt 354 Bernsteinperlen gefunden.

Zum Kollaps des bis dahin funktionierenden Systems der Fernkontakte und zur totalen Änderung der Hauptrichtungen im gesamten Aunjetitzer Bereich zwischen der Südwestslowakei und Böhmen kam es den ¹⁴C-Daten zu Folge etwa in den Jahrzehnten um 1750 BC, aber nicht viel später. Der böhmische Raum geriet an die Peripherie der Entwicklung. Die Madarovce-Věteřov-Gesellschaft, die zweifellos den absoluten Höhepunkt der frühbronzezeitlichen Entwicklung im Norden des Karpatenbeckens bedeutete, übernahm die Führungsrolle in einem Großteil der ehemals Aunjetitzer Welt und wurde zum mitteleuropäischen Hegemonen als Nachfolger der klassischen Aunjetitzer Kultur. Dies alles wird auch von Bernsteinfunden belegt.

Literatura

Bartelheim, M. 1998:

Studien zur böhmischen Aunjetitzer Kultur – Chronologische und chorologische Untersuchungen, Teil 1, 2. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band 46. Bonn.

Bátora, J. 1995:

Fayence und Bernstein im nördlichen Karpatenraum während der Frühbronzezeit. In: Hänsel, B. /ed./: Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa, Südosteuropa Schriften, Bd. 17. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Bd. 11. München – Berlin, 187–196.

Bátora, J. 2000:

Das Gräberfeld von Jelšovce / Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken, Teil 1, 2. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Bd. 16. Kiel.

Beck, C. W. 1985:

Provenience Analysis of Amber of the Bohemian Tumulus Culture, Addendum, in lettr (expertní posudek, archiv expozitury ARU ČSAV Plzeň).

Beneš, A. 1988:

Sídlíště ze starší doby bronzové u Hostů, okres České Budějovice (Zpráva o předstihovém výzkumu za léta 1981–1985) — Die Siedlung aus der frühen Bronzezeit bei Hosty (Bez. České Budějovice) (Bericht über die Vorgriffsgrabungen in den Jahren 1981–1985). Archeologické výzkumy v jižních Čechách 5, 7–26.

Beneš, F. 1862:

Výlet do Čěčoviček. Památky archeologické 5, 44–45.

Beneš, F. 1865:

Skalsko a Sudoměř v kraji Boleslavském. Památky archeologické 6, 168–179.

B. K-a. 1886:

Starožitnosti nalezené u Korna. Světozor, ročník 20/1886, sešit 22a, 685 (obr.), 687.

Blažek, J. — Štauber, B. 1993:

Archeologická sbírka obecního úřadu v Petrohradě, okr. Louny. In: Archeologické sbírky v Petrohradě, okr. Louny — Archäologische Sammlungen in Petrohrad, Bez. Louny. Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 17. Praha, 6–14.

Bouzek, J. 2007:

The Amber Route, Apollo and the Hyperboreans. In: Galanaki, I. — Tomas, H. — Galanakis, Y. — Laffineur, R. /eds./: Between the Aegean and Baltic Seas. Proceedings of the International Conference Bronze and Early Iron Age Interconnections and Contemporary Developments between the Aegean and the Regions of the Balkan Peninsula, Central and Northern Europe, Zagreb, 11–14 April 2005. Aegaeum 27, 357–362, Tab. XCI–XCVI.

Böhm, J. 1924:

Rozšíření kultury únětické. Památky archeologické 34, 1–14.

Böhm, J. 1926:

Drobné prehistorické nálezy. Památky archeologické 35, 46–63.

Böhm, J. 1932:

Únětické nálezy na Pardubicku. Památky archeologické 38, 47–49.

Böhm, J. 1933:

Únětické nálezy ze Slánska. Památky archeologické 39, 62–64.

Brunn, W. A. von 1959:

Die Hortfunde der frühen Bronzezeit aus Sachsen-Anhalt, Sachsen und Thüringen. Bronzezeitliche Hortfunde Teil 1. Schriften der Sektion für Vor- und Frühgeschichte Bd. 7. Berlin: Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin.

Břicháček, P. 1991:

Hosty (district of České Budějovice) – an enclosed settlement of the Early Bronze Age. In: Vařeka, P. /ed./: Archaeology in Bohemia 1986–1990. Praha, 90–94.

Budinský, P. 1977:

Pravěk Teplicka I. Přehledné dějiny Teplicka 1/1. Monografické studie Krajského muzea v Teplicích 13. Teplice.

Budinský, P. 1978:

Teplicko v pravěku II. Přehledné dějiny Teplicka 1/2. Monografické studie Krajského muzea v Teplicích 15. Teplice.

Čech, P. 1995:

Sídlíštní nálezy KŠK a únětické hroby z Jenišova Újezdu. In: Blažek, J. — Meduna, P. /eds./: Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v l. 1983–1992. Most, 135–154.

Coblentz, W. 1986:

Ein frühbronzezeitlicher Verwahrfund von Kyhna, Kr. Delitzsch. Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 30, 37–88.

Czebreszuk, J. 2007:

Amber between the Baltic and the Aegean in the third and second Millenia BC (an Outline of Major Issues). In: Galanaki, I. — Tomas, H. — Galanakis, Y. — Laffineur, R. /eds./: Between the Aegean and Baltic Seas. Proceedings of the International Conference Bronze and Early Iron Age Interconnections and Contemporary Developments between the Aegean and the Regions of the Balkan Peninsula, Central and Northern Europe, Zagreb, 11–14 April 2005. Aegaeum 27, 363–368, Tab. XCVII.

Czebreszuk, J. 2009:

The Northern Section of the First Amber Trail. An Outline of Significance for Civilization Development. In: Palavestra, A. — Beck, C. W. — Todd, J. M. /eds./: Amber in Archaeology. Proceedings of the Fifth International Conference on Amber in Archaeology Belgrad 2006. Belgrad, 100–109, 284–285.

Čtverák, V. 1997:

Svrkyně, okr. Praha-západ. Únětické pohřebiště a halštatské sídlíště (Svrkyně, distr. of Praha-západ. The Únětice culture burials and the Hallstatt period settlement). Archeologie ve středních Čechách 1, 143–172.

Čtverák et al. 2003:

Čtverák, V. — Lutovský, M. — Slabina, M. — Smejtek, L.: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.

Divac, G. — Sedláček, Z. 1999:

Hortfund der Altbronzezeitlichen Dolche von Praha 6-Suchdol — Hromadný nálezy starobronzových dýk z Prahy 6-Suchdola. Fontes Archaeologici Pragenses – Supplementum 1. Praha.

Dobíšiková, M. 2004:

Antropologické zhodnocení. In: Řídký, J. — Šulová, L.: 22–23.

Domečka, L. 1911:

Hroby a kulturní jámy skrčků na Hradecku. Památky archeologické 24, 459–466, tab. XX–XXII.

Domečka, L. 1932:

Únětické nálezy z okolí Hradce Králové. Památky archeologické 38, 51.

Dvořák, F. 1927:

Nález únětické kultury na Kolínsku (Trouvailles de la culture d'Únětice dans les environs de Kolin). Památky archeologické 35, 353–370.

Dvořák, F. 1931:

Nález únětické kultury na Kolínsku. II. (Funde der Úněticer Kultur in der Umgebung von Kolin. II.). Památky archeologické 37, 2–11.

Dvořák, F. 1933:

Nález únětické kultury na Kolínsku. IV. Funde der Aunjetitzer Kultur in der Umgebung von Kolin. IV. Památky archeologické 39, 60–62.

Ernée, M. 2000:

Hroby únětické kultury z Prahy 9 - Miškovice — Gräber der Aunjetitzer Kultur aus Prag 9 - Miškovice. In: Čech, P. — Dobeš, M. /eds./: Sborník Miroslavu Buchvaldkovi. Most, 71–76.

Ernée, M. 2005:

Praha 9 - Miškovice. In: *Lutovský, M. — Smejtek, L. a kol.:* 445–447.

Ernée, M. 2010 v tisku:

Gräberfeld der Aunjetitz Kultur in Prag-Miškovice. Räuml. Entwickl. des Gräberfeldes – Kontinuit. oder Diskontinuit der Bestattung? In: Br. Age funer. landsc., Herne (Westfalen), 16.–19. 10. 2008. Bodenaltertümer Westfalens.

Ernée, M. 2012 v tisku:

Bernstein und der Zusammenbruch der Klassischen Aunjetitz-Kultur in Böhmen. In: 1600 – Kultureller Umbruch im Schatten des Thera-Ausbruchs? 4. Mitteldeutscher Archäologentag vom 14. bis 16. Oktober 2011 in Halle (Saale). Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle. Halle.

Ernée, M. et al. 2007:

Ernée, M. — Dobeš, M. — Hlaváč, J. — Kočár, P. — Kyselý, R. — Šída, P.:

Zahloubená chata ze středního eneolitu v Praze 9 - Miškovicích. – Výsledky archeologických a přírodovědných analýz — Eine jungneolithische eingetieft Hütte in Prag 9 - Miškovice. Ergebnisse der archäologischen und naturwissenschaftlichen Analysen. Památky archeologické 98, 31–108.

Ernée, M. — Majer, A. 2009:

Uniformita či rozmanitost pohřebního ritu? Interpretace výsledků fosfátové půdní analýzy na pohřebišti únětické kultury v Praze 9 - Miškovicích. Archeologické rozhledy 61, 493–508.

Ernée, M. — Müller, J. — Rassmann, K. 2009 v tisku:

Ausgrabung des frühbronzezeitlichen Gräberfeldes der Aunjetitzer Kultur von Prag - Miškovice. Überblick über die Auswertung und die ersten Ergebnisse der naturwissenschaftlichen Untersuchungen – 14C-Daten und chemische Analysen der Metallfunde. Germania 87, 2009/1.

Ernée, M. — Profantová, N. et al. 2011:

Ernée, M. — Profantová, N. — Březinová, N. — Frána, J. — Majer, A. — Stránská, P.:

Pohřebiště únětické kultury v Klecanech, okr. Praha-východ — Ein Gräberfeld der Aunjetitzer Kultur in Klecany, Kr. Prag-Ost. Archeologické rozhledy 62, 307–330.

Felcman, J. 1893:

Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Hroby se skrčenými kostrami u Neprobilic. Památky archeologické 16, 439–444.

Felcman, J. 1896:

Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Hroby se

skrčenými kostrami u Neprobilic. Pokračování. Památky archeologické 17, 195–199, tab. XXVIII.

Felcman, J. 1897:

Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Hroby se skrčenými kostrami u Lotouše. Památky archeologické 17, 546–552, obr. s. 549–550.

Felcman, J. 1898a:

Pohřebiště Noutonické. Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Pokračování. Památky archeologické 18, 13–27, tab. VI–VII.

Felcman, J. 1898b:

Pohřebiště se skrčenými kostrami v Kamýku. Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Pokračování. Památky archeologické 18, 27–28, obr. str. 25–26.

Felcman, J. 1899:

Hroby se skrčenými kostrami v Mikulovicích u Pardubic. Památky archeologické 18, 422–424.

Felcman, J. 1902:

Archaeologický výzkum v roce 1901. Hroby se skrčenými kostrami v Tursku. Památky archeologické 20, 37–41, tab. XIV.

Felcman, J. 1904:

Hroby se skrčenými kostrami v Tursku. Památky archeologické 21, 131–135.

Felcman, J. 1908a:

Hroby se skrčenými kostrami v Kamýku, okres Smíchovský. Památky archeologické 22, 237–242.

Felcman, J. 1908b:

Hroby se skrčenými kostrami v Tursku. Památky archeologické 23, 241–245.

Felcman, J. 1908c:

Pohřebiště na poli pana Schönfelda v Tursku. Památky archeologické 23, 245–247.

Felcman, J. 1908d:

Archeologický výzkum v roce 1906 až do roku 1908. Hroby se skrčenými kostrami v Malých Čičovicích. Památky archeologické 23, 315–322.

Födisch, J. A. 1868a:

Pohřebiště blíže Petršpurka v Žatecku. Památky archeologické 7, 322–323.

Födisch, J. A. 1868b:

Hügelgräber bei Chotieschau in Böhmen. Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale. XIII. Jahrgang, S. XVII–XVIII.

Fridrichová, M. 1975:

Praha 8 - Bohnice (Severní Město). Pražský sborník historický 9, 211–214.

Fridrichová et al. 1995:

Fridrichová, M. — Fridrich, J. — Havel, J. — Kovářík, J.: Praha v pravěku. Praha.

Frolík, J. 1981:

Archeologické nálezy. Chrudimsko (Chrudim). Sbírkový Okresního muzea v Chrudimi 1/II. Historická řada. Chrudim.

Frolík, J. — Sigl, J. 1998:

Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života. Okresní muzeum Chrudim. Chrudim.

Genz, H. 2004:

Blühende Landschaften – Mitteldeutschland in der frühen Bronzezeit. In: Meller, H. /ed./: Der geschmiedete Himmel. Die weite Welt im Herzen Europas vor 3600 Jahren. Begleit-

band zur Sonderausstellung. Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt, Landesmuseum für Vorgeschichte Halle, Konrad Theiss Verlag GmbH. Stuttgart, 168–171.

Grünberg, W. 1940:

Frühbronzezeitliche Steinkistengräber von Burk bei Bautzen. Sachsens Vorzeit, 3. Jahrgang 1939. Leipzig, 21–51.

Günzel, F. V. 1911:

Einige prähistorische Funde aus dem Saazer Lande. Praehistorische Zeitschrift III, 300–307.

Hachmann, R. 1957:

Bronzezeitliche Bernsteinschieber. Bayerische Vorgeschichtsblätter 22, 1–36.

Hájek, L. 1954:

Jižní Čechy ve starší době bronzové. Památky archeologické 45, 115–192.

Harding, A. F. 1984:

The Mycenaean and Europe. Academic Press. London – Orlando – San Diego – San Francisco – New York – Toronto – Montreal – Sydney – Tokyo – São Paulo.

Harding, A. F. — Hughes-Brock, H. 1974:

Amber in the Mycenaean world. Annual British School Athens 69, 145–172.

Havlín, V. 1889:

Zprávy a drobnosti. Hroby se skrčenými kostrami... Památky archeologické 14, 669.

Hering, B. 2009:

Die Gräber der frühen bis mittleren Bronzezeit in Westfalen. Eine Analyse der Bestattungssitten unter besonderer Berücksichtigung des Grabbaus und ihre Einbettung in die angrenzenden Gebiete. Teilbd. 1: Text, Teilbd. 2: Katalog und Tafeln. Mainz.

Hnízdová, I. 1955:

Únětické sídliště a pohřebiště v Březně u Loun. Archeologické rozhledy 7, 294–308, 322–328.

Hrala, J. — Plesl, E. 1989:

Nálezy jantaru v kulturách mladší doby bronzové a časné doby železné v Čechách. In: Malinowski, T. /ed./: Problemy kultury Łużyckiej na Pomorzu. Słupsk, 209–226.

Hrdlička, L. 1968:

Únětické pohřebiště v Kanině. Archeologické rozhledy 20, 511–515.

Charvátová, K. — Spurný, V. — Venclová, N. 1992:

Nálezové zprávy StAÚ 1919–1952. Praha.

Chochol, J. 1954:

Anthropologický posudek kosterních zbytků v hrobech 1–4. Památky archeologické 45, 319–324.

Chochol, J. 1958:

Výsledky anthropologického zpracování kostrových pozůstatků z Hrušova. Archeologické rozhledy 10, 309–311.

Chvojka, O. — Hrubý, P. 2007:

Höhenfundstellen der Bronze- und Hallstattzeit in Südböhmen und ihre Anknüpfung zum interregionalen Handelsaustausch. Studia Archeologica XL, 71–88.

Chvojka, O. — John J. — Šálková, T. 2012:

Nové nálezy jantaru z doby bronzové v jižních Čechách — Neue bronzezeitliche Bernsteinfunde in Südböhmen. In: Kujovský, R. — Mitáš, V. /eds./: Václav Furmánek a doba bronzová. Zborník k sedemdesiatym narodeninám. Archaeologica Slovaca Monographiae Communicationes. Tom XIII. Nitra: AV SAV Nitra, 129–135.

Jaeger, M. — Czebreszuk, J. 2010:

Does a Periphery Look Like That? The Cultural Landscape of the Unetice Culture's Kościan Group. In: Kiel Graduate School "Human Development in Landscapes" /eds./: Landscapes and Human Development: The Contribution of European Archaeology. Proceedings of the International Workshop "Socio-Environmental Dynamics over the Last 12,000 Years: The Vreation of Landscapes (1st-4th April 2009)". UPA 191. Bonn, 217–235.

Jiráň, L. /ed./ 2008:

Archeologie pravěkých Čech / 5. Doba bronzová. Praha.

Kalfusová, Z. 2008:

Výpověď vybraných pohřebních aktivit areálu starší doby bronzové ve Vliněvsi, okr. Mělník. — Testimony of selected burial activities in the Early Bronze Age area at Vliněves, District of Mělník, Central Bohemia. Rukopis nepublikované magisterské práce. FF UK Praha, Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou.

Kandyba, O. 1932:

Únětické hroby z Kobylis. Únětitzer Gräber aus Praha-Kobylis. Památky archeologické 38, 46–47.

Kašpar, J. 1847:

Zpráva o pohanském pohřebišti blízce Libčan w kraji Králové Hradeckém. Časopis Českého Museum 1847, sv. 2, 220–222.

Keiling, H. 1981:

Bronzezeitliche Bronzefunde aus dem Bezirk Schwerin. Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jb. 1980, 21–60.

Kersten, K. 1958:

Die Funde der älteren Bronzezeit in Pommern. 7. Beiheft zum Atlas der Urgeschichte. Hamburg.

Knor, A. 1955:

Druhé únětické pohřebiště v Brodčích nad Jizerou. Archeologické rozhledy 7, 582–588, 605–607, 707–708, 714.

Kovářík, J. 1980:

Hroby se šňůrovou keramikou a únětické pohřebiště v Praze 9 - Čakovicích (Gräber der schnurkeramischen Kultur und das Gräberfeld der Úněticer Kultur in Prag 9 - Čakovice). Archaeologica Pragensia 1, 55–100.

Lička, M. — Lutovský, M. 2006:

Vepřek und Nová Ves (Bezirk Mělník, Mittelböhmen). Ergebnisse der archäologischen Ausgrabungen zur urgeschichtlichen Besiedlung in den Jahren 1992–1995. Fontes Archaeologica Pragenses 31.

Limburský, P. — Řídký, J. 2002:

Výzkum polykulturní lokality na stavbě obytného okrsku Velké Přílepy - Kamýk. Středočeský vlastivědný sborník 20, 85–87.

Limburský, P. — Řídký, J. 2003:

Pokračování výzkumu polykulturní lokality na stavbě obytného okrsku Velké Přílepy - Kamýk. In: Archeologické výzkumy Středočeského muzea v Roztokách u Prahy v r. 2002. Středočeský vlastivědný sborník 21, 188–189.

Limburský, P. — Řídký, J. 2004a:

Velké Přílepy 2003 – rodinné domky. Středočeský vlastivědný sborník 22, 126–127.

Limburský, P. — Řídký, J. 2004b:

Archeologické výzkumy Archeologického ústavu AV ČR Praha v lokalitě Velké Přílepy. Středočeský vlastivědný sborník 23, 127–129.

Lutovský, M. — Smejtek, L. a kol. 2005:

Pravěká Praha. Libri. Praha.

Marková, K. 2003:

Austauschentwicklung in Karpatenbecken im Licht der Bernsteinfunde (Vorläufige Anmerkungen). In: Kacsó, C. /ed./: Bronzezeitliche Kulturercheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Baia Mare, 339–352.

Marková, K. — Tírřáková, A. — Markechová, D. 2003:

The Social Ranking of Graves with Amber during the Early Bronze Age in South-West Slovakia. In: Beck, C. W. — Lóze, I. B. — Todd, J. M. (eds.) 2003: Amber in archaeology. Proceedings of the Fourth International Conference on amber in archaeology, Talsi 2001. Riga: Institute of the History of Latvia, 198–202.

Marková, K. 2007:

On some aspects of distance exchange and inner Carpathian contacts. *Studia archeologiczne* XL, 45–56.

Michálek, J. 1976:

Jantar v pravěku Jižních Čech. *Výběr* 13, 229–233.

Michálek, J. 1981:

Hroby únětické kultury ve Zlonicích, okr. Kladno. *Archeologické rozhledy* 33, 94–98.

Michálek, J. 1999:

Archeologické nálezy ze středních a severozápadních Čech ve sbírce Naturhistorisches Museum ve Vídni. Příspěvky k pravěku a rané době dějinné severozápadních Čech 7. Most.

Moucha, V. 1961:

Funde der Úněticer Kultur in der Gegend von Lovosice. *Fontes Archaeologici Pragenses* 4. Praha.

Moucha, V. 1961a:

Lokální vývoj únětické kultury v Čechách — Die lokale Entwicklung der Aunjetitzer Kultur in Böhmen. *Památky archeologické* 52, 159–165.

Moucha, V. 1963:

Die Periodisierung der Úněticer Kultur in Böhmen. (K problémům prehistorie na Moravě a v sousedních oblastech). *Sborník Československé společnosti archeologické* 3. Brno, 9–60.

Moucha, V. 1997:

Gold der Frühen Bronzezeit, 6.4.2.1 Böhmen. In: *Lehrberger, G. — Fridrich, J. — Gebhard, R. — Hrala, J. eds.*: Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren: Herkunft – Technologie – Funde. Band I: Textband. *Památky archeologické – Supplementum* 7. Praha, 154–169.

Moucha, V. 2005:

Hortfunde der frühen Bronzezeit in Böhmen. Praha.

Moucha, V. — Pleinerová, I. 1966:

Únětické pohřebiště v Liběšovicích u Podbořan — Das Úněticer Gräberfeld in Liběšovice bei Podbořany. *Archeologické rozhledy* 18, 515–540.

Müller, J. — Kneisel, J. 2010:

Bruszczewo 5: Production, distribution, consumption, and the formation of social differences. In: Müller, J. — Czebreszuk, J. — Kneisel, J. /Hrsg./: Bruszczewo II. Ausgrabungen und Forschungen in einer prähistorischen Siedlungskammer Großpöhlens. *Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa* 6.2. Bonn, 756–782.

de Navarro, J. M. 1925:

Prehistoric Routes between Northern Europe and Italy defined by the amber trade. *Geographical Journal* 66, 481–507.

Neustupný, J. 1933:

Únětické hroby v Kamýku. Aunjetitzer Gräber in Kamýk. *Památky archeologické* 39, 59–60.

NM 2010:

Uváděné údaje podle el. inv. knihy dostupné na adrese: http://forum.nm.cz/prehistorie/index_ph.php (16.6.2011).

Novotná, M. 2002:

Analýza vzorků jantaru – zpráva z 15.3.2002. VŠCHT.

Novotná, M. 2008:

Analýza jantarových nálezů z Miškovic, Praha 9. Zpráva ze 7. 11. 2008. VŠCHT. ARÚ čj. 13552/08.

Palavestra, A. 2007:

Was there an Amber Route? In: Galanaki, I. — Tomas, H. — Galanakis, Y. — Laffineur, R. /eds./: Between the Aegean and Baltic Seas. Proceedings of the International Conference Bronze and Early Iron Age Interconnections and Contemporary Developments between the Aegean and the Regions of the Balkan Peninsula, Central and Northern Europe, Zagreb, 11–14 April 2005. *Aegaeum* 27, 349–359.

Pecka, O. A. 1916:

Archeologické výkopy v Řeporyjích a okolí. Třebonice. Skřčkově typu únětického. *Památky archeologické* 28, 154–155.

Petrišćáková, K. 2002:

Pohřebická v Stodůlkách, Butoviciach a Jinoniciach a ich výpověď o myšlení a obyčejoch komunity únětickej kultúry v mikroregióně Prahy 5 — Burial grounds at Stodůlky, Butovice and Jinonice and their statement about thought and customs of the Únětice culture communities in the microregion of Praha 5. Nепublikovaná bakalářská práce, FF UK Praha.

Píč, J. L. 1890:

Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archeologického (pokračování). *Památky archeologické* 15, 263–276.

Píč, F. L. 1891a:

Retrospektivní výstava, I. Praehistorické oddělení. *Památky archeologické* 15, 317–324.

Píč, F. L. 1891b:

Archeologický výzkum ve středních Čechách. IV. Hroby se skrčenými kostrami. *Památky archeologické* 15, 401–412.

Píč, F. L. 1893a:

Archeologický výzkum ve středních Čechách, 1893. Pohřebiště se skrčenými kostrami u Malých Čičovic. *Památky archeologické* 16, 342–355.

Píč, F. L. 1893b:

Archeologický výzkum ve středních Čechách, 1893. Hroby se skrčenými kostrami u Třeboule. *Památky archeologické* 16, 355–358.

Píč, J. L. 1896:

Archeologický výzkum ve středních Čechách. Popelovité jámy u Vepřku. *Památky archeologické* 17, 175–181.

Píč, J. L. 1899:

Starožitnosti země České. Díl I. Čechy předhistorické. Sv. 1. Praha.

Pleiner, R. — Rybová, A. /eds./ 1978:

Pravěké dějiny Čech. Praha.

Pleinerová, I. 1959:

Otázka skupinových pohřebišť v únětické kultuře — Die Frage der Gruppenfriedhöfe in der Aunjetitzer Kultur. *Archeologické rozhledy* 11, 379–408.

Pleinerová, I. 1960:

Únětické pohřebiště a osada v Blšanech u Loun (Gräberfeld und Siedlung der Aunjetitzer Kultur von Blšany bei Laun). Památky archeologické 51, 488–526.

Pleinerová, I. 1965:

Neue Aunjetitzer Funde aus Nordwest-Böhmen und ihre Beziehung zur Umwelt. Berliner Jahrbuch für Ur- und Frühgeschichte, Bd. 5, 93–102.

Pleinerová, I. 1966:

Únětická kultura v oblasti Krušných hor a jejím susedství – I (Die Aunjetitzer Kultur im Bereich des Erzgebirges und in den Nachbargebieten – I). Památky archeologické 57, 339–458.

Pleinerová, I. 1967:

Poznatky a problémy výzkumu v Březně — Erkenntnisse und Probleme der Ausgrabungen in Březno. Archeologické rozhledy 19, 658–665.

Pleinerová, I. 1972:

Pravěké naleziště v Březně (Výsledky výzkumu za posledních pět let) — Die vorgeschichtliche Fundstelle in Březno (Grabungsergebnisse der letzten fünf Jahre). Archeologické rozhledy 24, 369–372.

Pleinerová, I. 2009:

Hostivice-Palouky (okr. Praha-západ) v době únětické kultury. Archeologie ve středních Čechách 13, 197–212.

Plesl, E. 1954:

Únětické nálezy v Blšanech u Loun. Archeologické rozhledy 6, 739–745, 761–762.

Plesl, E. 1959:

Nálezy únětické kultury na mohylníku v Mladé Boleslavi - Čejetičkách (Funde der Aunjetitzer Kultur auf dem Hügelgräberfeld in Mladá Boleslav - Čejetičky). Památky archeologické 50, 34–53.

Plesl, E. 1963a:

Mohylová pohřebiště z doby bronzové v katastru Mladé Boleslavi — Bronzezeitliche Hügelgräberfelder im Kataster Ml. Boleslav. Archeologické rozhledy 15, 143–146, 183–184.

Plesl, E. 1963b:

Únětická mohyla na pohřebišti v Mladé Boleslavi - Čejetičkách, v poloze „Choboty III“ — Aunjetitzer Hügelgrab auf dem Gräberfeld in Mladá Boleslav - Čejetičky („Choboty III“). Archeologické rozhledy 15, 415–423, 453–455.

Plesl, E. 1966:

Sépultures à tumulus de la civilisation d'Únětice à Mladá Boleslav - Čejetičky (Bohême). In: Filip, J. /ed./: Investigations archéologiques en Tchécoslovaquie. Praha, 117.

Plesl, E. — Beck, C. W. 1993:

Die Funde der Únětice-Kultur der älteren Bronzezeit mit Bernsteinperlen auf den Gräberfeldern Čejetičky „Choboty I und III“ bei Mladá Boleslav (Böhmen). In: Beck, C. W. — Bouzek, J. /eds./: Amber in archaeology. Proceedings of the second international conference on amber in archaeology, Liblice 1990, 153–163.

Pobel, A. 1904:

Berichte des Mus. Präparators A. Pobel. Bericht 6. 12. 1904. Archiv ÚAPPSZČ Most, 43/III B (podle Čech 1995, 143).

Pobel, A. 1906:

Berichte des Mus. Präparators A. Pobel. Bericht 18. 9. 1906. Archiv ÚAPPSZČ Most, 43/III B (podle Čech 1995, 143).

Poláček, J. 1963:

Archeologický výzkum na Dívčím Kameni (Předběžná zpráva za rok 1962). Zprávy muzeí Jihočeského kraje. České Budějovice, 30–36.

Poláček, J. 1966:

Dívčí Kámen – hradiště z doby bronzové. České Budějovice.

Poláček, J. 1973:

Mříč, č. 143, BZO 1970, 86–88.

Prantl, F. 1945:

Význam zkamenělin v pravěku. In: Chvilky v přírodě. Praha, 205–207.

Rada, I. 1981:

Únětické pohřebiště v Chotěbudicích, okr. Louny. Archeologické rozhledy 33, 621–634.

Rataj, J. 1952:

NZ 1152/52, ARÚ Praha.

Rataj, J. et al. 1954:

Rataj, J. — Chochol, J. — Pelikán, J. B. — Procházka, E. — Dohnal, Z. — Komárková, E.: Únětické vyzděné hrobky v Brodcích nad Jizerou (Die komplexe Erforschung der Aunjetitzer Gräber in Brodce im Jahre 1953). Památky archeologické 45, 305–334.

Rataj, J. 1958:

Únětické pohřebiště na Hrušově (Das Aunjetitzer Gräberfeld in Hrušov). Archeologické rozhledy 10, 305–309, 311–312, 350–352.

Red. 1879:

Z hrobů u Malých Čičovic... Památky archeologické 11, 274–275.

Rottländer, C. A. 1975:

Der Bernstein und seine Bedeutung in der Ur- und Frühgeschichte. Acta Praehistorica et Archaeologica 4/1973. Berlin, 11–32.

Rybová, A. 1979:

Plotiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. I. Teil — Plotiště nad Labem. Nekropole z 2.–5. století n. l. I. díl. Památky archeologické 70, 353–489.

Rybová, A. — Vokolek, V. 1964:

Výzkum v Plotištích n. L. v l. 1961–1962 — Ausgrabungen in Plotiště a. d. Elbe in d. J. 1961–1962. Archeologické rozhledy 16, 43–49, 52–63.

Rybová, A. — Vokolek, V. 1966:

Fünf Jahre archäologischer Forschungsarbeit in Plotiště n. L. Hradec Králové.

Rybová, A. — Vokolek, V. 1972:

Terénní výsledky komplexního výzkumu v Plotištích nad Labem. Archeologické rozhledy 24, 328–336.

Ryzner, Č. 1880a:

Řadové hroby blíž Únětic. Památky archeologické 11, 289–308, tab. XIII–XIV.

Ryzner, Č. 1880b:

Řadové hroby blíž Únětic. Skupení druhé. Památky archeologické 11, 353–368, tab. XV–XVI.

Řídký, J. — Šulová, L. 2004:

Komerční zóna 2003. Předstihový výzkum na ploše budoucích komunikací. NZ, archiv Středočeského muzea v Roztokách u Prahy, bez čj.

Sarnowska, W. 1975:

Kultura unietycka w Polsce. Tom II.

Schmidt, V. 1893a:

Archeologický výzkum Údolí Svatojiřského. IV. Hroby se skr-

- čenými kostrami u Osluchova. Památky archeologické 16, 67–76, tab. VIII.
- Schmidt, V. 1893b:*
Archeologický výzkum Údolí Svatojiřského. Hroby se skrčenými kostrami u Holubic. Památky archeologické 16, 113–138, tab. VIII–X.
- Schmidt, V. 1893c:*
Hroby se skrčenými kostrami typu únětického pod Slanskou horou. Památky archeologické 16, 447–452, tab. XXVIII.
- Schmidt, V. 1895a:*
Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Slanská hora a její předhistoričtí obyvatelé. Památky archeologické 16, 593–636, tab. XXXVIII.
- Schmidt, V. 1895b:*
Archeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Hroby se skrčenými kostrami u Dřínova blíže Zlonic. Památky archeologické 16, 719–740, tab. XXXIX–XLII.
- Schmidt, V. 1896a:*
Archaeologický průzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Slanská hora a její předhistoričtí obyvatelé. Památky archeologické 17, 285–308, tab. XXXII–XXXIV.
- Schmidt, V. 1899a:*
Archaeologický průzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Hroby se skrčenými kostrami u Želenic. Památky archeologické 18, 237–238, obr. str. 235–236.
- Schmidt, V. 1899b:*
Archaeologický průzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Nekropole se skrčenými kostrami u Kamýku. Památky archeologické 18, 551–562.
- Schmidt, V. 1899c:*
Archaeologický průzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí. Pohřebiště se skrčenými kostrami u Žižic. Památky archeologické 18, 562–564.
- Schránil, J. 1921:*
Studie o vzniku kultury bronzové v Čechách — Étude sur l'origine de l'âge du bronze en Bohême. Praha.
- Schránil, J. 1926:*
Obchod s jantarem a cínem v Čechách v starší době bronzové. In: Sborník I. sjezdu slovanských geografů a ethnografů v Praze 1924, 276–279.
- Schubart, H. 1972:*
Die Funde der älteren Bronzezeit in Mecklenburg. Neumünster.
- sine autor 1880:*
53. Notizen. Grab bei Zlonic. In: Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale. 6. Band, 3. Heft, S. CXXI.
- sine autor 1888:*
Předhistorické hroby. Památky archeologické 14, 262–263.
- sine autor 1889:*
U Ledce... Památky archeologické 14, 473.
- sine autor 1898:*
Archaeologický sbor Musea království Českého... Památky archeologické 18, 115–117.
- sine autor 2004:*
Rozbor jantaru. In: Řídký, J. — Šulová, L.: 23–24.
- Sklenář, K. 1982:*
Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku. Mělník.
- Sklenář, K. 1993:*
Sbírka hraběte Eugena Černína z Chudenic na zámku v Petrohradě u Podbořan (asi 1825–1915). In Archeologické sbírky v Petrohradě, okr. Louny — Archäologische Sammlungen in Petrohrad, Bez. Louny. Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 17. Praha, 1–5.
- Smolík, J. 1881:*
IV. Výklady. In: Zprávy a drobnosti. Památky archeologické 11, 681.
- Smolík, J. 1882:*
Zprávy a drobnosti. Památky archeologické 12, 137–140.
- Smolík, J. 1888:*
Zprávy a drobnosti. Archaeologický Sbor Musea království Českého... Památky archeologické 14, 315.
- Smolík, J. 1891:*
Hroby se skrčenými kostrami ve Zvoleněvsi. Památky archeologické 15, 411–432.
- Stahl, Ch. 2006:*
Mitteluropäische Bernsteinfunde von der Frühbronze- bis zur Frühlatènezeit. Ihre Verbreitung, Formgebung, Zeitstellung und Herkunft. Würzburg.
- Stocký, A. 1928:*
La Bohême à l'âge du bronze. Praha.
- Stocký, A. 1928:*
Čechy v době bronzové. Praha.
- Stolz, D. — Matoušek, V. 2006:*
Berounsko a Hořovicko v pravěku a raném středověku. Hořovice.
- Streit, C. 1935:*
Ein Aunjetitzer Gräberfeld aus Lischwitz. Sudeta XI, 65–70, Taf. I–II.
- Šolle, M. 1948:*
Depot bronzů ve Staré Boleslavi. Zprávy památkové péče 8, 93.
- Todd, J. M. 2003:*
When amber speaks: the archaeological evidence and the historical record. In: Beck, C. W. — Loze, I. B. — Todd, J. M. /eds./: Amber in archaeology. Proceedings of the Fourth International Conference on amber in archaeology, Talsi 2001. Rīga: Institute of the History of Latvia, 224–235.
- Turek, R. 1932a:*
Únětické pohřebiště u Řepova. Památky archeologické 38, 55–56.
- Turek, R. 1932b:*
Několik únětických nálezů na Mladoboleslavsku. Památky archeologické 38, 56–57.
- Turek, J. — Král, K. 1998:*
Nové nálezy starší a střední doby bronzové z Prahy. Archaeologica Pragensia 14, 33–50.
- Vojtěchovská, I. 2001:*
Dějiny a topografie archeologických nálezů na území Turska a jeho okolí. Archeologie ve středních Čechách 5, 347–356.
- Vokolek, V. 1971:*
Zpráva o systematickém výzkumu v Plotištích n. L. v r. 1962. NZ čj. 5661/71, ARÚ Praha.
- Vokolek, V. 1980:*
Zpráva o výzkumu v Plotištích n. L. v r. 1963. NZ čj. 6789/80, ARÚ Praha.
- Vokolek, V. v tisku:*
Katalog sbírky NM V. Únětická pohřebiště (nálezy do roku 1913).
- Vokolek, V. — Zápotocká, M. 1997:*
Neolithische Gräber und Gräberfelder in Plotiště n. L. und Předměřice n. L., Bezirk Hradec Králové. Památky archeologické 88, 5–55.

Vykouková, J. et al. 2007:

Vykouková, J. — Březinová, H. — Fikrle, M. — Frána, J. — Králík, M. — Lutovský, M. — Samohýlová, A. — Smejtek, L.:

Náramky z Turska - Těšiny. Několik pohledů na unikátní šperk únětické kultury — Bracelets from Tursko - Těšina: Several perspectives on unique Únětice Culture jewellery. *Archeologie ve středních Čechách* 11, 205–225, fototab. 1–8.

Weinzierl, R. 1885:

Nálezy bronzů z Lovosic. *Památky archeologické* 13, 23–26, Tab. II.

v. Wieser, F. 1892:

Der Bronzefund von Ried in Tirol. *Prähistorische Blätter* IV/1, 20–23, Taf. IV.

Wocel, J. E. 1845:

Grundzüge der böhmischen Altertumskunde. Praha.

–z. 1887:

V Čičovičkách ... *Památky archeologické* 14, 103–104.

–z. 1888:

Zprávy a drobnosti. Pohřebiště u Ledce. *Památky archeologické* 14, 320–322.

Zápotocký, M. 1961:

Pravěké nálezy ze sbírky Clary-Aldringen na teplickém zámku. *Archeologické rozhledy* 13, 628–640.

Zich, B. 1987:

Zur Nordwestgrenze der Aunjetitzer Kultur. *Prähistorische Zeitschrift* 62, 52–77.